ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାଶ

ଗଞ୍ଜାମ ମାଳରେ ସାତ ଦିନ

ଗଞ୍ଜାମ ମାଳଟେର ସାତଦିନ

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାଶ

ପ୍ରକାଶକ :

"ସର୍ଜନା"
ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ
ପାଣିଗ୍ରାହୀ ସାହି
ଗୋସାଣିନୂଆଗାଁ
ବ୍ରହ୍ମପୁର-୭୬୦୦୩

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ :

୧୯୫୪

ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ :

ଦଶହରା
୧୯୯୮

ମୁଦ୍ରଣ :

ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ
ପାଣିଗ୍ରାହୀ ସାହି
ଗୋସାଣିନୂଆଗାଁ
ବ୍ରହ୍ମପୁର—୭୬୦୦୩

ମୂଲ୍ୟ :

ପଞ୍ଚତିରିଶ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର

ଭୂମିକା

ଗଞ୍ଜାମ ଭ୍ରମଣର ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ପାଠ କରି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ, ବିଷୟବସ୍ତୁ ଓ ଦୃଶ୍ୟାବଳୀର ବର୍ଣ୍ଣନାକୁ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ କରିବାରେ ଲେଖକ ଶ୍ରୀ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସଙ୍କର କୃତିତ୍ୱ ଅନୁଭବ କଲି । ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବର୍ଣ୍ଣନା ମଧ୍ୟରେ ଲେଖକ ଧର୍ମ, ରାଜନୀତି, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସମାଜନୀତି ବିଷୟରେ ଯେଉଁସବୁ ମତାମତ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ମଧ୍ୟ ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ହୋଇପାରିଛି । ସର୍ବୋପରି ମନୁଷ୍ୟପ୍ରତି ତାହାଙ୍କର ଅଗାଧ ଅନୁରାଗ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଉଠିଛି । ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ସେ ଯେଉଁସବୁ ଜଡ଼ ବା ଜୀବନ୍ତ ବସ୍ତୁର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛନ୍ତି, ତାହାକୁ ଏକାନ୍ତ ଆପଣାର କରି ଲେଖନୀ ମୁନରେ ଫୁଟାଇଛନ୍ତି । ଏହାହିଁ ତାଙ୍କ ରଚନାର ସାର୍ଥକତା । ଦରଦୀ ପ୍ରାଣର ଅନୁଭୂତି ଘେନି ମାନବିକ କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଯେପରି ନିପୁଣତା ସହିତ ଚିତ୍ରିବାର ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଛି, ବିଶେଷତଃ ଶବର ଆଦି ଜଙ୍ଗଲି ଜାତିମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ଜୀବନ ଓ ନୃତ୍ୟଗୀତର ଆଲୋଚନା ସଙ୍ଗେ ଐତିହାସିକ ଓ ପ୍ରାଗୈତିହାସିକ ସଭ୍ୟତାର ଗବେଷଣା ମଧ୍ୟ ଯେପରି କୌଶଳ ଓ ପଟୁତା ସହିତ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି, ତାହା ପ୍ରଶଂସନୀୟ ।

ଶବର-ପଲ୍ଲୀର ସୁଗୁପ୍ତ ଚିହ୍ନଣ ଭିତରେ ସରଳ ସବଳ ଶବର-ଚରିତ୍ରର ବିଶ୍ଳେଷଣ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଧର୍ମ, ରାଜନୀତି, ସାହିତ୍ୟ, କଳା ଆଦି ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ସହଜ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି ତାହା ସର୍ବଥା ଶିକ୍ଷଣୀୟ ଓ ଉପଭୋଗ୍ୟ । ଉଦୟଗିରି ଓ ରାମଗିରିର ବର୍ଣ୍ଣନା ଯେପରି ଜୀବନ୍ତ ସେହିପରି ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ । ଆମର ଏଇ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟକୁ ଭଲରୂପେ ଚିହ୍ନିବା ପାଇଁ ଏହାର ପ୍ରତି ଗ୍ରାମ, ଜଙ୍ଗଲ ଓ ଗିରିଗୁହାରେ ଯେ ପ୍ରଚୁର ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଲୁକ୍କାୟିତ ରହିଛି, ଆମ ନିଜ ଜନ୍ମସ୍ଥାନକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ପାଇଁ ଯେ ଆନ୍ତରିକ ଆଗ୍ରହ ଓ ଆକାଙ୍କ୍ଷାର ଲୋଡ଼ା ଅଛି, ଏହି କାହାଣୀର ପାଠକ ତାହା ବାରମ୍ବାର ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ଲେଖକଙ୍କର ଭାଷା ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାର ଓ ବିଷୟ ବସ୍ତୁର ଅନୁରୂପ ହୋଇପାରିଛି । ଲେଖକଙ୍କର ଲେଖନୀ ଅଧିକ କୁସୁମିତ ହେଉ, ଏହାହିଁ ଏକାନ୍ତ କାମନା ।

କାଳନ୍ଦୀଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ

କଟକ—୧୫।୧୨।୫୧

ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ପାଇଁ

ମୁଁ ୧୯୪୮ ମସିହାରେ ରାମଗିରି ଓ ଉଦୟଗିରିର ମାଳ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇଥିଲି । ଅନ୍ତରକୁ ଦୋହଲାଇ ଦେଇଥିବା ସେଠା ଅଭିଜ୍ଞତାଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାଠି ଗୁନ୍ଥି ବହିଟିଏ ଲେଖି ପକାଇଥିଲି । ସେ ବହି ଆଉ ମିଳୁ-ନାହିଁ । 'ସର୍ଜନା'ର ପ୍ରକାଶକ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଭବାନୀଶଙ୍କର ପାଣିଗ୍ରାହୀ ତାହାକୁ ଆଉଥରେ ଛାପିବାଲାଗି ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିଥିବାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୃତଜ୍ଞ ।

ରାମଗିରି ଉଦୟଗିରିର ପୃଥିବୀଟି ଏବେ କେତେ ବଦଳି ଯାଇଥିବ । ସେଠା ମଣିଷମାନଙ୍କର ଆଖି ଏବେ କେତେ ନା କେତେ ଦୂରକୁ ଲମ୍ବି ଯିବଣି । ସ୍ଥାନୀୟ ନେତାମାନେ ବାହାରି ଖାଲି ବ୍ରହ୍ମପୁର ନୁହେଁ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ଯାଏ ମଧ୍ୟ ଆସିଯିବେଣି । ତଥାପି ପଚିଶବର୍ଷ ତଳେ ମୁଁ ଯାହା ଲେଖିଥିଲି, ତାହାର ଏକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି । ଦେଶରେ ସାହସୀ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ତଥାପି ରହିଛି ।

ତେଣୁ ଭାବୁଛି, ବହିଟି ଅନେକ ପାଠକଙ୍କୁ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଭଲ ଲାଗିବ ।

॥ ଇତି ॥

—ଲେଖକ

ସେଦିନ ଗଞ୍ଜାମକୁ ଯାଇ ତା'ର ସଙ୍ଗରେ ପହିଲି ଦେଖା— ଚାରି ପାଖର ପର୍ବତ—ଯେ ର ଅପରାହ୍ନ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଲୁଚାଇଦେବାରେ ଆୟୋଜନ କରୁଛି । ସନ୍ଧ୍ୟା ଆସୁଛି । ଆଉ ଟିକିଏ ଗଲେ ଏ ପାଖର ଆଲୁଅ କାଢ଼ି ଦେଇ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପାହାଡ ଧାଡ଼ର ସେପାଟକୁ ଚାଲିଯିବ । ଏ ପାଖରେ ସବୁ ଅନ୍ଧାର ହୋଇଯିବ ।

ନିତିଦିନ ଦିନ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଏଠି ଏମିତି ଅନ୍ଧାର ଆସେ । ବେଳ ଗଡ଼ୁ ଗଡ଼ୁ ଘରେ ଦରପିନ୍ଧା ମଣିଷ, ଜଙ୍ଗଲର କାଠୁରିଆ, ମାଣ୍ଡିଆ ବଗଡ଼ର କାମୁକା ଦାଣ୍ଡୀ (ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ), ଜରେ ପାହାଡ଼, ଗଛ ପତର ବି ଏଇ ଅନ୍ଧାର ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ଅନ୍ଧାର ଏମାନଙ୍କର ଅନେକ ଦିନର ଚିହ୍ନା । ଉପର ଆଉ ତଳ— ଦୁଇ ଅନ୍ଧାରର ଏମାନେ ଜୀବ ।

ଚାରିଆଡ଼େ ଅନ୍ଧାର ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । ଜଙ୍ଗଲର ଗଭୀର ଭେଦି ପାହାଡ଼ ମୁଣ୍ଡିଆର ପିଠି ଅବୋଶ ଯୋଉ ସରୁଆ ଗୋଡ଼ ରାସ୍ତା ଖଣ୍ଡିକ ଦୂର ଦୂରକୁ ଚାଲି ଯାଇଛି ତା'ର ଉପରେ ମୁଁ ତାକୁ ଦେଖିଲି ।

ଚାରିଆଡ଼େ ଅନ୍ଧାର ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । ସେଇ ଅନ୍ଧାରରେ ଜକୁ ଜକୁ ଜଳୁଥାଏ କେବଳ ତାର ଆଖି ଦିଓଟି । ଗୋଡ଼ ପଡ଼ିବାରେ ଠାବ ଠିକଣା ନାହିଁ । କାନ୍ଧରୁ ହାତ ଦୁଇଟା ଏପାଖ ସେପାଖ ଝୁଲୁଛି—ବାଳ କେରାଟା ଠିକ୍ ସେଇ ଓଦା ଜଙ୍ଗଲର ଘାସ ଗୋଛାଏ ପରି ଅଳିଆ. ଅସନା ଆଉ ଅବାଗିଆ । ଖାଲି ସେ ଆଖି ଦିଓଟି ଜାଳି ମୋ ଆଡ଼କୁ ଝୁଲି ଝୁଲି ଆସୁଥାଏ । ମତେ ମାରି ବସିବ କି ?

ଶୁଦ୍ଧ କଟକର ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଲୋକ ମୁଁ—ବାପା ଭାରି ପଇସା ଦେଇ ମୋତେ ଶିକ୍ଷିତ କରିଛନ୍ତି । ସେଥିଲାଗି ତା'ର ଆଖି ଦିଇଟା ଦେଖି ସେଦିନ ଭାରି ଡର ମାଡ଼ିଲା । ଜଙ୍ଗଲ ପଥରେ ମୁଁ ଏକା ଦୂରପ୍ରବାସୀ—ଯିବାକୁ ଆହୁରି ଅନେକ ଦୂର ବାଟ ।

ସେଦିନ ରାସ୍ତାରେ ସେ ଏକା ଏକା ବାହାରି ପଡ଼ିଥିଲା—ତା'ର ବି ସ୍ତ୍ରୀ-ସଂସାର ଥିବ, ପିଲାକବିଲା ଥିବେ, କାଙ୍ଗୁ ଖେତ କି କମଳା ବାଗାନ ଥିବ, ସେକଥା ଭାବିବାକୁ ମୋର ତର ନ ଥିଲା ।

ଅସଭ୍ୟ ଲୋକଟା ମଦ ଖାଇ ଏମିତି ଝୁଲି ଝୁଲି ଚାଲୁଥିଲା । ଆମ ଆଡ଼େ ତ ସହରମାନଙ୍କରେ ନିଶା-ନିବାରଣ ଲାଗି ସଭା, ସୁଆଙ୍ଗ ଓ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ହେଉଛି ।

କିଏ କେତେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନିଶାଖୋର ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ବାଗକୁ ଆଣିବାକୁ କେତେ ମିହନ୍ତ କରୁଚନ୍ତି । ତଥାପି ଏ ଲୋକଟା ବାଗକୁ ଆସି ନାହିଁ ।

ଲୋକଟା କ୍ଷଣକେ କେତେକ ଆଗ ଗଲାଣି । ସେଠାରେ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଗୁଣ୍ଡଆଉ ଶୁନ୍‌ଶାନ୍‌ । ଚନ୍ଦ୍ରଗିରି ଖୋଲରୁ ଖାଲି କେତେଟା ଚଢ଼େଇଙ୍କର କଣ୍ଠ ଆଳାପ ଶୁଭୁଚି । ଖାଲି ଆମେ ଦୁଇଜଣ—ସଭ୍ୟ ଆଉ ଅସଭ୍ୟ—ଆଉ ଟିକିଏ ଗଲେ ଦୁହେଁ ଭେଟି ଯିବୁ ପରା ! ଖାଲି ଡର ମାଡୁଥାଏ । ଏ ଦେଶରେ ମୋର ପାଠ, ମୋର ମଗଜ ମୋର ଦେଶୀ ଆଇନ୍‌ ଏଠି କି କାମ ଦବ ! ହାବୁଡ଼ି ଗଲେ ତ ଆଉ ରକ୍ଷା ନାହିଁ ।

ଲତାର ସରୁ ବାଳ ଭିତର ଦେଇ ତା' ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲି—ସେ ହସୁଚି । ମୋତେ ଦେଖି, କି ଅହୁ କାହାକୁ ପାଇ ତା'ର ଓଠ ଉପରେଟା ଯେପରି ଖାଲି ହସରେ କମ୍ପି ଉଠୁଚି । ସେହି ହସର ଅନୁସଙ୍ଗ କରି ଅଖିର ଡୋଳା ଦି'ଟି ବି ଖାଡ଼ା ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇ ରହୁଥାଏ । ଓଠ, ଅଖି ଦୁହିଙ୍କ ନଜର ମୋର ଉପରେ । ଜଙ୍ଗଲରେ ମୁଁ ଏକା ।

ତାର ଦେଶ ଏ । ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ପକ୍ଷୀ ପଦର ଭରି ସବୁ ତା'ର ମୁଲ୍‌କ । ମୁଁ ଆସିଛି ବିଦେଶୀ ବହିର୍ଦ୍ଦଶୀ ଜଣେ । ମୋତେ ଦେଖେଇବାକୁ ତା'ର କଣ ଆଉ କିଛି ନ ଥିଲା ! ତେବେ ଏ ନିଶା ଆଖିର ନାଲି ହସ କାହିଁକି ?

ମନକୁ ଭଣ୍ଡାଇ ଏପାଖ ସେପାଖ ଅନାଇଲି । ଉପରକୁ ତଳକୁ ଆଖି ବୁଲାଇଲି । ଉପରେ ନେଳି ଆକାଶ, ଏକାକୀ ଯାହାର ଏକାନ୍ତ ସଙ୍ଗୀ ଏଇ ଅରଣ୍ୟର ପତ୍ର କାଣ୍ଡ ସମ୍ଭାର—ମନ ଭୁଲାଇବାକୁ ଏଇ ଯଥେଷ୍ଟ । କାନଟାକୁ ଏକାଗ୍ର କରି ବହୁତ ଦୂର ଲମ୍ବାଇ ନେଲି ହୁଏତ କୁଆଡ଼ୁ କୌଣସି ଅପାର୍ଥିବ ସଙ୍ଗୀତ ଭାସି ଆସୁଥିବ ବୋଲି । ତଥାପି ମୋର ଡରୁଆ ସଭ୍ୟ ମନଟା ପୃଥିବୀ ଶ୍ରୁତି ପାଇଲା ନାହିଁ । ମଦୁଆ ବଣୁଆ ମଣିଷର ସେଇ ନାଲି ଟୁଳୁ ଟୁଳୁ ଆଖି ଯେପରି ମୋର ଆଖି ପଥରେ ନୂଠି ହୋଇଗଲା ।

କୃପା ହେଲା ଏ ଖିଲିକ ଉପରେ । ଜଗତରେ ଯେତେ ଦେଣ ନେଣ କାର୍ଯ୍ୟ କାରବାରର ଧୂମ୍‌ ଲାଗିଚି । ମନ୍ତ୍ରପର ଯନ୍ତ୍ରର ଅନୁମତି ଦେଇ ମଣିଷ କେତେ ଖୁସିରେ ଆଜି ଆପଣା ଆପଣା ଭାବଧାରା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି ବଦଳି ଚାଲୁଛି । ଏ ମୁଲ୍‌କଟାର କଣ କିଛି ଦେବାକୁ ନାହିଁ ? ନିର୍ଜୀବ ଗଛ ପଥର ପାହାଡ଼ ଗୋଡ଼ି ଗରଡ଼ା ଭିତରେ ଖାଲି ଏଇ ମଦୁଆ ଅଖି ଦିଇଟା କଣ ତା'ର ଏକମାତ୍ର ଉପହାର !

ମୁଁ ଇତିହାସରେ ପଢ଼ିଛି ଆମର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନେ ପୂରୁବି ଦିଗକୁ ବୋଇତ ବାହି କେତେ କେତେ ଦେଶକୁ ଯାଉଥିଲେ—ସେଠି କେତେ କୋଠି ଖୋଲାଇ ଥିଲେ, ସେଠିକା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର କରି ସେଠୁଁ ବୋହିଆଇ ଧନ ଦରବ ଆଣି ଘର ମଣ୍ଡାଇ ଦେଉଥିଲେ। ଏଇ ସବୁ ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ୱପ୍ନ ନେଇ ଦିନେ ଦିନେ ଖୁସି ବାହାବା ନେଇଛି, ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେବାପାଇଁ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହ ପାଇଛି।

ଘରେ ଦଶହରା ପରବର ଦେ'ଦେଉଣୀ ଖିଆପିଆ ଗୁଲଜ ଗଣ୍ଡଗ୍ରାମ ମାଳରେ ଫେରିଥିଲି ସେହିପରି ଅନେକ ଆଶାରେ। ନାଚ ଦେଖିବି, ଶଗଡ଼ିଆ ହଳିଆ ଆଉ ଚଢ଼େଇଅର ଗୀତ ଶୁଣିବି ପାଣି ଆଉ ଶବର ଘରର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ କଳାକୁ ଖାତା କଲମର ପେଟରେ ବାନ୍ଧି ମୁଁ ଦେଖିବି—କିନ୍ତୁ ସେଦିନ ଏଇ ଅମଙ୍ଗଳ ସୂଚନା କାହିଁକି ? ମୁହଁରେ ମଦର ଭଣଭଣ ଗନ୍ଧ, କପାଳ ତଳେ ନାଲି ନାଲି ଜଳନ୍ତା ଆଖି, ଅଲଗା ଅପରିପାଟୀ ଦେହଟା—ତା'ଛଡ଼ା କିଛି କହିବାର ନଥିଲା ଏଇ ଅତିଥିଙ୍କୁ। ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଅତିଥିମନ ମୋର ବଡ଼ ଶୂନ୍ୟ ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତି ହୋଇଗଲା ସେଦିନ। ବୁଝିପାରିଲି ନାହିଁ। ପାର୍ବତ୍ୟ ଭୂଇଁର କୁମର ସେଦିନ ମୋତେ ଦୀନାସ୍ତର ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇ ଏତେ ଗର୍ବ କାହିଁକି ! ଉଆଁସର ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଦ'ଣ୍ଟା ରଡ଼ି କାଠର ନିଆଁ ପରି ତା'ର ଆଖି ସେଦିନ ସେପରି ଜଳୁଥିଲା କାହିଁକି ?

ସେ ମୋର ଆଡ଼କୁ ଝୁଲି ଝୁଲି ଆସୁଛି। ଚଞ୍ଚଳ ମନ ନିଜର ବାଟକୁ ସଂଯତ କରିନେଲା। ଗୋଟାଏ ମୋଟା ଗଛକୁ ଉଠି ଆଳ ଦେଇ ମୁଁ ଠିଆ ହୋଇଗଲି। ସେ ସେମିତି ହସି ହସି ନିଆଁ ବରଷି ଚାଲିଗଲା। ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି କେତେ ମଣିଷଙ୍କୁ ସେ ଦେଖିଛି—ଭିତରେ ଭୟ, ବିରାଗ ଓ ବିଚ୍ଛିନ୍ନତା ରଖି କେତେ ମଣିଷ ଏମିତି ଧୋବ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ତା'ଆଗକୁ ଆସିଛନ୍ତି। ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେ ଏମିତି ହସିଛି—କାଠିକିଆ ଛାତି ଉପରେ ତା'ର ଆଖି ସେମିତି ରଡ଼ି ଘଷି ଦ'ଫଡ଼ା ପରି ଜଳିଛି। କେହି କାହାକୁ ଚିହ୍ନି ପାରି ନାହାନ୍ତି।

ଆଜି ଯେମିତି ପରସ୍ପର ହୋଇଗଲା, ସେମିତି ବର୍ଷ ବର୍ଷ କେତେ ଆଖି ବଦଳା ହେଉଥିବ—ଜଣେ କେତେ ଯୁଗର ଅଭିଶାପ ନେଇ ଜଳୁଥିବ, ଆଗନ୍ତୁକ ଆଉଜଣକେ ସେମିତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଶଙ୍କର ତଳେ ବୀଭତ୍ସ ଭୟର ନୀଡ଼ ରଚନା କରି ଘୃଣା କରୁଥିବ।

ଏଇ ମୋର ତା' ସହିତ ପ୍ରଥମ ଦିନର ପରିଚୟ—ଆଜି ରାତିର ଅନ୍ଧାର ପରି ସେଇଟା ମଧ୍ୟ ବିଫଳ ଗଲା। ମହୁଆ ବନଗୃହିଣୀର ଭୀଷଣ ଚକ୍ଷୁବାଣରେ ସେଦିନ ମୁଁ ବଡ଼ ବିବଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି; ଅନ୍ଧାର ପଛରେ ଲୁଚି ଲୁଚାଇ ବସି ସେ ଜଙ୍ଗଲର ସମସ୍ତ ଦିନଟା ଯେମିତି ବିଫଳ ବିବଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା।

ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଉଠିଲେ ବୋଲି ଚିହ୍ନି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଅତଥି ଅଜ୍ଞାତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲି ବୋଲି ଆପଣାର ଜାଣିପାରିଲି ନାହିଁ ।

ଏଇ ରାଇଜରେ ଆମ ଅଞ୍ଚଳର ଅନେକ ହାକିମ ବାବୁଭାୟା ଅଛନ୍ତି । ଦେହ ଅସୁଖ ଲାଗି ବଦଳି ଭଳି ପାଇ ସେମାନେ ଏଠି ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ଶାସନ କରୁଛନ୍ତି । ଗତବର୍ଷ ତଳେ ସେମାନେ ଏଇଠୁଁ ମୁକ୍ତିଗୁମ୍ଫା ଆବିଷ୍କାର କରି ଦେଇଥିଲେ, ଏବେ ବି ଗାନ୍ଧିଗୁମ୍ଫା ମାଗୁଛନ୍ତି—ଦେଶଯୋଗୀ ସମସ୍ତେ ମିଶି ପଥର ଗାନ୍ଧୀ ଗଢି ସ୍ଥିରବୋଲି ଦେବେ ବୋଲି । ଆଚ୍ଛା, ସେମାନେ କଣ ଆଜିକାଲିର ପରିଚୟ ପାଇ ନାହାନ୍ତି ?

ଆଜି ବାଟର ଏ ମଛୁଆ ମଦୁଆ ମଣିଷର ନାଲି ଟକ ଟକ ଆଖି ସେମାନଙ୍କୁ କଣ ଅଭିନନ୍ଦନ କରେନାହିଁ ? ସହସ୍ର ତାପର ଅଗ୍ନିବାଣ ମାରି ସେମାନଙ୍କର ସଭ୍ୟ ମନର ସବୁ ଅଟାଳୀଗୁଡ଼ାକୁ କଣ ଏଇ ଆଖି ଧସାଇ ଦେଇନାହିଁ ?

— ଦୁଇ —

ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ଚିଲିକାକୂଳ କେତେବେଳେ କଟିଗଲା କେଜାଣି, ସିନ୍ଧୁରୁ ନ ଫାଟୁଣୁ ମାଡ୍ରାସ ମେଲ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ରେଲଡବାର ମଣିଷଗୁଡ଼ିରୁ ନିଜକୁ ବାହାର କରି ଆଣିଲି ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ଉପରକୁ । ରାତିସାକ ତ ନିଦ ହୋଇନାହିଁ—କେବଳ ଅଧାପାଚିଲା ହୋଇ ସମସ୍ତ ମୁହଁଟା ଅଭିମାନୀ ବାଳକ ପରି ଫୁଲିରହିଛି । ଆଖି ଦୁ'ଟା କୋଇଲା ଗୁଣ୍ଡରେ ଭର୍ତ୍ତି—ଯଥାସମ୍ଭବ ନିଜକୁ ଭଦ୍ର କରିନେଇ ସହର ଆଡ଼କୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲି ।

କଟକର ରିକ୍ସା ବ୍ରହ୍ମପୁରର ଝଟକା । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ଛୋଟ ବଡ଼ ସବୁ ସହରରେ ଏଇ ଝଟକା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ଝଟକାବାଲା ଅଧିକାଂଶ ତେଲେଙ୍ଗା । କଟକରେ ବି ରିକ୍ସା ଟଣା ବ୍ୟବସାୟଟାକୁ ବିଶାଖାପାଟଣାର ତେଲେଙ୍ଗା ଯୁବକମାନେ ଆସି ଆବୋରି ବସିଲେଣି । ଇତିହାସରେ ପଢ଼ିଛି ଦକ୍ଷିଣରୁ ରାଜା ଆସି ଓଡ଼ିଶାରେ ଗଙ୍ଗବଂଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ, ତେଲେଙ୍ଗା ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ମିଶାଇ ତ୍ରିକଳିଙ୍ଗର ପ୍ରାଣସ୍ପନ୍ଦିତ ଏକ କରି ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏ ଯୁଗର ମଣିଷଗୁଡ଼ା ନୀତି ଜାଆନ୍ତି । ପେଟ ପୋଡ଼ିଲେ ଯାଇ ବାର ପାଟକ ତେରୁ ପାଟଣାକୁ ମନ ବଳେ । ଜାଣେ ନା,

ବିଶାଖାପାଟଣାର ମଣିଷ-ଚଷାଲମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ମଣିଷର ଏଇ ପେଟର ସମାଧାନ କରନ୍ତି କି ନାହିଁ; ଜାଣେ ନା, ମଧ୍ୟ-ପୂର୍ବ ଉପକୂଳରେ ଉପୁଜୁଥିବା ଧାନ ଓ ମାଣ୍ଡିଆ ଫସଲ୍ କାହା ଘରର ଗହ୍ୱର ଅମାର ପୂର୍ଣ୍ଣ କରେ । ସେଇପରି କୌଣସି ଗୋଟାଏ କାରଣରୁ ସେଠିକାର ତେଲେଙ୍ଗା ଓଡ଼ିଆ କଙ୍କାଳ ଆସେ ରିକ୍‌ସା ଟାଣିବାକୁ— ପାଟପୁର ଓ ଗୋଡ଼ୀସାହି ଟଣାଳିମାନଙ୍କର ଷେସା ହୋଇ ପଇସା କମେଇବାକୁ ।

ଟ୍ୟାକ୍ସି କରି ସହର ମଝିକୁ ଆସିଲି । ଦିନର ଆଲୁଅ ପଡ଼ି ନଗର ଜୀବନର ମଇଳା ଗୁଡ଼ାକ ସଫା ନଜରରେ ଆସିଲାଣି । ଦୋକାନ, ବଜାର, ଧୂଳି, ପତର, ଦ'ଡନଟା ଲଙ୍ଗଳା ଭିକମଗା ପିଲ, ତା' ସାଙ୍ଗକୁ କେତେଟା ଘରଛଡ଼ା ଗାଈ ବଳଦ—ସବୁରି ଉପରେ ଅଟକ୍ଳା ମଣିଷଙ୍କର ବାଟମେଳା । ଇଂଲଣ୍ଡ ଆମେରିକାରେ ସହରର ଦୃଶ୍ୟ କେମିତି ହୋଇଥିବ ତାର ଖବର ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ରଖିନାହିଁ ।

ଉଦୟଗିରି ଯିବାକୁ ହେଲେ ଯେଉଁ ମଟରରେ ଯିବାକୁ ହୁଏ, ସେତକ ବି ଜଣା ନଥିଲା । ମଟରଷ୍ଟାଣ୍ଡରୁ ଯେତା ବୁଝିନେଇ ଲହୁଣ୍ଡା ବସରେ ବସିଲି । ମଟର ଛୁଡ଼୍ ଛୁଡ଼୍ ବେଲ ଅଠଟାରୁ ସେ ପାଖକୁ ଗଡ଼ିଗଲା; ତା'ପରେ ମଟର ଚାଲିଲା—ଧୀରେ ଧୀରେ ସମତଳ ସମୁଦ୍ର ପାଖକୁ ପଛରେ ପକାଇ ଦେଲା । ଦ'ପାଖର ଦୃଶ୍ୟ ଠିକ୍ ଯେପରି ସବୁ ପଲ୍ଲୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଘର, ଗୋରୁଖୁଆଡ଼, ଅମ୍ବ ପଣସର ତୋଟା ଆଉ ଅମଳ ଆବାଦର ରଙ୍ଗିନ୍ କ୍ଷେତ ହିମାଳୟର ପାଦ ପାଖରୁ କନ୍ୟାକୁମାରୀର ସଲିଳାଙ୍କ ଯାଏ ଗାଁ ସବୁଠାରେ ସେଇ ଏକାପରି । ପ୍ରକୃତିର ସମ୍ପତ୍ତି ସବୁଠାରେ ସମାନ ।

ଘାଟପହଣ୍ଡି ଓ ରଙ୍ଗ ବଡ଼ଟେମ୍ପୁଣ୍ଡି ଗଲା—ତା'ପରେ ପାହାଡ଼ ଭୂଇଁ ସୁରୁ ହେଲା । ସେଦିନ କଲପରେ ଆମ ଇଞ୍ଜିନ୍‌ଟା ଆମ ସଭିଙ୍କୁ ଟାଣି ଉପରକୁ ଉଠୁଥାଏ । ହଠାତ୍ ଶୁଣିଲି ଆଗରେ ତପ୍ତପାଣି ଉଷ୍ଣ ପ୍ରସ୍ରବଣ । ପିଲାଦିନରେ ଏଇ ତପ୍ତପାଣି କଥା ଗୋଟାଏ ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀର ଲେଖାରେ ପଢ଼ିଥିଲି । ଆମ ମଟର ସେଠି ଅଟକିଲା । ଯାତ୍ରୀମାନେ ସମସ୍ତେ ଓହ୍ଲାଇ ତପ୍ତପାଣି ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ, ଅନେକ ବି ଗାଧୋଇଲେ ।

ତପ୍ତପାଣି ହେଉଛି ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ-ଗରମ ଝରଣା । ଅଗ୍ନିଏ ଯାଗାରୁ ମାଟିତଳୁ ଫୁଟାପାଣି ବାହାରୁଛି । ସରକାର କି କେଉଁ ବଦାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଣିକୁ ଘେରା ବାନ୍ଧି ଦେଇଛନ୍ତି—ପାଣି ଭିତରେ କେତେଖଣ୍ଡ ପଥର, ଗୋଟିଯାକ ସିନ୍ଦୂରବୋଳା । ବଡ଼ ମଜାର ଉପନ୍ୟାସ ହୁଅନ୍ତା ଆମ ମଣିଷ ମନର ସପନଚର୍ଯ୍ୟାର କାହାଣୀ । ଭକ୍ତ ଓ ବିଶ୍ୱାସୀ ମଣିଷ ଯୋଉଠି ଯାହା ଅସାଧାରଣ ବା ଅଦୈନନ୍ଦିନ ଦେଖିଛି, ସେଠି ସିନ୍ଦୂର ବୋଳିଛି, ଫୁଲ ଚଢ଼ାଇଛି, ସେଠି ସେ ମନ୍ତ୍ର-ଯନ୍ତ୍ରର

ରହସ୍ୟ ଛନ୍ଦ ଭରିଛି । ଏଠି ପୂଜା କଥା ତ ଗୁଡ଼ାଏ; ୧୯୪୬ର ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ନେଇ ରାମାୟଣ ଲେଖିବା ଲାଗି ହୁଏତ ଏ କଳିଯୁଗର କେତେ ବାଲ୍ମୀକ ବାହାରି ପଡ଼ିବେଣି । କିନ୍ତୁ ଖାଲି ମଣିଷ ଭିତରେ ଅମିଥିଲେ ମନ୍ଦ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା, ମଣିଷର ଖିନ୍ନ ମନ ଗଛ, ପଥର, କୂଅଁ ଓ ପାଣି ସବୁଠିଁ ହାତ ପତାଇ ଅଭୟ ଖୋଜି ବୁଲୁଛି । ନିଜକୁ ଖୋଜି ପାଇବା ପାଇଁ ଏ ମାଟିଗୋଡ଼ା ଦେହରେ ଚିର ନୂଆଁ ଲୁଚିବା ଯେ, ତାକୁ କେତେଦୂର ସହାୟତା କରୁଛି, ଧର୍ମ ଦର୍ଶନର ଆକ୍ଷେପବାଦୀମାନେ ହୁଏତ ତାର ଭଲ ହିସାବ ଦେଇପାରିବେ ।

ତପ୍ତପାଣିର ପରିବେଶଟି ବେଶ୍ ଗମ୍ଭୀର ଓ ଶାନ୍ତିମୟ । ଚାରି ଆଡ଼ର ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ ଓ ଘନ ଅରଣ୍ୟ ଭିତରେ ଯେ ନିଜର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚମତ୍କାର ଦ୍ୱାରା ଏତେ ଲୋକଙ୍କୁ ନିଜ ଟାଣିଆଣି ପାରୁଛି । କେତେ ଗାଁ'ରୁ କେତେ ମଣିଷ ଗାଡ଼ି କରି ଆସି କିଛିଦିନ ସ୍ଥାନଟିକୁ ମୁଖର କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ, ଏଇଠୁ ପାଣି ନେଇ କ୍ଷେତରେ ପକାଇଲେ ଫସଲରେ ପୋକ ଲାଗିବେ ନାହିଁ । ସେଇଥି-ପାଇଁ କେତେ ଅଞ୍ଚଳର କେତେ କୃଷୀ ବାଉଁଶ ନଳୀ କାଟି ପାଣି ଭରିକରି ନେଉଛନ୍ତି । ବିଜ୍ଞାନ ଯୁଗର ମଣିଷକୁ ଯେଉଁଠି ଯେଉଁ ପ୍ରାକୃତିକ ବାଧା ଆସି ପହଞ୍ଚୁଛି, ସେଠି ତାର ବିଶ୍ୱାସ ବାଧା କାଟିବାର ସରଳ ଉପାୟ ବତେଇ ଦେଉଛି ।

ତପ୍ତପାଣି ପରେ ଝଢ଼ମତ ମଠର ଉଠି ଉଠି ଘାଟି ଚଢ଼ୁଥାଏ । ସେତେ-ବେଳକୁ ବାରଟା ବାଜିବଣି । ଚାରିଆଡ଼େ ମେଘର ତମ୍ବୁ ଟାଙ୍ଗି ଦେଇ ପୃଥିବୀର ଗଛ ପତର ସତେଅବା ଆଖି ଛଳ ଛଳ କରୁଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଆଜି କ୍ଳାନ୍ତ— ଆମେ ମଠର ଭିତରର ଗୋଟିଏ ମଧ୍ୟ ସେଥିରୁ ବାଦ ପଡ଼ିନୁଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟର ଆଲୁଅ ସକାଳୁ ନିଭିଯାଇଛି । ଅଜଣା ଅଶୁଣା ପ୍ରତିବେଶୀଙ୍କ ମେଳରେ ସମସ୍ତେ ଆଜି ନିଶା ଖାଇଛନ୍ତି ।

ଲୁହାଗୁଡ଼ କେତେବେଳେ କେଉଁଠି ପଡ଼ିଲା ମନେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମଠର ଯେଉଁଠି ଓହ୍ଲାଇଦେଲା, ସେଠି ଘର ନାହିଁ କି ବାସିନ୍ଦା ନାହାନ୍ତି । କେବଳ ରାସ୍ତାଟି ଦୁଇକେନା ହୋଇ ଦୁ'ଆଡ଼େ ଚାଲି ଯାଇଛି । ସହଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କଠାରୁ ପଚାରି ବୁଝିଲି, ରାମଗିରି-ଉଦୟଗିରି ସେଠିକି ୩୨ ମାଇଲ, ଦୁଇ-ଦିନର ବାଟ । ମନ ଭିତରେ କାହାର ଛୁରୁ ଆଖି ଦୁଇଟା ସନ୍ଧି ଉଠିଲା । କଟକରେ ଜାଣିବା-ବାଲାମାନେ କହୁଥିଲେ ମଠର ପାଖରୁ ମୋଟେ ପାଞ୍ଚ ମାଇଲ, ଖୁବ୍ ବେଶୀ ପନ୍ଦର ମାଇଲ । ଯାହାହେଉ, ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେ ସେମାନେ ବୋଧଦେଇ ଆଣିଛନ୍ତି, ସେଥିଲାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଲି । ନିରାଶ କି ବା'ଟଠି ଯାହାହେଉ ପଛକେ, ଯିବାକୁହିଁ ହେବ ।

ଚାରିଆଡ଼େ ଜଙ୍ଗଲ—ତାହାହେଉ ମୋହନା, ବାଁହାତ ଲମ୍ବାଏ ଲମ୍ବାଏ ଗଲେ ଉଦୟଗିରି । ମୋ ରାସ୍ତା ନେଇ ମୁଁ ଚାଲିଲି । ଜନପଦ ବେଶୀ ନ ଥାଏ । ଗୋଟାଏ ହାତରେ ଚମଡ଼ା ସୁଟ୍‌କେଶ୍‌, ଆଉ କାନ୍ଧରେ ଚମଡ଼ା ଥଳୀଟା—ଆଉ ହୃଦୟଭରା ବଳ ଓ ଉଦ୍‌ବେଗ ନେଇ ପ୍ରାୟ ଗୋଟାକବେଳେ ମୁଁ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲି ।

ଆମର ବାଟଚଲା ଆରମ୍ଭ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆକାଶର ବି ଦାହ ଚାଲିଲା—ସକାଳୁ ମେଘଗୁଡ଼ିକ ଢେଉଁଆ ହାଣ୍ଡିର କଳାପରି ଆକାଶ ଆବୋରି ଶୋଇଥିଲେ, କୋଉ ଦୂରର ପବନରେ ସେମାନଙ୍କର ପାଦ ଚଳିଲା ପାଣିର ପସରା ନେଇ । ଗଛ ମଧ୍ୟ କଥା କହିଲା, କୋରଡ଼ କନ୍ଦରରେ ଚଳନ୍ତା ପବନର ଶବଦ ବାଜିଲା ।

ଏଗ୍ରାମ ଆସିଥିଲି ସାତବରଷ ତଳେ । ବଡଗଡ ଡାଲୁକାର ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ ଶଗଡ଼ଚୁଲା ଏବେ ବି ମନରୁ ଯାଇନାହିଁ । ତଥାପି ସାତ-ବରଷର ଅଧିକ ଶିକ୍ଷିତ ମନ ଓ ଉତ୍ସାହ ନେଇଯାଉଚି ବୋଲି ଏଥର ଯାତ୍ରାଟା ବିଲ୍‌କୁଲ ନୂଆ ଲାଗୁଥାଏ ।

ପର୍ବତରେ ଯେତେବେଳେ ବର୍ଷା ଆସେ ସେତେବେଳେ ଯୋଜନକୁ ଦୂରରୁ ତା'ର ସୁଁ ସୁଁ ସଙ୍ଗୀତ ବାଜି ଉଠେ । ସବୁ ଶୂନ୍ୟର ଶବ୍ଦ ସାମାନ୍ୟକୁ ଉଦ୍‌ବେଳିତ କରି ସେ ଉଲ୍‌କାର ଉନ୍ମେଷଣା ନେଇ ଛୁଟି ଆସେ । ସେଦିନ ମେଘୁଆ ଆକାଶରେ ସେଇ ଶବଦ ଯେତେବେଳେ କାନରେ ବାଜିଲା, ମନଟା କାହିଁକି ହଠାତ୍ ଚମକି ଉଠିଲା ।

ହଁ ବର୍ଷା ଆସୁଚି, ସକାଳ ପହରର ବିରହିଣୀ ଆକୁଳିତ ବୃଷ୍ଟିଜଳର ଅଶ୍ରୁ ଢାଳି ଅଜି ସୂର୍ଯ୍ୟଗମନରେ ବାସର ପଥ ଧୌତ କରିଦେବ । ଦୂର ପର୍ବତ ମଧ୍ୟ ମିଳନ-ଅଭିସାରର ପୁରୋହିତ ସାଜିବ ବୋଲି ବରଷା ରେଖାର ସହସ୍ରୋପବୀତ ପିନ୍ଧି ସାରିଲାଣି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତିର ଏଇ ବାସର ପର୍ବରେ ମୋର ସ୍ଥାନ କାହିଁ ? ଘର ଦୁଆର କୁଆଡ଼େ କିଛି ନାହିଁ—ଆଶ୍ରା ନେବି କେଉଁଠି ? ଟୁପୁ ଟୁପୁ ବର୍ଷାରେ ବସନ ତିନ୍ତିଲା – ତଥାପି ମୁଁ ମାଡ଼ି ଚାଲିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଆଉ ହେଲା ନାହିଁ—ଆଶ୍ରା ଖୋଜିବାକୁହିଁ ହେବ ।

ସେଇ ରାସ୍ତାରେ ମୋ'ର ସଙ୍ଗରେ ଆଉ ଜଣେ ଆସୁଥିଲେ ଆମର ମଟରରୁ ଓହ୍ଲାଇ । ତାଙ୍କ ଗାଁ ଏଇଠି । ଆମେ ସେତେବେଳକୁ ଦୁଇକୋଶ ରାସ୍ତା ଚାଲି ସାରିଲୁଣି । ରାସ୍ତାରେ ଆସିଲାବେଳେ ତାଙ୍କର ସହିତ ପଦେ ପଦେ କଥା ହେଉଥାଏ । ହଠାତ୍ ସେଇ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିବସିଲେ ଯେ ବର୍ଷାଟା କମିଗଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ତାଙ୍କରି ପିଣ୍ଡାରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ ସେ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତେ । ମନଟା ସେତେବେଳେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ଗଛ ଉପରେ ଅଗକୁ ଅଗ ଡେଇଁ ବୁଲୁଥିଲା । ଏପରି ହଠାତ୍ ଅନୁରୋଧକୁ

ଭଗବାନଙ୍କର ବାଣୀ ପରି ମାନି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚକ୍ଷ ହୋଇଗଲି ଭଦ୍ରତା ଦେଖାଇବାକୁ ଆଉ ମନରେ ଆଉ ଜାଗା ନଥିଲା ।

ଶିଂକୁଳୀପଦର ଗାଆଁଟି ରାସ୍ତାପାଖରୁ ତାକେ ବାଟ ହେବ । ଗାଆଁଟା ଅତି ଛୋଟ, ନାଲିମାଟି ଲିପା ଦୁଇ ପାଖରେ ଦୁଇ ଧାଡି ଘର । ବାଙ୍କୀରେ ଏଇ ନାଲି କାଲଦିଆ କାନ୍ଥ ଦେଖି ପ୍ରଥମେ ଅତି ଭଲ ଲାଗିଥିଲା । ପ୍ରକୃତିର କଳାକ୍ଷେତ୍ର ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ, ପୋଡାମାଟି ଉପରେ । ଗରିବ ଗାଉଁଲିର କଳାକ୍ଷେତ୍ର ତାର କାନ୍ଥ, ପିଣ୍ଡା ଓ ବଡ଼ବଡ଼ୁଆ ନେଇ, ତା'ର ଉପକରଣ ହେଉଛି ମାଟି ଓ ଗୋବର, ଆଙ୍ଗୁଠି ହେଉଚି ତୁଳୀ ।

ଗାଆଁରେ ପହଞ୍ଚିବା କ୍ଷଣି ଟୁ ଟୁ ବର୍ଷା । ଗାଳଲି—ଦୁଃସମୟ ଜାଣି କିଏ ଯେପରି ବେଲସୁଁ ଠାବକରି ଦେଇଥିଲା ଏ ଅଜଣା ଗାଁରେ । ଛୋଟିଆ ଛୋଟିଆ ଘରର ଅଣଓସାରିଆ ପିଣ୍ଡାମାନ—ପ୍ରାୟ ସବୁଠି ମାଣ୍ଡିଆ ଶୁଖାହେଉଛି ।

ମେଘ ଅସରାରୁ ଅଶ୍ରା ନେବାକୁ ଯାଇ ସେଦିନ ସେଇ ଛୋଟିଆ ଗାଆଁଟିରେ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିଲି । ଗୋଡ଼ ଧୋଇବା ପାଇଁ ପାଣି ଆସିଲା, ପିଣ୍ଡା କଣକୁ ଝଟ୍ପଟ୍ ପଟି ପଡ଼ିଲା ବସିବା ପାଇଁ । ମୁଁ ଖାଲି ଉପରକୁ ମେଘକୁ ଅନାଉଥାଏ । କେତେବେଳେ ଆକାଶ ସଫା ହେବ, ମୁଁ ଯିବି । ଏଇ ସମୟରେ ସାମନା ଘରର ଘରୁ ଗୁହା ଆସିଲା । ପଲ୍ଲୀର ସେଇ ଛୋଟ ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ଏଇ ଆତିଥ୍ୟକୁ ମୁଁ ଆଦରସହ କିଣିନେଲି ନିଜର ସମସ୍ତ ପରିଚୟ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ବିନିମୟରେ । କେବଳ ଗାଆଁରେ—ଯେଉଁଠି ଅଫିସ୍ ନାହିଁ, ହୋଟେଲ ନାହିଁ, ସମୟ ଅସମୟର ଅଡ଼୍ଡ଼ା ବନ୍ଧା ନାହିଁ—କେବଳ ସେଇଠି ହୃଦୟ ହୃଦୟକୁ ଚିହ୍ନେ । କେବଳ ସେଇ ଗାଆଁର ଜଣେ ଘରଣୀ ମୋର ମାଆ ହୋଇ ମୋର ମନ କଥା ବୁଝିଲା ।

ଖାଣ୍ଟି ଦୁଧର ଗୁହା ଖାଉ ଖାଉ ମକା ପୋଡ଼ହୋଇ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଜୀବନରେ ଶିଖା ସବୁ ଭଦ୍ରତା ଓ କୁଳୀନତା ସେଦିନ କୁଆଡ଼େ ଲାଜ ଲୁଚାଇ ପଳାଇଥିଲା କେଜାଣି, ପିଲାଟି ପରି ମକା ଦାନ୍ତେଇ ବସିଗଲି । ମୋର ମେଜବାନ ଭାରି ଗରିବ । କେବଳ ଭୋଜି ବରିଡରେ ଚାଉଳ ରନ୍ଧା ଖାଆନ୍ତି । ନହେଲେ ମାଣ୍ଡିଆ ଓ କାଙ୍ଗୁ ଚାଉଳରେ ବରଷଟା ଯାକ ଚଳୁଥାଏ । ଗାଆଁରେ ସମସ୍ତେ ସେଇମିତି ଗରିବ, କାହାରି ପିଣ୍ଡା ପକ୍କା ନୁହେଁ କି କାହାରି ମଥାନ ଉଚ୍ଚା ନୁହେଁ ।

ପ୍ରାୟ ତିନଟା ବେଳକୁ ଆକାଶ ସଫା ହୋଇଗଲା, ପର୍ବତ ଗହ୍ୱରର ଗର୍ଜନ ବନ୍ଦହେଲା—ମେଘ ବୋଇତ ଦଳ ବୁଲାଇ ଖସି ଚାଲିଗଲା । ମୋତେ ଯେ ଅନେକ ଦୂର ଯିବାକୁ ହେବ । ମାୟା ଛଡ଼ାଇ ବାହାରିଲି, ଘରେ ମୋଲାଗି କାଙ୍ଗୁ ଚାଉଳ ରାନ୍ଧି ଖାଇବାର ଯେ ବରାଦ ଦେଇସାରିଥିଲା, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ସଚେତନ ମନ ସେତିକି କରାଇ ଦେଲାନାହିଁ । କ୍ଷଣିକାର ଭାରି ମୋହ ତୁଟାଇ ବାଟକୁ ଆସିଲି ।

'ବାବୁ ପାଠପଢ଼ି ସାରିଲେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ହାକିମ ହୋଇ ଏ ଜିଲ୍ଲାକୁ ଆସିବେ ।' ଆସିଲାବେଳେ ଘରର ଜଣେ ବୃଦ୍ଧା କହିଲେ ।

କଥାଟି ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ । ମୋ ଘର କଟକରେ, ମୁଁ କଲିକତା ସେପାଖରେ ଇଂରାଜୀ ପାଠ ପଢ଼ୁଚି, ହାକିମ ହେବି ନାହିଁ ତ ଆଉ କଣ ?

'ବାବୁ, ତମେ ବାହା ନହେଇ ଆଜିଯାଏ ପାଠ ପଢ଼ୁଚ ?' ଘର ଭିତରୁ ମାଇପି ଗଳାରେ କିଏ କହିଲା; ବୋଧହୁଏ ଯିଏ ମୋ'ଲାଗି ଗୁହା ଆଉ ମକାଭଜାର କଣ୍ଟ ଦେଇ ଆପଣା ଆତିଥ୍ୟକୁ ଡାକି ନେଇଥିଲା ।

'ଅଇଲୁ ଯେତେ ପଇସା ପାଠ ପଢ଼ାରେ ଯାଉଚି, ରୁଜଗାର କଲେ କଣ ତା'ର ଦଶଗୁଣା ମିଳିବ ନାହିଁ'—ଆଗ ବୁଢ଼ୀଟି ମୋର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କଲେ ।

ମୁଁ ରାସ୍ତାକୁ ବାହାରିଲି । ପୁଣି ଏକା । କାନ୍ଧରେ ଥଳୀ, ହାତରେ ସୁଟକେଶ୍ ଆଉ ମୁଁ । ସେଇ ଜଙ୍ଗଲ, ସେଇ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଆଖି ବୁଲାଇ ମୁଁ ସିଧା ରାସ୍ତା ଧରି ଚାଲିଚି । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଅନାଇ ବେଳ ଠଉରାଉଚି । ସବୁଜ ସିକ୍ତ ଶ୍ୟାମଳ ପତ୍ରର ରୌଦ୍ର ଝିଲମିଲ ରୂପରେ ମନ କେତେ କେତେ ରାଜ୍ୟ କଳ୍ପନା କରିଯାଉଚି ।

ରୁଦ୍ରପୁରରେ ସେଦିନ ହାଟପାଳି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସେଠି ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ହାଟ ଭାଙ୍ଗି ସାରିଲାଣି । ଏଠି ହାଟ ସବୁ ସକାଳୁ ବସେ; ଖରାବେଳରୁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଲାଗେ । ପର୍ବତ କନ୍ଦରା ଡେଇଁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ଆପଣା ଆପଣା ମାଳ ଗାଆଁକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼େ । ନିଜର ଆବାଦ ଫସଲକୁ ହାଟରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ପଠାଇ ସେମାନେ ହାଟରୁ ଲୁଣ ଲଙ୍କା ଓ ଶୁଖୁଆ କିଣି ନିଅନ୍ତି । ଗାଆଁ ଆଉ ସହର ମୁହାଁ ମୁହିଁ ଏଇ ହାଟରେ ହୁଏ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଗିରି ଆଉ ଆଠ ମାଇଲ, ଆଜି ରାତିରେ ଠାବ ଯାଇ ସେଇଠି । ଏକୁଟିଆ ମୁଁ ପୁଣି ମୋର ରାହା ଦେଖିଲି । ବେଳେ ବେଳେ ବାଟୋଇ ହାବୁଡ଼ୁ ଆଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ନାନା ଦୁଃଖ ସୁଖ ହେଉଥାଏ । ହୃଦରେ ଭରା ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସରଳତା, ଶରୀରରେ ଭରା ବଳ, ମୁହଁର କଥାରେ ଭରା ଦାରିଦ୍ରତା—ଏଇଆକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ସେମାନଙ୍କ ସଂସାରର ନାନା କାହାଣୀ ସେଦିନ ଶୁଣିଲି ।

ମୁହଁ-ଅନ୍ଧାର ହୋଇଗଲା ବେଳକୁ ଯାଇ ଚନ୍ଦ୍ରଗିରି ଭେଟିଲି । ବେଶ୍ ବଡ଼ ଗାଆଁଟିଏ । ମନରେ ଭରସା ପଶିଲା, ଆଜି ଦିନକର ବାଟ ସରିଲା ।

ବାଟ ପଚାରି ପାତ୍ରଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲି । ଗାଁ ମଝିରେ ସବୁଠାରୁ ଉଚ୍ଚ ଯୋଡ଼ବନ୍ଧା କାନ୍ଥର ଖମ୍ବଦିଆ ଘରଟି ହେଉଛି ପାତ୍ରଙ୍କର । ବଡଗଡ଼ ତାଲୁକାର କରଣ କାର୍ଜୀଙ୍କ ପରି ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପାତ୍ର । ଏମାନେ ପଲ୍ଲୀପଦରରୁ ସିସ୍ତ ଆଦାୟ କରି ତା'ର ମାମୁଲି ଅଂଶ ବଡଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜାଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି । ବାକୀତକ ମଝିରେ ତାଙ୍କର । ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ପିଆଦା ପାଇକ ବା ପେଷଣିଆ ଥା'ନ୍ତି । ସରକାରୀ ହାକିମଙ୍କର ମାଲପତ୍ରସବୁ ବେଠି କରି ବୋହିନେବାକୁ ନାନା ଗାଁରେ ପାଣ ଓ ଶବରମାନଙ୍କୁ ଜମି ଜାଗିର ଦେଇ ରଖାଯାଇଛି ।

ପାତ୍ରଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ପିଣ୍ଡା—ଆଗରେ ହଳକୁ ହଳ ବଳଦ ବନ୍ଧା ହୋଇଛନ୍ତି । ଗାଁରେ ସେଇ ବଡ଼ ଲୋକ—ହତଭାଗିମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମାଆ ଲକ୍ଷ୍ମୀ କେବଳ ତାଙ୍କୁ ବାହନ କରି ଅଛନ୍ତି ।

ଯାହାହେଉ ପାତ୍ର ମଣିଷ ଦେଇ ମତେ ଡାକବଙ୍ଗଳାକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ, ସେଠାରେ ଖାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ଡାକବଙ୍ଗଳାଟି ଛୋଟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ପରିଷ୍କାର । ଦୁଇ ରୁମଘର ଦୁଇବଖରାରେ ଖଟଟିଏ, ଟେବୁଲ ଓ ଚଉକୀ କେବଳ ଅଛି । ସେଦିନ ଗୃହ ହିସାବ ବିଭାଗର ଜଣେ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ମଧ୍ୟ ସେଇଠି ଥା'ନ୍ତି । ସେ ମୋର ରହିବାର ବେଶ୍ ସୁବିଧା କରିଦେଲେ । ତାଙ୍କର ହୋଟେଲରେ ଖାଇଦେଇ ଶୀଘ୍ର ଶୋଇବାକୁ ଚାଲିଗଲି । ବିଛଣାର ଗନ୍ଧ ବାରୁ ବାରୁ କୁଆଡ଼େ ନିଦରେ ଅଚେତ ହୋଇଗଲି । ଶରୀରର ଇଞ୍ଜିନ୍ ରାତିଯାକ ଉଜାଗର ରହି କାଲି ଲାଗି ଶକ୍ତି ସଂଗ୍ରହ କଲା । ରାତିରେ ବେଶ୍ ଶୀତ ଲାଗିଲା ।

ପାହାନ୍ତା ପହରର ପହିଲି କାଉ କାଆ କଲାବେଳକୁ ମୋର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲା । ଉଦୟଗିରି ଅନ୍ତର ଅନେକ ବାଟ ଅଛି । ତରତରରେ ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରି ଦେଇ ଖରା-ପଡ଼ିଲା ଆଗରୁ ପୁଣି ରାସ୍ତାରେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲି ।

ଘନ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ବାଙ୍କି ବାଙ୍କି ରାସ୍ତା ଚାଲି ଯାଇଛି । ଏ ଜଙ୍ଗଲରେ ହାତୀ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଖବର ପାଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଦୁଇ ତିନୋଟି ଅଜଗର ଛୁଆ ଛଡ଼ା ସେଦିନ ଆଉ କିଛି ଦେଖିଲି ନାହିଁ । କାଲି ରାତିର ବର୍ଷାମାଡ଼ ଖାଇ ସାପଛୁଆ ଗୁଡ଼ିକ ରାସ୍ତା ଉପରେ କୋଲି ମାରି ପଡ଼ିଥିଲେ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ପିଠିରେ ଖରା ସେକ ବାଜି ନଥିଲା ।

ସେଦିନର ସେଇ ଏକୁଟିଆ ଯିବାର ଆନନ୍ଦକୁ ଭାଷାରେ କହିଦେବାର ଶୈଳୀ ଆଉ ମନେ ପଡ଼ୁନାହିଁ । ଘନନିବିଡ଼ ପର୍ବତ ସମାବେଶର ଗ୍ରେଟିଆ ମଣ୍ଡଳ ଭିତରେ ମୁଁ ଏକା ଚାଲିଛି କେବଳ ରାସ୍ତାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସରଣ କରି । କେଉଁଠି ଉଠାଣି

ଘଡ଼ାଣିରେ ଜଙ୍ଘ ଘୋଳା ହୋଇଯାଉଛି । ବେଳେ ବେଳେ ଆକାଶକୁ ପିଠିକରି କାମ୍ବୁ ଲମ୍ବାଇଥିବା ପାହାଡ଼ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଯାଉଛି, ପୁଣି ହୁଏତ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଛ ଦୃଷ୍ଟି ଢଗାଲି ସବୁ ଉଡ଼ୁଆଲ କରି ଦେଉଚନ୍ତି । ସେଦିନ ମନ ଖୋଲି ଗଞ୍ଜାମ ଭିତରେ ନଥିଲି । ଉନ୍‌ମନା ଅନ୍ତର—ମଣିଷଟା ସେଦିନ ଆଫ୍ରିକା ଜଙ୍ଗଲର ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତ ଲିଭିଂଷ୍ଟୋନ୍‌ଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଗତଃ ଆତ୍ମା ସଙ୍ଗରେ ସଖ୍ୟ କରି ନେଇଥିଲି । ପରିବେଶ ଅଲଗା ସିନା, ଅନୁଭୂତି ଏକ । ସେଇ ହିସାବରେ ଲିଭିଂଷ୍ଟୋନ୍‌ଙ୍କର ସେଇ ଯୌଥ ଯାତ୍ରା ସଙ୍ଗରେ ମୋର ଏକାକୀ ଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଗୁଣରେ କମ୍‌ ନୁହେଁ । ସାଢ଼େ ଚାରିଶହ ବର୍ଷ ତଳର କଲମ୍ବସଙ୍କ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଯାଉଥାଏ । ପୌରୁଷୀ ମନଟା ଇତିହାସ ସଙ୍ଗରେ ଗଣ୍ଠି ମିଳାଇ ଚିପେ ଚିପେ ନୂଆ ପୃଥିବୀ ଦେଖିବାର ପତାକା ପୋତି ପୋତି ଚାଲିଥାଏ ।

ସକାଳୁ ଅଖିଆ ବାଟ ଚାଲିବା ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଚି । ସକାଳୁ ସକାଳୁ ବେଶ୍ ବାଟ କଟାଇ ନେଲି । ଧୀରେ ଧୀରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପର୍ବତ ଉପରକୁ ଉଠିଲେ । ଏଣେ ପେଟ ଭୋକରେ ଜଳିଲାଣି । ବାଟରେ ଗାଁ ଗଣ୍ଡା କିଛି ଆଖିରେ ପଡ଼ୁନଥାଏ । ଦୁଇକୋଶ ବାଟ ଚାଲିଲା ପରେ ମହେନ୍ଦ୍ରଗଡ଼ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଗାଁ ପଡ଼ିଲା । ଗାଆଁ ଦେଖି ଭୋକିଲା ପେଟରେ ଭରସା ବାନ୍ଧିଲି । ଗାଆଁ ମୁହାଁ । ଜଣକୁ ପଚାରିଲି ଏଠି ଖାଇବା ଜିନିଷ ମିଳିବ କି ନାହିଁ ? ସେ ଠୋ'କରି ନାହିଁନାଏ କରି ଦେଲେ । ଗାଁ'ରେ ଗୋଟାଏ ବୋଲି ଦୋକାନ ନାହିଁ । ତଥାପି ଆଶା ଦେଲେ, ଦୁଇ-କୋଶକେ ଛେଳିଗଡ଼ ଗାଁ ପଡ଼ିବ, ସେଇଠି ଭରି ସୁବିଧାରେ ସବୁ ଖାଇବାର ମିଳି ପାରିବ । ପେଟ ଜଳୁଥିଲେ ବି ସେଇ ଖାଲିପେଟର ନିଆଁକୁ ହଜମ କରି ଆହୁରି ଦୁଇକୋଶ ବାଟ ଚାଲିଲି । ବାଟରେ ମହେନ୍ଦ୍ରଗଡ଼ର ଝରଣୁଆ ନଈ ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରାୟ ବେଳ ନଅଟାବେଳକୁ ଛେଳିଗଡ଼ ବସ୍ତିରେ ପହଞ୍ଚିଲି ।

ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ଅନ୍ତମସ୍ତ କୋଷଟା ସେତେବେଳକୁ କେତେ ଥର ଗର୍ଜ୍ଜନ କରି ଉଠିଲାଣି । ତେଣୁ ଖାଦ୍ୟରଙ୍କ ବିଦେଶୀ ହିସାବରେ ହିଁ ଛେଳିଗଡ଼ ସାଙ୍ଗରେ ପ୍ରଥମ ପରିଚୟ ହେଲା । ଦୁଇ ଜଣ ପିଲା ମୋତେ ଗୋଟିଏ ଦୋକାନକୁ ନେଇଗଲେ । ଦରିଦ୍ର ଗୃହସ୍ଥଟିଏ ନିଜ ପିଣ୍ଡାରେ ଅଲପକିଆ ଦୋକାନ ମେଲିଚି । ଲଙ୍କା ମରିଚଠାରୁ ବିଡ଼ି ସିଗାରେଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ଜିନିଷ ସେଠି ପସାରି ହୋଇ ଥୁଆ ହୋଇଚି । ଖାଇବା ଜିନିଷ ଭିତରେ କେବଳ ମୁଢ଼ି ଆଉ ଗୁଡ଼ । ବାଧ୍ୟ-ହୋଇ କିଣିଲି । ସେମେଣ୍ଟ ମୁଢ଼ିରୁ ମୁଠାଏ ପାଟିରେ ପକାଇଲା ବେଳକୁ ପାଟି ଅଠା ଅଠା ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । ସିଧା ଶୋଷିଲି କଣ୍ଠରୁ ବାହାରି ଆସିଲା 'ଏଠି ଚାହା ମିଳିବ ନାହିଁ ?''

ମୋତେ ଦେଖିବାକୁ ଯେତେ ଯିଏ ଦୋକାନଠି ଜମା ହୋଇ-ଥିଲେ, ତାଙ୍କ ଭିତରୁ ବୁଢ଼ାଟିଏ ବାହାରିପଡ଼ି କହିଲା, 'ଆଗ ସାହିରେ

ମିଳିବ' । ପୁଣି ଟିକିଏ ରହି, 'ଆଚ୍ଛା, ତୁ କ'ଣ ଆମ ଘରେ ଚହା ପିଇବୁ ? ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଘର ।'

ଜାତଛଡ଼ାର ଆଉ କି ଜାତ ଆନ୍ତା, ସେଥିରେ ପୁଣି ତାଳୁରେ ଶୋଷର ଅଗ୍ନି ଜଳୁଛି । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହିଁ ଭରି ଗଲି ।

ବୁଢା ମୋତେ ତା ଘରକୁ ଡାକିନେଲା—ଏକାବେଳେକେ ଭିତର ଘରକୁ । ସେଇଠି ମୋ ଲାଗି ହେଁସ ପଡ଼ିଲା । ଘରଣୀ ଚୁଲି ମୁଣ୍ଡରେ ବସି ପିଠା କରୁଥାଏ । ପ୍ରଥମେ ପିଠା ବଢାହେଲା, ତାପରେ ଚହା । ଆତିଥ୍ୟ ସ୍ୱୀକାରର ଦାୟିତ୍ୱଟା ବଢାଇ ଦେଇ ତିନି ଗିଲାସ ଚହା ଗର୍ଭସ୍ଥ କରିଦେଲି ।

ମୁଁ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲି । ଉଦୟଗିରି ଆଉ ମୋଟେ ଦୁଇକୋଶ ବାଟ । ବେଳ ପ୍ରାୟ ଦଶଟା ହୋଇଯିବ । ଚମ୍ପାଘାଟୀର ଶିଖର ଉପରେ ମେଘ ଝୁମୁରି ବୁଲୁଥାଏ—କେଉଁ ଅଦୃଶ୍ୟ ବଧୂ ଯେପରି କ୍ଷଣକେ ଧୂସର ବାଦଲକୁ ପୋଛି ପକାଇ ସ୍ୱର୍ଗ ମଣ୍ଡପରେ ନୀଳ ଚନ୍ଦନ ଛିଟା ଦେଉଥାଏ । ତାର ଆଲେପନକଳା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ।

ଏଇ କେତେ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଆଲାପ ଫଳରେ ଢେଲାଗଡ଼ର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ବସ୍ତି ମତେ ନିଜର କରିନେଇଥିଲା । ମୋତେ ଏକା ଛାଡ଼ିବାକୁ ସେମାନେ ଏକାବେଳେକେ ନାରାଜ ହେଲେ । ଜଣେ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବହିଁ ଯିବ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଖିଆଲେଣି ପଡ଼ିଲା, ଆଜି ରବିବାର, ଗୀର୍ଜାର ସମୂହ ପ୍ରାର୍ଥନା ନସରିଲେ ତ ଆଜି କୌଣସି ଲୋକ ବାହାରିବେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ କହିଲେ ସେଠି ଆଉ କେତେ ଘଣ୍ଟା ରହିବାକୁ ।

ମନ ଯେଉଁଠୁ ଶରଧା ପାଏ, ସେଇଠି ଘୁରେଇ ବୁଲେଇ ରହିବାକୁ ଭଲପାଏ । ଅଜଣା ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ମାୟା ମୋତେ ଟାଣି ରଖିଲା । ଲୁଗା ପାଲଟି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଗୀର୍ଜାକୁ ଗଲି ।

ଗୀର୍ଜା ବୋଇଲେ କଟକ ପରି ଗୋଳିଆ-ଶିଖ ଉଚ୍ଚ କୋଠା ନୁହେଁ । ଚେପ୍ଟିଆ ଭଙ୍ଗା ଚାଳଘର—ଜଙ୍ଗଲରୁ ଖୁଣ୍ଟି କାଟି ଗାଁବାଲା ଘରଟି ତିଆରି କରିଛନ୍ତି । ସବୁଦିନ ରବିବାର ସକାଳେ ଘଣ୍ଟାବାଜେ । କାଦୁଅ ମାଟିର କୋଡ଼ିଏ ମଣିଷ ସଫା-ସୁତୁରା ହୋଇ ହପ୍ତାକେ ଥରେ ଧର୍ମସ୍ଥାନକୁ ଆସେ । ମୁହୂର୍ତ୍ତକର ଆତ୍ମସମର୍ପଣରେ ସେଇ କ୍ଷଣକ ସେ ସବୁ ଭୁଲିଯାଏ । ତାର ମାଟିଘର ଭିତରକୁ କ୍ଷଣକଲାଗି ଭଗବାନ ଆସନ୍ତି, ଦରିଦ୍ର ମଣିଷ କ୍ଷଣକଲାଗି ଶାନ୍ତି ପାଏ ।

ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ମରଦ, ଆଉ ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ମାଇପେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ଧର୍ମରେ ଏଇ ସମବେତ ପ୍ରାର୍ଥନାଟା ମୋତେ ସବୁଠାରୁ ଚମତ୍କାର ଲାଗେ । ସମାଜର

ବାର ମନ ତେର ଭେଦର ମଣିଷଙ୍କୁ ଏକାଠି ଏକ ଭକ୍ତିର ଚକ୍ରତଳେ ଏକତ୍ର କରି ଏହି ଧର୍ମ ମାନବ ମନର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଐକ୍ୟ ଘୋଷଣା କରୁଛି । ଦୈନନ୍ଦିନ କର୍ମ-ଜୀବନର ସବୁ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଭୁଲି ନିର୍ମଳ ମନରେ ସଭିଙ୍କ ସାଥିରେ ନିଜ ଅନ୍ତରର ମିଳନ କରାଇ ମଣିଷ କମ୍ ଶାନ୍ତି ପାଏ ନାହିଁ ।

ପିଲାଠାରୁ ବୁଢ଼ା, ସାରା ଗୋଷ୍ଠୀକର ମଣିଷ କ୍ରମେ ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ । ସମସ୍ତେ ବସିବାକୁ ଖଜୁରୀ ପଟି ପଡ଼ିଥାଏ । ଆଗରେ ଭଙ୍ଗା ଚଉକି ଓ ଟେବୁଲ୍—ଟେବୁଲ ଉପରେ ଦୁଇଟା କାଠଫାଳିଆ ଯୋଡ଼ାହୋଇ କ୍ରସ ତିଆରି ହୋଇଛି । ଦରିଦ୍ର ମଣିଷର ଦଇନ୍ୟକୁ ନିଜ ଜୀବନରେ ନିର୍ଘୋଷିତ କରି ଯେଉଁ ବିରାଟ ମଣିଷ ଦିନେ ପ୍ରାଣ ଦେଇଥିଲା, ତାର ପ୍ରତୀକ ଆଜି ସବୁ ଧାର୍ମିକର ଗଳାର ମାଳୀ ହୋଇଛି । ଛେଳିଗଡ଼ର ଅନାମଧେୟ ଭଙ୍ଗା ଗୀର୍ଜାରେ ମଧ୍ୟ ତାର ସ୍ଥାନ ସବୁଠୁଁ ମହାସ୍ଥାନ୍ ।

ଗାଁ ଲୋକେ ନିଜେ ନିଜର ପାଦ୍ରୀ । ଅବଶ୍ୟ ଜଣେ ଦରମାଖିଆ ପାଦ୍ରୀ ଉଦୟଗିରିରେ ରହନ୍ତି, ବିଶେଷ ଉତ୍ସବମାନଙ୍କରେ ତାଙ୍କୁ ଡ଼ାକି ଅଣାଯାଏ । ନହେଲେ ଏଇ ଗାଁର ଧର୍ମାଚରଣ ଏହାର ନିଜସ୍ୱ । ବାଇବେଲ୍ ଓ ଭଜନମାଳାମାନ ଓଡ଼ିଆରେ ଛପା ହୋଇଛି । ସମସ୍ତଙ୍କ ହାତରେ ସେଥିରୁ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ । ଧର୍ମ ସଙ୍ଗୀତରେ ମାଦକ ଭରି ଦେବାକୁ ଓଡ଼ିଶୀ ଖୋଳ ଓ କରତାଳ ମଧ୍ୟ ଆସିଛି । ଜଣେ ଷୋଳ ବରଷର ପିଲା ଉପରେ ଆଜି ପ୍ରାର୍ଥନା ପଢ଼ାଇବା ଭାର ଥିଲା । ଭାରି ଆପଣାର ଲାଗିଲା ଏଇ ସରଳ ଅଥଚ ସ୍ୱାଧୀନ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନଟି । କୋଡ଼ାଇ କେନାଲ୍‌ର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଅନ୍ ଆଶ୍ରମ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଗଲା । କେବଳ ଧର୍ମର ମାର୍କା ନେଇ ସେଠି ନାନାଆଡ଼ୁ ନାନା କିସମର ଲୋକ ଏକଜୁଟ ହୋଇ ଥିଲେ । ମାସକ ପାଇଁ ହୁଏତ ଅନେକ ହାଓ୍ୱା ବଦଳେଇବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ସମସ୍ତେ ସେଠି ବଡ଼ଲୋକ—କେବଳ ଗୀର୍ଜାରେ ପରସ୍ପର ଭିତରେ ହୁଏତ ଅନ୍ତରର ଭେଟ ହେଉଥିଲା । ତା'ଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ବଡ଼ ଛେଳିଗଡ଼ ଗାଁର ଧର୍ମର ମିଳନଟି—ନିତିଦିନର ହାନିଲାଭ, ଦୁଃଖ ଯାତନାରେ ଯେଉଁମାନେ ସମାନୁଭବୀ, ସେଇମାନେ ସରଳ ମନରେ ଏଠି ଭକ୍ତିର ପ୍ରଣତି ନେଇ ଏକତ୍ର ହୋଇଚନ୍ତି । ମହାପୁରୁଷ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ସେଠି ନୁହନ୍ତି ଏଇଠି ଅଛନ୍ତି ।

ଏଇଟା ନିଷ୍ଟସ୍ୱ କଥା, ଏ ଲୋକମାନେ ଅନ୍ନ-ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ (**Paddy Christian**) । ଦରିଦ୍ର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ପାଣମାନଙ୍କୁ ଏଠି ରାଜପ୍ରାସାଦର ଆଲୁଅ ଦେଖାଇ ରାଜଧର୍ମର ଦୀକ୍ଷା ଦିଆଯାଇଛି । ଖାଲି ଗଞ୍ଜାମ କାହିଁକି, ଆଫ୍ରିକାଠାରୁ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁଠିଁ ଏଇ ଧ୍ୱଜାଧର୍ମର ଇତିହାସ ରହିଛି । ଅନେକ ବାହାଦୁର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଯାଜକ ଧର୍ମସାମ୍ରାଜ୍ୟ (**Empire of the Gospel**)ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଘରଛଡ଼ା ହୋଇଚନ୍ତି । ଧର୍ମସକ୍ତ ପାଦ୍ରୀମାନଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତିକଳାପର

ଆଖ୍ୟାନ ଗୀତ୍‌ରେ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ସେ ଗୁଡ଼ାକ ପୁରୁଣା କଥା । ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଚଳ୍ପଣା ପାଦ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପଛରେ ପକାଇ ଜଗତ ଅନେକ ଆଗେଇ ଗଲଣି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭେକ ନେଇ ମୁଣ୍ଡ ଘୂରାଇବାର ଅବସର ନାହିଁ, ମଣିଷ ସେ ସୀମାରେଖା ଟପି ଭାବର ମାନଦଣ୍ଡରେ ବସିଲଣି । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, ମହମ୍ମଦ, ଗୌତମ ଓ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଏକାଯୁଗରେ ଜନ୍ମିଥିଲେ ଯାହା କରିଥାନ୍ତେ, ଏଇ ଶତକର ଉଦୀୟମାନ ମଣିଷ ସେହି ମହାସମନ୍ୱୟରେ ଦ୍ରଷ୍ଟା ହୋଇ ବାହାର ଗ୍ନିଏ ଯେଉଁଠି ଯେଉଁ ଆକାରକୁ ଆତ୍ମନିବେଦନ କରୁଥାଉ ପଛକେ ଯଦି ସେ ସବୁ ବାଡ଼ କାଟି ନିଜର ଅନ୍ତରକୁ ଛୁଆଁଇ ପାରିଲେ, ତେବେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଆଜି ସେଇ ମଣିଷର ଜୟ ଜୟକାର କରିବ । ଆଜି ଜପ, କୋରାନ ବା କର୍ମକାଣ୍ଡ ନେଇ ଝଗଡ଼ା ନାହିଁ; ଖାଲି ନିଷ୍ଠାର ତରାଜୁରେ ଏଯୁଗରେ ଭଗବାନ ମଣିଷକୁ ମାପିବେ, ଭକ୍ତଠାରୁ ଠକକୁ ଅଲଗା କରି ଦେଖାଇ ଦେବେ ।

ଅତୀତରେ ଯାହା ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ବସ୍ତି ଟିଗାଁର ଅନ୍ୟ ବସ୍ତି ତୁଳନାରେ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ । ଲୋକମାନଙ୍କର ଚଳଣୀ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ମାର୍ଜିତ । ପରସ୍ପର ଭିତରେ ଅତି ବେଶୀ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଏମାନଙ୍କର ଅଛି । ଏଇ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଭାବର ଅନୁଶୀଳନ କରିବା ହେଉଛି ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ଏଥିଲାଗି ନିଶ୍ଚୟ ସେ ପାଦ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେହିମାନଙ୍କର ଆପ୍ରାଣ ଉଦ୍ୟମ ଫଳରେ ଦେଶରେ ସାକ୍ଷରତା ବଢ଼ିଛି । ଆଜି ମଧ୍ୟ ଆମ ଦେଶରେ ନାନା-ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ସେବକ ନିଜର ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ସେବାଦ୍ୱାରା ଦେଶକୁ ଅଧିକ ଶିକ୍ଷିତ ଓ ସୁସ୍ଥ କରୁଚନ୍ତି । ସେଇମାନଙ୍କର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ନିଷ୍ଠା ଭିତରେ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ଅଗ୍ନିଶିଖବର୍ତ୍ତୀ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଜଳୁଛି ।

ସମବେତ ପ୍ରାର୍ଥନା ଚାଲିଚି, ହଠାତ୍ ମାଇପିମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ଚଞ୍ଚଳ ଚିତ୍କାର ଉଠିଲା । ଘର ଚାଳରେ ଗୋଟିଏ ସାପ—ଠିକ୍ ମୋର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ । ସମସ୍ତେ ହୋ ହୋ କରି ଉଠିଲେ । କାଠ ଫାଳିଆ ସାହାଯ୍ୟରେ କଳା ମଚ ମଚ ଚିରହାଡ଼ିଆ ସାପଟିକୁ ମାରି ଦିଆଗଲା । ପୁଣି ଅଧାରୁ ପ୍ରାର୍ଥନା ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ଗୀର୍ଜାରୁ ଫେରୁ ଫେରୁ ଖାଇବାର ଡକରା ଆସିଲା । ନିପଟ ଓଡ଼ିଆ ଘର ପରି ଚାଳରେ ପାଣି, ବସିବା କାଠ-ପିଢ଼ାର ଉପଚର୍ଯ୍ୟାରେ ଠା' ସଜଡ଼ା ହୋଇଚି । ଭାତ ଓ କୁକୁଡ଼ା ମାଂସ ସେଦିନ ଅତି ଆପ୍ୟାୟିତ ହୋଇ ଖାଇଲି । ଅତିଥି ପାଇଁ ସେମାନେ ଅତି ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ କୁକୁଡ଼ା ମାରିଥିଲେ; ମାଂସ ଖାଏ ନାହିଁ ବୋଲି କହି ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଆୟୋଜନ ଫେରାଇ ଦେବାକୁ ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ । ଶେଷରୁ ମନର ନୀତି ହାରି ମାନିଲା – ହୃଦୟରହିଁ ଜୟ ହେଲା ।

ରେଳଗଡ଼ର ମାୟା ଛୁଡ଼ାଇ ଏଥର ଯିବାର ବେଳ ହୋଇଗଲା । ମୋ ସାଥିରେ ଗୋଟିଏ ପିଲାକୁ ସେମାନେ ପଠାଇଲେ । ଯ୍ୱାଭିତରେ ଯେତେ ଲୋକ

ମୋର ପରିଚୟରେ ଆସିଥିଲେ, ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ମୁଁ ପୁଣି ରାସ୍ତାରେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲି । ଆଉ ଅଠ ମାଇଲ ବାଟ ।

ଉପରେ ନୀଳ ଆକାଶରେ ଧଳା ମେଘର ଖେଳ । ଦୂର ପର୍ବତର ଗାଢ଼ ଆକୋଳରେ ଜଳୀୟ ବାଷ୍ପ ଜଳବିନ୍ଦୁର ଗୋଟି ବାନ୍ଧୁଚି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ମଥା ଉପରୁ ଗଡ଼ି ଆସିଲାଣି । ବତିଶ ମାଇଲର ଦୀର୍ଘ ଯାତ୍ରା ଆଜି ଶେଷ ହେବ ।

ହଠାତ୍ ପଛକୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲି ଦୁଇଜଣ ପିଲା ଆମ ଆଡ଼କୁ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଆସୁଚନ୍ତି । ତା' ଭିତରୁ କାଳୀଚରଣକୁ ଏଇ କେତେ ଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ବେଶ୍ ଚିହ୍ନି ଯାଇଥିଲି । ସେମାନେ ମୋ' ସାଙ୍ଗରେ ଯାଉଥିବା ଲୋକଟିକୁ କହିଗଲେ, 'ବାବୁ ପଇସା ଦେଲେ ମୋଟେ ଆଣିବୁ ନାହିଁ ।' ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି ଏଇ ଦରିଦ୍ର ପଲ୍ଲୀବାସୀଙ୍କର ସରଳ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଆଦର ଦେଖି ।

କାଳୀଚରଣ ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପିଲା—ବୟସ ପନ୍ଦରରୁ ଟପିବ ନାହିଁ । ତାର ପୁଣି ବାହାଘର ହୋଇଯାଇଚି । ବାହାଘରଟା ଏଠି ଭାରି ମାମୁଲି କଥା । ବାପା ମା ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ପୁଅକୁ ଗଅଣ୍ଠେଇ ଦେଇ ନିଜ କାମ ସାରି ଦିଅନ୍ତି । ସତେ ଅବା ପୁଅର ବାହାଘରଟା ବାପ ମାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଦାୟ । ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯେଉଁ ପିଲାଟି ଯାଉଥାଏ, ତାକୁ ପଚାରି ବୁଝିଲି ତାର ବାହାଘର ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ହେଲା ସରିଯାଇଚି । ଅଠର ବରଷରେ ଗୋଟାଏ ପିଲାର ବାପ ସେ !

ତା ନାଁ ଗୋରଖ । ମୋଠାରୁ ଓଡ଼ିଆ କଥା ଶୁଣି ସେ ଯେପରି କୋଟି ନିଧି ପାଇଲା । ନାନା ଗପ, ଦୁଃଖ ସୁଖ କଥା କହି ଯେପରି ନିଜର ଜଗା ଅନ୍ତରଟିକୁ ସେ ଏକାବେଳକେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିଦେଲା । ବାଟରେ କହିଲା, "ବାବୁ, ମୁଁ କଣ ତୋ ସାଥିରେ ପହିଲେ ଆସିବାକୁ ମଙ୍ଗୁଥିଲି କି ? ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ତୁ ବ୍ରହ୍ମପୁରରୁ ଆସିଚୁ, ଇଂରାଜୀରେ କହିବୁ କି ତେଲେଙ୍ଗୀରେ କହିବୁ । ମୁଁ ସିନା ତୋ ପଛେ ପଛେ ଯିବି, ଆଉ କଣ ତୋ କଥାକୁ ଆସିବ ? ଯାହା କହ ବାବୁ, ଆମ ଓଡ଼ିଆଟା ଯେତେ ସଫା, ଆଉ ବୋଲି କଣ ତା ସରିସା ହୋଇ ପାରିବ" ?

ନିଜକୁ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମନେ କଲି ଏଇ ଅନ୍ତରର ମିଳନ ଲାଗି ।

ହଁ, ବ୍ରହ୍ମପୁର ଟପି ଗଞ୍ଜାମର ମଫସଲକୁ ଆସିଲା ପରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଭାଷା ଶୁଣିନାହିଁ । ସବୁ ଗାଆଁରେ, ସବୁ ଘରେ ଓଡ଼ିଆ ଚଟା, କୁଳବଧୂ ମୁଣ୍ଡରେ ସେଇ ଓଡ଼ିଆ ଜୁଡ଼ା, ହାତରେ ଖଡ଼ୁ । ପିଲାଠୁଁ ବୁଢ଼ାଯାକେ ସବୁରି ତୁଣ୍ଡରେ ଭକ୍ତ ଆଉ ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଛାନ୍ଦମାନ ଏବେ ବି ଜାଗି ରହିଛି । ଦିଲ୍ଲୀରୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଯେଉଁ ବଣ୍ଟୁଆଲୀମାନେ ପ୍ରଦେଶର ସୀମା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ଦେବାକୁ ସହର ସହର ଗୁହାଇ ନେଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି, ସେଇମାନଙ୍କୁ ଏଇ ମଫସଲକୁ ଆଣି ଅସଲ

ସଂସ୍କୃତି ସହିତ ପରିଚୟ କରାଇଦେଲେ ରାଜନୀତି ଓ ପ୍ରଦେଶ ନେଇ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବୋଧହୁଏ ଏତେ ହଟ୍ଟଗୋଳ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ।

ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ସୁଡଙ୍ଗ ଭେଦିଲା ପରି ଆମେ ରାସ୍ତାଏ ରାସ୍ତାଏ ଚାଲିଥାଉଁ । ରାସ୍ତା ଦୁ'ପାଖରେ କାଙ୍ଗୁ, ଜନା ଓ ମାଣ୍ଡିଆ କ୍ଷେତ । ଏଇଟା ମାଣ୍ଡିଆ ଅମଳର ସମୟ । ଚଢ଼େଇ ହୁରୁଡ଼େଇବାକୁ ଦଉଡ଼ା ବନ୍ଧା ହୋଇ କାଠର ଢ଼ବଢ଼ବା ବାଜା ଲଟକା ହୋଇ ଥାଏ ବିଲ ମଝିରେ । ଚଢ଼େଇ ଆସିଲେ ଚାଷୀ ତା'ର ପଡ଼ର କୁଡ଼ିଆରୁ ଦଉଡ଼ି ଟାଣି ଦିଏ—ଚାରିଆଡ଼େର ଢ଼ବଢ଼ବା ଗୁଡ଼ିକ ବାଜି ଉଠେ ।

ହଠାତ୍ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ଉହାଡ଼ ଆଲ କରି ବରଷା ମାଡ଼ି ଆସିଲା । ରଜସ୍ୱଳା ନାରୀର ବେପଥୁ ପରି ସମସ୍ତ ଅରଣ୍ୟର ଅଙ୍ଗଶ୍ରୀ ଶୀତଳ ପବନରେ ଶିହରି ଉଠିଲା । ଉପରେ ହଠାତ୍ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ଖେଳାଇ ମେଘ ଅସରା ଅଜାଡ଼ି ହୋଇ ଆସିଲା । ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ଖରା, ଆଉ ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ବୃଷ୍ଟିର ମୁକ୍ତଧାରା—ସ୍ୱର୍ଗର ଉର୍ବଶୀ ଅବା ସ୍ୱର୍ଗର ଆଭରଣ ପିନ୍ଧି ଆମର ପୃଥିବୀକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସୁଚି ।

ହଁ, ବର୍ଷା ବନ୍ଦ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ମେଘର ଖେଳ ସେମିତି ଚାଲିଥାଏ । ନାନା ନକ୍ସା ଓ ଚିତ୍ରର ପ୍ରଚ୍ଛଦରେ ମେଘମାଳା ପର୍ବତକୁ ସଜାଇବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । କାନରେ ତା'ର ମେଘର କୁଣ୍ଡଳ—ମସ୍ତକରେ ମେଘର ମୁକୁଟ—ଶ୍ୟାମଳ ବନାନୀର ସିକ୍ତ ବସନ-କାନ୍ତି ବକ୍ଷ ଉପରୁ ଆଲମ୍ବିତ ହୋଇ ଆସିଚି । ସେ ପାଖରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବାହାରି ଏଇ ମେଘର ସାଜରେ ଝଲକ ଲଗାଇ ଦେଇଚି । ବୃଷ୍ଟିଧାରାର ପ୍ରଣୟ ଲିପି ପଠାଇ ଆକାଶ ଯେପରି ଧରଣୀର ମିଳନ-ଅଭିସାରରେ ବାହାରିଚି । ମେଘ ଚିରି ତା'ର ନୀଳ ଆଖି ଯେପରି ଏଇ ପୃଥିବୀର ରୂପକୁ ପିଇଦେଇ ଯାଉଛି । ଏଇ ବର୍ଷା ବାସରରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ ଅମର୍ତ୍ତ୍ୟର ମିଳନ ହେବ, ରୋଦସୀ ଆଜି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ।

ଯେତିକି ବାଟ ସରି ଆସୁଥାଏ, ମନ ସେତିକି ପୁଲକି ଉଠୁଥାଏ । ଠାବ ଅତି ପାଖ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରୁ ଚରୁଆଳ ବୁଢ଼ା ଗୋଠ ନେଇ ଫେରି ଆସୁଚି । ତା' ମୁଣ୍ଡରେ ତାଳଖିଆ, ହାତରେ ଠେଙ୍ଗା, ଗାଈ ମଇଁଷି ବେକରେ କାଠର ଲଡ଼କ ବାନ୍ଧି ଦିଆହୋଇଚି—ଗୋଠ ଯିବାର ତାଳେ ତାଳେ ଲଡ଼କ ଗୁଡ଼ିକ ବେଶ୍ ଅସମଞ୍ଜସରେ ବାଜି ଉଠୁଚି । ଗହନ ଜଙ୍ଗଲରେ ଗୋରୁ ଠାବ କରିବା ଲାଗି ଏଇ ଲଡ଼କହିଁ ଏକମାତ୍ର ସହାୟ ।

ତାଳଖିଆ ଉତ୍ତର ଓଡ଼ିଶାର ଟୋପର ପରି—କିନ୍ତୁ ଶାଳ-ପତ୍ରରେ ତିଆରି । ଖାଲି ଖରା ବରଷାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ନୁହେଁ, ନାନା କାମରେ ଏଇ ତାଳଖିଆକୁ ଲଗାଯାଇ ପାରେ । ଆଜି ବାଟରେ ଆସିଲାବେଳେ ଗୋଟିଏ ଶବର ପରିବାରକୁ

ତଳଘରେ ଭାତ ଅଜାଡ଼ି ଖାଇବାର ଦେଖି ଆସିଛି । ହାଟରୁ ସଉଦା ଆସେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ତଳଘରେ ।

ଚମ୍ପାଘାଟୀ ପାର ହୋଇ ପୁଣି ତଳକୁ ଖସିଲି । ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ ଓ ଶାଳବନ ଭିତରେ ଗୋଡ଼ର ସ୍ରୋତି ନାନା ବାଟରେ ଚାଲି ଯାଇଛି । ଉଦୟଗିରି ଆଉ ଅଳପ ବାଟ ।

ଉଦୟଗିରି ଆଗରୁ ଗୋଟିଏ ଝରଣା ପଡ଼େ । ସେଇଠି ଗୋଡ଼, ହାତ, ମୁହଁ ଧୋଇ ନିଜକୁ ସଫା ସୁତରା କରିନେଲି, ବତିଶ ମାଇଲ୍ ବାଟ ଚାଲିର ଧୈର୍ଯ୍ୟକୁ ଶେଷକରି ଆଶ୍ୱସ୍ତିର ନିଶ୍ୱାସ ମାରିଲି ।

ଭାଇଙ୍କ ବସାରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ଚାରିଟା ବାଜି ଯାଇଥିବ ।

ସେ ଦିନ ଏପରି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ଉଦୟଗିରିରେ ପହଞ୍ଚି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅବାକ୍ କଲି । ଦୁଇଦିନର ଜଙ୍ଗଲ ବାଟ କଟାଇ ମୁଁ ଯେ ଏକା ଏକା କିପରି ଏ ଯାଏ ଚାଲିଆସିଲି, ସେଥିଲାଗି ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ କଥାରୁ ଜାଣିଲି, ବାଟରେ ଅମୁକ ଜାଗାରେ ହାତୀ ଅଛନ୍ତି, ଅମୁକ ଜାଗାରେ ବାଘ ଓ ଭାଲୁ ଅଛନ୍ତି । ଉଦୟଗିରି ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ଭାଲୁଚିରା ମଣିଷ ଆସନ୍ତି । ଏତେ ଭୟମାନ ଅଛି ବୋଲି ଜାଣି ନ ଥିବାରୁ ବୋଧହୁଏ ଏତେ ବାଟ ଚାଲିଆସିଛି । ସଚେତ ମନକୁହିଁ ଯାବତ୍ ଭୟ ଖାଇ ଗୋଡ଼ାଏ, ଜୀବନରେ ଏଇ ସଚେତନ ମନ-ପ୍ରହରୀର ଅଣ୍ଟାହିଁ ପ୍ରଥମେ ଭାଙ୍ଗେ ।

ଉଦୟଗିରି ଲୁହାଗୁଣ୍ଡିଠାରୁ ବତିଶ ମାଇଲ ଦୂର । ଅନେକ ପାହାଡ଼ ଘାଟି, ବଣ ଜଙ୍ଗଲର ବ୍ୟୂହ ଭେଦ କରି ଏଠି ଆସି ପହଞ୍ଚିଛି । ରେଲ, ମଟର, କଳ, କାରଖାନା, ସେସବୁ ଅନେକ ଦୂରରେ ପକାଇ ଦେଇ ଆସିଛି ।

ଉଦୟଗିରି ଛୋଟିଆ ଗାଆଁଟିଏ ହେଲେ କଣ ହେବ, ଏହା ଅନେକ ହାକିମ ହୁକୁମାଙ୍କର ମହକୁମା ଥାନ । ଜଣେ ତାଲୁକା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଏଠି ରହନ୍ତି । ତା'ଛଡ଼ା ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ ପୁଲିସ ଥାନା ବି ଅଛି । ଗାଆଁ ମଝିରେ ମାଇନର ସ୍କୁଲ ।

ଗାଆଁଟିର ଚାରିଆଡ଼େ ପର୍ବତ—ବାରିପଛରୁ ଅରଣ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି, ଏପରିକି ରାତିରେ କବାଟ ଖୋଲି ବାରିପଟକୁ ବାହାରିବା ମଧ୍ୟ ନିରାପଦ ନୁହେଁ । ସେଇ ଗୋଟିଏ ରାସ୍ତା ଗାଆଁ ମଝି ଦେଇ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଚାଲିଯାଇଛି । ରାସ୍ତା ଛଡ଼ା ଆଉ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ବାହାରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ—ଚାରିଆଡ଼ର ପର୍ବତ ଯେପରି ଗାଆଁଟିକୁ ଚପିଆଣି ଛୋଟିଆ କରି ଦେଇଛି ।

ଉଦୟପୁର୍ଗିରି ଯାଇଥିଲି ଆପଣାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କାମରେ, କିନ୍ତୁ ସେଠାକାର ମଣିଷ ଦେଖି ଆଖି ଖୋଲିଗଲା । ମଣିଷକୁ ସେଠି ଏକାବେଳେକେ ନୂଆ ଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲି । ଛୋଟିଆ ଗାଆଁଟିର ଛୋଟିଆ ଆକାଶଟି ଦେଖି ଦେଖି ଏଠି ଗୁରୁଦିନ କଟିଲା । ଦୁଇ ପାଖରେ ଅତି ପାଖରେ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ ଦୁଇଟା । ଦୁଇ ପର୍ବତର ମଝି ସନ୍ଧିକୁ ଫଟାଇ ଯେପରି ଗାଆଁଟି ନିଜର ପ୍ରାଣ-ବିଜୟ ଘୋଷଣା କରି ଦେଇଛି ।

ସକାଳେ ବା ସଞ୍ଜରେ ମନକୁ ପ୍ରସାର ଦେବାଭଳି ଖୋଲା ଜାଗା ଏଠି ନାହିଁ । ମୁଁ ଆଉ ଗୃହିଁବ, କେବଳ ପାହାଡ଼ ଓ ଅରଣ୍ୟ ଆଖିର ଗତିକୁ ଅଟକାଇ ରଖୁଛି । ଆରବ ଓ ମିଶରର ମରୁଭୂମିରେ ହିଁ ଦିନେ ମଣିଷ ନିଜର ଭାବନାକୁ ଦୂର ଦୂରାନ୍ତକୁ ନେଇ ପାରିଥିଲା । ଆକାଶ ଯେଉଁଠି ଖୋଲା, ଦୃଷ୍ଟି ଯେଉଁଠି ଅପ୍ରତିବନ୍ଧ, ମନ ପୂରିଉଠେ କେବଳ ସେଇଠି । ମାତ୍ର ନାନା ବସ୍ତୁ ଭିତରେ ଆକାଶର ବିସ୍ତାର ଯେଉଁଠି ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଇଛି, ମନଟା ସେଠି ଗହନ ଗହଳି ଭିତରେ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଶୂନ୍ୟ ପଡ଼ିରହେ ।

ଏଇ ଗୁରୁଦିନର ରହଣି ଭିତରେ ଦଶହରାଟା ଏଇଠି କଟାଇଲି । ଦଶମୀଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ପୋଲିସ ଥାନାରେ ବନ୍ଧୁକ ଓ ଖଣ୍ଡାର ପୂଜା ବସିଲା । ମାଗଣା ବୋଦା ଦୁଇଟା କୁଆଡୁ ଅଣାହୋଇ ପୂଜାଘର ଦୁଆରେ ବଳି ପଡ଼ିଲା । ରାତିରେ ଭୋଜିଲାଗି ସବୁ ଆୟୋଜନ ହୋଇ ଗାଆଁଯାକଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଗଲା ।

ସେଇଦିନ ସଞ୍ଜବେଳକୁ ଖଣ୍ଡା, ତରୁଆଲ ଓ ଢାଲ ଧରି ଗାଆଁ ଲୋକଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବାହାରିଲା । ଢୋଲ ମାଡ଼ରେ ଦାଣ୍ଡ କମ୍ପୁଥାଏ । ଗାଆଁର ଯେତେ ପିଲା, ଟୋକା ଥିଲେ ସମସ୍ତେ ଦହରା ଖଣ୍ଡା ଖଣ୍ଡେ ଲେଖାଏଁ ଟେକି ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଚାଲିଥାନ୍ତି । ପେଟରେ ମେଲେରିଆର ସଞ୍ଚିତ ପ୍ଳୀହା, ମୁହଁରେ ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରସାଦରୁ ଶୋଥ ବେମାରି । ପିନ୍ଧିରେ ମଇଳିଆ ଚିରା କଣ୍ଟ୍ରୋଲ କପଡ଼ା— ପେଟ୍ରୋମାକସ ଆଲୁଅ ବାନ୍ଧିହୋଇ ପଡ଼ ଅଭିଯାନଟି ବେଶ୍ ମଜାର ହୋଇଛି । ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ କେବଳ ଗାଆଁବାଲା ନାହାନ୍ତି । ଆଗେ ଆଗେ ଡାକ୍ତର ବାବୁ, ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ, ତାପରେ ପୋଲିସ ସବ୍ଇନସ୍ପେକ୍ଟର—ତାଙ୍କ ପଛକୁ କେତେଜଣ ଖାକିପିନ୍ଧା କନେଷ୍ଟବଲ ବନ୍ଧୁକ କାନ୍ଧେଇ ଚାଲିଛନ୍ତି । ବାଜା ଶବ୍ଦରେ ଦୁ'ପାଖର ପର୍ବତ ଯେପରି ନୀରବ ରାତିଟିକୁ କମ୍ପାଇ ଦେଉଥାଏ । ଗାଆଁମୁଣ୍ଡ ତେନ୍ତୁଳିଗଛ ପାଖରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଅଟକିଲା—ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପୂଜାଘର ଶହେ ଆଠ ବେଲ ପତ୍ରରେ ଶହେ ଆଠ ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ବାଣ୍ଟିଲା, ତାପରେ ଛେଳି ଅଖାରେ ପାରିଟିଏ କଟା ହୋଇ ସେଇ ରକ୍ତଟୋପା ସବୁ ହତିଆରରେ ଲଗାଇ ଦିଆଗଲା । କେତେ କିଏ

ଭୋଗ ସାଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ରକ୍ତ ମିଶାଇ ଘରକୁ ନେଇ ଗଲେ । ଘରେ ନେଇ ରଖିଲେ କୁଆଡେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବସନ୍ତି । ତାପରେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ବାବୁ କହିଲେ ଖଣ୍ଡା, ତରୁଆଲର ଖେଳ ଦେଖିବେ । ପାଣେ ଖେଳ ଲାଗି ଯାକୁ ତାକୁ ହକାରି ଦଉଡ଼ିଲେ । ବତି-ଲାଇଟ୍‌ର ଆଲୁଅରେ ଖଣ୍ଡା ବୁଲାଇ ଖେଳ ଦେଖାଇବାକୁ ହଠାତ୍ ଯେପରି ସମସ୍ତଙ୍କର ହାଡ଼ୁଆ ମୁହଁ ତଳେ ମାଂସଳ ପ୍ରାଣ ଚମକି ଗଲା । ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ କରି କିଏ ଖଣ୍ଡା ବୁଲାଇଲା, କିଏ ଦୁଇଟା ଖଣ୍ଡା ଧରି କେତେ ରକମର ପେଞ୍ଚ ଦେଖାଇଲା—କିଏ ନାନା କଳ, ନାନା କୌଶଳରେ ସାଧନ ଭଙ୍ଗିଲା ।

ଗଞ୍ଜାମ ପ୍ରକୃତରେ ବୀରର ରାଜ୍ୟ । ଆଗ କାଳରେ ପାଇକ ହେବା, ଲଢ଼ାଇକୁ ଯିବା ଯେପରି ଏମାନଙ୍କର ମଉରସୀ କାମ ଥିଲା । ଏବେ ବି ଲୋକଙ୍କ ନାଁ ପଛରେ ସେଇ ବୀରତ୍ୱ ସୂଚକ ବଂଶ ଉପାଧି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ : ପାଇକ, ବୀର, ବଳିଆରସିଂହ ଓ ଶତ୍ରୁଶଲ୍ୟ ଏଇପରି କେତୋଟି ଉପାଧି । ସବୁରି ଘରେ ପ୍ରାୟ ଢାଲ, ଖଣ୍ଡା ଓ ବର୍ଚ୍ଛା ରହିଚି ।

ଉଦୟଗିରିରେ ଗୃହଦାନ ରହି ରାମଗିରି ଯିବାକୁ ହେବ । ଏଠୁ ରାମଗିରି ଚଉଦ ମାଇଲ ବାଟ—ପଦ୍ମପୁର ବାଟେ ବାଲିପଦର ପାରିହୋଇ ଛେଲିଗଡ଼-ରାମଗିରି ରାସ୍ତାକୁ ଧରିବାକୁ ହୁଏ । ସେଦିନ ଛଅଜଣ କୁଲିଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ବୋଝ ଲଦାଇ ଆମେ ପର୍ବତ ରାସ୍ତାରେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲୁଁ । ଶବର କୁଲିଙ୍କର ଯାହା ଆୟୋଜନ ବି କିଛି କମ୍ ନୁହେଁ । ପାଣେ ଯେଉଁ ଗାଆଁକୁ ପେଷଣିଆ ପଠାଇଥିଲେ ସେଇ ଗାଆଁରୁ ସବୁ ମରଦ ଉଠି ଆସିଲାପରି ମନେ ହେଉଥାଏ । କେତୋଟି ଅଧାବୟସପିଲା ମଧ ଆସିଚନ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କର ଖଡିଆ ଓ ତଲଖି ନେଇ । ରାମଗିରିରେ ବାବୁଙ୍କୁ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ଯାହା ନଅ ଦଶ ସୁକା ବକ୍‌ସିସ୍ ପାଇବେ, ସେଇଥିରେ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ଯାକ ବାଟରେ କୁକୁଡ଼ା ମାରି ଖାଇବେ । ବାବୁଙ୍କର ବୋଝ ବହିବାର କଷ୍ଟଟା ଏଇ କୁକୁଡ଼ା କଟାର ମଉଜରେ ତଳକୁ ଦବିଯିବ ।

ରାସ୍ତାର ଦୁଇପାଖରେ ପାହାଡ଼ ଓ ଶାଳବଣ । ସକାଳୁଆ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ପତର ଗୁଡ଼ାକ ହଠାତ୍ ଯେପରି ସ୍ପନ୍ଦନମୁଖର ହୋଇଗଲା ପରି ଲାଗୁଚି । ପଦ୍ମପୁରଠି ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ଅଧାଅଧି ଖରାବେଳ ହୋଇଯାଇଚି । ତା'ରି ପରେ ପରେ ଅସଲ ରାସ୍ତା ଧରି ଚଢ଼ିବା ଘାଟି ଉଠିବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ନାନା କଣ, ମୋଡ଼ ପାରି ହୋଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆମେ ଉପରକୁ ଉଠିଲୁ । ଅତିକାୟ ପର୍ବତର ବିଶାଳ ମାଂସପେଶୀ ପରି ରାସ୍ତା ଦୁଇପାଖରେ ପଥର ଗୁଡ଼ିକ ଫୁଲି ଫୁଲି ଭୂଇଁ ଭେଦି ରହିଚି । ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ଆମ ଶବର କୁଲିଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ରାସ୍ତା-କଡ଼ରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖିଲୁ । ତାର ଦେହ ତାତିରେ ଖଇ ଫୁଟୁଚି,

ମୁଣ୍ଡ ବଆରେ କପାଳର ସିଝା ଚମଡ଼ା ଉପରେ ନୁଖୁରା ବାଲଗୁଡ଼ାକ ଗୋଟା ଗୋଟା ଠିଆ ହୋଇ ରହିଚ । କଳନଷ ପଥର ବାହୁଙ୍ଗୀଟା ପକାଇ ଦେଇ ଶବର ମରଦଟା ଗଛ୍ରା କଡରେ ପଡ଼ି ଯାଇଚ । ଟାଣୁଆ ଖରାରେ ତାତଲା ପଥର ଯେପରି ତାକୁ କଚ୍ଛି ଲାଗୁନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ ତାକୁ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ଖୁବ ଦୟା ହେଲା । ତା'ର ବସ୍ତିବାଲା ସାଥୀ କୁଲିମାନେ ତାକୁ ଏକା ପକାଇ ଦେଇ ଅନେକ ଆଗକୁ ବାହାରି ଚାଲେଣି । ଗୁଲରେ ନ ଶୋଇ ସେ ଖରତାତରେ ପଥର ଉପରେ ଶୋଇବାକୁ ପସନ୍ଦ କଲା କାହିଁକି, ତା'ର ସାଥୀ ଖୁଲମାନେ ତାକୁ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଛାଡ଼ି ଆଗେଇଗଲେ କାହିଁକି, ଏପରି ନାନା ପ୍ରଶ୍ନ ମନକୁ ବିଚଳିତ କରିଦେଲା । ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ଯାହାର ନାହିଁ, ପରକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଖଟି, ମୋଟିଆ ବୋହି, ଖାଇ ହଗି ଯାହାର ଦିନ କଟେ, ବାହା ହୋଇ ପୁଅଝିଅ କରି ଯାହାର ବଂଶ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ, ମଦ ଖାଇ ମାଦଳ ବଜାଇ ଯାହାର ଭଙ୍ଗା କୁଡ଼ିଆ ଓ ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶ ସାର୍ଥକ ହୁଏ, ତା' ଆଖିରେ ଜଗତଟାଯାକ ଖାଲି ବୋଝବୁହାର ଦଳ । ଅପଣା ଅର୍ଗ୍ଗ-କଣାକୁ ଯେ ଭୁଲିଚ, ପରକୁ ବି ସେ ସେମିତି ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ଅବାଇସ କରି ଚାହିଁଚି । ତା' ନ ହୋଇଥିଲେ ମଦ ମାଦଳର ମଉଆଲା ସଭାରେ, ବାବୁର ବୋଝ ମୁଣ୍ଡାଇଲା ବେଳେ ନିତି ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଦେହ ଘଷାଘଷି ହେଉଚି, ଦେହ-ଅସୁଖରେ ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଏପରି ଅଥାଇତି କରି ଛାଡ଼ି ଗୁଲିଯାଆନ୍ତେ କିପରି ?

ରଣ୍ଡୀବା ଘାଟି ଉଠି ଉଠି ଆଣ୍ଠୁଭିତରେ କଏ କାମୁଡ଼ି ଧରିଲା ପରି ଲାଗୁଥାଏ । ଶବର ବୋଝିଆଏ ଘଡ଼ିକେ ପହଡ଼କେ ବସୁଥାନ୍ତି,ପୁଣି ବାଟ ଗ୍ଲୁଥାନ୍ତି । ରଣ୍ଡୀବା ବୋଲି ଗ୍ରେଟିଆ ଗାଆଁଟିଏ ଅଛି—ମଇଁଷି ଆଉ ଛେଳି ହେଉଚି ଏଠିକା ଲୋକର ପ୍ରଧାନ ସମ୍ପତ୍ତି । ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡରେ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲଟିଏ ଅଛି । ଏଣେ ସାଧାରଣ ଗୃହୀମାନଙ୍କର ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇଟା ଘର । ବଗଡ଼ ଉପରେ ମାଣ୍ଡିଆ କ୍ଷେତ ଅଣ୍ଠୁଏ ହୋଇଗଲେ କୁଟୁମ୍ବଯାକ ସମସ୍ତେ ଅତି ଦରକାରି ଆସବାବ ନେଇ ପାହାଡ଼କୁ ଉଠିଯାଆନ୍ତି । କ୍ଷେତ ପାଖରେ ପଲା ମାରି ଦିନରେ ଚଢେଇ ହୁରୁଡ଼ା ହୁଏ । ତା'ପରେ ସୁନା ସ୍ୱପ୍ନର ଫସଲ ଭାର ନେଇ ସମସ୍ତେ ପୁଣି ପୁରୁଣା ଘରକୁ ଓହ୍ଲେଇ ଆସନ୍ତି । ସେଇ ଗ୍ରରମାସ ବେଶ୍ ମଉଜ ହୁଏ, ନାଚ ଗୀତର ଧୂମ୍ ଉଠେ ଏଇ ସମୟଟା । ମାଉଁସ କାଟି ନୂଆଖିଆ ହୁଏ ଏଇ ଫସଲ କଟାର ପରେ ପରେ ।

ମେଘୁଆ ଆକାଶ ତଳେ ଶ୍ୟାମଳ ଶାଖା-ଛାଥର ନିସ୍ତବ୍ଧ ତପସ୍ୟା ଠେଲି ଆମେ ବେଶ୍ ବାଟ ଗ୍ଲି ଯାଉଥାଉଁ । ପ୍ରାୟ ଗୋଟାଏ ବେଳକୁ ଗ୍ରମଗିରି ପହଞ୍ଚିଲୁ । ଗ୍ରେଷେଇ ହୋଇ ଖାଉ ଖାଉ ସେ ଦିନ ସଞ୍ଜ ବୁଡ଼ିଗଲା । ପଶ୍ଚିମର ପର୍ବତ ଧାଡ଼ିରେ ନାଲି ମନ୍ଦାରର ପାଖୁଡ଼ା ସଜାଡ଼ି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ଏତେ ଦିନ ପରେ

ମନ ଓ ଆଖି ଲାଗି ଟିକିଏ ବ୍ୟାପ୍ତ ମିଳିଲା । ଉଦୟଗିରି ଠାରୁ ରାମଗିରିର ଆକାଶ ଅନେକ ବଡ଼—ଏଠି ସକାଳ ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଶ୍ ଅନୁଭବ କରିହୁଏ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦୁଇଦିନଯାକ ବେଳ୍ ନାଚ ଓ ଯାତ୍ରା ଦେଖି ସମୟ କଟିଗଲା । ନାନା କନ୍ଦରାର ଶହ ଶହ ଲୋକଙ୍କର ଭିଡ଼ରେ ରାମଗିରି ଗାଆଁଟା ସତେ ଯେମିତି ଚହଲି ଉଠୁଥିଲା । ତା' ପରଦିନ କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା । ସେଦିନ ଏଆଡ଼େ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପରବ । ପିଠାପଣା କରି ଖାଇବା ପର୍ବ ହୋଇଥିଲେ ତ ବେଶ୍ ଆନନ୍ଦର କଥା ହୋଇଥାନ୍ତା । ସବୁଠାରୁ ଜମାଣ ବିଷୟ ହେଉଛି ଜୁଆଖେଳ । ବାଜିରଖି ତାସ୍ ଖେଳି ସେଦିନ ଗାଁର ପ୍ରାୟ ସବୁ ମରଦ ଜୁଆ ଖେଳନ୍ତି । ସକାଳୁ ଆଠ ବରଷର ପିଲା ଖ୍ରୀଷ୍ଟବନ ଆସିଥାଏ ଆମ ବସାକୁ । ଦେଖିଲି ତା'ର ପକେଟରେ ବଡ଼ ଗୁଚ୍ଛାଏ, ଆଉ ପଇସା ଛ'ଅଣା । ପାଠ ହେଲନାହିଁ ବୋଲି ଗୃହାଳୀରୁ ଉଠି ଆସିଛି । ପଇସା ଆଣିଥାଏ ପୂର୍ଣ୍ଣିମୀ ଜୁଆରେ ଖରଚ କରିବାକୁ । ମୋର ନୀତି-ଶିକ୍ଷା ଶୁଣାଇ ତାକୁ ଜୁଆଖେଳରୁ ନିରସ୍ତ କରିବାକୁ କାହିଁକି ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସହଜ ଦେଇ ଜୁଆଖେଳ ବିଷୟରେ ନାନା କଥା ପଚାରିଲି । ସେ କହିଲା ପଇସା ଆଣିଛି ବାପାଠାରୁ । ବାପା ନାହିଁ କରିଥିଲେ ବୋଉ ଦେଇଥାନ୍ତା । ବୋଉ ମନା କରିଥିଲେ ଗୁମାନ କରି ଆଣିଥାନ୍ତା । ଅବଶ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣିମୀ ଜୁଆ ଲାଗି ଗୁମାନ କରିବାକୁ ଦରକାର ପଡ଼େ ନାହିଁ । ପାଦ୍ରେ ତ ଆସି ଆଗରେ କହିଲେଯେ ସେଇଦିନ ସକାଳୁ ପହରକଯାଏ ବୈକୁଣ୍ଠରେ ଜୁଆଖେଳ ଲାଗେ । ଭଗବାନ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ସରସ୍ୱତୀ ଆଉ ନାରଦଙ୍କୁ ଘେନି ଚଉଛକ ମାଡ଼ି ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି । ସେଦିନ ଦ'ଅଣା ହେଲେ ବି ଖେଳିବାକୁ ହେବ । ଭାରି ଭାରି ମଜାକଥା ଏଇ ଜୁଆଖେଳ ବିଷୟରେ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳିଲା । ସିଆଡ଼କା ଅନେକ ଲୋକ କୁଆଡ଼େ ଜୁଆଖେଳକୁ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ବେଉସା କରିଥାନ୍ତି— ଜୁଆଖେଳ ଗାଁକୁ ଗାଆଁ ବୁଲନ୍ତି । ପାଦ୍ରେ ଭାରି ଦମ୍ଭରେ କହୁଥାନ୍ତି, ଅଣା ଅଧଲା କ'ଣ ଛାର କଥାଟାଏ, ତାଙ୍କର ପଣଅଜାମାନେ କୁଆଡ଼େ ଗୋରୁ ମଇଁଷି ବାଜି ରଖି ଖେଳିଚନ୍ତି । ମହାଭାରତରେ ତ ପୁଣି ପଶାଖେଳ ଅଛି, ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ପଣରେ ହାରିବା କଥା କ'ଣ ମିଛରେ ଲେଖା ହୁଅନ୍ତା ? ସତ କଥା ତ, ମଣିଷ ଯେମିତି, ତାର ଧର୍ମରାଜ ସେମିତି । ପଶା ଖେଳି ବସିଲେ ଦୁହେଁ ଭୋଳ ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ଜଣେ ଆପଣା ପଇସା ହାରେ, ଜଣେ ରାଜ୍ୟ ଆଉ ରାଣୀକୁ ହାରେ ।

ଦକ୍ଷିଣ ପାଖକୁ ଚାହିଁଲେ ଯେଉଁ ଲଙ୍ଗଳା ମୁଣ୍ଡିଆଟା ଦିଶୁଛି, ତା' ସେ ପାଖ ଗଡ଼ାନ୍ତରେ ଜାମୁଡାଲି ଶବର ବସ୍ତି । ଆଖ ପାଖର ଗାଁମାନଙ୍କର ନାଁ ହେଉଛି ଲୋହବା ଆଉ ସୁବଲଦା । ସେଠି ସବୁ କୁଆଡ଼େ ପାହାଡ଼ ପାହାଡ଼ କରି କମଳା-ଲେମ୍ବୁର ବଗିଚା ଅଛି । ରାମଗିରି ଅଞ୍ଚଳରେ ବେଶ୍ ଶୀତ ହେଉଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ସବୁଠୁଁ ଭଲ କମଳା ଏଇଠି ହୁଏ । କମଳାଲେମ୍ବୁ ବିକ୍ରୀ କରି ଅନେକ ଲୋକ

ଚାରିମାସଯାକ ଚାଲିଯାଆନ୍ତି । ସୋମବାର ହାଟକୁ ଭାର ଭାର କମଳା ବୁହାହୋଇ ଆସେ, ସେଇଠୁ ସହରର ବେପାରୀମାନେ ଗାଡ଼ି କରି ବ୍ରହ୍ମପୁର ନେଇ ଆସନ୍ତି । ସୋମବାର ହାଟ ବାଇଶି ମାଇଲ ଦୂରରେ ପର୍ବତ ତଳେ ସୁରଙ୍ଗୀରେ ବସେ । ଏଠି ହାଟ ଗୁଡ଼ାକର ନାଁ ଜାଗା ଅନୁସାରେ ନ ହୋଇ ବାର ଅନୁସାରେ ଅଧିକ ପରିଚିତ । ଦୁର୍ଗମ ଓହ୍ଲାଣି ରାସ୍ତାଟିକ ଶବର ନିଜେ କମଳା ଭାର କରି ହାଟକୁ ନେଇ ଆସେ । ପଇସାଏ,ଅଧଲାଏ କରି କମଳା ବିକି ସେ ହାଟରେ ମଦ ଖାଇଦେଇ ଯାଏ । ଆଉ ସେ କମଳା ବ୍ରହ୍ମପୁର ବା କଟକରେ ଟଙ୍କାରେ ଚାରିଟା ପାଞ୍ଚଟା କରି ବିକ୍ରୀ ହୁଏ । ସବୁଠାରୁ କୌତୂହଳର କଥା ହେଉଛି, ବଗିଚା ବଗିଚା କମଳା ଯାହାର ପାଚି ସଢ଼ିଯାଏ, ପୁଲିସ, ଡାକ୍ତର ଓ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ବାବୁଙ୍କୁ ବୋଝ ବୋଝ କମଳା ବୋହି ଦେଇ ଯାହାର ମନବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେ ନିଜେ ଗୋଟାଏ ହେଲେ କମଳା ଖାଇପାରେ ନାହିଁ । ଶୀତ ପଡ଼ିଲେ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ କମଳା ନାଲି ପଡ଼େ, କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ କମଳା ଖାଇବା ଧର୍ମରେ ମନା । ନୂଆଖିଆ ନ ଗଲେ କେହି ନୂଆଫଳ ଚାଖିପାରିବେ ନାହିଁ । ମାଣ୍ଡିଆ ପାଚିବ, କଟାହେବ, ଘରକୁ ଆସିବ । ମଇଁଷି ବଳି ପଡ଼ିବ, ମାଦଳ ବାଜିବ, ସମସ୍ତେ ନାଚିବେ—ତେବେ ଯାଇ ନୂଆଖିଆ । ନୂଆଖିଆ ସକାଳବେଳକୁ କମଳା ବି ସରିଥିବ । ଅଦ୍ଭୁତ ଧର୍ମ-ବିଶ୍ୱାସ, ଗୋଟାଏ ଦିନର ବୁରୁଦ୍ଧିକୁ ଯେପରି ମଣିଷ ବିରଚିର ପରି ମାନେ । ସେଇ ବିଶ୍ୱାସରେ ସେ ଲୋଭକୁ ଜୟ କରେ ।

ସେଦିନ ସୁବଲଦାର ଦି'ଜଣ ଶବର କମଳା ଚାରିପୁଞ୍ଜା ନେଇ ଆସିଥାନ୍ତି । ମଦ ଖାଇ ଆଖି ଟଳ ଟଳ ହେଉଛି । ମାଟି ଉପରେ ପାଦର ଟିପ ଠିକ୍ ଲାଗୁନାହିଁ । ତଥାପି ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଅନ୍ତନାହିଁ ଯେ ଆସିଚନ୍ତି ଷୋହଳଟା କମଳା ଦେଇ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ସଙ୍ଖୋଳି ଯିବେ । ପିଣ୍ଡାରେ ମୁଁ ବସିଥାଏ । ଘର ଭିତରେ କମଳା ଦେଇସାରି ମୋତେ ଦିହେଁ ଓଳଗି ହେଲେ । ସତେ ଯେମିତି ଅନେକ ଦିନର ଚିହ୍ନା । ଜୀବନରେ ଖୁବ୍ ନିଜର ବୋଲି ଯାହାର ଯେତେ କମ୍ ଥାଏ, ସେ ସେତେ ଶୀଘ୍ର ଜଗତର ସବୁକୁ ଆପଣାର କରିନିଏ । ରାମଗିରି ଶବରର ଘର ଅଧେ ଗାଆଁରେ, ଆଉ ଅଧେ ବଣରେ । ମାଣ୍ଡିଆମ୍ବିଲ, ମଦ ଓ ମାଦଳ ନାଚ ଛଡ଼ା ଆଉ ବେଶୀ ତାର ଜଣାଶୁଣା କିଛି ନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି ଧୋବଫିନ୍ଧା କଟକ ବା ବ୍ରହ୍ମପୁର ବାବୁଙ୍କୁ ପାଇଲେ ସେ ପହିଲୁ, 'ଭୁ' ବୋଲି ଡାକିବାକୁ ସଙ୍କୋଚ କରେ ନାହିଁ । ଜଙ୍ଗଲି ଲୋକମାନଙ୍କର ଏଇ ଭୁ ଡାକଟା ଗୋଟିଏ ବିଶେଷତ୍ୱ । ନାନା ପ୍ରସଙ୍ଗ ପରେ ମୁଁ କହିଲି, ସରକାର କମଳା ବେପାରକୁ କଣ୍ଟ୍ରୋଲ କରି ଦେଉଚନ୍ତି, ଏଣିକି ଆଉ ବେପାରୀମାନେ ଠକି ନେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ—ଶବରମାନେ ଉଚିତ ଦାମ ପାଇବେ । ମଦୁଆ ଦିଜଣଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ଅତି ଉଦାର କଣ୍ଠମୁଦ୍ରାରେ କହି ଉଠିଲା, ଆହା ମିଛୁଟାରେ ସିନା ତାଙ୍କେ କଷ୍ଟ ପାଇବେ । କଣ୍ଟ୍ରୋଲ ହେଲେ

ବେପାରୀମାନଙ୍କୁ ବେଶୀ ଦାମ ଦେଇ କମଳା କିଣିବାକୁ ହେବ । ଏକଥା ତାକୁ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଉପକାରୀ ପଣ କହିଲି, ସେମାନେ ଆଜଯାଏ ତୁମମାନଙ୍କୁ ଠକିନେଉଥିଲେ, ଏଣିକି ଆଉ ତା' ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଶବରଟି ମଥା ଦୋହଲାଇ ଉତ୍ତର ଦେଲା, କି ଠକି ନେବେ ଆଜ୍ଞା । ବେଶୀ ପଇସା ନେଇ ହଉ ଆମେ କୋଠା କରିବୁ । ଦଅଣା ପାଉଚୁ, ମଦ ଖାଉଚୁ; ଦଟଙ୍କା ପାଇଲେ ବି ସେଇ ମଦ ଖାଇବୁ । ସବୁ ଭୁଲି ମଣିଷର ବେଶ୍ ସହଜ କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ସଭ୍ୟ ମୁଣ୍ଡର ଯୁକ୍ତିଦେଇ ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ । ସତ ମନଷା ଯେପରି କି କହି-ପକାଇଲି, ଏଇମାନେ ବିଶ୍ୱାସର କୁହୁଡ଼ି ଭିତରେ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଆମର ବାପଣି ଚାଲିଛି । ଦଶ ଜଣ ଜଳକା ହୋଇ ବସି ନଥିଲେ ଜଣେ ମହାପାତ୍ର ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା କିପରି ?

ରାମଗିରିର ପାଞ୍ଚଦିନ ଭିତରେ ସବୁଠାରୁ ଯାହା ସହିତ ମନେ ମନେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ଯାଇଥିଲି ସେ ହେଉଚି ନନ୍ଦ । ନନ୍ଦ ପାଇକ-ବଂଶର ପିଲା, ବାପା ବୁଢ଼ା ହୋଇଯିବାରୁ ମଉରସୀ ପାଇକ କାମ ତାକୁ ତୁଲାଇବାକୁ ହୁଏ । ଉଦୟଗିରିଠାରୁ ଆମକୁ ଆଣିବାକୁ ଏଇ ନନ୍ଦ ଯାଇଥିଲା ପାଇକଙ୍କର ପେଷଣିଆ ହୋଇ । ସେଦିନ ତାକୁ ଦେଖିଥିଲି ତାର ନିଦ-ଅଚେତ ଅବସ୍ଥାରେ । ପନ୍ଦର ବରଷର ଗଜା ମୁହଁଟା ତାର ଶୋଇକରି ବି ଯେପରି ହସୁଥାଏ । ପିନ୍ଧିବାକୁ ଖଣ୍ଡେ ଅଖା, ଶୀତ କାଟିବାକୁ ଦେଶୀଆ ଚାଦର ଖଣ୍ଡେ, ତଥାପି ସେ ଯେପରି ହସ ହସ ହୋଇ ନିଜକୁ ନିଜର କରି ନେଇଥାଏ । ଏଇ ପିଲାବେଳୁ ସେ ଅନେକ ଜୟ କଲାଣି । ଶୀତ, ଭୋକ, ଶୋଷ ଓ ବାଟଚାଲାର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟକୁ ସେ ସାପ କାମୁଡ଼ା ଚମପରି ଜୟ କରି ନେଇଚି ।

ସେ ଦିନ ରାତିରେ ବେଜୁନାଟରୁ ଫେରୁଥିଲା ବେଳେ ନନ୍ଦ ସହିତ ବେଶ୍ ପରିଚୟ ହୋଇଗଲା । ରାମଗିରି ପୋଲିସ୍ ଥାନାରେ ସେ ସେପେଇ କରି ମାସକୁ ଦେଢ ଟଙ୍କା ପାଏ । ତା' ଛଡ଼ା ପାଇକଗିରି ଆଉ କିଛି ଜମି ବି ରହିଚି । ନିଜକୁ ଗରିବ ବୋଲି ନ ଭାବିବାର ବଡ଼ ମନ ତା'ଠି ଦେଖି ମୁଁ ସେ ଦିନ ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲି । ମଣିଷ କୋଉଠି ସୁନା ଚରୁଚି, କୋଉଠି କ୍ଷୀର ଦୁହଁରୁଚି, କୋଉଠି ହାତୀ ଚଢ଼ୁଚି, ତା'ର ଖବର ରଖିବା ତ ଦୂରର କଥା, ଦି' ଅକ୍ଷର ପାଠ ଜାଣିବାଟାକୁ ମଧ୍ୟ ନନ୍ଦ ଧନୀ ହେବାର ପ୍ରମାଣ-ପତ୍ର ଭିତରେ ଗଣେ ନାହିଁ । କାଙ୍ଗୁ ମାଣ୍ଡିଆ ହୋଇ ବରଷକ ଯାଉଚି, ପୋଲିସ୍ ଥାନାର ନଗଦ ଟଙ୍କା କେଇଟାରେ ଦୋକାନ ସଉଦା ଚାଲୁଚି, ରାମଗିରି ଗାଆଁରେ ସେଇତକ ମିଳୁଚି କେତେ ଜଣଙ୍କୁ ? ସେଥିଲାଗି ନିଜ ଜୀବନରେ ଆହୁରି ଅନେକ କିଛି ବାକି ରହିଯାଇଚି ବୋଲି ଆମ ଦେଶର ପନ୍ଦର ବର୍ଷର ଟୋକା ଭିତରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଗ୍ଲାନି ଦେଖିଲିନାହିଁ ।

ନନ୍ଦ ତୁ ଅକ୍ଷର ଶିଖିଚୁ ? ପଚାରିଲି । ସେ କହିଲା, ପିଲାବେଳେ ଚାହାଲୀରେ ବସିଥିଲି, ବାପା ବୁଢା ହୋଇଯିବାରୁ ପାଠଶାଠ ଛାଡି ଦେଲି । ସେ ଆଡ଼କୁ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଆଗ୍ରହ ବି ନ ଥିଲା । ଖେବମା ପଢ଼ି ନାହିଁ । ଜକେ ପାଣେ ଖାଲି ଅକ୍ଷର ଚିହ୍ନି ବାଠୀ ବାଠୀ ଜମି ଚଷଉଛନ୍ତି, ସେ ପାଠ ପଢ଼ି କ'ଣ କରି ଥାଆନ୍ତା ? କହିଲା, ଆଉ ଗାମର୍ଗିର ଇସ୍କୁଲରେ କି ପାଠ ପଢ଼ିଥାନ୍ତି ? ମାଷ୍ଟରର ମାଣ୍ଡିଆ କଣ୍ଠା ହେଲେ ଦଶଦିନ ଚାହାଲୀ ବନ୍ଦ ! ଏଇ ପାଠ ପଢ଼ି ସେ ଡାକ୍ତର ହୋଇଥାନ୍ତା ନା ପୁଲିସ୍‌ରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥାନ୍ତା ?

ସେଇଥିପାଇଁ ସେ ବାପର ପାଇକ କାମରେ ବେଶ୍ ଆନନ୍ଦ ପାଉଚି । ଉପର କାମ ପର ଘଣ୍ଟାଏ ଗୁଲଉ ଫୁଟାଇ ଦେଇ ଥାନାରୁ ବି କିଛି ପାଉଚି । ଏଇ ତ ବେଶ୍ । ପଚାରି ବୁଝିଲି ତା'ର ବାହାଘର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଉଦୟଗିରି ଯାଇ ବାହାଘର ବିଷୟରେ ବେଶ୍ ମାମୁଲି ଧାରଣା ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଗାଁ ଗାଁ କେ ତେର ବରଷିଆ ପିଲା ଅନେକ ମିଳିବେ ଯେଉଁମାନେ ବାହା ହୋଇ ଯାଇଲେଣି । ଉଦୟଗିରି ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ଅବିବାହିତ ପିଲା ଖୁବ୍ କମ୍ । ବାପ ମା' ଇଚ୍ଛା କଲେ ପୁଅକୁ ସ୍କୁଲକୁ ପଠାନ୍ତି, ଇଚ୍ଛା କଲେ ମଧ୍ୟ ଇସ୍କୁଲରୁ ଉଠାଇ ଆଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏଠି ଆନ୍ଦୁର ପାଦେ ଅଧିକ । ବାପ ମା ହଠାତ୍ ଇଚ୍ଛା କରି ବସିଲେ ବାର ବରଷର ପୁଅକୁ ବାହା ହବାକୁ ପଡେ । ଖାଇବା, ଖେଲବା, ମାଣ୍ଡିଆ ଜଗିବା ପରି ବାହା ହେବାଟା ବି ସେମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଅତି ମାମୁଲି କଥା ।

ନନ୍ଦ ବାହା ହୋଇନାହିଁ, ନନ୍ଦ ବଡି ଖାଏ ନାହିଁ । ଏ ସବୁକୁ ସେ ନାପସନ୍ଦ କରେ । ଏଇସବୁ ବିଶେଷ ଗୁଣ ମୋତେ ତା' ଆଡ଼କୁ ବେଶୀ ବେଶୀ ଟାଣି ନେଇଆଏ । ପୋଲିସ୍ ଥାନାର ସେପେଇ ଘର ପିଣ୍ଡାରେ ସେ କେତେ କ'ଣ ଠୁକର ଠାକର କରେ, ପିଲାଏ ହତା ଭିତରେ ପଶିଲେ ପୋଲିସ୍ ପକ୍ଷର ହୋଇ ହାକିମୀ ଦେଖାଏ; ଆଉ ବେଳେ ବେଳେ ମୁଁ ବାହାରକୁ ଆସିଲେ ସେଇଠୁ ହାତ ଟେକି ନମସ୍କାର କରେ । ସବୁବେଳେ ମୁହଁ ଉପରେ ସେଇ ଉଛୁଳ ହସ, ଭୁଲିଥିବାର ସେଇ ସରଳ ପାଗଳାମୀ । ସକାଳେ ସଞ୍ଜରେ ସେ ଡାକ୍ତରଖାନା କୂଅରୁ ପାଣି ଭରି କରି ବୋହି ନେଇଯାଏ, ମୁଁ ଘର ଭିତରେ ଥିଲେ ଆମ ବସାର ବାସନ ମଜା ଚୁକର କରଣ ପାଖରେ ଦୁ'ପଦ ଗୁଣ୍ଡ ବଜେଇ ଦେଇଯାଏ ।

ସେଦିନ କରଣଠାରୁ ଶୁଣିଲି ନନ୍ଦ ତଲସାଙ୍ଖ ନାଟରେ ମିଶିଛି । ଗାଆଁରେ ନାଟ ହେଲେ ସେ ହାଡ଼ିଆଣୀ ବେଶ ବାନ୍ଧେ । ତା'ଠାରୁ ଅନେକ ଗୀତ ମିଳିବ,— ଏଇ ଆଶାରେ ଦିନେ ତାକୁ ଡାକିଲି । ଗୀତ ଲେଖା ସରିବା ପରେ ନାନା କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲା । ମୁଁ କହିଲି, ନନ୍ଦ, ଆମ ଆଡ଼େ ଚାଲ, ବେଶ୍ ରୋଜଗାର କରିବୁ, ବେଶୀ ଖୁସୀରେ ରହିବୁ । କହିଲା, ନା, ମୁଁ ଚାଲିଗଲେ ଆମ ପାଇକ ପଣ ତୁଲେଇବ କିଏ ?

ଶେଷଦିନ ବେଳ ଦଶଟାରେ ଯେତେବେଳେ ରାମଗିରି ଗ୍ରାମ ବାହାରି ପଡ଼ିଲି କେତେ ରକମର କେତେ ଚିହ୍ନା ଲୋକ ମତେ ବିଦେଇ ଦେବାକୁ ଆସିଲେ । ଆମ ପିଣ୍ଡାକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲି ନନ୍ଦ ଚାଳକୁ ଧରି ସେଇପରି ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ତା'ର ମଇଳା ଲୁଗା ଓ ଗେଞ୍ଜି ତଳେ ନିର୍ମଳ ଅନ୍ତରର ନିଭ ଟିକକ ଯେପରି ବିଦେଶୀ ଭିତରି ଜନ୍ମ ଅଳରେ ଚହିଁ ମୋ ଉପରକୁ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ମମତାର ଆଘାତ ମାରୁଥାଏ । ସେଇ କରୁଣ ମୁହୂର୍ତ୍ତିରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲି ସେ ସେହିପରି ହସୁଚି, ଠିକ୍ ଯେପରି ପ୍ରଥମେ ଦେଖିଥିଲି । ଏଇ ଦୁରୂହ ହସଟି ଯେପରି ମୋତେ ସବୁଥିରୁ ଅନ୍ତରାଳ କରି ରଖିଲା, ମୁଁ ତା'ର କିଛି ଜାଣି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଅଥଚ ଟାଣି ହୋଇ ଆପେ ଚାଲି ପଡ଼ିଲି । ତା'ର ଦିନ ଗଞ୍ଜଣା, ତା'ର ପଟାଳ ପାଟଣା ଏସବୁ ଖବ ବଟଣ୍ଡି ବା ସମଦୁଃଖୀ ହେବାର ଅବସରହିଁ ମୁଁ ପାଇଲି ନାହିଁ ।

ନନ୍ଦ ଭିତରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ପ୍ରସନ୍ନ କିଶୋରର ଅମୀଳିତ ସମ୍ଭାବନା ଟିକକ ଦେଖି ଆସିଲି, ଆଜିଯାଏ ମଧ୍ୟ ତାହା ମୋତେ ବିଚଳିତ କରୁଚି । ରାତି ଅନ୍ଧାରରେ ମଧ୍ୟ ଯେପରି ତା' ଅନ୍ତର ଭିତରେ କେଉଁ ମହାନନ୍ଦର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ଜଳୁଥିଲା । ଯେଉଁଠି ସକାଳ ହେବାର ଆଶା ବି ନାହିଁ, ସେଇ ମୁଦା ଦେଉଳର ଭଙ୍ଗା ଦୁଆର ଉପରେ ଯେପରି କେଉଁ ଉଦୟ ଯୁଗର ପକ୍ଷୀ-ଡ଼ାକ ମୁଁ ଶୁଣି ଆସିଲି । ନନ୍ଦ ମୂର୍ଖ, ନନ୍ଦ ଗରିବ, ନନ୍ଦ ଶହ ଶହ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ଆଜିକୁ ଚଉଦ ବରଷ ହେଲି ଓଡ଼ିଶାରେ ସାମିଲ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ସବୁ ଭୁଲି ଗୋଟାଏ କଥା ଖାଲି ଭାବିଲି, ସେ ଏଇ ରସାଳ ମାଟିର ବଳିଷ୍ଠ ଦୃଢ଼ରେଖ, ସରକାରର କୁହୁଡ଼ି ଓ ସୁଧୀସଭାର କାଉଁରି ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ମାଟିର ଛଳ ଛଳ ହସକୁ ଦବାଇ ପାରି ନାହିଁ, ଏଇ ହସହିଁ ଯୁଗ ଜିତିବ, ଏଇ ହସହିଁ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବ, ଠିକ୍ ସେ ଯୁଗର ପ୍ରହ୍ଲାଦ ପରି । ଠିକ୍ ଦିନେ ତା'ରି କଥାରେ ପାହାଡ଼ କନ୍ଦରେ ଠାକୁର ବାହାରିବ ନୃସିଂହର ସର୍ବସହ ଅବତାର ନେଇ । ଠିକ୍ ତାରି କଥାରେ, ତା'ରି ଓଳି ତଳେ, ତା'ରି ଚୁହାଳୀଘରେ ଦିଲ୍ଲୀ ଦରବାର ତୋଳା ହେବ, ଠିକ୍ ଦିନେ ତା'ରି ହସରେ ହିଁ ଯୁଗର ସମ୍ପତ୍ତି ଗଢ଼ା ହେବ ।

ସେଦିନ ନନ୍ଦ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଫେରିବା ମାଝୀ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପାଦ ପକାଇ ବାହାରି ଆସିଲି । ମୋ ସହିତ ଦଶଜଣ ଶଉରୀ ଦୁଇଟା କମଳା ଝୁଡ଼ିକୁ ଅଦଳ ବଦଳ କରି ନେଇ ଚାଲିଥାନ୍ତି । ସାଥିରେ ଦି'ଜଣ ପିଲା ଛତିଆ ଧରିଥାନ୍ତି । ରାମଗିରିକୁ ପଛରେ ପକାଇ ମୁଁ ବାଟ ଚାଲିଲି । ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଚିହ୍ନା ପାହାଡ଼, କେତେ ଗଛ ବୃକ୍ଷ ଓ ମୁଣ୍ଡିଆ ପଛରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ପ୍ରାୟ ଚାରିକୋଶ ବାଟ ଗଲାପରେ ରାଇସିଂ ଘାଟି ପଡ଼ିଲା । ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଚାରିଆଡ଼ର ଦେଖିଥିବା ଦୃଶ୍ୟ ମୁଁ ଭୁଲି

ପାରବ ନାହିଁ । ଅନେକ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖୋଲା ଆକାଶ ତଳେ କେତେ ଆଡ଼ର ଧୂସର ପ୍ରାନ୍ତର ଓ ପାହାଡ଼ ସତେଅବା ଝୁଲି ପଡ଼ୁଥାଏ । ଦୂରର ବୃକ୍ଷ ଜମି ଗୁଡ଼ିକ ଛକକଟା ସତରଞ୍ଜି ପରି ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ମୁଣ୍ଡିଆ ଉପରେ ଦଲଟାର୍ଯାକ ଫୁର୍ତ୍ତି ମାରି ବସିଲୁ । ରାମଗିରି ପାନ ଟ୍ରକାରେ ଉପହାର ଦେଇଥିବା ସିଗରେଟ୍ ଗୁଡ଼ାକ ଶବରମାନଙ୍କୁ ବାଣ୍ଟି ଦେଲି । ସେମାନେ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ଧୂଆଁ ଟାଣି ଟାଣି ଶକ୍ତି ସଂଚୟ କରିନେଲେ । ସେମାନଙ୍କର କଳା ପ୍ରସନ୍ନ ମୁଖ ସେଦିନ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱର ପ୍ରକୃତିଠାରୁ ମୋତେ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦ ଦେଇଥିଲା । ଗଇଁଠାବଳା ପେଶୀ ତଳେ କେତେ ପ୍ରାଣ ଯେ କଳା ଦେହରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ବହଳ ଓଠ ତଳେ ସେମାନଙ୍କର ହସ ଦେଖି ସେଦିନ ମୋରୁ ହୃଦସ୍ପ ହଠାତ୍ ଥରି ଉଠିଲା ।

ମୁଁ ବର୍ଣ୍ଣରେ ଧଳା, ଧଳା ମଧ୍ୟ ପିନ୍ଧିଛି । ସେମାନଙ୍କର ସବୁ କଳା, କଳା ବନସ୍ତରେ ବାସ ବାନ୍ଧି ଦେଇଛନ୍ତି । ସେମବାର ହାଟ ହେଉଛି ସେମାନଙ୍କର ଦୂର ବିଦେଶ । କମଳା ଭାରେ ହେଉଛି ସେମାନଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ମୂଲ୍ୟବାନ ପଣ୍ୟ । ଇତିହାସରେ ପଢ଼ିଛି, ଏଇମାନେ କୁଆଡେ଼ ଏ ଦେଶ ଜଙ୍ଗଲର ପ୍ରଥମ ବାସିନ୍ଦା । ସଭ୍ୟ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ଲାଗି ଏମାନଙ୍କୁ ଗୋହିରି କୋରଡ଼କୁ ପଳାଇବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ଦିନଠାରୁ ସେଇମାନେ ସେଇଠି ଅଛନ୍ତି । ରେଲ, ମଟର ଓ ପାର୍କର ଜୀବନ-ପ୍ରଳାପଠାରୁ ଅନେକ ଦୂରରେ । ସେଇଠି ସେମାନଙ୍କର ବରଷ ସାରା ନାଚ ହୁଏ, ଗୀତ ହୁଏ, ହାଣ୍ଡିଆ ସରେ; ସେଇଠି ସେମାନେ ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ୱର । ହୁଏତ ସଭ୍ୟ ଆର୍ଯ୍ୟର ବଂଶଧର ବୋଲି କହିବାର ଗର୍ବ ମୋର ପୂରାପୂରି ରହିଛି । କେତେ ହଜାର ବର୍ଷ ତଳର ସୁଗଠିତ ଶାସନ ଆଜିଯାଏ ବି ଭାଙ୍ଗି ନାହିଁ । ଦିଲ୍ଲୀ ସିଂହାସନରେ କେତେ ରାଜା ଯାଇ ଆହୁରି କେତେ ରାଜା ବସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସମାଜରେ ମୋର ଶାସନ ଆଜିଯାଏ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରହିଛି । ସିଆଡେ଼ ତୋପ ବାରୁଦରେ ଯୁଦ୍ଧ, ବରଗିଦଙ୍ଗା ଲାଗିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ଆୟତ୍ତନରେ ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାଘର ଜୀବିକା କରି ଆସିଛି । ଚିରଦିନ ମୁଁ ତାକୁ ଘରୁ ଗୋଡ଼ି କଢ଼ାଇ ପାହାଡ଼ରାସ୍ତାରେ ବୋଝ ବୁହାଇଛି । ଚିରଦିନ ମୁଁ ତା'ଠାରୁ ବେଠି ଆଦାୟ କରିଛି, ଚିରଦିନ ତାକୁ ସଢ଼ା ଦଳପର ପାଣି ପିଆଇ ମୁଁ ସବୁ ଧନର ମାଲିକ ହୋଇଛି । ଆଜି ମଧ୍ୟ ମୋର ଦମ୍ଭ ଯାଇ ନାହିଁ । ଦିଲ୍ଲୀ କୋଠାରେ ନୂଆ ପତାକା ଉଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ହସ୍ତମୁଦିରେ କେହି କୌଣସି ଆଞ୍ଚ ଲଗାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ, ମୋର ଖେରକାଗଜ ଜରିଆରେ ଏତକ ଅଧିକାର ମୁଁ ଅନେକ ଦିନରୁ ବୀମା କରି ଆଣିଛି ।

ତଥାପି ସେଦିନ ସେହି କଳାମଣିଷର ହସ ଦେଖି ଭିତରର କେଉଁ ଆଡୁ ଶିହରି ଉଠିଲି । ତାର ଆଖି ଓ ଓଠର ପ୍ରସନ୍ନ ସଞ୍ଚାଳନ ଭିତରେ ମୁଁ ଯେପରି ମାଟିର ଜୀବନ୍ତରୂପ ଦେଖି ପାରିଥିଲି । ନିର୍ଜୀବ ମାଟିପରି ମାଟି ଉପରେ ଥିବା ଯେଉଁ ଜୀବନ୍ତ ମଣିଷଗୁଡ଼ାକୁ ମୁଁ ଆପଣାର ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ମାନି ଆସିଥିଲି, ତାଙ୍କର

ହସ ମୋତେ ସଚକିତ କରିଦେଲା । ଦିନେ ଏହି ପାହାଡ଼ର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିବ, ପାର୍ବତୀର ଏହି ଗମୋନେ ସେଦିନ କଡ଼ ଲେଉଟାଇ ଉଠିବେ । ସେଦିନ ଆଉ ତାଙ୍କର କାନ୍ଧରେ ବସି ମୋର ଏହି ଦେଶ-ଭ୍ରମଣ ଓ ପ୍ରକୃତି-ରମଣ ଚାଲି ପାରିବ ନାହିଁ । ବନ୍ଧ୍ୟାମାଟି ସେଦିନ ଶକ୍ତିରୂପିଣୀ ହୋଇ ଆପଣା ଭିତରୁ ଚେତନାମୟ ଜିବର ସୃଷ୍ଟି କରିବ । ଦୁଇର ମିଳନରେ ସେଦିନ ନୂଆ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଥମ ସ୍ପନ୍ଦନ ବିଘୋଷିତ ହୋଇ ଉଠିବ ।

ଘଣ୍ଟାଏ ଫୁର୍ତ୍ତି ନେଇ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଘାଟି ଖସିବାକୁ ଲାଗିଲୁ । ଆମେ ଯେତିକି ଖସୁଥାଉ ଚାରିପାଖର ପୃଥିବୀ ସେତିକି ଉପରକୁ ଉଠୁଥାଏ । ଉପରୁ ଦେଖିଲାବେଳେ ଯେଉଁ ମୁଣ୍ଡିଆ ସବୁ ଆପଣାର ପତଳା ତରଙ୍ଗ ବିସ୍ତାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହ୍ରଦଟି ପରି ଶାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଘନ ଗହଳ ବିସ୍ତୃତ କାୟା ଧୀରେ ଧୀରେ ପାଖକୁ ଚାଲି ଆସୁଥାଏ । ନାନା ମୋଡ଼ ବାଙ୍କ ଦେଇ ରାସ୍ତା ତଳକୁ ଖସୁଥାଏ, ଜୋତା ସହିତ ମୋର ପାଦ କେଉଁଠି ଯେ ପଡ଼ୁଥାଏ, ତାହାକୁ ଆୟତ୍ତରେ ରଖିବା ସମ୍ଭବ ହେଉ ନଥାଏ । ତେର ବରଷର ହାଟ ଗଜା ଟୋକା ଗୋଟାଏ କମଳାବୋଝ କାନ୍ଧକରି ମୋର ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର କୋମଳ କଳା ପିଠି ଉପରେ ଝାଳଧାରର ବଙ୍କ କ୍ରନ୍ଦନ ଦେଖି ଅନେକ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଗଲା । ପାହର ପେଟଣିଆ, ଜାଗିର ଧରା ବେଠି, ପାହାଡ଼ର ବଗଡ଼, ଭାଡ଼ିଆ ଓ ସବାଶେଷରେ ସେହି ଅଦ୍ଭୁତ ଜୀବନର ପ୍ରତିନିଧି ସ୍ୱରୂପ କୌମୁଦୀ ପିନ୍ଧା ସାଥୀମାନଙ୍କ କଥାସବୁ ମୋ ମନରେ ଭାସି ଉଠିଲା । ମୁଁ ସବୁ ବୁଝେ, ତଥାପି ନବୁଝିଲା ପରି ସବୁ କହିଯାଏ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ମୁଁ ଏମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆଣିଛି, ଅଳୁଆଁ ରଖି ବିଦେଶୀ ହାତରେ ମୁଁ ଏମାନଙ୍କୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ କରାଉଛି, ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ହାକିମ ହେବାଲାଗି ମୁଁ ମୋର ଭାଇ ଦାଦାଙ୍କୁ ଧରି କଟକରୁ ଏଠି ପହଞ୍ଚିଛି । ସବୁ ଜାଣେ ତଥାପି ମୁଁ ପ୍ରଦେଶ ଲାଗି ସହର କୋଠାରେ ହାତ କଚାଡ଼େ । ବଡ଼ନେତାଙ୍କ ପାଖକୁ ବହୁତ ଉତ୍କଳର ଲମ୍ବା ଫିରସ୍ତା ନେଇଯାଏ, ତଥାପି ମୁଁ ନାଲିଙ୍କ ପରି ହିନ୍ଦୁ ହେବାର ବଡ଼େଇ କରେ, ତଥାପି ମୁଁ ବେଶୀ ରୋଜଗାରର ଲୋଭ ଦେଖାଇ ମୋର ଭାଇ ଦାଦାଙ୍କୁ ଗଞ୍ଜାମ, କୋରାପୁଟ ପଠାଇ ଦିଏ । ଏମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ମଣିଷ ବୋଲି ଜାଣେ, କିନ୍ତୁ ମଣିଷର ବ୍ୟବହାର ଦେଇ ପାରେ ନାହିଁ ।

ରାଇସିଂ ଘାଟି ଓହ୍ଲାଇ ଓହ୍ଲାଇ ଗୋଡ଼ ଧରିପକାଇଲା । ଝାଳ ପୋଛି ପୋଛି ପଶୁପରି ଆପଣାକୁ ଗଡ଼ାଇ ଗଡ଼ାଇ ଶେଷରେ ତଳେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ସେତେବେଳକୁ ଖରା ନଇଁ ଆସିଲାଣି । ପର୍ବତ ଉପରେ ଥିଲାତକ ସମୟ ଓ ପୃଥିବୀର ଠିକ୍ ଅନ୍ଦାଜ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ ଏଥର କୌଣସି ଛାଇଜାଗା ଦେଖି ଦିନର ଖିଆ ପିଆ ଶେଷ କରିବାକୁ ହେବ । ଶବରମାନେ ମଧ୍ୟ ଭାଡ଼ିଆ ଫିଟାଇ

ରୋଷାଇ କରିବେ । କିଛି ଦୂର ଚାଲିବା ପରେ ଗୋଟାଏ ନଈ ପଡ଼ିଲା । ଅଣୁ ଏ ପାଣି ଥିଲେ କ'ଣ ହେବ, ବେଶ୍ ସୁଅ ଚାଲିଛି । ତାର କଣ୍ଠି ଆ ଉପରେ ସେମାନେ ଚୁଲ୍ଲୀ ଲଗାଇ ରୋଷେଇ ବସାଇ ଦେଲେ । ପ୍ରଥମେ ମୁହଁ ପଖାଳି ଲାଗି ବୁଟା କାକୁଡ଼ି ଖଣ୍ଡି ଖାଇବାକୁ ବସିଗଲେ । ତାପରେ ଜଣକୁ ରୋଷାଇ ପାଖରେ ବସାଇ ଦେଇ ସମସ୍ତେ ନଈକୁ ଗଲେ ଗାଧୋଇବାକୁ । ଝଣ୍ଡେ ବୋଲି କୋଡ଼ିଯୁଗୀ ମଇଳା ହୋଇଥିବା ଲୁଗାକୁ କୂଳରେ ରଖିଦେଇ ସବୁ ବିବସନ କଳା ଦେହ ଗୁଡ଼ିକ ଏକାବେଳେକେ ପାଣି ଭିତରକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲେ । ସଂସାରର ମଣିଷ ଧନକୁ ଧନ ଯେତିକି ବେଶୀ ବେଶୀ ଜାଣୁଛି, ନିଜକୁ ସେତିକି ବେଶୀ ସେ ଲୁଚାଇ ଚାଲିଛି । ସରୋବରର ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ନାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗାଧୋଇବା ଘର ଭିତରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲାଣି । କିଶୋର ପୁଅ ଖାଲି-ଦେହରେ ଆପଣା ବୋଉ ପାଖରେ ବସିବାକୁ ଲଜ୍ଜା ଅନୁଭବ କରୁଛି, ବୋଉ ମଧ୍ୟ ପିଲା ଦିନରୁ ତାକୁ ସେଇମିତି କାଇଦାରେ ତିଆରି କରୁଛି । ନିଜକୁ ଲୁଚାଇବାର ପାଠ ପଢ଼ି ଆମ ଗରମ ଦେଶରେ ମଣିଷ ମଧ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ଘୋଡ଼ାଇବାର କେତେ କାଇଦା ବାହାର କରି ସାରିଲେଣି । ଏହି କାଇଦା କଟକଣାର ଅନେକଶ୍ୱାସ ଭିଡ଼ ଭିତରୁ ବାହାରି ସୁସ୍ଥ ସବଳ ମଣିଷକୁ ତାର ସ୍ୱାଭାବିକ ରୂପରେ ଦେଖିଲେ ହଠାତ୍ ମନ ହାଲୁକା ହୋଇଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋମମୂଳ ଯେପରି ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ୱର୍ଗର ସାବଲୀଳ ରାଜ୍ୟଯାଏ ଲମ୍ବି ଚାଲିଯାଏ । ସଭ୍ୟ ସମାଜର ମୁଁ ଏହି ସାତ ଚାଖଣ୍ଡକୁ ଘୋଡ଼ାଇ କେତେ ରଙ୍ଗର କେତେ ପରିଚ୍ଛଦ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି, ବିଜ୍ଞାନୀ ପଣ୍ଡିତ ଲାଗି କେତେ ନୂଆ ରୋଗ ଓ ନୂଆ ଔଷଧ ବାହାର କରିବାର ରସିଦ ମିଳୁଛି । ଅଥଚ ବଣର ନଗ୍ନ ସୁନ୍ଦର ହରିଣ ପରି ନଦୀକୁ ଝାମ୍ପ ଦେଇ ଯେତେ-ବେଳେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ମଣିଷ ସମସ୍ତ ସମସ୍ୟା ଓ ବିକାରର ସମାଧାନ କରୁଛି, ସେତିକିବେଳେ ମୋର ସଭ୍ୟ ମନଟା ଆପଣା ଲଜ୍ଜାରେ ନତ ହୋଇଯାଉଛି । ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଅଙ୍ଗଚର୍ଯ୍ୟକୁ ଆମେ ନାନା ବିକୃତ ବିଳାସର ଶୋଭାବରଣରେ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖି କେବଳ ନିଜ ମନକୁ ହିଁ ଗ୍ରନ୍ଥିଗ୍ରସ୍ତ କରି ଦେଇଛୁ । ଜ୍ଞାନ ଫଳ ଖାଇବାର ଅଜୀର୍ଣ୍ଣତା ଆମକୁ ବେଶ୍ ମଜ୍ଜି କରି ରଖିଛି ।

ଗାଧୁଆ ସରିଲା ବେଳକୁ ଚୁଲ୍ଲୀ ଉପରେ ଚାଉଳ ବି ଫୁଟି ଯାଇଥିଲା । ଶାଳ ପତରର ଖଲି ଉପରେ ସେମାନଙ୍କର ଖିଆ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଦହିଭିଜା ପେଜମିଶା ଭାତକୁ ଲୁଣ ଲଙ୍କା ଲଗାଇ ସେମାନେ ବେଶ୍ ନିର୍ବିକାରରେ ଖାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କଲିକତାର ହୋଟେଲ, ରାଜଧାନୀର ହାକିମଖାନାର ବବୁର୍ଚ୍ଚିବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେ ନ ଜାଣେ ତାର ବିକାର କାହିଁକି ହେବ ? ଏଇ ହାତ ମୁଠାରେ ମୁଠାଏ ଭାତ ପାଟିପାଖକୁ ଯିବାକୁ ପୃଥିବୀରେ ଯେ ସବୁ ବ୍ୟବଧାନ ରହିଛି, ଏ ଭୋଳା ପର୍ବତର ଭୋଳାନାଥଙ୍କୁ ସେ ଖବର କିଏ ଦେଇ ପାରିବ ? ସବୁ ବାବୁର କବାଟ ଯେ ତା'ଲାଗି କିଳା ହୋଇଛି ।

ଆଉ ଜଣେ ବାଟୋଇ ଦୁଇଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସେଠି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଶବର । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଦଇଟା ମଦ ମାଠିଆ । ତିନିଜଣିଆ ପଟୋଉଟି ଜୁଆଇଁ ଘରକୁ ମଦ କଣ୍ଢ ନେଇ ଯାଉଥାଏ । ମଦ ଦେଖି ଶବର ସାଥୀମାନଙ୍କର ଆଖି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସାତ ଅଣାର ମଦ ସେଇଠି ଭାତ ଖାଇବା ପରେ ସରିଗଲା । ଦଶବରଷର ପିଲା ଜଣେ ମଧ୍ୟ ବାଦ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ।

ପଛପଟେ ଯେଉଁମାନେ ପାହାଡ଼ ଘାଟି ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଥିଲେ, ସେ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଅନାଇ ମୁଁ ଚକାମନକୁ ଡାକିଲି । ଚକାମନ ରାମଗିରି ଦାସଙ୍କର ପାଇକ, ମୋର ଭଲ ମନ୍ଦ ଲାଗି ସୁରଙ୍ଗୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଳେଇ ଦେବାକୁ ଆସିଥାଏ । ସେ ରାମଗିରିଠାରୁ କଣ ସବୁ ଖାଇବା ସାମଗ୍ରୀ ବାନ୍ଧି ଆଣିଥିଲା, ଦୁଇଜଣଯାକ ଖାଇଲୁ । ମଦ ପଡ଼ି ଭାରୁଆମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର-ଶିରା ପୁଣି ସତେଜ ଓ କର୍ମୋନ୍ମୁଖ ହୋଇ-ଉଠିଲା । ବେଲ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଗଡ଼ିଗଲାଣି । ଅନ୍ଧଶ୍ୟ ଜଳ୍ପ-ରାତ ବୋଲି ସେଥିଲାଗି କୌଣସି ଭାବନା ନଥାଏ । ଏଇଟା ପୁଣି ସାଥୀମାନଙ୍କର ଚଲ୍ଲାବାଟ, କମଳାଲୁଗ ନେଇ କେତେଥର ଏଇବାଟରେ ସେମାନେ ସୋମବାର ହାଟକୁ ଆସିଛନ୍ତି ।

ପାହାଡ଼ ଛାଡ଼ି ସମତଳରେ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ହେଲା । ଦୁ' ପାଖରେ ପର୍ବତମାନ କଟାଇ ଚାଲିଗଲେ ବାଟଟି ବେଶ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ବାରି ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । ସେ ଦିନ ସୋମବାର-ହାଟରୁ ଫେରନ୍ତା ଲୋକମାନେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଫେରୁଥାନ୍ତି । ହୁଏତ ରାମଗିରି ତାଲୁକାରୁ କମଳା ନେଇ ଯାଇଥିଲେ । ଫେରିଲା-ବେଳେ ଟୋକେଇ ଭିତରେ ଲୁଣ, ଶୁଖୁଆ ଆଉ ଦକ୍ଷିଣୀ ଲଙ୍କାମରିଚ । କିଏ ହୁଏତ ନୂଆକୁ ସଙ୍ଗୋଳିବା ଲାଗି କପା ଫଣ୍ଡେ ମୋଡ଼ିମାଡ଼ି ଟୋକେଇରେ ପକାଇଛି ।

ସେତେବେଳେ ବି ମୁଁ ସେଇ ରାମଗିରି ଉଦୟଗିରି କଥା ଭାବୁଥାଏଁ । ସାତଦିନ ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ଗ ଭିତରେ ପଶି ଯେପରି ଅଜା ବାହାରି କରି ଯାଉଛି । ସୁରଙ୍ଗୀରେ ମଟର ଦେଖିବ, ଇଚ୍ଛାପୁରରେ ରେଲଗାଡ଼ି ଚଢ଼ିବ । ବନ୍ଧାବନରେ ଲଗାମ ଫିଟି ଯେପରି କେତେ କୁଆଡ଼େ ଫେଲାଇ ହୋଇଗଲା । ହଁ, ପ୍ରକୃତରେ ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ଗ । ଏଇ ପାହାଡ଼ ଅରଣ୍ୟ, ରାମଗିରିର ପୋଲିସ୍ ଓ ପାଣି ଏହାକୁ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଗ କରି ହିଁ ରଖିଛନ୍ତି । ରେଲ ଲାଇନ ହୋଇ କଟକ ସଙ୍ଗେ କଲିକତା ମିଶୁଛି, ପବନମାର୍ଗରେ ରାସ୍ତା ପଡ଼ି ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଆଖି ଦିଲ୍ଲୀ କୋଠିଯାଏ ଚମକି ଯାଉଛି । ଟଙ୍କାର କୋଇଲି ସୂତା ଉପରେ ବସି ସଭ୍ୟ ମଣିଷ ସାରା ଦୁନିଆକୁ ଗଥଣ୍ଟେଇବାର କଳ୍ପନା କରୁଛି । କିନ୍ତୁ କାହିଁ ? ଏଣେ ଯେ ମହାନଦୀ ଏ ପାଖଟା ଧୂଳିମାଟି, ମଇଳା, ମେଲେରିଆରେ ମରୁଛି, ଆରପାରି ଉପରେ ତାର ଜୀବାଣୁ ମିଶା ଶ୍ଲେଷ୍ମ-ଶ୍ୱାସ ଯାଇ ପଡ଼ୁଛି । କଟକରେ ରାଜଧାନୀ ବସିଛି, ସେଇଠି କଲମ

ଚଳାହୋଇ ଏ ଦୂର ପର୍ବତର ହାତୀକୁ ମଣ କରାଯାଉଛି—ପାଦ ଓ ପେଷଣିଆ-
ମାନଙ୍କୁ ନେଇ ବେଶ୍ ଖେଦର ମଉଜ ଚାଲିଛି ଏଠି ।

ବାଟ ଚାଲି ଚାଲି ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା, ତଥାପି ବାଟ ସରିଲା ନାହିଁ । ଏଇ କେତେ ଦିନର ପରିଚିତ ଲଡ଼ିକର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଶୁଣି ଗୋରୁ ବାହୁଡାର ଗନ୍ଧରେ ମନ ପୂରି ଉଠିଲା । କେତେ ଗାଆଁ ଦାଣ୍ଡରୁ ପାଣି ମାଗି, ପିଇ ଆମେ ଚାଲିଥାଉ । ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ଜହ୍ନ ଉଠିଲେ । ପାହାଡ଼ ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ଧୂସର ତପସ୍ୟା ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ଆପଣା କୋଳର ଜୀବ ଜନ୍ତୁଙ୍କ ପରି ସେ ବି ମନମୌନ ପରି ପାଣ୍ଡୁର ଚନ୍ଦ୍ରକଣାରେ ବୁଡ଼ି ରହିଲା । ଅଦୂରର ଗାଆଁ ଗଣ୍ଡାରୁ କେତେ ରକମର କେତେ ଗୀତ ଭାସି ଆସୁଥାଏ ।

ସୁରଙ୍ଗୀରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ରାତି ଘଡ଼ିଏ ହୋଇଗଲାଣି । ବାଇଶି ମାଇଲ ପଥଯାତ୍ରାର ଅଧିଷ୍ଠିତ ଦେବତାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଲି । ମଠର ସକାଳେ, ତେଣୁ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ରାତିଲାଗି ରହିବା ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରଥମରେ ଜଣେ ଅଯାଚିତ ଆତିଥ୍ୟ ଦେଖାଇ ଡାକ୍ତରବାବୁଙ୍କ ଘରକୁ ଡାକି ନେଇଥିଲା । ତା'ର ଅତି ଆଦର ଦେଖି ମନରେ ସନ୍ଦେହ ହେଲା । ବୁଝିଁ ବୁଝିଁ କଣ ନା, ଏ ଉଦାରତା ତା'ର ନିଜର ନୁହେଁ, ତାର ମଦ ବାଉଳା ମନର । ଶେଷରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍କୁଲ ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ପାଇ ରହିଲି ।

ବାଇଶି ମାଇଲ ବାଟ ଚାଲି ଚାଲି ଟୋକାମାନେ ଏପରି ଥକି ଯାଇଥିଲେ ଯେ ରୋଷେଇବାସ କରି ଖାଇବା ଲାଗି ଆଉ ସେମାନଙ୍କର ମନେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଯେତେ କହିଲି, ବୁଝାଇଲି, କୌଣସି ମତେ କେହି ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ଆଖିରକୁ କଞ୍ଚା ଚୂଡ଼ା ଓ ବୁଟଭଜା ଚୋବାଇ ସ୍କୁଲ ପିଣ୍ଡାରେ ସମସ୍ତେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ସକାଳ ଚାରିଟାବେଳେ ପୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉଠିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । କୋଇଲ-ମଠର ସେତେବେଳକୁ ସଜ ହୋଇ ବସିଲାଣି । ମୋର କନଷ ପାଦ ମଠର ଉପରେ ଲଦି ଦେଇ କାଲିକାର ସାଥୀମାନେ ଚାରିଅଣା ଲେଖାଏଁ ବକ୍‌ସିସ୍ ମାଗିଲେ । ବାଇଶି ମାଇଲ ରାସ୍ତାର କୁଲିଗିରି କରିବାର ମଜୁରି ହେଉଛି ଚାରିଅଣା । ଫେରିଲେ ବାଟରେ ହୁଏତ କେଉଁଠି କୁକୁଡ଼ା କଣ୍ଟା ହୋଇ ସେତକ ବି ଉଡ଼ିଯିବ ।

'ବାବୁ, ତୁ ଆସିବୁ ନା ?'—ସେମାନଙ୍କର ନମସ୍କାର ନେଇ ନେଇ ମଠରକୁ ଉଠିଲି । ଚକାମନ ସାଙ୍ଗରେ ସେମାନେ ପଛରେ ରହିଗଲେ । ମଠର ଛାଡ଼ି ଦେଲା ।

ବାଁ ପାଖରେ ମେଘମାଳା ଦନ୍ତୁରା ପର୍ବତମାନ ସୃଷ୍ଟି କରି ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଅସ୍ତମିତ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ କୋଳକୁ ଟାଣି ନେଉଥାଏ । ଏ ପାଖରେ ପ୍ରସନ୍ନ ଉଦୟଗିରି ପୂର୍ବାଶା ଫୁଟି ଉଠିଲାଣି । ଋଢିର ରାସ୍ତା କଟାଇ ମଟର ପବନ ବେଗରେ ଚାଲିଥାଏ ।

ଷୋଳ ମାଇଲ୍ କଟାଇ ମଟର ଇଚ୍ଛାପୁରରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଠି ଯାଇଥାଏ । ତର ତର ହୋଇ ଷ୍ଟେସନକୁ ଚାଲିଗଲି । ସେଠୁ ଗାଡି ଧରି କଟକ ଆସିବାକୁ ବେଶୀ ସମୟ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ରେଲରେ ଉଠିଲାବେଳକୁ ମନେ ପଡିଗଲା, କାଲି ଠିକ୍ ଏତିକବେଳେ ରାମଗିରିଠଁ ବିଦାୟ ନେବାକୁ ସଜ ହେଉଥିଲି ।

—ତିନି—

ଉଦୟଗିରି ଯାଇ ସେଠାକାର ଶବର ଜାତି ଦେଖି ଯେତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାଇ ନାହିଁ, ତା'ଠାରୁ ବେଶୀ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛି, ସେଠାରେ ଥିବା ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ବଚନ ଖାମଖିଆଲି ଦେଖି । ଇତିହାସରେ ପଢିଛି ମୋଗଲ ବାଦସାହମାନଙ୍କର ନବାବୀ ଅମଳରେ ଦିଲ୍ଲୀଠାରୁ ଦୂରରେ ଥିବା ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରେ ବେଶ୍ ମନୁଆ ଶାସନ ଚାଲୁଥିଲା । ସୁବେଦାରମାନେ ବର୍ଷ ବରଷ ଦିଲ୍ଲୀକୁ ଖଜଣାଟି ପଠାଇ ଦେଇ ବାରମାସ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଚରାଉଥିଲେ । ଉଦୟଗିରିର ଶାସନ କାଇଦା ଦେଖି ଠିକ୍ ସେଇ ଯୁଗ କଥା ମନେ ପଡିଗଲା । ଉଦୟଗିରି ଚଉଦ ବର୍ଷ ହେଲା ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିଲାଣି, ଶହେ ବର୍ଷ ଭିତରେ କେତେ ମାଲିକ ଯାଇ କେତେ ମାଲିକ ଆସିଲେଣି. କିନ୍ତୁ ଦୂରବାଟ ଉଦୟଗିରିରେ ସଭ୍ୟ ମଣିଷର ସେଇ ପୁରୁଣା ଶାସନ ଚାଲିଛି ।

ଚୌରାଳିଶି ମସିହାରେ ବିଷମ-କଟକ ଯାଇ ଏହି ଶାସନର ନମୁନା ଦେଖି ଆସିଥିଲି । ସେତେବେଳେ ହାକିମଙ୍କର ସରଗରମ ବଜାର, ଯୁଦ୍ଧ ପୁଷ୍ଟକରେ ବେଶ୍ ଉପାର୍ଜନ-ଯାତ୍ରା ଚାଲିଥିଲା । ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଡିଙ୍ଗରୀ ଦେଇ ପଞ୍ଚାଶଟା ଗାଆଁରୁ ମଣିଷ ଠୁଳ କରାଇ ଡାକବଙ୍ଗଳାରେ ବସି ଯୁଦ୍ଧ ଚାନ୍ଦା ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ହାକିମଙ୍କ ପେଟୀରେ ଲଙ୍କା ହଳଦୀଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଲୁଗା ଓ ଚାଉଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାମଗ୍ରୀମାନ କଟକ ରପ୍ତାନି ହେଉଥିଲା । ଉଦୟଗିରି ବିଷମକଟକରୁ ବଳେ । ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜାଙ୍କର ଅଧାଗୁମ୍ଫାରେ ଓ ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଶାସନର ଅଧା ହିପାଜତରେ ରହି ଦ'ନାଆ ଭିତରେ ବୁଡ଼ୁଚି ଉଠୁଚି ଏହି ଉଦୟଗିରି । ବିଷମକଟକ ତ ରେଲଲାଇନ ପାଖରୁ ପ୍ରହରକର ବାଟ । କିନ୍ତୁ ମଟର ମୁଣ୍ଡରୁ ଷୋଳ କୋଶ ବାଟରେ ରହି

ଉଦୟଗିରିରେ ଅନ୍ଧାର ବେଶ୍ ଆପଣା ଶାସନ ଜମାଇ ବସିଛି । ସେଠି ଭାନୁମତୀର ଯାଦୁଖେଳ ଚାଲିଛି ।

ବଡ ବଡ ଦେଶ ଓ ନାମକରା ଭାଷାର ଲେଖକମାନେ ପ୍ଲଟ୍ ଖୋଜିବାକୁ କ୍ଲବ୍‌କୁ ଯାଆନ୍ତି; ଦେଶ ଭ୍ରମଣରେ ଯାଆନ୍ତି । ମନ ଭିତରୁ ସମସ୍ୟାର ସଙ୍ଖା ସଜାଡ଼ି ମନଗଢା ପ୍ଲଟର ଗଳିକି ବାସନରେ ତାକୁ ବାଢ଼ି ଦେଇ ଜଗତର ଅନେକ କବି ଓ ଲେଖକ ଇନାମ୍ ପାଇଛନ୍ତି । ଆଜିର ଉପନ୍ୟାସ-ଯୁଗରେ ଯିଏ ଯେତେ ବଡ ସମସ୍ୟାର କୃତ୍ରିମ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଲେ, ସେ ସେତିକି ବେଶୀ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ପାତ୍ର ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ଉଦୟଗିରି ଯାହା ଦେଖିଲି ସେ ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ବସିଲେ ଯେ କୌଣସି ନାମଜାଦା ଉପନ୍ୟାସକୁ ତାହା ଟପି ଚାଲିଯିବ । ଏଠି ପ୍ରତ୍ୟେକ ହାକିମ ହରି ମିଶ୍ର, ସବୁରି ଘରେ ଛକଡି ଆଉ ବରଜୁ, ସମସ୍ତଙ୍କର ବାଘ ଛେଳି ଜୀବନକୁ ମିଳାଇ ଦେଇ ପ୍ରବଞ୍ଚନାର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଖେଳି ବସିଛି ଏ ଯୁଗର ଶାସନ-ବିଧାତା,—ଏ ଯୁଗର ସଭ୍ୟ ମାଲିକ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଏଠି କେତେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖା ହେଉଛି, କେତେ ଆଖିର ଲୁହ ଓ କପଟ ହସ କେଉଁ ଶକ୍ତି ଦେବତାର ଅଭିଶପ୍ତ ନିଶ୍ୱାସ ତଳେ ଏକାଠି ହେଉଛି—କ୍ଲବ୍-ମଣିଷର ଆଖି କିନ୍ତୁ ଏଣେ ପଡୁ ନାହିଁ । ସମାଜର ଚିତ୍ର ବୁଝାଇବାକୁ ଗଣିତ ମାଷ୍ଟର ଚକ୍ ଖଡ଼ିରେ ରେଖା-ଚିତ୍ର କାଟିଲା ପରି କେତେ ଲେଖକ କେତେ ରକମର ଚିତ୍ର ବସାଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁଠି ଦୃଷ୍ଟି ଆଗରେ ଜୀବନର ଉପନ୍ୟାସ ଫୁତ୍କାର କରି ଚାଲିଛି, ସେଠିକି ବୁଝିବାକୁ ଆସୁଛି କିଏ ?

ଉଦୟଗିରିର ସମଗ୍ର କାହାଣୀଟି ଏତେ ବିଚିତ୍ର ଯେ ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଳଖ ରାସ୍ତା କାଟିପାରିବା ବଡ କଷ୍ଟକର ବ୍ୟାପାର । ଟିକିଏ ମଣିଷ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିଲେ ଏଠାକାର ଉପନ୍ୟାସ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ ।

ପେଟକୁ ଭାତ ନ ଦେଇ ମଥାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲେ ମଣିଷ ନିଶ୍ଚୟ ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ପେଟର ସଂସ୍ଥାନ କରି ପାରୁଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ମଗଜ ଓ ଅନ୍ତରର ସମ୍ମାନବୋଧରେ ଦରିଦ୍ର ରହିଥିବାରୁ ଏ ଯୁଗରେ ମଣିଷ ଯେ କୌଣସି ହେୟ ପରିସର ଭିତରେ ଜଡସଡ କୀଟପରି ଜୀଇ ରହିବାକୁ ଏତେ ଟିକିଏ ଅପମାନିତ ମନେ କରୁନାହିଁ । ଉଦୟଗିରିରେ ବଡ଼ଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠଯାଏ ସମସ୍ତେ ହାକିମଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା କହନ୍ତି, ପାଦରିଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା କହନ୍ତି । ଉଦୟଗିରି ଇଲାକାର କେତେ ନନ୍ଦ ଦେଉଟଙ୍କ ଆଗ୍ରହକୁ ଚାଙ୍କିଶି କରି ମନରପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା ଟିକିକ ବନ୍ଦୀ କରି ଦିଅନ୍ତି । ହୁଏତ ଶହେ ବର୍ଷ ତଳେ ଏଇ ଗଛରେ ଫଳ ଧରୁଥିଲା, ଏଇ ବଗଡରେ ମାଣ୍ଡିଆ ଫଳୁଥିଲା, ଏଇ ଜଙ୍ଗଲର ନାଳୀରେ ପାଣିର ସୁଅ ବହି ଚାଲିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଚମ୍ପାଘାଟୀ ଏ ପାଖରୁ

କାହାର ମନ ଡେଇଁ ପାର ନଥିଲା । ହୁଏତ ଖାଇପିଇ ଖୁସି ହୋଇ ସମସ୍ତେ ଖୁସିରେ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସହରର ଘଣ୍ଟାପିଟୁଆ ଶାସନ ସେଠି ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବା ଦିନଠାରୁ ପାଦୁକ ପାଇଲା ପରି ସେ ସ୍ଥାନର ପ୍ରାଣ ରସ ଟିକକ କିଏ ଯେପରି ଶୁଷି ଦେଇ ଆସୁଛି । ଶସ୍ତା ଗୃକଷ୍ଟର ସହଜ ଉପାୟ ଶିଖି ସୂଟୀ ବୃଷୀ ହାକିମର ଡନ ଟଙ୍କିଆ ପିଆଦା ହୋଇଚି, ପାଦଙ୍କର ପାଇକ ବା ପେଷଣିଆ ହୋଇଛି ।

ଏଇ ଇଲାକାରେ ପୋଲିସ ହେଉଛି ରଜା । ରଜାଙ୍କ ଘର ପାଖରେ ସ୍କୁଲମାଷ୍ଟର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହାକିମମାନେ ପାରିଷଦ ପରି ଘେର ଦହକ ଅଙ୍ଗାରର ବେଶ୍ ଗ୍ରହ-ମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ବସ୍ତମ-କଟକରେ ଦେଖି ଆସିଥିଲି, ଲାଇଟ ଜଳାହୋଇ ସେଠି ପୁଲିସ୍ ଓ ଜଙ୍ଗଲ ବିଭାଗର କର୍ମଚାରୀମାନେ ଜୁଆ ଖେଳ ରାତି କଟାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଏଠାକାର ପୋଲିସ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଗୁଣରେ ଊଣା ନୁହନ୍ତି । ଦାରୋଗାମାନଙ୍କର ଭକ୍ତ ଆଉ ନଥାଉ ପଛକେ ବନ୍ଧୁକ ସଜ ପୂଜା ହେବ ବୋଲି ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ଛେଳି ଓ ଟଙ୍କା ଅସୁଲ ହୁଏ । ପାଦେ ଭଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦପ୍ତର ଖୋଲି ଦିଅନ୍ତି । ଦୁଇଟା ତିନିଟା ଛେଳି ବଳି ପକାଇ ଦେଇ ବାକିତକ ଅଲେଖା ବହିରେ ହିସାବ ହୋଇ ପାହୁଆ ମୁତାବକ ସମସ୍ତେ ଦଶଅଣା ଛଅଣା କରି ବାଣ୍ଟି ନିଅନ୍ତି ।

ରାମଗିରିରେ ଜଣେ ପୋଲିସ ହାକିମଙ୍କର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲି । ନଅ ମାସ କାଳ ମାଳ ଭିତରେ ରହିଲାପରେ ଅମଣିଆ ବଳଦପରି ସେ ନିଜର ସାଧୁ ମନ ହରାଇ ସାରିଥିଲେ, କଥା କଥାକେ ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଅଶ୍ଲୀଳ ଉଦ୍ଭଟ କଥା ବାହାରି ଯାଉଥିଲା । କୋଉ ଗାଁରେ ତଦାରଖ କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ କେତେ ପ୍ରକାରେ ନାଚମ୍ଭ—ଗୀତ ଦେଖିଥିଲେ, କୋଉ ଇଲାକାରେ ପାଦଙ୍କ ଝିଅ କେତେ ସୁନ୍ଦର, ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ କେବଳ ସେହି ସବୁ ଖବର ବେଶ୍ ମିଳୁଥିଲା । ପରିବ ବୁଝିଲି, ଏଠିକାର ହାକିମମାନେ କୁଆଡ଼େ ଅଧିକାଂଶ ଏମିତି । ଲୋକମାନେ ଏତେ ଅଭଦ୍ର ଓ ଅବାଗିଆ ଯେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସାବାଡ଼ କରିବା ଲାଗି କୁଆଡେ ଏହିପରି ଅଭଦ୍ର ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ପୁଣି କୈଫିୟତ ପାଇଲି, ଏହିସବୁ ହସ କଥାରେ ଲୋକଙ୍କୁ ମଜାଇ ନ ରଖିଲେ ସେଠି କୁଆଡେ ଦଣ୍ଡେ ନିରାପଦ ହୋଇ ରହିହେବ ନାହିଁ ।

ପୋଲିସ ବାବୁଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ଭଲ ପରିଚୟ ମିଳିଥିଲା ରାମଗିରିର ବେଳୁ-ଯାତ୍ରାରେ । ବେଳୁକୁ ଦେଖି କେତେ ପାହାଡ଼ ସେପାଖରୁ କେତେ ମଣିଷ ଆସି ଜମାହୋଇ ଯାତ୍ରା ଦେଖୁଥାନ୍ତି । ମଝିରେ ଗୁରେଟି ଚଉକାରେ ହାକିମମାନଙ୍କ ଲାଗି ଜାଗା ଛାଡ଼ିଦିଆ ହୋଇଥାଏ । ସମ୍ମାନର କାଠ-ଆସନରେ ବସି ପୋଲିସବାବୁ ସତେ-ଅବା ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ହୋଇ ଉଠୁଥାନ୍ତି । କୋଉଠି କୋଉ ସାହିର କୋଉ ମାଇପେ

ବସିଛନ୍ତି ; କୋ'ହୁକୁମ ଗାଆଁ ଲୋକାଙ୍କୁ ଡ଼ାକି ସେ ସେଇକଥା ଶୁଣାଉଥାନ୍ତି । ଚଢ଼କୀ ପଛ ପଟେ ପାଣ ଶବରର ଦେବଣାହାଙ୍କର ପଙ୍ଗାଲି ଲଗି ରହୁଥାଏ । ମଝିରେ ମଝିରେ ଶବର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଫର୍ଣ୍ଣି ଆ ସିଗାରେଟ ଯାଚି ରହସ୍ୟ କରିବାରେ ପୋଲିସବାବୁ ବେଶ ଆନନ୍ଦ ପାଉଥାନ୍ତି ।

ହୁଏତ ଏସବୁ ଅଶ୍ଳୀଳ ବର୍ଣ୍ଣନା ଶୁଦ୍ଧ ସାହିତ୍ୟରେ ପଡ଼ି ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟ ଜୀବନରେ ନିରପେକ୍ଷ ବର୍ଣ୍ଣନା ଯେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାହିତ୍ୟର ପଦବାଚ୍ୟ, —ଏଥିରେ ନିଶ୍ଚୟ କାହାର ଆପତ୍ତି ରହିବ ନାହିଁ । ବିଳାସୀ ସମାଜର ପ୍ରେମଗତ ନାନା ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ଉପସର୍ଗମାନଙ୍କର ବିଷୟବସ୍ତୁ ନେଇ ଆଜିକାଲି ସାହିତ୍ୟ ନାଆଁ କମାଉଛି । କିନ୍ତୁ ନଗ୍ନ ନିପୀଡ଼ିତ ଜୀବନର ଏ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣନା ହୁଏତ ଶୁଦ୍ଧ ସାହିତ୍ୟ ରସିକର ଉପଭୋଗ୍ୟ ନ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ସଭ୍ୟ ଜୀବନରେ ସୁଚ୍ଛଳ ସ୍ତରର ସମ୍ୟକ ପରିଚୟ ଏଇଥିରୁ ହିଁ ମିଳୁଛି । ଆପଣାର ସମ୍ମାନ ହରାଇ ବସି ସଭ୍ୟ ମଣିଷ ଅପରକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବାର ଶକ୍ତି ଟିକକ ହ୍ରାସ କରି ବସିଛି । ସେଇଥିଲାଗି ଆପଣା ଗରୁ ଜୀବନର ସୁଯୋଗ ନେଇ ସେ ଲଘୁଜନମାନଙ୍କୁ ଆମୋଦ ଫୁତ୍କାରରେ ଉଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ଏତେ ଟିକିଏ ଲଜ୍ଜା ଅନୁଭବ କରୁନାହିଁ । ବିଗଳିତ-ଯୌବନା ଶବର-ରମଣୀକୁ ଦେଖି ପୋଲିସ୍‌ବାବୁ ସିଗାରେଟ୍ ଯାଚୁଛନ୍ତି । ପାଖରେ ଥିବା ଆଉ ପାଞ୍ଚଜଣ ହସୁଛନ୍ତି । ଅଶ୍ଳୀଳତା ବୋଲି ଜାଣିଲେ ମଧ୍ୟ ରମଣୀର ସମ୍ମାନ ଫେରାଇ ଦେବାର ସାହସ କାହାର ଭିତରେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ମିଶି ଅସମ୍ମାନର ସମର୍ଥନର ବେଶ୍ ରଙ୍ଗସଭା ଜମାଇ ଦେଇଛନ୍ତି; ଆପଣାର ଅପମାନକୁ ଚୂନ ଧଉଳାଇ ଦେଇ ସମସ୍ତେ ହସି ହସି ଦବୁ ହେଉଛନ୍ତି, ନଗ୍ନ ସମାଜର ଏହି ନିତ୍ୟ କାହାଣୀ ଠାରୁ କେଉଁ ଉପନ୍ୟାସ ବେଶୀ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ହୋଇ ପାରେ ? ମଣିଷ ତା'ର ଗ୍ଳାନି ଠିକ୍ ବୁଝି-ପାରୁଛି । ତଥାପି ତା'ଭିତରେ ରକ୍ତନଆଁରେ ଇନ୍ଧନ ପଡ଼ିପାରୁ ନାହିଁ । ଯେତେ ଅଶ୍ଳୀଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାହିଁ ଏ ଯୁଗର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଉପନ୍ୟାସ ନୁହେଁ କି ?

—ଚାରି—

ଏତେ ବଡ଼ ତାଲୁକାରେ ଗୋଟିଏ ବୋଲି ହାଇସ୍କୁଲ ଉଦୟଗିରିରେ । ସେଥିରେ ପୁଣି ଚାରୋଟି ଶ୍ରେଣୀ ଲାଗି ତିନିଜଣ ଶିକ୍ଷକ । ତେଣୁ ସବୁବେଳେ ଗୋଟାଏ ଶ୍ରେଣୀ ବେଶ୍ ଛୁଟୀ ପାଇ ବୁଲେ ।

ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ତାଲୁକାଯାକ ଯେତେ ଯୁଆଡ଼ୁ ପିଲା ବିଦ୍ୟା ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ଏଇଠି ଜମା ହୁଅନ୍ତି । ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରର ଦର୍ଶିଣୀ ଓଡ଼ିଆ, ପୁରୁଣା

କାଲର ବି. ଏ. ପାସ୍ କରିଛନ୍ତି । ସ୍କୁଲ ପିଲଙ୍କର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଏଇ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କର ପରିଚୟ ମିଳିଲା ପୋଲିସ୍ ଥାନାର ପୂଜା ଭୋଜି ଦିନ । ସେ ଦିନ ଥାନାର ବନ୍ଧୁକ ସଜ ବସିଥାଏ, ଖରାବେଳେ ଦୁଇଟା ବୋଦା ବଳି ପଡ଼ୁଥାଏ । ରାତିରେ ଗାଆଁ ଗୋଟାକର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଥାନାରେ । ହଠାତ୍ ସଞ୍ଜବେଳେ ଦକ୍ଷିଣୀ ମୋଟା ପ୍ୟାଣ୍ଟ ପିନ୍ଧା ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ଯାଇ ଆମ ବସାରେ ହାଜର । ପରିଚୟ ହୋଇଗଲା, ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଉଦୟଗିରି ହାଇସ୍କୁଲର ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର । ଗୋଡ଼ଠାରୁ ମୁଣ୍ଡଯାଏଁ ନିରେଖି ଦେଖିଲି, ଏତେ ଟିକିଏ ହେଲେ କୋଉଠି ମାଷ୍ଟରୀ ଚେହେରା ନାହିଁ । ଢିଲା ପ୍ୟାଣ୍ଟ ଉପରେ ଢିଲା ଜାମା କେବଳ ଢିଲା ମନର ପରିଚୟ ଦେଉଛି । ମୋଟା ମୋଟା ଓଠ ଦୁଇଟା ମୁହଁର ଗମ୍ଭୀରତାକୁ ଆହୁରି ବିକୃତ କରି ପକାଇଛି । ତା’ପରେ ପୁଣି ଅବିରତ ସିଗାରେଟ୍ ଟାଣିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଶୁଣିଲି, ସିଗାରେଟ୍ ନ ଥିଲେ ବା ପାଣି କମ୍ ଥିଲେ ଝଡ଼ରେ ବି ତାଙ୍କର ବେଶ୍ ଚାଲିଯାଏ । ପୋଷାକୀ ଆବହାଓ୍ୱାଟା ଦେଖି ତାଙ୍କ ସହିତ ଆହୁରି ଘନିଷ୍ଠ ପରିଚୟ କରିନେବାକୁ ବଡ଼ କୌତୁକ ଲାଗୁଥାଏ । ନାନା ଆଡ଼ର ରୁଚିକର ଗପମାନ କହି ସେ ନିଜର ଅସଜଡ଼ା ମନର ବେଶ୍ ପରିଚୟ ଦେଉଥାନ୍ତି । ଅନେକ ପରିଚୟ ହୋଇଗଲା । ପାରଲାଖେମୁଣ୍ଡୀ ଗୁରୁ ଓ ଚଟଣିଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ରାମଗିରିର ପାଣ ଶବର ଲଢେଇ ଯାଏ ସବୁ ଶୁଣିଲି । କିନ୍ତୁ ସେ ଯେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ, ଗୋଟାଏ ହାଇସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ, ତା’ର ଏତେ ଟିକିଏ ସୂଚନା ବି ମିଳିଲା ନାହିଁ ।

ସଞ୍ଜ ହେଲା; ରାତି ପ୍ରାୟ ଆଠଟାବେଳକୁ ଗାଁଆଲୋକେ ଡକାଡକି ହୋଇ ଥାନାକୁ ଆସିଲେ । ରୋଷେଇ ସରିଲାଣି, ପତର ପକାପକି ଚାଲିଥାଏ । ହଠାତ୍ ଦେଖିଲି, ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ବାବୁଙ୍କର ଆଜି ଭାରି ଉତ୍ସାହ । କାମ କିଛି ନ କରନ୍ତୁ ପଛକେ ତାଙ୍କର ପାଟି ଆଜି ସବୁଠିଁ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳୁଛି । ଯେଉଁଠି ଯିଏ ଯେଉଁ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଦୁଇ ପଦ କଥା କହୁଛି, ବିଜୁଳି ପରି ଛୁଟିଯାଇ ସେ ତାର ଜବାବ ଦେଇ ଆସୁଛନ୍ତି । କଥାରେ କୌଣସି ବାରଣ ନାହିଁ, ସବୁ ସ୍ୱରର ସବୁ ସୁରର ଶ୍ଳୀଳ ଅଶ୍ଳୀଳ କଥା ଆଜି ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଅଜାଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ସମସ୍ତେ ଖାଇ ବସିଲା ପରେ ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଆହୁରି ବଢ଼ିଗଲା । ବାଆଁ ହାତରେ ସିଗାରେଟ୍ ଟାଣି ଟାଣି ଡାହାଣ ହାତରେ ବେଶ୍ ଖିଆ ଚାଲିଥାଏ, ଏଣେ ନାନା ଦିନର ନାନା ମଧୁର ସ୍ମୃତିର ମଧୁର ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଥାଏ । ଭୋଜି ପଙ୍ଗତରେ ପାଇକଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗାଁ ଚଉକିଆ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ବସିଥାନ୍ତି । ବାପପୁଅ, ଦାଦିପୁତୁରା ପାଖକୁ ପାଖ ବସିଥାନ୍ତି । ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କର କଥା ବରଷାରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ମୁହଁ ତଳକୁ ହୋଇଯାଉଥାଏ । ତଥାପି ଜଣେ କାହାରି ମୁହଁରୁ କୌଣସି କଥା ବାହାରୁ ନ ଥାଏ । କାତର କାବୁ ମଣିଷର ଏହି ସହିବା ଗୁଣଟା ଉଦୟଗିରିରେ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଦେଖି ଆସିଛି । ଏଠି ମଣିଷ ପେଟର ଅପମାନ ହୁଏ, ଶରୀରର

ଅପମାନ ହୁଏ, ସମ୍ମାନର ଅପମାନ ହୁଏ । ଧଳା କୁରୁତାପିନ୍ଧା ଲୋକେ ଦୂର ଦୂରାନ୍ତରୁ ଆସି ଏଠି ବେଶ୍ କେତେଦିନ ମୁହଁ ଖୋଲି କରି ଦେଇଯାଆନ୍ତି; ତଥାପି ଥୋବରା ପାହାଡ଼ ଗୁଡ଼ାକ ପରି ମଣିଷର ଏତେ ଟିକିଏ ବି ନଡ଼ ଢଙ୍ଗେ ନାହିଁ । ତା'ର ଚମ ତଳର ସମ୍ମାନ ତାକୁ ଛୁଇଁ ଫୋଡ଼ ଅସ୍ଥିର କରି ଦିଏନା । ଗତ ଶତାବ୍ଦୀର କାର୍ଲ ମାର୍କସ୍‌ଙ୍କୁ ଏଥିଲାଗି ନମସ୍କାର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ପେଟ ନ ପୂରିଲେ ମନର ସମ୍ମାନିତ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ବଳ-ଭଗ୍ନ ହୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କର ଶିକାର ହୋଇ ପଡ଼େ । ଶରୀର ଉପରେ ଅଶରୀରୀ, ଅଶରୀରୀ ଆତ୍ମା ଉପରେ ଭଗବାନ, ଯିଏ ଯେଉଁ ବୈକୁଣ୍ଠରେ ଥାନ୍ତୁ ପଛକେ, ଶରୀରର ବାଡ଼ ନ ଡେଇଁଲେ ଉପରକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିବା ଅସମ୍ଭବ । ତାକୁ କଦାପି ଜୀବନ ବିକାଶର ସ୍ୱାଭାବିକ ଧାରା ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଅନ୍ତରର ଦେଉଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ହେଲେ, ତହିଁଲେ ପେଟ ମାଣକି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ହେବ । ପେଟ ଛଡ଼ା କାଙ୍ଗାଳର ଅନ୍ୟ ଭଗବାନ ନାହାନ୍ତି । ଏଣେ ପେଟକୁ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରଖି ଯେତେ ଧର୍ମର ଗୁଳି ଖୁଆଇ ସୁଶାସନର କଞ୍ଜିପାଣି ପିଆଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମଣିଷର ମନ ସେହିପରି ବିକଳ କାତର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବ ।

ଖିଆପିଆ ସରିଲା, ଯେଝା ଘରକୁ ଯିଏ ଗଲେ । ଏଥର ହେଡ଼ ମାଷ୍ଟର ବାବୁଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳେ କିଏ ? ସେ ଥାନା ଛାଡ଼ି କୁଆଡ଼େ ଯିବାକୁ ନାରାଜ । ବେଳକୁ ବେଳ ପାଟିର ସତେଜତା ବଢ଼ୁଛି । ମନକୁ ଯାହା ଆସୁଛି ସେ ବକି ବକି ଚାଲିଛନ୍ତି । ରାତି ସେତେବେଳକୁ ଅନେକ ବେଶୀ ହୋଇଗଲାଣି । ଶେଷକୁ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଘୋଷାରି ଓଟାରି ଚାରିଜଣ ମଣିଷ ତାଙ୍କୁ ନେଇ ନିଜ ଘରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିଲେ ।

ବେଶ ବୁଝି ପାରିଲି । ହେଡ଼ ମାଷ୍ଟରଙ୍କର ମଦ ଅଭ୍ୟାସ ଅଛି । ତହିଁରୁ ପାଏନାହିଁ ବୋଲି ସେ ଦେଶୀ ତାଡ଼ି ପିଅନ୍ତି । ସେଥିଲାଗି ଦିନରେ ବେଶ ଭଦ୍ରଲୋକ ଓ ଭଲଲୋକ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରାତିକୁ ତାଙ୍କର ଭିତର ରୂପଟା ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ସେ ଏଠି ଅନେକ ବରଷ ହେଲା ଚାକିରି କଲେଣି । ତେଣୁ ଆଖ ପାଖ ଅନେକ ଗାଁଇଁଲି ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ବେଶ୍ ପରିଚୟ ଅଛି । ଗାଁଆଁ ଗଣ୍ଡାରୁ ଯେତେ ପିଲା ଉଦୟଗିରି ପଢ଼ିବାକୁ ଆସନ୍ତି, ସେହିମାନେ ମଦ ସରବରାହ କରି ହେଡ଼ ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ ଆଣି ଦିଅନ୍ତି । ଅଭିଭାବକମାନଙ୍କ ସହିତ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧଟି ବେଶ ମଜା ଲାଗିଲା । ପୁଣି ଶୁଣିଲି, ପିଲାଙ୍କୁ ପଢ଼ାଉ ପଢ଼ାଉ ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ପଢ଼ୁଆ ପିଲା ଲଣ୍ଠନ ଟେକି ଧରନ୍ତି, ହେଡ଼ ମାଷ୍ଟର ଗିଲାସରେ ତାଡ଼ି ଢାଳି ପିଅନ୍ତି ।

ଶିକ୍ଷକ ମହାଶୟଙ୍କର ଏହି ବିଭତ୍ସରୂପର ଆଉ ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ତାଙ୍କର ପରିବାର । ନଷ୍ଟ ମଣିଷର ସମସ୍ତ ନୃଶଂସ ଅଭିଶାପ ଯେପରି କେବଳ ସେହି

ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ଉପରେ ଯାଇ ପଡୁଛି, ସେ ଅଜ୍ଞାତରେ ମଦୁଆ ମଣିଷ ଜଣଙ୍କୁ ନିଜ ସ୍ୱାମୀ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁଛି । ଘରକୁ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ପଇସା ଯାଏ ନାହିଁ, ଦରମାତକ ସାହୁକାର ଦୋକାନରେ ଢାଳିହୁଏ ବା ଧୂଆଁ ଟଣାହୁଏ । ତା ଉପରେ ପୁଣି ମର୍ଜିରେ ମର୍ଜିରେ ତାଙ୍କୁ ମାଡ ଖାଇବାକୁ ହୁଏ ।

ସ୍କୁଲ ପିଲାଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକ ବାହାହୋଇ ପଡୁଛନ୍ତି । ଉଦୟଗିରିର ବାହାଘର ବଳଦ କିଣାପରି ଅତି ସହଜ । ବାପ ମା ଇଚ୍ଛାକଲେ ଘରକୁ ବହୂ ନେଇ ଆସନ୍ତି । ଅବାଡୁଆ ଗୁରୁଜିଙ୍କ ମଦୁଆ ମାଷ୍ଟର, କିଏ କାହାଠାରୁ ଆଦର୍ଶ ଓ ପ୍ରେରଣା ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବ, ତାହା କେବଳ ସେହି ଭଗବାନଙ୍କୁ ଜଣା । ଏ ଦେଶରେ ଦେବତା-ଘରମାନ ଅଛୁଆଁ-ଲୋକ ପାଇଁ ମନା ଅଛି । ସଂସାରର ଶିଶୁଦେବତା ଯେଉଁ ବାଣୀ-ମନ୍ଦିରରେ ଜୀବନପାଣିରେ ପୂଜା ପାଇବା କଥା, ସେ ମନ୍ଦିରରେ ଏପରି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା କେତେଦିନ ଯାଏଁ ଚାଲିଥିବ ? ମଦ ଖାଇବା ଲାଗି ଟଙ୍କା ଦରକାର, ତେବେ ସେମାନେ ଅନ୍ୟତ୍ର ଯାଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଖୋଜି ବୁଲୁ ନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ? ଟଙ୍କା ଲୋଭୀର ପକେଟ ଭରାଇବା ଲାଗି କେତେ ଉଡାଜାହାଜ-ପଡିଆ ତିଆରି ହେଉଛି; ଜଙ୍ଗଲ ସଫା ହୋଇ କେତେ ଟିଣତାଲ ଘର ତିଆରି ହେଉଛି; କେତେ ତେଲ କଳ, ରଙ୍ଗ କମ୍ପାନୀ ଓ ସିନେମା ମାମଲତି ଖୋଲୁଛି । ସେଠି ଯାଇ ପଶୁଥିଲେ ତ ସେମାନଙ୍କର ଆଶା ପୂରୁଥାନ୍ତା, ଜଅନ୍ତା ଦେଶଟା ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟରୁ ରକ୍ଷା ପାଉଥାନ୍ତା । ଦେଶର ସ୍କୁଲ, ଦେଶର ଡାକ୍ତରଖାନା,— ଏ ସବୁ ଦେଶର ଫୁଲ ବଗିଚା; ଏଠି ମାଟି ନେଇ କାରିଗର ଜୀବନ ଗଢେ । ମାଳୀର ହାତ ନ ହେଲେ ଏ ବଗିଚା ଉଠେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଯାହାର ମଦ ଦରକାର ସେ ପଛକେ ଯାଉ ବେପାର କରୁ କି ବଣିଆ ହେଉ । କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଫୁଲ ବଗିଚାରେ ତା'ର ଦନ୍ତୁରି ଦାନ୍ତ ବସାଇଲେ ଭଗବାନ ମଧ୍ୟ ସହ୍ୟ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଜଣେ ମାଷ୍ଟର ମଦ ନେଇ ଖେଳ, ଆଉ ଜଣେ ଭକ୍ତି ନେଇ । ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ଦିନ ଉଦୟଗିରିରେ ପହଞ୍ଚିଲି, ସେ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ହଠାତ୍ ଦେଖିଲି ନିତାଇ ଗୌର ଫଟୋକୁ କୋଳରେ ଧରି ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟିଆ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଗାଆଁ ଦାଣ୍ଡମାନଙ୍କରେ ବୁଲି ଆସିଲା । ତା'ର ଆର ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ବୁଡିଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଦେଖିବାକୁ ବେଶ୍ କୌତୁକ ଲାଗିଲା, ବିଶେଷତଃ ଦକ୍ଷିଣୀ ଓଡ଼ିଆ ମୁହଁରେ ବଙ୍ଗଳା କୀର୍ତ୍ତନ ପଦଗୁଡାକ ଶୁଣି ପହିଲେ ହସ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲି ନାହିଁ । ବହିରେ ପଢିଛି ଚୈତନ୍ୟ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ବଙ୍ଗଦେଶର ନବଦ୍ୱୀପ ନଗରରେ । ତାଙ୍କର ମତ୍ତ-ଖେଳ ଭକ୍ତି ସ୍ରୋତରେ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ସୁଦ୍ଧା ଦକ୍ଷିଣ-ଓଡ଼ିଶାର ଏ ଜଙ୍ଗଲ ଭେଦି ବୋହି ଆସିଛି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ପାଦ୍ରୀମାନେ ପ୍ରଥମେ ଏ ଦେଶରେ ଲଣ୍ଡନର ନର ଓ ନାରାୟଣଙ୍କର ଭେକ ଓ

ଟେକର ପୂଜା ଶିଖାଇ ଦିଲ୍ଲୀ ଶାସନର ଚେର ମଜାଇ ଦେଇଥିଲେ । ହୁଏତ ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମରୁ ଖୋଲପା ଟିଏ ବିଦେଶୀ ବେଶଭୂଷାର ଢେର ସଂକ୍ରାମଣ ଏ ଦେଶରେ ହୋଇଛି, କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ଚିରଦିନ ପୂଜ୍ୟ ଓ ନମସ୍ୟ । ନାନା ଅନୁନ୍ନତ ଭାଷାର ଲିପି ଓ ଚଳଣିର ସଂସ୍କାର କରାଇ ସେମାନେ ଦେଶର ସାମାଜିକ ଇତିହାସରେ ଚିରଦିନ ଅଗ୍ରଣୀର ସମ୍ମାନିତ ଆସନ ଅଳଂକୃତ କରିଥିବେ । କିନ୍ତୁ ବୈଷ୍ଣବ ଦୀକ୍ଷାର ପ୍ରଚାର-ଧର୍ମ ଅହୁରି ପାଦେ ଆଗକୁ ଚାଲିଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଦେଶକୁ ଯାଇଛି, ସେ ଦେଶରେ ଆପଣା ଭୂଟମୋନ ଠେଲି ଆସ୍ଥାନ ମାଡ଼ି ବସିଛି ଏହି ଭକ୍ତି-ଧର୍ମର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ । ସେଇଥିଲାଗି ଓଡ଼ିଆ ଜଣାଣ, ସ୍ତୁତିମାନ ଭୁଲି ବି ଓଡ଼ିଶାର ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବଙ୍ଗଳା କୀର୍ତ୍ତନ ଓ ଭଜନର ବିକୃତ ବିଳାସ ଚାଲିଛି; ଭକ୍ତିର ଅହିଂସ ମଗର ବେଶ୍ ଧୀରେ ଧୀରେ ଜାତିର ହାଡ଼ ତାଡ଼ି ତାଡ଼ି ଚାଲିଛି । ଏ ଦେଶରେ ଅନେକ ବୈଷ୍ଣବ ଅଛନ୍ତି । ଏ ଦେଶରେ ଅନେକ ଜମିବାଡ଼ି ଖଞ୍ଜା ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ଶହେ ଆଠ ଉପଚାରର ଆହ୍ନିକ ଚାଲିଛି । ଏ ଦେଶର ଭାଷା, ଏ ଦେଶର ଭାବଭୂମି ଓ ଏ ଦେଶର ପ୍ରାଣର ନିଜତ୍ୱ ଆଡ଼କୁ ଦେଖିବାକୁ ସେମାନେ ଏକାବେଳେକେ ଆଖି ବୁଜି ପକାଇଛନ୍ତି ।

ଉଦୟଗିରିରେ ରେଳ ନାହିଁ, ମଟର ନାହିଁ, ତଥାପି ଷୋଳ କୋଶର ଜଙ୍ଗଲ ଭେଦି ସେଠି ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର ଉଡ଼ା ମାଛିଟି ଯାଇ ପ୍ରବେଶ କରିଛି । ହାଇସ୍କୁଲର ଜଣେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଏହି ବୈଷ୍ଣବ-କୀର୍ତ୍ତନ ବେଶ୍ ଉଧେଇ ଉଧେଇ ଚାଲିଛି । ଦିନରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସହିତ ଗ୍ରୁଜର ସମ୍ବନ୍ଧ ଥାଏ, ସେହିମାନେ ରାତିରେ ନିତାଇ-ଗୌରଙ୍କର ଫଟୋ ପାଖକୁ ଆସି ଭକ୍ତିର ସମ୍ବନ୍ଧ କରି ନିଅନ୍ତି । ଶୁଣି ପାରିଲି ଏଇ କେତେଦିନ ହେଲା ଉଦୟଗିରି ବେଶ୍ କୀର୍ତ୍ତନରେ ମାତିଛି । ଶିକ୍ଷକ ମହାଶୟଙ୍କର ଏ ଦିଗରେ ଭାରି ଉତ୍ସାହ, ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ସେ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତ ପଢ଼ିବାକୁ ଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି । କେବଳ ବୈଷ୍ଣବ ପଥରେ ଗଲେ ମଣିଷକୁ ଆଉ କିଛି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବନି ; ଚରମ ଶାନ୍ତି ଓ ପରମ ମୁକ୍ତି କେବଳ ଏହି ମାର୍ଗରେ ମିଳି ପାରିବ; ଏହାହିଁ ହେଉଛି ଶିକ୍ଷକ-ମହାଶୟଙ୍କର ମୁଗ୍ଧ ଦର୍ଶନର ଇତିକଥା । ପଦେ କଥା ଏଯୁଗରେ ବେଶ୍ କାଟ୍ କରି ପାରେ । ଖଣ୍ଡେ କାଠି ମାଡ଼ିଦେଲେ ପଣସର ନାଡ଼ିକୁ ଆବୋରି ରହିଥିବା ମାଛିପଲ ଯେପରି ଏକାବେଳେକେ ଭଣ ଭଣ କରି ଉଠନ୍ତି, ଏ ଯୁଗର ମାଛି-ମଣିଷ ସେମିତି ପଦେ କଥା ପଛରେ ଧାଏଁ, ପଦେ ଗୀତରେ ବାଉଳା ହୋଇଯାଏ, ପଦେ ଢାଅଁମନ୍ତ୍ର ଶୁଣି ସେ ବେଶ୍ ପାଗଳ ହୋଇପାରେ । ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଆପଣା ନିର୍ବାଚିତ ପଥ ଯେଉଁଠି ନାହିଁ, କେବଳ ସେଇଠି ମଣିଷ ଅତି ସହଜରେ କୋଠାରେ, କଥାରେ ଓ କୀର୍ତ୍ତନ କବିତାରେ ଭୋଳ ହୋଇଯାଏ । ଥରେ ହରିନାମ ଶୁଣିଲେ ଏହିପରି ମଣିଷହିଁ ଘଣ୍ଟାଏ କାଳ ଗୋଡ଼ ଟେକି ପଡ଼ି ରହେ ।

ଉଦୟଗିରିରେ କିଏ ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢେ, କିଏ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ବାହାର କାମ କରେ, କିଏ ଆନାବାବୁଙ୍କର ରୋଷେଇ କରିଦିଏ, କିନ୍ତୁ ସନ୍ଧ୍ୟାହେଲେ ସମସ୍ତେ ଯାଇ ଚୈତନ୍ୟ ଆଖଡାରେ । ସେଠି ବୟସର ଭେଦ ନାହିଁ, ବାପ ପୁଅର ଭେଦ ନାହିଁ. ଭାଇ ଭଉଣୀର ଭେଦ ନାହିଁ, ଆଠ ବରଷର ଗାଈ ଜଗୁଆଳ ପିଲାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅଠଣ୍ଡରିଶ ବର୍ଷର ଶିକ୍ଷକ-ମହାଶୟଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ଏକ ମନରେ ଭଗବାନଙ୍କ ପରିକର ସାଜି ସେଠାକୁ ନାଚିବାକୁ ଯା'ନ୍ତି । ଏଇ କେତେଦିନ ହେଲା ଶିକ୍ଷକ ଜଣକ ନାନା ଚମତ୍କାର କଥା ଦେଖାଇ ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ହରେକୃଷ୍ଣ ହରେରାମର ଧୂନ ବୋଲାଇ ବୋଲାଇ ସେମାନଙ୍କୁ କୁଆଡେ଼ ସେ ନିର୍ବିକଳ୍ପ ନିଶ୍ଚଳ କରିପକାନ୍ତି । ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ସମସ୍ତ ନାଚିବା ଭଙ୍ଗୀରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଯାଏ, ସମସ୍ତ ଚଳନା ବନ୍ଦକରି ଜିଭ ସ୍ଥିର ହୋଇଯାଏ । ଆଖିରେ ଆଉ ପଲକ ପଡେ଼ନାହିଁ । ତାପରେ ଘଡ଼ିକ ଲାଗି ପିଲାମାନେ ଅଚେତା ହୋଇ ପଡ଼ିରହନ୍ତି । ଏଇଥିରୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଭିତରେ ନିଶ୍ଚୟ ଭଗବାନଙ୍କର କଳା ରହିଛି । ନହେଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଜ୍ଞାନ ପିଲାଙ୍କୁ ସେ ନିଶ୍ଚଳ ସମାଧିରେ ଠିଆ କରାଇ ଦେଉଛନ୍ତି କିପରି ?

ଭୁଲାଇବାକୁ ବା ଖେଳ କରିବାକୁ କଦାପି କେଉଁ ଯୁଗରେ ବି ଭଗବାନଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇନାହିଁ । ଭଗବାନ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଆପଣା ମହତ୍ତ୍ୱ ବିଷୟରେ କେବଳ ମଣିଷକୁ ଚେତେଇ ଦେଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ଖେଳ ହୋଇଛି କେବଳ ସେ ନିଜେ ଆପଣା ଅଧଚିହ୍ନା ମନର ଆଚ୍ଛନ୍ନ ଆବେଗ ନେଇ । ଭଗବାନଙ୍କର ଭକ୍ତ ସାଜି ଏଇ ମଣିଷ କେତେ ମାତିଛି, ଗାଇଛି, ପୁରାଣ ପୋଥିର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମାନ ନେଇ ସେ କେତେ ବୁଝିଛି ଆପଣାକୁ ଅଜାମିଳ ପରି ଭୋଳ କରିଦେବାକୁ; ଦଧିକ୍ଷୀର ଭଜି ଦାଣ୍ଡ-ଧୂଳିରେ ସେ କେତେ ଗଡ଼ିଛି । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଧର୍ମର ଅଧିଷ୍ଠାନ ହୋଇନାହିଁ । ଯେଉଁ ମହାପୁରୁଷ ପ୍ରଥମେ ଏ ଜଗତକୁ ବୈଷ୍ଣବ-ଧର୍ମର ପ୍ରେମବାଣୀ ବହନ କରି ଆଣିଥିଲେ, ହୁଏତ ଦିବ୍ୟ ଶରୀରରେ ବଞ୍ଚିଥିଲେ ସେ ଆପଣା ଧର୍ମର ବର୍ତ୍ତମାନ ଦଶା ଦେଖି ଅବସନ୍ନ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ପକାଇଥାନ୍ତେ ।

ଧର୍ମ ସମସ୍ତ ଜୀବନର । ଜୀବନର ସଫଳ ଶାଖାକୁ ଧନ୍ୟ କରି ଚରମ ବିକାଶର ଯେଉଁ କୁସୁମଟି ଆପେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୋଇଉଠେ ସେଇ ହେଉଛି ଧର୍ମ । ଦରମଲା ଦହୁଡ଼ା ମୁଣ୍ଡା କାଠର ଜୀର୍ଣ୍ଣତା ଘୋଷଣା କରି ଫୁଟି ଉଠୁଥିବା ଛତୁ ସହିତ ଧର୍ମର ତୁଳନା କରି ହେବନାହିଁ । ସମସ୍ତ ଧ୍ୟାନ ପାଣି ଗୋଟିଏ ଦିଗକୁ ଉନ୍ମୁଖ କରି ଯେତେବେଳେ ମଣିଷ ଆପଣାର ସୁବିଜ୍ଞ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରି ଦେଇ ପାରେ, ସେତିକିବେଳେ ତା'ର ଅନ୍ତରକବାଟ ଖୋଲେ, ସେତିକିବେଳେ ତା'ର ଅନ୍ତରରେ ଧର୍ମର ଉଦୟ ହୁଏ । ସବୁ ଦେଶରେ, ସବୁ ସମାଜରେ ଯେତେ ସିଏ ମନୀଷୀ

ମହାପୁରୁଷ ଆସିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏଇ ସୁବିଜ୍ଞ ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣର ଆହ୍ବାନ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ବିକାର ରୋଗୀ ଜୀବନ ଜ୍ୱାଳାରେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ମରଣ ଗ୍ରାସରେ ଆପଣାକୁ ସମର୍ପଣ କରିଦେଲା ପରି ଅଜ୍ଞଭାବେ ଉଜାଡ଼ି ଦେବାର ଦୁର୍ବଳ ଅସ୍ଥିରତାକୁ ସେମାନେ ଚିରକାଳ ନିନ୍ଦା କରି ଆସିଛନ୍ତି । କେବଳ ରାଜନୀତି, କେବଳ ଶିକ୍ଷା, କେବଳ ସଂସାର-ଜ୍ଞାନକୁ ସେମାନେ ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । ନାନା ପୃଥକ୍ ଖଣ୍ଡରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଜୀବନଚର୍ଯ୍ୟାକୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ଜୀବନ କହି ହେବ ନାହିଁ । ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାରେ ସେଇ ଦୋଷଟାହିଁ ମଣିଷର ସର୍ବନାଶ କରିଛି । ସଭ୍ୟ ମଣିଷ ହୁଏତ ଆଜି ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ରାଜନୀତି କରୁଛି, କ୍ଲବ ଘରେ ବସି ମଦ ପିଉଛି, ନେତା ହୋଇ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଉଛି, ଏଣେ ଆପଣା ବ୍ୟକ୍ତିଜୀବନର ଉଚ୍ଛୁଆଳ ଗୁଇ ଭିତରେ ତା'ର ସ୍ୱାର୍ଥୀ ଦୈତ୍ୟଟା ତାକୁ ଭୁବନଛଡ଼ା କରି ଉଡ଼ାଇ ନେଇଛି— ତାହା କିନ୍ତୁ ଧର୍ମ ନୁହେଁ । ସମାଜର ଯାବତୀୟ ବ୍ୟଭିଚାରରେ, ସନ୍ତର୍ପଣରେ ସହଯୋଗ କରି ଘଣ୍ଟାଏ ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ଭୋଳ ହେଲେ ହୃଦୟର ଦୁଆର କଦାପି ଖୋଲି ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଗାନ୍ଧୀର ରାଜନୀତି, ସକ୍ରେଟିସ୍‌ଙ୍କର ପୌରଚେତନା ବା କନଫୁସିଅସ୍‌ଙ୍କର ସଂସାରଜ୍ଞାନ ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମଠାରୁ ପୃଥକ୍ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ନ ଥିଲା । ସେମାନେ ସମଗ୍ର ଜୀବନର ପୂଜାରୀ ଥିଲେ, ସେଥିଲାଗି ସମଗ୍ର ମଣିଷର ଉପରେ ବାଢ଼ିବାର ପ୍ରସାରି ପ୍ରେମଦୃଷ୍ଟି ରଖି ପାରିଥିଲେ କେବଳ ସେହିମାନେ । ବାସ୍ତବ ଓ ଅତିବାସ୍ତବ ଉଭୟ ଜୀବନରେ ମଣିଷ ଆପଣାର ସମସ୍ତ ଆବେଗ ଓ ଆକାଙ୍କ୍ଷାକୁ ଏକୋଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରି ଗୋଟିଏ କୁସୁମପରି ନିଜକୁ ପ୍ରକାଶିତ କରୁ, ଏହାହିଁ ଜଗତର ସବୁ ମହାତ୍ମାଙ୍କର ସାର କଥା । ସୂତାକଟାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସିମଲା କଥାଚକଟା ଯାଏ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟର ମର୍ମରେ ଏହି ଏକ ଧର୍ମହିଁ ଭେଦ ରହିଥିଲା । ମଣିଷର ସ୍ୱପ୍ନଠାରୁ ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟ ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ, ମଣିଷର ସାମର୍ଥ୍ୟଠାରୁ ତାର ଆଶା ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ, ମଣିଷର ଭଗବାନଠାରୁ ସେ ନିଜେ ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ, ଏହି ସମବୋଧ ବା ସମ୍ମାନ-ବୋଧ ଯେତେବେଳେ ଆସିବ, ଯେତେବେଳେ ଯଥାର୍ଥ ଧର୍ମର ସଂସ୍ଥାପନା ହେବ, ଭିତର ବାହାର ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମୂହ ଭିତରେ ସେତେବେଳେ କିଛି ଭେଦ ରହିବ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ମଣିଷ-ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଦିଗ ଫୁଟନ୍ତା ଗଛପରି ସୁରଙ୍ଗ ଓ ସୁନ୍ଦର ହୋଇ ଉଠିବ ।

ବୁଦ୍ଧ କହ, ମହମ୍ମଦ କହ, ଚୈତନ୍ୟ କହ, ସମସ୍ତେ ଏହାହିଁ ଗ୍ରହିଥିଲେ । ମଣିଷର ଆପଣା ଜ୍ୟୋତି ସହିତ ପରିଚୟ କରାଇ ଦେଇ ତା'ର ସମ୍ମାନିତ ସେହି ଆଲୋକ ପାନକୁ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଲୋକ ଆଡ଼କୁ ମୁହାଁଇ ଧରାଇ ଦେବା ସବୁ ଧର୍ମଦ୍ରଷ୍ଟାମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ଜୀବନକୁ ଖଣ୍ଡ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ପକାଇଲେ

ସ୍ୱଭାବ ସୁନ୍ଦର ଭବେ ଆପଣାର ଉଦୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ,—ଏହି ପ୍ରଥମ ବିଦ୍ରୋହରେହିଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା ।

ବୁଦ୍ଧ ଗଲେଣି, ମହମ୍ମଦ ଗଲେଣି; ଦୁ'ହଜାର ବରଷ ତଳେ ଚିର ଶଙ୍କର ଗାନ୍ଧୀ ମଧ୍ୟ ଚାଲି ପଡ଼ିଲେଣି; କିନ୍ତୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ସେହି ସମଗ୍ର ଜୀବନର ସ୍ୱପ୍ନ ସଫଳ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ । ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ନାନା ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଦୁଷ୍ଟତାର ଝିଙ୍ଗଡ଼ା ଭିତରେ ଜୀବନ କେତେ ହାହାକାର କରି ଉଠୁଛି । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସହସ୍ର ପ୍ରକାରର ଫାଶ ପଡ଼ି ନାନା ସ୍ୱାର୍ଥର ନାନା ଅଭିସନ୍ଧି ଭିତରେ ଜୀବନର ସ୍ୱାଭାବିକ ରୂପଟିକୁ ପଚାଇ ସଢ଼ାଇ ଦେଉଛି, ନାନା ଭୟର ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ି ମଣିଷ ପୋକପରି ପରାଧୀନ ଓ ପରାଭୂଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଅସହ୍ୟ ବୋଧ କରୁନାହିଁ, ତଥାପି ଯୁଗର ମନ୍ଦିରରେ କେତେ ଘଣ୍ଟା ମାଦଳ ବାଜୁଛି, ଏ ଯୁଗର ମସଜିଦରେ ବଧିର ଭଗବାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କେତେ ଆଜାନ୍ ଚିତ୍କାର ହେଉଛି, କେତେ ମାଳା ଧୂପ ଓ ପୋଷାକ ଭେକରେ ବିକୃତ ଧର୍ମପଣର ପୃଷ୍ଠା ଓଲଟା ହୋଇ ଯାଉଛି । ଦେବତାର ପରିଚୟ ଲାଗି ଆଗେ ଆପଣା ଜୀବନକୁ ଦେବାଳୟ ପରି ଗଢ଼ିବାକୁ ହେବ; ସମସ୍ତ ଭୟ, ସମସ୍ତ ତ୍ରାସ ଦୂର କରିପାରିଲେ ଯାଇ ମଣିଷ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଯଥାର୍ଥ ଭୟ କରି ଶିଖିବ; କେବଳ ସେତିକବେଳେ ତା'ର ସମ୍ମାନିତ ସମର୍ପଣ ତାକୁ ବିଗଭୟର ଅଧିକାରୀ କରିଦେଇ ପାରିବ । ଏ ଯୁଗର ଡାଲିଆ ମଣିଷକୁ ଚାରିଆଡ଼ୁ ନାନାପ୍ରକାରେ ଆବୃତ କରି ରଖାଯାଇଛି । କୀଟ୍ସଙ୍କ ପୋକର ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ଅନ୍ନମୟ ଉପଭୋଗର ସ୍ୱାଧୀନତା ଟିକକ ରହିଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଗତର ଅଧେ ମଣିଷ ସେତିକରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମନର ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମ ଓ ଉଦ୍‌ଯୋଗ କୋଉ କାଳରୁ ନିଷ୍ପିଷ୍ଟ ହୋଇଗଲଣି । ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ମଣିଷ ଦଳକୁ ଆଜି ଯେତେବେଳେ ସଭ୍ୟ ମଣିଷ ଶିକ୍ଷକ ସାଜି ଧର୍ମ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ପ୍ରଳାପ-ପାଚନ ପିଆଇବାକୁ ଆସୁଛି ସେତେବେଳେ ନିଶ୍ଚୟ ମଣିଷ ଭିତରର ଭଗବାନ ଅପମାନ ଓ ଅବସାଦରେ ଆର୍ତ୍ତନାଦ କରି ଉଠୁଥିବ । ଧନଯାକ କିଏ ବାବୁ ଘରେ ବେଷ୍ଟେଇ କରୁଛି, କିଏ ଚନ୍ଦ୍‌ଗିରି ହାଟରୁ ବୋଝ ବୋହି ବୋହି ମରୁଛି, ଆଉ ରାତିରେ ଘଡ଼ିକ ଲାଗି ତାକୁ କୀର୍ତ୍ତନପାଗଳ କରି ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର କି ପ୍ରଚାର ଯେ ହୋଇପାରିବ, କେଜାଣେ ଚୈତନ୍ୟ ବଞ୍ଚିଥିଲେ ହୁଏତ ତା'ର କୈଫିୟତ ଦେଇପାରି ଥାଆନ୍ତେ ।

ଉଦୟଗିରିର ସୁକୁମାର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷକ କହୁଛନ୍ତି ପାଠ ପଢ଼ି କ'ଣ ହେବ, ନାମ ନେଲେ ନଦୀୟାଗ୍ରାମ କୁଆଡ଼େ ନିସ୍ତାର କରିଦେବେ । କିଶୋର ବୟସରୁ ଯେ ନିସ୍ତାରର ଚିନ୍ତା କରି ବସିଲଣି, ତା'ର ଜନ୍ମ ନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚଳିଥାନ୍ତା । ସୃଷ୍ଟିର ବିଶେଷ ବିଶେଷ ସ୍ୱପ୍ନ ପ୍ରଶ୍ୱାସକୁ ପ୍ରକାଶର ପ୍ରତି ଜଣାଇ ସଂସାରରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କରି ଫୁଲ ଫୁଟୁଛି; କେଉଁଠି ଗୋଟିଏ ଫୁଲ ଫୁଟି

ପାରୁନଥିଲେ ହୁଏତ ତାଙ୍କର ପ୍ରକାଶ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହି ଯାଉଥାନ୍ତା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହି କଥା । ଗମ ଆଖିରେ ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନ ଧରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିଶୁ ସଂସାରରେ ଜନ୍ମ ଲାଭ କରୁଛି, ଆପେ ଫୁଟି ଉଠି ତାକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣ କରିବାକୁହିଁ ହେବ । ଫୁଲର ଧର୍ମ କେବଳ ଫୁଟିପାରିଲେହିଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ-ପାରିବ; ହୁଏତ ଯେଉଁଦିନ ଫଳରୁ ଫଳ ହୋଇ ଫଳ ପାଚିବ, ସେଦିନ ସେ ଆପେ ଆପେ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ପାଖୁଡ଼ା ମେଲିବାର ପର୍ଯ୍ୟାୟରୁ ବେଳେ ହଠାତ୍ ଫଳ ଝଡ଼ାଇବାର ଏ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ କାହିଁକି ? ଚୈତନ୍ୟ ମହାପ୍ରଭୁ ଅନେକଙ୍କ ଭିତରେ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିଛନ୍ତି, ନାନା ଦେଶରେ ଦୀକ୍ଷା ଦେଇ ବୁଲିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଚଉଦ ପନ୍ଦର ବରଷର କୌଣସି ସୁକୁମାର ସ୍ୱପ୍ନ-ସଚଳ କିଶୋରକୁ ଆପଣାର ଜୀବନବାଞ୍ଛା ଭୁଲି କୀର୍ତ୍ତନ-ପାଗଳ ହେବାକୁ ସେ କେଉଁଠି ସେ ସତ୍-ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେ କଥା ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର କୌଣସି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନାହିଁ । ଯୁଗର ଅଜ୍ଞତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଭକ୍ତ ତା'ର ପ୍ରଚୁର ଧର୍ମଧାରଣା ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଛି । ସେଥିଲାଗି କିଶୋର ବାଳକକୁ ସୁପଥାର୍ଥ ବିକାଶ ଓ ବୋଧରି ଅନୁପ୍ରେରଣା ଦେବା ଆଗରୁ ଖଣ୍ଡିତ ଭକ୍ତର ଖୁଣ ମନ ଶିକ୍ଷକ ସାଜି ଦେଶର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସମ୍ପଦକୁ ବିସ୍ମୃତ କରି ଦେବାରେ ଲାଗିଛି, ଧର୍ମ ନାମରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ମଣିଷ ତାକୁ ବେଶ୍ ସହ୍ୟ କରି ଚାଲିଛି ।

ଉଦଯ୍ୟୁର୍ଗିରିର ଏହି ସ୍କୁଲକୁ କିରଷକେ ଦୁ'ବରଷକେ ଅନେକ ସରକାରୀ ପରିଦର୍ଶକ ଆସିଛନ୍ତି, ସମସ୍ତେ କାଗଜ କଲମରେ ସମର୍ଥନ ଗାର କାଟି ଏ ସ୍ଥାନର ଶିକ୍ଷା ଠିକ୍ ଭାବେ ଚାଲିଛି ବୋଲି ରାସ୍ତ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ।

●

—ପାଞ୍ଚ—

ବୀରଭୂମି ଜିଲାର ସାନ୍ତାଳ ଝିଅମାନେ ବାଁଧନା ପର୍ବରେ ନାଚି ନାଚି ଗୋଟିଏ ଗୀତ ଗାଆନ୍ତି । ତାହାର ସରଳ ଅର୍ଥ ହେଉଛି—'ଏ ଜୀବନ ଆଉ ମାଟିର ଦେହ ଥରେ ସରିଗଲେ ଆଉ ଥରକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । କିଅଁରେ ପୋଡ଼ି ସବୁ ଭସ୍ମ ହୋଇଯାଏ । ଆମର ପର୍ବସବୁ ବାରମାସ ଅନ୍ତେ ବରଷକୁ ବରଷ ଫେରିଆସେ । କିନ୍ତୁ ଥରେ ଗଲେ ଏ ଜୀବନ ଆଉ ଫେରିଆସେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଖାଲି ନାଚି ନାଚି ଗୀତ ଗାଇ ଆମେ ଆଜି ବାଁଧନା ପରବଟି କଟାଇ ଦେବା ।'

ଜଙ୍ଗଲୀ ଜାତିଙ୍କର ଗୋଟାଏ ପ୍ରଧାନ ଆକର୍ଷଣ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନଭୁଲା ନାଚ ଓ ସଙ୍ଗୀତ । ବାରମାସ ସେମାନଙ୍କ ବସ୍ତିରେ ବାଜଣା ବାଜୁଥାଏ, ହାଣ୍ଡିଆ

ପିଇ ଡେର ପରବରେ ସେମାନେ ନାଚିବାରେ ମାତିଥାନ୍ତି । ଦିନଯାକ ଜଣେ ବାବୁର ଆସବାବ ପତ୍ର ବୁହେ, ଜଣେ ସୋମବାର ହାଟକୁ କମଳା-ବୋଝ ମୁଣ୍ଡେଇ ଯାଏ, ଜଣେ ବୈଶାଖ ମାସ ଝାଞ୍ଜିରେ ପର୍ବତ ଡାଳରୁ ଗଛ କାଟି ବଗଡ଼ ତିଆରି କରେ । ମୁଣ୍ଡରେ ତେଲ ନାହିଁ, ପାଦ ଫାଟି ଗୋଡ ପଥରର ମେଦ ପରି ଆଁ କରିଛି, କଉପୁନି ଖଣ୍ଡେ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଖୋସି ଦିଆଯାଇଛି, ତଥାପି ରାତି ହେଲେ ସେଇ ଜଙ୍ଗଲର ଶବର ରାଜାପରି ମଉଜ ମିଜଲସ୍ କରେ । ପରାଣ ଖୋଲି ହସେ । ଆଉ ପରାଣ ଖୋଲି ଭଲପାଏ । ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ତାତିରେ ସିଦ୍ଧ ସନ୍ତପ୍ତ ଧୂଷ୍ମା ଗଛ ଆଷାଢର ବରଷା ଭିତରେ ନିଜକୁ ସନ୍ତର୍ପଣରେ ଦାନ କରି ଦେଲା ପରି ଦିବସର କର୍ମସନ୍ତପ୍ତ ଶବର ରାତିର ଗୀତ, ହାଣ୍ଡିଆ ଓ ବାଜାର ସୁଅରେ ଆପଣାକୁ ନିଃଶେଷ କରି ଦିଏ । ସେତେବେଳେ ସେ ସବୁ ଭୁଲିଯାଏ—ବାବୁର ଆକଟ, ଭୋକର ଭ୍ରୂକୁଟି ଓ ଟାଙ୍ଗର ଭୂଇଁର ନିର୍ମମ ଜୀବନ ସେହି ଦୁଇଟା ମହୁଆ-ଆଖିର ଭୋଳ-ନିଶା ଭିତରେ ରଙ୍ଗୀନ ହୋଇ ଉଠେ ।

ସଂସାର ମଣିଷକୁ ନାନା ସମସ୍ୟାର ଫାନ୍ଦ ପକାଇ ଘେରି ରହିଛି । ସେହି ସମସ୍ୟାର ସାମନାସାମନି ହେଉଥିଲେ ସେ ଘଡିକେ ଅର୍ଦ୍ଧନିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ମରିଯାଉ-ଥାଆନ୍ତା । ଜୀବନରେ କେତେ ଜଞ୍ଜାଳ; ଚାଉଳ ମାଣେ ପ୍ରତ୍ୟହ ଯୋଗାଡ଼ କରିବା ପଛରେ କେତେ କଷ୍ଟ, କେତେ ଆଖିଲୁହ ! ତଥାପି ମଣିଷ ବଞ୍ଚିଛି କିପରି ? ଦୁଃଖର ବରଷାଧାରରେ ଅସମର୍ଥ ଛାତହସ୍ତ ଶିଶୁପରି ଅଥଳରେ ଭାସି ନ ଯାଇ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ସୁନାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛି କିପରି ?

ସଂସାରକୁ ଭୁଲି ପାରୁଛି ବୋଲି ମଣିଷ ତା'ର କଳ୍ପନା ଭିତରେ ସୁନାର ସମ୍ପଦ ଗଢ଼ିଦେଇ ପାରୁଛି । ଏ ଯୁଗରେ କେତେ ଦୈନ୍ୟ, କେତେ କ୍ଲିଷ୍ଟତା ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନକୁ ନିରବଧି ସମାକୁଳ କରି ରଖିଛି । ନିଷ୍ଠୁର ସତ୍ୟ ଓ ନଗ୍ନ ବାସ୍ତବତା ମଣିଷର ମୁହଁ ଉପରେ ଆଘାତ କରି କରି ଚାଲିଛି; ବୀରପରି ସେ-ସବୁର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାର ସାହସ ବା ଯୋଗ୍ୟତା ମଣିଷର ନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି ମଣିଷର ଅଚେତନ ମନ ନାନା ଉପାୟରେ, ନାନା ଛଳନାରେ ଏଡ଼ି ଏଡ଼ି ଚାଲିଛି । ସଭ୍ୟ ମଣିଷର ଧର୍ମ, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଏଇ ଏଡ଼ି ଦେବାର ରୂପ ପ୍ରକାଶ ମାତ୍ର । ଅତି ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ, କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟରେ ତାହାର ନିଦର୍ଶନ ମିଳିବ । ସାମାଜିକ ସତ୍ୟର ସୁକଠୋର ନ୍ୟାୟ ମଣିଷକୁ ସମାଜ ସହିତ ଏକାନୁଭବୀ ହେବାକୁ ଭିତରୁ ଚାବୁକ ମାରୁଛି, ବାସ୍ତବ ଜଗତର ନାନା ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ମୋହଜଡ଼ିତ ଆକାଂକ୍ଷା ମଣିଷକୁ ସେପରି ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବାରୁ ଦୂରଛଡ଼ା କରି ରଖିଛି, ତେଣୁ ସାହିତ୍ୟ ଓ କଳା ଭିତର ଦେଇ ଆଧୁନିକ କବି ଓ ଚିତ୍ରକର ମନେ ମନେ ସମାଜର ନିମ୍ନତମ ସ୍ତରକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସୁଛି । ମନେ ମନେ ସେ

ଆପଣା ସ୍ୱାର୍ଥର ସମସ୍ତ ବ୍ୟବଧାନ ପହଁରି ଯାଇ ଜଗତର ସବୁ ବଞ୍ଚିତ, ଅଖ୍ୟାତ ଓ ଅଜ୍ଞାତର ଭାଗ୍ୟ ସହିତ ଆପଣାର ଭାଗ୍ୟ ଗୁନ୍ଥି ଦେଉଛୁ । କିନ୍ତୁ ମନର ବାହାରେ ଯେଉଁ ଅନ୍ତରକୁ ସେହି ଅନ୍ତର ଚିରନ୍ତନ ରହିଛି । ରାଜନୀତି ଓ ରାଜନୈତିକ ଦଳର ବାସ୍ତବ କାର୍ଯ୍ୟ ଠାରୁ ସ୍ଲୋଗାନ ଅତି ବଡ ହୋଇଗଲଣି । ଅପରିତୃପ୍ତ ମଣିଷର ଆତ୍ମସନ୍ତୋଷ ଲାଗି ଏହିସବୁ ସ୍ଲୋଗାନ, ସନ୍ତକ ଓ ନିଶାଣ ବେଶ୍ ଖୁଣ୍ଟି ଯୋଗାଉଛି । ଜୟହିନ୍ଦ୍ କହିଲାବେଳେ ସମସ୍ତଙ୍କର ହାତ ଯେପରି ସହଜରେ ଉପରକୁ ଉଠିଯାଉଛି, ଜୟହିନ୍ଦ୍‌ର ଯୋଗ୍ୟ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲାଇବାକୁ ପଡୁଥିଲେ ହୁଏତ ରାଜନୀତିରୁ ଅନେକେ ଗୁଡ଼ି ପିଟିହୋଇ ପଳାଇ ଯାଆନ୍ତେଣି ।

ମଣିଷ ତାର ମନ ଭିତରେ ପରିପୂରଣ କରିବାର କେତେ ଇନ୍ଦ୍ରଭୁବନ ଗଢେ, କିନ୍ତୁ ନାନା ମୋହ ମମତାର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ପାଇ ସେସବୁ ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ତା'ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ତଥାପି ସନ୍ତୋଷ କାମୀ ସ୍ୱାଭାବିକ ମନଷ୍ଟା କ୍ଷତିପୂରଣ ଖୋଜି ବୁଲେ । ଏଥିରୁ ହିଁ ମଣିଷର ସୂକ୍ଷ୍ମ ମନ କଳ୍ପନା ଦ୍ୱାରା ନାନା ପ୍ରକାର ସୃଷ୍ଟି କରିଦେବାର ଅନୁପ୍ରେରଣା ପାଏ । ଏହାରି ଦ୍ୱାରା କଳା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଙ୍ଗୀତର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ମନ କୌଣସି ଦୁଃଖରେ ଉପାସୀ ରହି ପାରେ ନାହିଁ । ତାର ଦୁଃଖର ବୋଝ କାହା ଆଗରେ ଅଜାଡ଼ି ଦେଇ ନ ପାରିଲେ ସେ ଆପେ ଆପେ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ ତାର ଭାର ଲାଘବ କରିଦିଏ ତାରି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସେ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଭୁଲିଯାଏ । ମଣିଷର ଶୁଦ୍ଧ ଅନ୍ତର ସମସ୍ତ ଜଗତକୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ କରି ଦେଖିବାକୁ ଚାହେଁ, କିନ୍ତୁ ଚେତନ-ଜଗତରେ ନାନା ବୁଦ୍ଧି-ପ୍ରଧାନ ମୁକ୍ତ ହୃଦୟର ସରଳତାକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରିଦିଏ । ମଣିଷ ଜଳ ଜଳ କରି ଦେଖେ ସଂସାରର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଗି ସେ ନିଜେ ଦାୟୀ, ଜଗତର ନୂତନ ନିର୍ମାଣରେ ସେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ-ସ୍ୱାର୍ଥର ବାହାରକୁ ଯାଇ ଆପଣାକୁ ଜଗତଲାଗି ନିୟୋଜିତ କରିବାର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସାହସ ତା'ର ନ ଥାଏ । ତେଣୁ ହୃଦୟର ଆବେଗ ବାସ୍ତବ ରୂପ ନ ପାଇ ନାନା କଳ୍ପନାରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରେ । ସେଇଥିରୁ ଯୁଗର ସାହିତ୍ୟ ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମ କଳାର ଜନ୍ମ ହୁଏ ।

ଏ' ତ ଗଲା ସଭ୍ୟ ସମାଜର କଥା । ଜୀବନର ଆହ୍ୱାନକୁ ଫାଙ୍କି ଦେଇଯିବାର ଚମତ୍କାର ବ୍ୟଞ୍ଜନା ସଭ୍ୟ ସଭାରେ ଅବିରତ ଚାଲିଛି ।

ସମାଜର ତଳୁଆ ମଣିଷ ମଧ୍ୟ ଭୁଲିଛି, କିନ୍ତୁ ତାର ରାସ୍ତା ପୃଥକ୍ । ଜୀବନରେ କେତେ ଦୁଃଖ, ତଥାପି ତାର କାରଣ ବୁଝି ପ୍ରତିକାର କରିବାର ବାଟ ତା'ବୁଦ୍ଧିରେ ଜୁଟୁ ନାହିଁ । କୋଡ଼ି ପୁରୁଷରୁ ସମସ୍ତ ସହି ସହି ତା'ର ରକ୍ତରେ ଏହି ସହ୍ୟ କରିବାର ରୋଗଟା ଏକାବେଳକେ ମିଶିଗଲାଣି । ତଥାପି ଅଚେତନ-

ମନଟା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଗି ଭିତରେ ଭିତରେ ବିଦ୍ରୋହ ହେଉଛି । ସେଥିଲାଗି ଦିନଯାକର ସମସ୍ତ ଅବରୁଦ୍ଧ ପ୍ରହରର ଗ୍ଲାନି, ରାତିର ନାଚ, ଗୀତ ଓ ହାଣ୍ଡିଆରେ ସେ ମେଣ୍ଟାଇ ଦେଇ ଚାଲିଛି । ସେ ନାଚ, ସେ ଗୀତ ବା ସେ ହାଣ୍ଡିଆ ପିଇବାକୁ ଅନେକ ରସଜ୍ଞ ଲୋକେ ସୃଷ୍ଟି କଳା ବୋଲି କହନ୍ତି, ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ସଭ୍ୟସମାଜରେ ସଚ୍ଚା ଆନନ୍ଦର ଅଭାବ ଦେଖି ସେମାନେ ଏହି ଅସଭ୍ୟ ମଣିଷର ଅଳ୍ପ ଆନନ୍ଦ-ଆଡକୁ ଟିକିଏ ଏକାବେଗୀ ହୋଇପଡନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଟିକିଏ ଅନ୍ତର ରଖି ଜଙ୍ଗଲି ମଣିଷର ନୈଶ ମଜଲିସ୍‌କୁ କଳା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହି କଳା ମଧ୍ୟରେ ଜଡ କ୍ଲାନ୍ତ ଉଦ୍ଦୀପ୍ତ ମନର କୌଣସି ସାଧନା ବା ଆକାଙ୍କ୍ଷା ନାହିଁ । ଏହା କେବଳ ଦୁଃଖ ଭୁଲିବା'ର କଳା, ରାତି ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଦିନର ଦୈନ୍ୟ ପାଶୋରିବାର କଳା ଏ । ଭୁଲିବାର ଏହି ଅବକାଶ ପାଇଲେ ସୋମଗିରି ଶବର-ଭିତରୁ ଅସଲ ପ୍ରାଣପୁରୁଷଟା ବାହାରି ଆସେ । ସୁରଙ୍ଗୀରେ ସେହି ରାତିଟା କଥା ପୁଣି ମନରେ ପଡିଯାଉଛି । ଏଗାର କୋଶ ବାଟ ଚାଲି ଭୋକରେ ପେଟ ଗରଜୁ-ଥାଏ । ମୋର ଶବର ଭାରୁଆମାନଙ୍କୁ ରୋଷେଇ କରିବାକୁ କହିବାରୁ ସେମାନେ ସେଦିନ ମୋଟେ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ଇସ୍କୁଲ ପିଣ୍ଡା ଧରି ସେ ମୁଆଡ଼େ ନିମିଷକେ ଶୋଇ ପଡିଲେ । ହୁଏତ ଟିକିଏ ପରିଶ୍ରମ କରିଥିଲେ ବେଶ୍ ରୋଷେଇ କରି ଖାଇ ପାରିଥାନ୍ତେ, କିନ୍ତୁ ନିଜ ଭିତରେ ଭୋକ ଭୁଲିଯିବାର ମୁଗ୍‌ଧ ପ୍ରବୃତ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଅତି ଭଲ ଭାବରେ ଜଣାଥିଲା । ତେଣୁ ଓଳିକଯାକ ଉପାସରେ ବାଟ ଚାଲିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେମାନେ ଅତି ସହଜରେ ସେହି ଉପାସ ପେଟରେ ଶୋଇ ରାତି କଟାଇ ଦେଲେ ।

ସଂସାରରେ ସବୁଠିଁ ଦୁଃଖୀଲୋକର ଦୁଃଖ ତାଙ୍କୁ ଏପରି ଫାନ୍ଦରେ ଖୋଳା-କରି ରଖିଛି । ଦୁଃଖର ଆଘାତ ସମର୍ଥ ପ୍ରତିଘାତ ଲାଗି ଗରଜି ଉଠିବାକୁ ଯେତେ ଟିକିଏ ଜୀବନ୍ତ ହୃଦୟ ଦରକାର ସେତକ ସୋମଗିରିର ଶବର ହରାଇ ବସିଛି । ସେଥିଲାଗି ଏତେ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ମଧ ତା'ର ମାତାଲ୍ ଆଖି ଜୁଳୁଜୁଳୁ କରି ହସେ; ଏତେ ଉପାସ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ସେ ମାଦଳରେ ଚାପୁଡା ବାଡେଇବାର ବଳ ପାଏ, ଏତେ ଦୁଃଖ ଦହନ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ସେ ହାକିମମାନଙ୍କୁ ଅକାରଣରେ ଜୁହାର ପକାଇବାକୁ ଆସେ । ଶବର ପଲ୍ଲୀକୁ ଯେତେବେଳେ ଯାଅ ଦେଖିବ, ଶହେ ଦୁଃଖରେ ମଧ୍ୟ ସେଠି ପ୍ରାଣର ଆର ପାଖଟା ହସୁଛି । କଣ୍ଠକୁ ସେଠି ସହଜ ଗାନର ଉଲ୍ଲୋଳ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ଉଠି କ୍ଲିଷ୍ଟ ଜୀବନର ସମସ୍ତ କ୍ଷତକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରଖିଛି । ସେଠି ସମସ୍ତେ ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଅକାରଣ ଆନନ୍ଦରେ ଭୋଳ । ଏଣେ ପିଲାଙ୍କୁ ଲୁଗା ଅଣ୍ଟୁ ନାହିଁ, ସାପ ଚେଣ୍ଟରେ ଗୋଟାକୁ ଗୋଟା ଭେଣ୍ଡିଆ ମରୁଛନ୍ତି, କେତେ ଟୋକାଙ୍କୁ ବଣରେ ଭାଲୁ ଚିରି ନେଉଛି, ତଥାପି ପର୍ବତ ଆବାସର ମଣିଷସଂସାରରେ ସେ ଦୁଃଖର କୌଣସି ଆଘାତ ବାଜୁ ନାହିଁ । ଅଜ୍ଞାନତାର କେଉଁ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦେବତା ଦୁଃଖୀ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଜହର ପିଇ ପିଇ ଚାଲିଛି; ଯେତିକି ପିଉଛି, ସେ ସେତିକି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛି ।

ଯେଉଁ ଭାଷାର ସାହିତ୍ୟ ମଣିଷର ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବନା ସହିତ ଠିକ୍ ତାଲ ମିଳାଇ ଚାଲି ପାରି ନାହିଁ, ସେ ଦେଶର ଜୀବନପରିଚୟ ମିଳିବ ତା'ର ଲୋକସଙ୍ଗୀତରେ । ସାହିତ୍ୟ କେବଳ ଅବକାଶ ବିନୋଦନର ବସ୍ତୁ ଉପହାର ନୁହେଁ; ଜୀବନର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାଶସାଧନକୁ ପ୍ରାଣମୂର୍ତ୍ତି କରିବାର ମଧୁର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ହେଉଛି ସାହିତ୍ୟ । ତେଣୁ ଭଲ କବିତା, ଭଲ ନାଟକ ବା ଭଲ ଉପନ୍ୟାସ ନେଇ ଆମେ ଆମର ମଷିମଣ୍ଡଳ ଭିତରେ ଭଣ ଭଣ ହେବାର ଯେତେ ଆୟୋଜନ ଓ ଜାକଜମକ ଜମାଇ ବସୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସମଗ୍ର ଜୀବନ ସହିତ ଯେଉଁଠି ମାନସପ୍ରକାଶର ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ, ତାହା ଅଚିରେ ମରିଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁ ଲେଖକ ଯେତିକି ଶୀଘ୍ର ନାମ କରିଛନ୍ତି, ପୁରସ୍କୃତ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେ ସେତିକି ଶୀଘ୍ର ମରିଛନ୍ତି । ସେକ୍ସପିୟର, ଶେଲି ଓ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ କଷ୍ଟ-ମୟ ଜୀବନହିଁ ଏହାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ପ୍ରମାଣ ହୋଇ ରହିବ । ଖାଲି ସାହିତ୍ୟ କାହିଁକି ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ସମାଜ ନିର୍ମାଣରେ ଯେଉଁଠି ଯେତେ ମନୀଷୀ ସମଗ୍ର ଜୀବନର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ତତ୍କାଳୀନ ସୁଧୀମଣ୍ଡଳୀ ଅନାଦର କରିଛି, ବୁଝିନପାରି ଭୁଲ ବୁଝିଛି । କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାୟୀ ଓ ଅସଲ ସାହିତ୍ୟ ଜୀବନ ପରି ସନାତନ, ଦୈବ-କାରିଗରର ଜୀବନ ତିଆରି କରିବା ତୂଳୀ ମଣିଷର କଲମ ଭିତରେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରି ସଂସାର ସଭାରେ ଜୀବନର ଦୁନ୍ଦୁଭି ବଜାଇ ଦେଇଯାଇଛି । ଗୋଟାଏ ଜୀବନ ବା ଗୋଟାଏ ଯୁଗର ସ୍ୱୀକାର ଓ ସ୍ତୁତି ଭିତରେ ରହି ଯେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ମଣିଷ ମୋହସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବାରେ ଲାଗିଛି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ରଷ୍ଟା ତାହାକୁହିଁ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ବିଚଳିତ କରିଦେଇଯାଇଛନ୍ତି ।

ପୃଥିବୀର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର ଇତିହାସ ସନ୍ଧାନ କଲେ ଆମେ ଦେଖିପାରିବା ଯେ ସବୁସାହିତ୍ୟର ଜନ୍ମ ଏହି ଲୋକ ସଙ୍ଗୀତରୁ । ଆଦିମ ମଣିଷ ପଥରର ନିହାଣ ଓ ପିତଳର ଅସ୍ତ୍ର ତିଆରି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆପଣା ମନୋଭାବର ନାନା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲ, ଏହି ଲୋକ-ସଙ୍ଗୀତ ମଧ୍ୟ ଦେଇ । ଗ୍ରୀକ୍ ନାଟକର ଉତ୍ସ ହେଉଛି ଡିଥିରାମ୍ବ୍ (Dythiramb ନାମକ ଏକ ବସନ୍ତଗାନ । ସବୁଭାଷାକୁ ଏହିପରି ଏକ ଲୋକସଙ୍ଗୀତର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଭିତରେ ଆସିବାକୁ ହୋଇଛି । ଏହି ଲୋକସଙ୍ଗୀତ ଓ ଲୋକଗାଥାକୁ ମୂଳ କରି ଇଟାଲୀର ଡେକାମେରନ୍ ଓ ସ୍ପେନ୍ର **Celestina** ଦୁଇଟି ଆଦିଉପନ୍ୟାସ ଲେଖା ହୋଇଛି । ଆମ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଯୁଗ ଯାଇଛି । ଅନେକ ହୁଏତ ବିଚାରନ୍ତି ଯେ ସଂସ୍କୃତରୁ ପ୍ରାକୃତ ବାହାରି ସେଥିରୁ ପୁଣି ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ଭାଷାମାନଙ୍କର ଅନୁକ୍ରମ ବିକାଶ ହେବା ପରେ ଯାଇ ପ୍ରାଦେଶିକ ସାହିତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ଏପରି ଭାବିବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ମଣିଷମନର ମୌଳିକତାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା । ଭାଷା ଅତି ପଛରେ । ମନର ଚହଲପ୍ରୟାସ, ମଣିଷର ମନ ପରି ଅତି ଆଦିମ । ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ଭାଷାର ମାର୍ଜିତ ଉଦ୍ଭବ ହେବାର ଅନେକ ଆଗରୁ ସେହି ସଂସ୍କୃତ ଓ ପ୍ରାକୃତ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ଦେଶର

ପୁରପଲ୍ଲୀ ଯାବତୀୟ ଜନସମାଗମ ଏହି ପଲ୍ଲୀଗାଥା ଓ ଲୋକ ସଙ୍ଗୀତରେ ପ୍ରକାଶମୁଖର ହୋଇଉଠିଥିଲା । ରାଜାର ଦରବାର ବା ରାଜାଶ୍ରିତ ପଣ୍ଡିତସଭାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଲୋକ ଲାଗି ସହସ୍ର ସୁନା ମୋହର ଦିଆଯାଉଥିବା ଯୁଗରୁ ଦରବାରର ବହୁ ଦୂରରେ ଗାଆଁ ଗହଳରେ ଏହି ସବୁ ପାଲାଗାନ ଓ ଲୋକଗାଥାର ବହୁଳ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍କର୍ଷ ସୀମାର ବହୁ ଦୂରରେ କେତେ ଅଖ୍ୟାତ ଶିପ୍ରା କୂଳରେ କେତେ ଯୁଗଳପ୍ରେମିକ ହୁଏତ ଆପଣାର ଦଳଭଙ୍ଗା ଭାଷାରେ କେତେ ଗୀତ ଗାଇଛନ୍ତି । ସେ ସବୁର ହିସାବ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କର ସଭାଗୃହରେ ରଖି ପାରି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେହି ସବୁହିଁ ଆମ ସାମାଜିକ ସାହିତ୍ୟର ମୂଳଦୁଆ ପକାଇଛି । କୌଣସି ଭାଷା, କୌଣସି ବ୍ୟାକରଣ ବା କୌଣସି ସ୍ୱୀକାରକୁ ଏହି ସହଜ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିର ସାହସୀ ସ୍ରୋତ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସି ନାହିଁ । ପରେ ନାନା ସାମାଜିକ ଓ ଧର୍ମଗତ କାରଣରୁ ସଂସ୍କୃତର ବେଢା ଭାଙ୍ଗି, ପ୍ରାକୃତର ପାଚେରି ଭୁଷୁଡ଼ି ଯେତେବେଳେ ପ୍ରାଦେଶିକ ଭାଷାମାନଙ୍କର ବିକାଶ ହୋଇଛି, ସେତେବେଳେ ସବୁ ଭାଷା, ସବୁ ପ୍ରଦେଶ ଅନେକ ଦିନରୁ ଚାଲି ଆସୁଥିବା ଏହି ଲୋକ-ସଙ୍ଗୀତ, ପାଲା, ଗାଥା ଓ ଗାନ ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରଥମ ସାହିତ୍ୟ ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଅବହେଳିତା କାବ୍ୟାନ୍ତଃପୁରବର୍ଜିତା ଉର୍ମିଳାର କ୍ରମଶଃ ଆଦର ବଢିଛି ଓ ଏହାକୁ ସଂଗୃହୀତ ଓ ସଙ୍ଗଠିତ କରି ନୂଆ ନୂଆ ସାହିତ୍ୟର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି ।

ଆଗକାଳର ଏକକ ସମାଜରେ ସାହିତ୍ୟର ମଧ୍ୟ ଏକକ ପ୍ରକାଶ ଭଙ୍ଗୀ ଥିଲା । ଯେ କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଜୀବନର ଚତୁଃସୀମା ଡିଆଁଇ ଆକାଶକୁଇଆ କରିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ସେତେବେଳେ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ସ୍ୱାଭାବିକ ଦୁଃଖ ସୁଖ, କ୍ରନ୍ଦନ ଓ କାରୁଣ୍ୟକୁ ଭାଷା ଓ ଭାବନାର ଶୋଭନ ପ୍ରକାଶରେ ସଜାଇ ଦେଇ ସାହିତ୍ୟ ଓ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରୁଥିଲା । ସେତେବେଳର ମଣିଷକୁ ଯଥାର୍ଥ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା ଏଇ ସାହିତ୍ୟ ! ସେ ଯୁଗର କୋଇଲି, ବୋଲି ଓ ଚଉତିଶା ବାସ୍ତବ ଜୀବନର ମାନସ ପ୍ରତିରୂପରୂପେ ମନ ଭିତରେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ଓ ଭୁଜ୍ୟମାନ ସଂସାରକୁ ଜୀଆଇ ରଖିଥିଲା । ସମସ୍ତେ ସମାଜ ନିର୍ମାଣରେ ଆବଶ୍ୟକ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବସ୍ତୁ ସବୁର ଘରଗ୍ରାମର ସାଦର ସ୍ୱୀକାର ସେ କାଳ ସମାଜର ବିଶେଷତ୍ୱ ଥିଲା, ତେଣୁ ସେ ଯୁଗର ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ଜୀବନର ଚମତ୍କାର ରୂପ ଲେଖି ମଣିଷର ଅତି ଆପଣାର ହୋଇ ରହିଥିଲା ।

ଖାଲି ଲେଖକ ବା ଖାଲି ପାଠକ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଉଭୟଙ୍କର ସୁଷ୍ଠୁ-ସମାଗମର ଅଭାବ ହେଲେ ସମାଜର ସମୃଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ଗ୍ଲାନିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇପଡ଼େ । ଏଇଠି ***subjective*** ଓ ***objective***ର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ ।

ଏଇ ନୀତିଗତ ସଂଶୟ ଉପରେ ନାନା ଦେଶର ସାହିତ୍ୟରେ ନାନା ରକମର ସମାଲୋଚନା ହୋଇ ସାରିଛି, ତଥାପି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ କେହି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସି ପାରି ନାହାନ୍ତି । ସ୍ରଷ୍ଟା ସୃଷ୍ଟି କରେ । ମଣିଷ ଆଖିରେ ସୃଷ୍ଟି ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ମଣିଷର ମନ ଭିତରେ ସ୍ରଷ୍ଟା ଆପଣା ମନର ରଙ୍ଗ ଦର୍ପଣ ରଖି ନ ଥିଲେ ହୁଏତ ତାର ସୃଷ୍ଟିକୁ ଚମତ୍କାର କହି ବିସ୍ମିତ ହେବାର ଜୀବ ସଂସାରରେ କେହି ନଥାନ୍ତେ । ସ୍ରଷ୍ଟାର ମନ ଓ ଦ୍ରଷ୍ଟାର ଆଖି ଯେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱପ୍ନରେ ମିଶିବେ, ସେତିକବେଳେ ରୂପ ନିର୍ମାଣର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସାର୍ଥକ ହେବ । ଲେଖକ ଲେଖେ, ସମାଜର ପାଠକ ଲାଗି ସେ ତାହା ପରିବେଷଣ କରିଦିଏ । ପାଠକର ମନ ଭିତରେ ଯଦି ଲେଖକ ମନର କାଣିଚାଏ ବି ନଥିବ ତେବେ ଭଗୁଡ଼ା ପଥର ଉପରେ ରସ ଢାଳିବା ପରି ସମସ୍ତ ସାହିତ୍ୟ-ରସ ସେହି ମାଟିରେହିଁ ପଡ଼ି ରହିବ । ତେଣୁ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଦୁଇଟି, ଆପଣା ସନ୍ଦର୍ଶନକୁ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରକାଶ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ସାହିତ୍ୟର ଶରୀର ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଦ୍ୱାର ବା ସୋପାନ ରଖିଥିବ, ଯେପରିକି ସମାଜର ରସଗ୍ରାହୀ ସେହି ସୋପାନ ସାହାଯ୍ୟରେ ଯଥାର୍ଥ ରସର ଗୁପ୍ତ ଘରକୁ ଉଠିଯାଇ ପାରିବ । ତା' ନ ହେଲେ ସୃଷ୍ଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ନାହିଁ । ଜଗତରେ ଯଦି କବିର ଆଖି ନଥାନ୍ତା, କୋଇଲିର କଣ୍ଠ ନ ଥାନ୍ତା, ମୟୂରର ପୁଚ୍ଛ ନ ଥାନ୍ତା, ତେବେ ଜଗତ୍-କବିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ଋତୁ ଋତୁକେ ତା'ର ସ୍ତୁତି କରୁଥାନ୍ତା କିଏ ?

ଲେଖକର ଦୃଷ୍ଟି ପାଠକକୁ ଏଡ଼ି ଚାଲିଯିବ ନାହିଁ, ଏହାହିଁ ହେଉଛି ସୁସ୍ଥ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଲକ୍ଷଣ । ସମାଜର ଗ୍ରହଣ-ମାନ ଅନୁସାରେହିଁ ତାର ସମୃଦ୍ଧି ବଢ଼ିବ, ତାର ଆୟୁଷ ବଢ଼ିବ । ଆମ ସାହିତ୍ୟର କୋଇଲି ଓ ଚଉତିଶା ଯୁଗରେ ସେହି ସମ୍ୟକ୍ ଦୃଷ୍ଟି ସାହିତ୍ୟକର ଥିଲା ବୋଲି ସେ ଯୁଗର ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ-ଯୋଗ୍ୟ କରି ରଖିଥିଲା । ଅର୍ଥ କୋଇଲି, କଳସା ଚଉତିଶା ଓ ମନବୋଧ ଚଉତିଶା ଭିତରେ ଯେଉଁ ଗୂଢ଼ ଓ ଉଚ୍ଚ ଦର୍ଶନ ତତ୍ତ୍ୱମାନ ଅଛି, ଆଜିର ଦର୍ଶନ-ପ୍ରବୀଣ ହୁଏତ ସେତିକ କହିବାକୁ ଯାଇ କେତେ ବଚସାର ବକ୍ରକୁଟିଳ ଗ୍ରନ୍ଥ ଭିତରେ ଅସଲ ସତ୍ୟକୁ ଆବିଳ କରି ପକାଇବ । କିନ୍ତୁ ସେଇ ପୁରାତନ ସାହିତ୍ୟର ଗଠନ-ଶରୀରରେ ଏପରି ଏକ ସହଜ ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାର ଥିଲା, ଯାହା ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ସମାଜର ସାଧାରଣ ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହଜ ଥିଲା ଓ ସେଥିଲାଗି ସେ ଉପରର ଆବରଣ ଭେଦି ଭିତରର ଭାବ ସହିତ ମଧ୍ୟ ସୁପରିଚିତ ହୋଇ ପାରୁଥିଲା ।

ଏ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖା ଚାଲିଛି । ଦୁଇଗୁଣ ଜୋର ସୋରରେ ଚାଲିଛି । ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଶସ୍ତି ଲାଗି କେତେ କମିଟି ଓ କ୍ଲବ ଗଢ଼ା ହେଉଛି, ସେଇ ଗମ୍ଭୀର ଭିତରେ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖକ ପାର୍ଶ୍ୱଲୋକଙ୍କର ବାହା ବାହା ପାଇ

ଆପଣାକୁ ଧନ୍ୟ ମନେ କରୁଛି । ଖବର କାଗଜର ସ୍ତମ୍ଭରେ ଏହିପରି ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଜାତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ଗୌରବ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । କିନ୍ତୁ ଆତ୍ମାଭିମାନୀର ନିର୍ବାସିତ ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ଆଧୁନିକ ଓ ଅତି-ଆଧୁନିକର ମାର୍କା ବାଡ଼ିଆ ହୋଇ ଯେତେ ଜୀବନ ସୃଷ୍ଟିର କନ୍ଦନ ଚାଲିଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଶିକ୍ଷିତ ମହଲର ଅତି ତଳେ ସୁବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଉପର ଖେତରେ ଶତାବ୍ଦୀ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ଯେ ଜନର ସେହି ମଲ ହିଡ଼ାଟା ଭିତରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଜୀବନ ଧୁକୁ ଧୁକୁ କରୁଛି । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି କଲିଙ୍ଗ କଟେଜର ବଡ଼ାବୁହା ବନ୍ଧୁ ବକାଳୀ ପାଖରେ ଗ୍ରାହକର ଭିଡ଼ ଜମିବା ବନ୍ଦ ହୋଇନାହିଁ । ସମାଜର ଗ୍ରହଣ-ପାତ୍ର ସେଇଠି ଯାଇ ରହିଛି । ଅଥଚ ଶିକ୍ଷିତ ସଂସ୍କାର ଲେଖଣୀ ମନ ସେ ପ୍ରାଣେଜୀବନକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ଆପଣା ବୁଦ୍ଧିର ଯୋଗଫ-ପ୍ରମାଣ କୁଆର ରଖି ଭଲ ଭଲ ସାହିତ୍ୟ ମହଲ ତୋଳି ଚାଲିଛି । ଇଂରାଜୀରେ ଅନୁବାଦ ହେଲେ ହୁଏତ ସେହିପରି ଆଜି କୋଉଦେଶର ବୁଦ୍ଧିଆ କେତେଜଣ ସେ ଗୁମ୍ଫାକୁ ବାଟ ପାଉଚନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯାହାର ଦୁଃଖ, କାନ୍ଦ, ହସ ଖେଳ ଓ ଏଷଣାକୁ ରୂପ ଦିଆହୋଇ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖାଯାଇଛି, ସେ ତା'ର କୌଣସି ରସ ପାଉନାହିଁ । ତା'ର ମନ ଦର୍ପଣରୁ ପାରା ଛୁଟି ଯାଇ କୋଉ ଦିନୁଁ ତାହା କଳଙ୍କା ହୋଇଗଲାଣି ।

ଯେଉଁ ଜାତିର ସ୍ୱୀକୃତ ସାହିତ୍ୟ ଏହିପରି ଭୁଇଁ ଛାଡ଼ି ଆସିଛି, ଯେଉଁଠି କବି ଓ ଲେଖକର ସ୍ୱପ୍ନ ଏହିପରି ପାଠକର ପାଦରେ ଧରା ନ ଦେଇ ଉଡ଼ନ୍ତୁର ହୋଇ ରହିବାକୁ ଭଲ ପାଉଛି, ସେହି ଭୂଷାଭୂଷୀ ପୁରପଲ୍ଲୀରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକସଙ୍ଗୀତର ଢେଉ ଖେଳୁଛି । ସେହି ଜାତିର ଗାଆଁ ଗହଳରେ ଏବେ ବି ଗାଥା ଓ ଗାନ ଓ ପାଲାର ମଜଲିସ୍ ବସୁଛି । ଯେଉଁ ଦେଶର ସାହିତ୍ୟ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯେତେ ଦୂରରେ ପଡ଼ିଛି, ତା'ର ଲୋକ-ସଂଗୀତ ସେତେ ସମୃଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛି, ତା'ର ଗଣ-ମନରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ସହଜ ପ୍ରାଣରେ ଭଅଁରଟି ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ କରୁଛି । ନାନା ଯାନ୍ତ୍ରିକ କୃତ୍ରିମତା ଦୋଷରେ ଆମ ସାହିତ୍ୟର ଜୀବନ ଧାରା ଶୁଖି ଯାଇଛି, କିନ୍ତୁ ପୁରୁଣା ଯୁଗର ସେହି ସମାଜ ଭିତରେ, ସଭ୍ୟ ସାଟିସ୍ଥାନାର ବହୁ ଦୂରରେ ଅରଣ୍ୟ ଦେଶ ସେହି ପଲ୍ଲୀଗୁଡ଼ିକରେ ଗ୍ରାମସଙ୍ଗୀତର ସୁଅ ଅଜସ୍ର ପ୍ରାଣରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ନିନାଦିତ ହୋଇ ଉଠୁଛି ।

ଆଜି ନାନା ଦେଶର ସାହିତ୍ୟରେ ପୁଣି ଏହି ଲୋକସଙ୍ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାର ଉନ୍ମୁଳ ପ୍ରୟାସ ଆରମ୍ଭ ହେଲାଣି । ସୋଭିଏଟ୍ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପରେ ସେତେବେଳେ ସୁଦୂର ମଧ୍ୟ-ଏସିଆର ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢ଼ିବାର ବିରାଟ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ସେ ସବୁ ଅଞ୍ଚଳର କୌଣସି ଲିଖିତ ଭାଷା ନଥିଲା, ତଥାପି ଲୋକ ମୁଖରେ, ଯାଯାବର ଓ ମୁଖର ଜୀବନର ନାନା

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଭିତରେ ସେ ଦେଶରେ ଲୋକସଙ୍ଗୀତି ଓ ଗାଥାମାନ ଭରପୂର ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଏହି ଜୀବନ୍ତ ଅଥଚ ବିଚ୍ଛୁରିତ ସାହିତ୍ୟହିଁ ସେ ଦେଶର ସମାଜ ସଂଗଠନକୁ ଏକମାତ୍ର ପଥ ଦେଖାଇଲା ଓ ସେଇ ସବୁର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରାଯାଇ କାଜାକ୍, ଉଜ୍‌ବେକ୍ ଓ ତୁର୍କମେନ ପ୍ରଭୃତି ବିସ୍ମୃତ ଜାତିମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଇତିହାସ ପୁଣି ଉଜ୍ଜୀବିତ ହୋଇଥିଲା । ଲୋକସଙ୍ଗୀତର ସଂସ୍କୃତି-ମୂଳକ ଇତିହାସ ଲେଖାହେଲେ ଡେନ୍‌ମାର୍କ ନରୱେ, ସୁଇଡେନ୍ ଓ ଫିନ୍‌ଲାଣ୍ଡ ପ୍ରଭୃତି ବାଲ୍‌ଟିକ୍ ଦେଶମାନଙ୍କର କୃତି ନିଶ୍ଚୟ ଅମର ମହାନ୍ ହୋଇ ରହିଥିବ । ଡେନ୍‌ମାର୍କର ଜାତୀୟ କବି ଗ୍ରୁଣ୍ଡଟ୍‌ଭିଗ୍ **Grundtovig** ପ୍ରଥମେ ଜାତିକୁ ଏହି ଜୀବନ-କୁଆରର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ଅଇମାର ମୁହଁଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଜୁଲାଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁଠି ଯେତେ ଗାଥା, ଗାନ ଓ ପ୍ରବାଦ ବିକୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା, ସେ ସମସ୍ତ ଏକତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରିବାର ମହାନ୍ ସ୍ୱପ୍ନ ସେହି ଜାତିର ମନୀଷୀମାନଙ୍କ ମନରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ସବୁକୁ ପୁଣି ଆଧୁନିକ ସଂସ୍କାର ଦ୍ୱାରା ସଂଗତ ଓ ସୁନ୍ଦର କରାଯାଇ ରୁଚିର ପ୍ରେମମୟ ସାହିତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରିଲା । ଜାତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ମୂଳଦୁଆ ରୂପେ ସାହିତ୍ୟିକ ଏହି ଅରଣ୍ୟ-ସୁବାସକୁ ଚିହ୍ନି ନେଇ ପାରିଥିଲା ବୋଲି ଏ ଯନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଦେଶ ଯଥାର୍ଥ ଜାତୀୟସାହିତ୍ୟ ରଚନା କରିବାରେ ଗର୍ବ ରଖି ପାରିଛି । ଡେନମାର୍କର କବିତା ପଢ଼ିଲେ ତା'ର ସ୍ୱାଭାବିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ପରିସ୍ଫୁଟ ହୋଇ ଉଠେ । ସେଠି କବିମନରେ ନିର୍ବାସିତ ହୋଇ ରହିବାର କୌଣସି କୁଟିଳ ବ୍ୟୂହ-ରଚନା ନାହିଁ, ପାଠକର ଧନ୍ଦାକୁଆଁ ଏଡାଇ ଶୂନ୍ୟ-ଅଭିମାନରେ ବାତସ୍ଫୀତ ହୋଇ ଭାସିବାର ଅସୁସ୍ଥ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଡେନ୍‌ମାର୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକ ହାନ୍‌ସ ଆଣ୍ଡରସନ୍‌ଙ୍କର ଅଦ୍ଭୁତ କାହାଣୀ ସହିତ ସେ ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଠକ ପରିଚିତ । ସୁଇଡେନ୍ ଓ ଫିନ୍‌ଲାଣ୍ଡର ସାହିତ୍ୟ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଏହି ଗାଥା (**Folklore**) ଓ **Ballad** ଜାତୀୟ ।

ସୁଖର କଥା ଆମ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ଲୋକସଙ୍ଗୀତର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରିବା ଲାଗି ଏବେ ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଛି ଓ ନାନା ପ୍ରାଦେଶିକ ସାହିତ୍ୟର ସୁଯୋଗ୍ୟ ଲେଖକମାନେ ଏଥିରେ ବ୍ରତୀ ହୋଇ ବାହାରିଛନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିବା ସାହିତ୍ୟ ମୂଳମାଟି ଛାଡ଼ି ଆସି ଯେ ଦିନକୁ ଦିନ ନିର୍ଜୀବ ଓ ନିଃସଙ୍ଗ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି ଏକଥା ଦିନକୁ ଦିନ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଲେଖକ ବୁଝୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ କୁମାରୀ ଜନମାଟିର ପାସୋରା ସୁରକୁ ଫେରିଯାଇ ସେହି ପରମ୍ପରାର ଦୁଃଖ ସୁଖ, ହସ କାନ୍ଦର ସାଥୀ ଲୋକସଙ୍ଗୀତଗୁଡ଼ିକୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ତା'ର ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ସେମାନେ ଏକ ଜାତୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ତା'ର ଭିତରେ ଧର୍ମ

ରହିଛି, ଜାତିର ନିଜସ୍ୱ ଧୁଆରଟି ସଂଚାଇ ଗଣମନର ନିଜସ୍ୱ ଦେବତାଙ୍କୁ ଚହ୍ନିବାର ସୂତ୍ର ସେହି ଲୋକସଙ୍ଗୀତରେହିଁ ରହିଛି ।

ଏ ଦିଗରେ ଜାତିର ବରେଣ୍ୟ କବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରଥମ ଅଗ୍ରଣୀ । ଜମିଦାରୀର ନାନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପୂର୍ବ ବଙ୍ଗର ନାନା ଗ୍ରାମରେ ବୁଲିବୁଲି ସେ ଅଜସ୍ର ଲୋକ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣିଛନ୍ତି । ପିଲାଙ୍କୁ ଶୁଆଇବାର କେତୋଟି ଦୋଳି ଗୀତ ସଂଗ୍ରହ କରି ସେ ବିଷୟରେ ସେ ଏକ ସୁଚିନ୍ତିତ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ବଙ୍ଗଦେଶର ବାଉଲ୍ ସଙ୍ଗୀତ ଆଗରୁ ଏକ ଭ୍ରଷ୍ଟ ବିସ୍ମୃତ ଧର୍ମର ଅବଶେଷ ରୂପେ ଅବହେଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେକ୍ସପିୟର, ଦାନ୍ତେ ଓ କାର୍ଲାଇଲ୍ ପଢ଼ି ବଙ୍ଗ ଭାଷାର ତତ୍କାଳୀନ ଲେଖକମାନେ ସାହିତ୍ୟ ମାଡ଼ିବାର ପ୍ରୟାସରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଏହି ବାଉଲ୍ ସଙ୍ଗୀତ ନବୀନ କବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କୁ ଜାତିର ଏକ ନୂତନ ଦ୍ୱାରରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇଥିଲା । ତା'ର ଭିତରେ ସେ ଦେଶର ଧର୍ମ, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି ସବୁ ପାଇ ପାରିଥିଲେ । ଅକ୍ସଫୋର୍ଡରେ ବକ୍ତୃତା ଆକାରରେ ଦେଇଥିବା ତାଙ୍କର ନିବନ୍ଧ 'ମଣିଷ-ଧର୍ମ' (**Religion of man**) ଗ୍ରାମ୍ୟ ବାଉଲ୍‌ର 'ମନର ମଣିଷ' ଦ୍ୱାରା ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲା । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ବାଉଲ୍‌ର ସରଳ ଓ ସରଳ ପ୍ରକାଶ ଭଙ୍ଗୀ ଯେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କର ଭାଷାକୁ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରିଥିଲା, ଏପରି ଏକ ସାହାସୀ କଥା କହିବା ପଛରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପ୍ରମାଣ ରହିଛି । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଗୀତ ଓ ବାଉଲ୍ ଗାନଗୁଡ଼ିକର ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରି ସେ ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ ଶବ୍ଦ-ଭଙ୍ଗୀର ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଧାରା ବାହାର କରି ପାରିଥିଲେ ଓ ଗୀତାଞ୍ଜଳି, ଗୀତମାଲ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କରେ ସେହି ପୁରାତନ ଶୈଳୀର ନୂତନ ପରୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଲୋକଗୀତଦ୍ୱାରା ଲୋକମନକୁ ବୁଝିବାର ମନ୍ତ୍ର ପାଇ ସେ ଆପେ ଅନେକ ଶବ୍ଦ ସୃଷ୍ଟି କରି ବଙ୍ଗଭାଷାକୁ ସଜୀବ ଓ ସମୃଦ୍ଧିମନ୍ତ କରି ପାରିଥିଲେ ।

ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ଭାଷାର ଯେ କୌଣସି ଜାତୀୟ କବି ଏହି ଲୋକସଙ୍ଗୀତର ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁଝି ତାକୁ ଉଚ୍ଚ ସାହିତ୍ୟର ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଆଣିବାଲାଗି ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିଛନ୍ତି । ଗୁଜରାଟ ସାହିତ୍ୟର ଜାତୀୟ କବି ସ୍ୱର୍ଗତଃ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଝବେରଚାନ୍ଦ ମେଘାଣୀ ଏ ଦିଗରେ ଅତି ଆଗୁଆ ଥିଲେ । ସେ ନିଜେ ଗୁଜରାଟର ଏପାଖରୁ ସେ ପାଖ ବୁଲି ଯେଉଁଠି ଯେତେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ପାଇଥିଲେ, ସେ ସବୁ ଏକତ୍ର ପ୍ରକାଶିତ କରିଥିଲେ ଓ ସୁଧୀସମାଜର ଦୃଷ୍ଟି ସେଥି ଉପରକୁ ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମ୍ପାଦିତ ଗୁଜରାଟ ଲୋକଗୀତର ଏକ ବିରାଟ ସଂସ୍କରଣ ନାନା ଭାଗରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ଅନେକ ଛାତ୍ର ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଲୋଚନା କରୁଛନ୍ତି । 'ଲୋକସଙ୍ଗୀତର ଦର୍ଶନ' ନାମରେ ନିଜେ ମେଘାଣୀ ଏକ

ସାରଗର୍ଭ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ଗୁଜରାଟର ଇତିହାସ ଓ ନିଜସ୍ୱ ପ୍ରାଣ ପ୍ରକୃତି ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଯେ ଏହିସବୁ ଲୋକସଙ୍ଗୀତ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ, ଏହାହିଁ ତାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥର ମୂଳକଥା ।

ଭାରତର ଲୋକସଙ୍ଗୀତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ସତ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କୁ ଚିରଦିନ ମନେ ରଖିଥିବ ପିଲାଦିନରୁ ଘରୁ ପଳାଇଯାଇ ଭାରତଜନାରଣ୍ୟର ମୁକ୍ତ ବିହଙ୍ଗମ ପରି ବୁଲିବାର ସୁଯୋଗ ସେ ପାଇଥିଲେ । ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ଭାଷାରେ ଥିବା ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକସଙ୍ଗୀତ ସଂଗ୍ରହ କରିଛନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କର ଅମର କୃତି 'ଭ୍ରାମ୍ୟମାଣର ଡ଼ାଏରୀ' ଓ ଗାଇଯା ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ଭିତରେ ନାନା ଗଳ୍ପଛଳରେ ସେ ସବୁର ସୁନ୍ଦର ସମାବେଶ କରିଦେଇଛନ୍ତି । ଭାରତବର୍ଷ ଛଡ଼ା ସିଂହଳ ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବୁଲି ସେ ଜନସଂସ୍କୃତିର ଅନେକ ମଣି ଲୋକସମକ୍ଷକୁ ଆଣି ପାରିଛନ୍ତି ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶ ଓ ପ୍ରାନ୍ତର ଲୋକସଙ୍ଗୀତର ଅସଲ କଥା ହେଉଛି ତା'ର ସ୍ୱାଭାବିକତା । ସଂସାରକୁ ବୁଝିବାଲାଗି ସ୍ରଷ୍ଟା ମଣିଷକୁ ଯେଉଁ ପ୍ରଥମ ଅବଲମ୍ବନଟି ଦେଇଥିଲେ, ସେ ହେଉଛି ତା'ର ଅନ୍ତରାବେଗ । ଇଂରେଜୀରେ ଏହାର ପ୍ରତି ଶବ୍ଦ ହେଉଛି **emotion** । ବିଶ୍ୱର ବୁଝି ଭାଗ ଭାଗ କରିବା ଆଗରୁ ଜଗତର ନାନା ବିଷୟବସ୍ତୁର ମର୍ମ ପ୍ରବେଶ ଏହି **emotion** ଦ୍ୱାରାହିଁ ହୋଇଥାଏ । **Emotion** ସବୁବେଳେ ସକ୍ରିୟ, ଅନ୍ତରର ଜ୍ୟୋତିରାବେଗ ଦେଇ ଏହା ମନକୁ ସକ୍ରିୟ କରି ରଖେ । ଜଗତର ସମସ୍ତ ଧର୍ମ ଓ ସମସ୍ତ ତତ୍ତ୍ୱଶାସ୍ତ୍ରରେ **emotion**ର ସ୍ଥାନ ଆଗ, ବୁଦ୍ଧି ତା'ର ଅନେକ ପଛରେ ।

ଅନ୍ତରର **emotion** ସହିତ ବିଶ୍ୱଚେତନାର ସ୍ପର୍ଶ ବାଜିଲେ ସାହିତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଆମର ଅନ୍ତରାବେଗ ଆମକୁ ଏକ ଆତ୍ମ ଅତିରିକ୍ତ ତୀର୍ଥ-ସଙ୍ଗମକୁ ଉଚ୍ଛୁଳାଇ ନିଏ । ସେଇ ଉଚ୍ଛୁଳା ମନର ସ୍ତବଗାନ କରି କବିର କବିତା ନିଃସରି ଉଠେ, ଔପନ୍ୟାସିକ ମଣିଷ ମନକୁ ନେଇ ନାନା ଦୂରନ୍ତ ସମ୍ଭାବନାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ ।

ଆମ ଯୁଗ ବୁଦ୍ଧିର ଯୁଗ । ମେସିନ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ତଳପାର ରକ୍ତକଣା ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ତାଳୁ ଭିତରର ମସ୍ତିଷ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଦେହ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ମଣିଷ ଛିନ୍ ଭିନ୍ କରି ସାରିଲାଣି । ତେଣୁ ସ୍ୱଭାବତଃ ମେସିନ୍‌ର ବନସି-ଥୋପ ବାହାରେ କୌଣସି ସହଜ ସତ୍ୟ ଓ ସରସ ପ୍ରାଣତତ୍ତ୍ୱ ଥିବ ବୋଲି ସେ ହଠାତ୍ ମାନିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । ବୌଦ୍ଧିକ ମନର ଏଇ ଆସ୍ପର୍ଦ୍ଧାର ଅଭିମାନ ଆଜି ସାହିତ୍ୟର ସୂକ୍ଷ୍ମ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ହାତ ବଢାଉଛି । ସେଥିଲାଗି ମିଶର ଦେଶର

ପୀରାମିଡ଼ ଓ ଉଦ୍ଭିଦବୃନ୍ତର ପ୍ରୋଟୋପ୍ଲାଜ୍ମ୍ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଜ୍ୟାମିତିର ସରଳ ରେଖା ଓ ବର୍ତ୍ତୁଳର ପରିଧି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାନା ଅଳଂକାର ଅବତାରଣା ନ କଲେ ଏ ଯୁଗର କବି ସହଜେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଉନାହିଁ । ଏ ବର୍ଷର (୧୯୪୯) ସ୍ୱୀକୃତ ଓ ପୁରସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟ ହେଉଛି ବୁଦ୍ଧିର ସାହିତ୍ୟ । ମେସିନ୍‌ର ଅଷ୍ଟପଥ ସହିତ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ କରି ଦେଇ ଭାବନାକ୍ଳିଷ୍ଟ ମଣିଷ ତା'ର ଦୈବ ଦୃଷ୍ଟିଟି ଭୁଲି ସାରିଲାଣି, ସହଜଗ୍ରାହୀ ମନର ସମସ୍ତ କବାଟ କିଳି ସେ ମାଦଳ ପରି ଗୋଟା ହୋଇଗଲାଣି । ଅନ୍ତରାବେଗର ସ୍ୱାଭାବିକ ଉନ୍ମେଷ ଆଉ ନାହିଁ । ତା'ର ଆଖି ଆଗରେ ଜଗତରେ ସବୁ ଟାଳି ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁଛି, ସବୁ ଭୁଷୁଡ଼ି ପଡୁଛି । ସାହାସୀ କବିର ଅନୁପ୍ରେରଣା ପାଇ କମ୍ପା ମଣିଷକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାର ଦୃଷ୍ଟି ଶିଥିଳ କବି-ମଥାର ସ୍ପନ୍ଦନହୀନ ତନ୍ତୁରେ ଆସିବ କୁଆଡ଼ୁ ? ତେଣୁ ତା'ର କାମଳ ଆଖିରେ ସେ କେବଳ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଯୁଗର ମରଣ-ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖୁଛି । ଜଗତର ବିରାଟ ଏକ ଊଷର ଭୂମି **waste-land** ଉପରେ ତା'ର ଶୃଗାଳମନ କେବଳ ସିଆଣିଆ ବାଗୁଲିଟାର ସମାଧାନ ଖୋଜି ବୁଲୁଛି ।

ସେଇଥିଲାଗି ଯେଉଁଠି ଯେତେ ନାଗରୀ ପିଠା ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଆଗେଇ ପାରୁନାହିଁ । ତାହାର ସହଜ ପ୍ରମାଣ ସେହି ଜାତିହିଁ ଦେବ । କେତେ ସାହିତ୍ୟ ଛପା ହୋଇ ପାଣିରେ ପଡୁଛି ତଥାପି ଜାତି ଦୁଆରେ ତା'ର ପରିଚୟ ପହଞ୍ଚି ପାରୁନାହିଁ । ତା'ର କାରଣ ଏ ଯୁଗର ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଧାନତଃ ବୁଦ୍ଧିର ସାହିତ୍ୟ । ଏଥିରେ ଆନ୍ତରିକତାର ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ, ତେଣୁ ଏହା ସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ । ମନରେ ସକ୍ରିୟତାର ଅଭାବ ଥିଲେ, ମନୋଭାବନାମାନ ଅବରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ରହି ହଠାତ ଦିନେ ସମାଜ ଉପରେ ତା'ର ସ୍ୱୈରାଚାର ଆରମ୍ଭ କରିଦିଏ । ଅଳସ ମନ ବସିରହି ହଠାତ୍ ଦିନେ ଡିକ୍‌ଟେଟର୍ ପରି ଆପଣା ଆଡ଼କୁ ସମାଜର ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଟାଣି ଆଣିବାକୁ ଚାହେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟର ଦଶା ଠିକ୍ ସେଇଆ ହୋଇଛି । ଏଣେ ଆନ୍ତରିକତାର ଦୁଆର ବନ୍ଦ, ନାନା କାରଣରୁ କବିର ଉଦାସୀନ ପ୍ରାଣ ସମାଜ ଲାଗି ଆପଣାର କରି କିଛି ସୃଷ୍ଟି କରିପାରୁ ନାହିଁ । ଏଇ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ ତା'ର ବୁଦ୍ଧିହିଁ ତା'ର ସହାୟତା କରୁଛି । ବୁଦ୍ଧି-ବିରସାର ନାନା ଜାଲ ବୁଣି, ନାନା ଟେକ୍‌ନିକ୍ ଓ ସ୍ଲୋଗାନର ଦଣ୍ଡ ବାଡ଼େଇ ସେ ଜବରଦସ୍ତି ସମାଜର ଦୃଷ୍ଟି ଲାଭ କରିବାକୁ ଯାଉଛି । ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ମନଃମୈଥୁନର ବିଷଫଳ ରାଜନୀତି ଓ ସମାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗଲା ତିରିଶ ବର୍ଷ ଭିତରେ ବେଶ୍ ଜଣାପଡ଼ୁଛି । ହୁଏତ ପୁରୁଣା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରୁ ଶିଖି ସାହିତ୍ୟକର ସାବଧାନ ହେବା ସମୟ ଆଜି ବଳେଇ ଯାଇନାହିଁ, ଆପଣାବୁଦ୍ଧିର ଫିଙ୍କ କାଠିକୁ ଅପସରାଇ ଆଣି ଅନ୍ତରାବେଗ-ଦ୍ୱାରା ସମାଜର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବାର ସୁଯୋଗ ଏବେ ବି ଛୁଟି ଯାଇନାହିଁ ।

ଲୋକସଙ୍ଗୀତରେ ବୁଦ୍ଧିର ବେପାର ନାହିଁ, କୌଣସି ଟେକ୍‌ନିକ୍ ବା ଶୈଳୀର ସ୍ୱାଧିକାର ପ୍ରମତ୍ତ ଆଡ଼ମ୍ବର ସେଠି ନାହିଁ । କେବଳ ଆନ୍ତରିକତା ଦ୍ୱାରା ସେଠି କବିର ମନ ସମାଜର ମନକୁ ଭେଦି ପାରିଛି । ସରଳ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାବନ୍ତ ମନର ଆବେଗ ଗୁଡ଼ିକ ମନ ଭିତରେ ଜନ୍ମ ଲଭି କଣ୍ଠ ମାଧ୍ୟମେ ଠିକ୍ ସେହି ସ୍ୱାଭାବିକ ରୂପରେ ବାହାରକୁ ବାହାରି ଆସିଛି । ତେଣୁ ଗ୍ରାମସଙ୍ଗୀତରେ କୌଣସି ଅକ୍ଷର ବନ୍ଧର ଶୁଟେଣୀପିଣ୍ଡା ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣର ଆବେଦନ ତା'ଭିତରେ ଏତେ ବେଶୀ ଭରି ରହିଛି ଯେ ସମସ୍ତ ଶୈଳୀକୁ ପରାସ୍ତ କରି ସେଠି କେବଳ ସାହିତ୍ୟର ବିଜୟ ହୋଇଛି । କାରଣ ନିରାଭରଣ ଅନ୍ତରଟିକୁ ଦେଇ ସେ ସହସ୍ର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ସହସ୍ର ନରନାରୀଙ୍କୁ ହସାଉଛି, କନ୍ଦାଉଛି । ଦୁଃଖକୁ ଜିତି ଜୀଇ ଉଠିବା ଲାଗି ସେମାନଙ୍କ ଛୋଟିଆ ସଂସାର ଭିତରେ ଜୀବନ ଜ୍ୟୋତି ଭରାଇ ଦେଉଛି ।

ଭାଗ ଭାଗ କରିଦେବା ହେଉଛି ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିଜ୍ଞାନର କୌଶଳ । ଅନ୍ତରର ପାଞ୍ଜିରେ ଭିନ୍ନ କରି ଦେଖିବାର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଅନ୍ତରର ଗତି ସାହସୀ ଝରଣାର ଗତି ପରି, ଗୋଟାଏ ଗର୍ଭ ଫଟାଇ ସେ କେବଳ ବିଶ୍ୱଗର୍ଭକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ି ସାର୍ଥକ ହୁଏ । ସବୁରି ଅନ୍ତର ଭିତରେ ଏହିପରି ଏକ ଡେଇଁ ପଡ଼ିବାର ଆବେଗ ରହିଛି । ନାନା ଭାଷା ଓ ନାନା ପ୍ରଦେଶର ବାଡ଼ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଆବେଗକୁ କେହି ଦବାଇ ପାରିନାହିଁ । ଏହି ଆବେଗହିଁ ବିଶ୍ୱମନର ସାଗର ତୀରରେ ସମସ୍ତ ଦେଶ-ମନକୁ ଏକ କରି ଗୁନ୍ଥି ଦେଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶ, ଏପରିକି ଅଧିକାଂଶ ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟକ ଲୋକସଙ୍ଗୀତର ପ୍ରାଣ ଏକାଭଳି । ସବୁ ଦେଶର ମଣିଷ ଏକାପରି ହସେ, ଏକାପରି କାନ୍ଦେ; ଠିକ୍ ସେହିପରି ତା'ର ମୁକୁଳା ଅନ୍ତର ଭିତରୁ ସବୁଦେଶରେ ପ୍ରାୟ ଏକାପରି ସଂଗୀତ ବାହାରି ଆସିଛି । ନାନା ଭାଷାର ଦୋଳିଗୀତ, ପିଲାଶୁଆଇବା ଗୀତ ପ୍ରଭୃତି ମିଳାଇ ଦେଖିଲେ ଏହି ଐକ୍ୟ-ପ୍ରାଣ ସହଜରେ ଧରାପଡ଼େ । ଏପରିକି ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଭାଷାର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ମଧ୍ୟ ଏକାଭଳି, ସଂଗୀତର ସୁର ଓ ଛନ୍ଦ ଏକାଭଳି । ସଂସାରୀ ଗାଆଁର ମାଆ ପିଲାକୁ ଦୋଳିରେ ଝୁଲାଇଲାବେଳେ ଯେଉଁ ସୁରରେ ଗୀତ ଗାଏ, ସିଂହଳରେ କେଉଁ ପାର୍ବତ୍ୟ ରମଣୀର ଦୋଳି ଗୀତରେ ମଧ୍ୟ ସେଇ ଏକ ସୁର ଓ ଏକ ମୂର୍ଚ୍ଛନା ପରିସ୍ଫୁଟ ହୋଇ ଉଠେ । ମଣିଷର ଅନ୍ତରାବେଗହିଁ ତାକୁ ଏକ ମାଳାରେ ମିଳାଇ ଦେଇ ପାରିବ, ତା'ର ସମସ୍ତ ବୈଷମ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ତାକୁ ଏକ ଉଦ୍ଭାବନରେ ମିଳିତ କରାଇଦେଇ ପାରିବ, ଲୋକସଙ୍ଗୀତର ସହଜ ଐକ୍ୟ ପ୍ରଧାନତ୍ୱ ଏହି ଆଶା ଦେଇଯାଏ । ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ଲୋକସଂଗୀତ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ଯେତିକି ଯେତିକି ସେ ସବୁର ତୁଳନାତ୍ମକ ଆଲୋଚନା ଓ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେଉଥିବ, ଏହି ସତ୍ୟଟି ସେତିକି ବେଶୀ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇପାରିବ ।

କେବଳ ସୁର, ଭାଷା ବା ମୂର୍ଚ୍ଛନାର ମିଳନ ନୁହେଁ, ବାସ୍ତବ ଓ ଆଦର୍ଶର ସୁଖମିଳନ ଏହି ଲୋକସଂଗୀତରେ ହୋଇଛି । ଆଜିର ଜଗତରେ ଏଇ ଦୁଇଟିର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ କବିକୁ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ବ୍ୟାକୁଳ କରିଛି । ସେ ଯାହା ବୁଦ୍ଧି ଦେଇ କଳ୍ପନା କରୁଛି ଆଖିଆଗରେ ସଂସାରକୁ ସେହିପରି ଭାବରେ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ । ଅନ୍ତରାବେଗରେ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା ହରାଇ ବସିଥିବାରୁ ସେ ଆପଣାର ସ୍ୱପ୍ନ ମହଲ ଧରି ତାକୁ ବାସ୍ତବରେ ଖାପ ଖୁଆଇ ପାରୁନାହିଁ । ଲୋକସଙ୍ଗୀତର ଗତି କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର । ସେଠି ଚମ ଶରୀର ମଣିଷ ଜନ-ଜୀବନର ଜୀବନ ବଞ୍ଚେ, ନିତ୍ୟ-ଦୁଃଖର ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହେ, ନିଭିବାକୁଥିବାର ହସ ହସେ; ତେଣୁ ତା'ର ସଂଗୀତ ମଧ୍ୟ ଜନ-ଅନୁଭୂତିର ଆବେଗମାଳ ଦେଇ ଜୀବନର ସ୍ୱରଲିପି ଗାଇ ଉଠେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜନର ଜୀବନ ଭିତରେ ଯେ ତଳେ ମାଟିରେ ବିଚରଣ କରେ, ସାହସ ଓ ସମ୍ବଳ ଲାଗି ଉପରକୁ ତାରାକୁ ଅନାଏ । ତାର ସଂଗୀତର ସରଳ ପ୍ରକାଶରେ ମାଟି ଓ ଆକାଶ ଉଭୟ ପ୍ରାଣବନ୍ତ ହୋଇଉଠେ; ବାସ୍ତବ ଓ ଆଦର୍ଶର ମିଳନ ହୁଏ । ସରଳ ମଣିଷର ଧର୍ମ ଜୀବନ-ଧର୍ମ, ସେଥିଲାଗି ତା'ର ସଂଗୀତ ମଧ୍ୟ ଜୀବନ ସଙ୍ଗୀତ । ସେଠି ସେ ଫୁଲଟି ପରି ଫୁଟି ଉଠି ମାଟି, ପବନ ଓ ଆଲୋକ ସମସ୍ତଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ଲାଭ କରେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରତ୍ନସିଂହାସନ ଛାଡ଼ି ତା'ର କୁଡ଼ିଆ ଓ ବଣ ପାହାଡ଼କୁ ଆସନ୍ତି । କୃଷ୍ଣ ବୈକୁଣ୍ଠପୁର ଛାଡ଼ି ତା'ର ଗାଈଆଳ ପୁଅ ହୋଇ ନବଜନ୍ମ ନିଅନ୍ତି । ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲାର ଦାସକାଠିଆ ଗୀତରେ ଏଇ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏକ ଚମତ୍କାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଅଛି । ରାମାୟଣ ମହାଭାରତର ଗାନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିତ୍ୟ-ଜୀବନର ସରଳ ଚପଳ ହାସ୍ୟ, କାରୁଣ୍ୟ ଓ ପ୍ରୀତି-ଆକାଙ୍କ୍ଷା ଗୁଡ଼ିକର କାହାଣୀ ତାଳଛନ୍ଦରେ ବୋଲା ହୋଇ ଶୁଣିବା ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଏପରି ଏକ ମିଳିତ ଆବେଗ ସୃଷ୍ଟି କରେ, ଯାହାକି ବୁଦ୍ଧିପ୍ରସୂତ ଖୁବ୍ କମ୍ ସାହିତ୍ୟରୁ ମିଳେ । ଦେବତାର କୀର୍ତ୍ତନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମଣିଷ ଆପଣା ମନର କୀର୍ତ୍ତନ କରି ବୁଲେ, ଚମ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରର ମିଳନ ହୁଏ । ଚମ ଓଠର ସହଜ ହସ ଭିତରେ ଦୈବଦୁଲୀର ରଙ୍ଗ ମାଠି ହୋଇଯାଏ ।

ସଂସ୍କୃତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲା ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କର ଇଲାକା । କବି ପୁଙ୍ଗବ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଘୁମୁସରର ରାଜବଂଶୀ ଥିଲେ । ଖୋର୍ଦ୍ଧାଠାରୁ ଲଗାଏତ ବିଶାଖାପାଟଣା ଯାଏ ନାନା ହୋଟେଲରେ, ମଟର ବା ରେଳଗାଡ଼ିରେ କୌଣସି ଘୁମୁସରିଆ ଜଣକୁ ଦେଖିଲେ ଭଞ୍ଜ ସଂସ୍କୃତିର ବାହାର ବେଶଟା ସ୍ପଷ୍ଟ ଆଖିକୁ ଦିଶିଯାଏ । ପାଟିଲା ଗାମୁଛା, ଟହ ଟହ ମୁଖରେ ଟହ ଟହ କଥା, କଥା କଥାକେ କେତେ ତର୍କ, ତମାଲି, କେତେ ଶ୍ଳେଷ ଏହିସବୁ ନେଇ ଘୁମୁସରର ଯୁବକ ଯେଉଁଠିକି ଯାଏ ଖର୍ଚ୍ଚ କରେ । ଘୁମୁସରଠାରୁ ରାମଗିରି ଉଦୟଗିରି ଅନେକ ଦୂର । ତଥାପି ଏଠାରେ ସମାଜରେ ଭଞ୍ଜଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ଯେପରି ମଜ୍ଜାଗତ ରହିଛି ;

ହୁଏତ ଭଞ୍ଜଙ୍କର ଐତିହ୍ୟ ଗଞ୍ଜାମର ଆଗ୍ରହକୁ ଗଢ଼ିଛି ବା ଗଞ୍ଜାମ ସମାଜର ରୁଚି ଭଞ୍ଜ କବିଙ୍କୁ ଗଢ଼ିଛି । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଯେକୌଣସି ଗାଈଆଳ ପିଲାକୁ ଦୁଇଟା ବିଡ଼ି ଦେଇ ଖୁସି କରିଦିଅ, ଭଞ୍ଜଙ୍କର କେତେ ଛାନ୍ଦରୁ ସେ ପଦକୁ ପଦ ଗାଇ ଚାଲିଯିବ । ସ୍କୁଲରେ ଅକ୍ଷର ଶିଖି ଭଞ୍ଜଙ୍କର ପୋଥି ଅଦ୍ଭୁତ ପରିଚୟ ଘଟିବାର ସୁଯୋଗ ହୁଏତ ସେ ପାଇ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ "ଦ୍ୱିତୀୟା ଯାମିନୀରେ 'ମୋ' ପ୍ରାଣସଖି" ଛାନ୍ଦଟା ସେ ପୂରାପୂରି ମନେ ରଖି ପାରିଛି । ବାବୁଙ୍କଠାରୁ ନିର୍ଭର ପାଇଲେ ଗୀତ ଗାଉ ଗାଉ ହସ୍ତ ଓ ନିତମ୍ବର ଭଙ୍ଗୀଠାଣି ଦେଖାଇବାକୁ ସେ କଦାପି ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ । ପିଲାଦିନେ କସ୍ତୁରାଗଡରେ ଥରେ ଦକ୍ଷିଣୀ ପିଲାଙ୍କ ନାଚ ଦେଖିଥିଲି । କଟକର ମାଡ଼ୁଆଡ଼ିମାନେ ମଧ୍ୟ ଶସ୍ତା କାଳରେ ଦକ୍ଷିଣୀ ପିଲା ଅଣାଇ ନାଚର ବରାଦ କରୁଥିଲେ । ସାହିତ୍ୟ-ସମାଲୋଚନାରୁ ପଢ଼ିଛି, ଭଞ୍ଜଙ୍କ ଅମଳରେ କୁଆଡେ ଗୋଟିପୁଅ (ପିଲା) ନାଚ ଓଡ଼ିଶୀ ରାଜଦରବାରରେ ସର୍ବସ୍ୱ ଥିଲା । ଚଉଦ ପନ୍ଦର ପିଲା ଆଜାନୁଲମ୍ବିତ କେଶ ବଢାଇ କୋଉ ଦେଶରେ ଏମିତି ଗୋଟିପିଲା ସାଜୁଥିଲେ, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଲକ୍ଷ୍ନୌ ଦରବାରରେ ଅନ୍ତମୁଖ ବିଳାସ-ମସନଦରେ ମୋଗଲ ବାଦଶାହମାନେ ଅଣ୍ଡିରାପୁଅ ରଖି 'କଥକ' ନାଚ କରାଉଥିଲେ ପ୍ରେମାବେଦନର ସମସ୍ତ ଅଭିଲକ୍ଷ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ନାନା ବୋଲ ଓ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ ଦ୍ୱାରା ଦେଖାଇବା କାମ ଅଣ୍ଡିରା ପୁଅର ଥିଲା ।

ଗଞ୍ଜାମର ଅଣ୍ଡିରା ପୁଅ ସେଇ ଗୋଟିପିଲା ଅମଳର ପରିପାଟୀକୁ ଦେହରେ ଓ ମନରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଛି । ନାକ କାନ ଫୋଡ଼ି, ଉଚ୍ଚ ନିତମ୍ବରେ ଚାଲି, କଟିଭଙ୍ଗି ଠିଆହୋଇ ସେ ଗୋଟାକୁ ଗୋଟା ଛାନ୍ଦ ବୋଲିଲାବେଳେ, ମନ ଠିକ୍ ପୂର୍ବର ସେଇ ଯୁଗକୁ ଚାଲିଯାଏ । ଅଥଚ ବସାଣରେ "ଧର୍ମ ନିରପେକ୍ଷ" ଛାନ୍ଦ ଲେଖାଯାଇ ଗୋଟିପିଲା ନାଚ ହେଉଥିଲା ବେଳେ ରାଜସଭା ଓ ରାଜ ଇଲାକାର ବାହାରେ କୌଣସି ପୃଥକ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଧାରଣା ସେ କାଳର ସଭା-ମାଲିକର ଥିଲା କି ନାହିଁ, ଓଡ଼ିଶାରେ ସେହି କବିନ୍ଦ୍ର ଯୁଗର ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚକମାନେ ତାହା ଅନୁମାନ କରି ପାରିବେ ।

ରାମଗିରି ଉଦୟଗିରିରେ କିଶୋର ଓ ଯୁବକମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କରେ ହଠାତ୍ ଏଇ କଥାଟା ମନରେ ବେଶୀ ବାଜିଥିଲା । ସେଠିକାର ଲୋକସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣି ଏଇ ଧାରଣା ଆହୁରି ବଳବନ୍ତ ହୋଇଗଲା । ସେ କାଳର ରାଜା ନାନା ଡରର ଚାପ ବସାଇ ମଣିଷର ପକ୍ଷୀ ମନକୁ ବାନ୍ଧି ରଖିଥିଲା । ସେଇ ବନ୍ଧାମନର ଶଙ୍କିତ ଛାପ ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେଇ ସମାଜକୁ ସେଇପରି ବାନ୍ଧି ରଖିଛି । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ ରାଜା ତା'ର ଅନୁଗତ ପ୍ରଜାକୁ ମୁକ୍ତି ଦେଇଥିଲା, ସେ ହେଉଛି—କାନଫୋଡ଼ି, ନାକଫୋଡ଼ି, ନାଚି ନାଚି ରାଜକବିଙ୍କର ଭଣିତା ଗୀତମାନ ଗାଇବା । ଆଦି ରସରେ ସାରାଜୀବନଟାକୁ ମିଶାଇ ଦେବାର ଏତେ ସ୍ୱାଧୀନତା ବୋଧହୁଏ ସଂସାରରେ କମ୍

ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ । ପର୍ବ ପାର୍ବଣ ଗୋରୁ ଗୋଠ ଓ ତୋଟା ତଳରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ କେବଳ ସେହି ସଙ୍ଗୀତ ଗଞ୍ଜାମକୁ ଉଚ୍ଛୁଳାଇ ରଖିଛି । ସେ ରାଜରାଜୁଡ଼ା ଆମ୍ଳଆ ସମସ୍ତ ଚାଲିଗଲାଣି, ସେ ସାଆନ୍ତଆ କାରବାରରେ କଳାକନା ବୁଲିଗଲାଣି; ତଥାପି ଗଞ୍ଜାମ ତା'ର ରସିକ ମନଟାକୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛାଡ଼ି ପାରିନାହିଁ । ଦୁଃଖମୟ ଜୀବନ ଭିତରେ ରସସ୍ୱାଳ ଗୀତରୁ ପଦେ ପଦେ ବୋଲି ଦେଇ ଆପଣାକୁ ସେ ଅଧେ ଜୀଆଇ ରଖିଛି । ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ିକେ ପଦ ପଦକେ ଗ୍ରାମଗିରିର ଲୋକସଙ୍ଗୀତରେ ଏଇ ସ୍ୱାଧୀନ ପ୍ରୀତି ଓ ରୂପାଶ୍ରୟୀ ପୂର୍ବରାଗର ସ୍ପଷ୍ଟ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ରହିଛି । ଗରିବ ଧାନରୁଆଳୀ ଧାନ ହେଉ ହେଉ ପାଖରେ କାମ କରୁଥିବା ଭାରିଯାକୁ କହୁଛି—

ବାଉଁଶ ପତର ସରୁ, ତୁହିଁ ମୁହିଁ ଯିବା ଲୋ ଛତରପୁରୁ,
ଧାନ ରୁଆ ଖଣ୍ଡେ ସରୁ ।

ଆଖୁ ବାଡ଼ି ଠିଆ ଜହ୍ନ, ଧୋବଲି ଘୋଡ଼ାକୁ ଟିପି ଚନ୍ଦନ,
ଓଡ଼ଶା ଯିବାକୁ ମନ ।

ଧାଙ୍ଗଡ଼ା ଆଉ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ, ଅର୍ଥାତ୍ ଅବିବାହିତ ବୟସର ଯୁବକ ଓ ଯୁବତୀ, ଏ ଦୁଇଟା ଶବ୍ଦ ଗ୍ରାମଗିରିରେ ଅନେକ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଛୁ । ନାନା ପର୍ବରେ ସେଠାରେ ଧାଙ୍ଗଡ଼ା ଓ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ ନାଚ ହୁଏ । ପାଣ ଶବରଙ୍କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଶିକ୍ଷିତ ଯାଏ ସମସ୍ତେ ଏଥିରେ ସମାନ ଭାବରେ ମାତନ୍ତି । ଯୁବତୀକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ନାନା ପ୍ରକାରର ଭଙ୍ଗୀରେ ଧାଙ୍ଗଡ଼ାଗୀତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମତାଇ ରଖିଥାଏ ।

ନଈରେ କିଏ ଯାଉଛି, ବାରହାତ ଲୁଗା ଫେରି ପଡ଼ୁଛି,
ତା'ର ଚାଲିରୁ ଜଣାଯାଉଛି ।

ଏ ବାଟେ କିଏ ଯାଉଛି, ବାରହାତ ଲୁଗା କୁମ୍ଭ ପଡ଼ୁଛି,
ଚାଲିରେ ଜଣାଯାଉଛି ।

ସାବଲା ଶୁଖୁଆ ମେରୁ, ଅପରି ଦଣ୍ଡାର ଅଣ୍ଟାଟି ସରୁ,
ଭାଙ୍ଗି ଯିବ ବୋଲି ଡରୁ ।

ପାଣି ଗଲା ଗେବେ ଗେବେ, କେତେ ଅନାଉଛୁ ମୁଖକୁ ଏବେ,
ତୋତେ ପରି ମୋତେ ଦେବେ ।

ପାଚିଲା ଡମିରି ପଣେ, ଦଣ୍ଡା ହଳକଲା ଖଜୁରି ବଣେ,
ତାହିଁକି ଭେଣ୍ଡିଆ ଜଣେ ।

ବାଉଁଶ ଟିପରେ ମହୁ, ଏ ବାଟେ ଯାଉଛି କାହାର ବୋହୂ,
ମୋତେ ବାହା କରି ଦେଉ ।

କଳା ରୂପ, କଳା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ବେଶୀ ଆଦର । ମୁଗୁନି ବରଣୀ ଯୁବତୀଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଦେଇ, ରସିକ କବି ଗୀତ ବାନ୍ଧିଛି ।

କାଉକୁ ନ ବୋଲ କଳା, ନନ୍ଦୀଘୋଷ ରଥ ଝଁରବଉଲା ଲୋ,
ଓଡ଼ିଶାରେ ଚକାଡୋଳା ।

ଚଢ଼େଇଆ ମୁହଁରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଗୀତ । କ ଠାରୁ କ୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚଉତିଶା ଛାନ୍ଦରେ ଗୀତ କରି ଚଢେଇଆ ମଧ୍ୟ ବଧୂର ମନର କଥା କହିଦେଇ ଯାଏ ।

କରୁଣା କର ନାଗରୀ, କହୁଁଛି ମୋଠାରେ ଦୋଷ ନ ଧରି
ଯା କରୁଣା କରି, ତୋର ତର୍ଣ୍ଣେ ଫୁଲ ଦେବି ଭରି ।
ଠକ ତୋତେ କହୁ ନାହିଁ, ଠିକ କଥା କହୁଅଛି ଲୋ ସଖୀ
ଯା ଠୁଲ ସୁଦେଖି, ଠୁଲ ମୁଦି ଲଗା ନେଇ ।
ଅଯୁ ହେଉ ନାହିଁ ମତି, ଥରେ ଅଙ୍ଗୀକାର କର ସୁମତି
ଯା ଅବର ମତି, ଥରେ ଲଗା ପାନପତ୍ର । ଇତ୍ୟାଦି ।

ଯୌବନ ଆଖିରେ ବସି କଳ୍ପନାକୁ କେତେ କୁଞ୍ଜକୁ ଉଡ଼ାଇନିଏ । କିନ୍ତୁ ସାମାଜିକ ମନଟା ବାଟ ଓଗାଳେ । ତେଣୁ ଲୋକସଂଗୀତ ଦେଇ ମଣିଷର ଗୋପନ ଅଭିଳାଷ ମଧୁର ରୂପରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ।

ନଈରେ ପୋତିଲି ରମ୍ଭା, କଳା ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ଦାଣ୍ଡକୁ ନ ଯା,
ଭେଣ୍ଡିଆ ଯାଚିବ ଖଜା ।
ଦେଉଳ ଉପରେ ଇଟା, ଥରି ଥରି କରି କବାଟ ଫିଟା,
ଖାଇବୁ ଆରିଶା ପିଠା ।
ପଣସ ପତର ପିକା, ଗାଇଗଡ଼ି ଲୋକ ମାଇପ ବିକା,
ତାବୁ ଥିଲେ କିଣିପକା ।
ନଈ ବାଲି ଚିରି ଚିରି, ନଈ ସେ ପାଖରେ ଡାକୁଛି ସିରି,
ପଇଡରେ ନାହିଁ ଜିରି ।
ଇଟା ମାଟି ହୁଙ୍କୁ ହୁଙ୍କୁ, କିଏ ନେଇଗଲା ସୁନାଫୁଲକୁ,
ଭଲମାଲ ରାଇଜକୁ ।
ବାଟେ ବାଟେ ଗଲା ରଣା, ଗୁରୁଜି (ଗୋହରି) ବାଟରେ ଧଇଲି ତେଣା,
ଭେଣ୍ଡିଆ ପିଲାକୁ ଜଣା ।
ଧୋବଲା ଗାଈର ଛେନା, ବଡ଼ଲୋକ ସଙ୍ଗେ କଲି ଭାବନା,
ଅଧର ଦଳନିଆ ସିନା ।

ଯାଚଲି ଝିଲିପି ରସ, ରସ ଥିବା ଯାକେ ପାଶରେ ବସ,
ରସ ଗଲେ ଦୂର ଦେଶ ।

ରସାଳ ମନର ରଙ୍ଗୀନ୍ କଳ୍ପନାରେ ଦେବତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସଂସାରର ରସଶାଳାକୁ ଆସିବାକୁ ହୋଇଛି । ରାମ ସୀତାଙ୍କର ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ଭିତରେ ମଣିଷ ମନର ଅଭୀପ୍‌ସାମାନ ଫୁଟି ବାହାରିଛି ।

ଦେଉଳ ଉପରେ ଘାସ, ସୀତା ଠାକୁରାଣୀ ଯୁବା ବୟସ,
ରାମଗଲେ ବନବାସ ।
ତାରୁ ଛଣଗଞ୍ଜ ମଲ୍ଲ, ସୀତାକୁ ରାବଣ ଘେରାଇ ନେଲା,
କେତେଦିନ ଭୋଗ କଲା ।

ଧାଙ୍ଗଡ଼ିଆ ଆଉ ଚଢ଼େଇଆ ଗୀତ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନର କରୁଣ ସଜଳ ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ମର୍ମରେ ମର୍ମରେ ଫୁଟି ଉଠିଥାଏ ।

ଧାନକୁ ମାଣ୍ଡିଆ ମିଶୁ, ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ବଛଆ ବସୁ,
ଚଷାକୁ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁ ।
ନଈରେ କେଞ୍ଚୁଆ ଗାତ, ବଡ଼ ବହୁ ଦେଲା ପଖାଳ ଭାତ,
ଘୋଟିଗଲା ସନ୍ନିପାତ ।
ନୂଆ ଝିଅ ଫର ଫର, କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ ଜହ୍ଲ (ଜେଲ) ଘର,
ଦେଖିଲେ ମାଡ଼ୁଛି ଡ଼ର ।
ନଈରେ ପୋତିଲି ଛତା, ଆଠଗଡ଼ ପାଣି ଦହିକୁ ବଥା,
ଚାଲିଯିବା କଲିକତା ।

ଅଣ୍ଡିରି ପୁଅକୁ ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶ କରାହୁଏ, ତା'ର ମୁହଁରେ ନୋଥ, ବସଣୀ ଖଞ୍ଜାହୁଏ । ପ୍ରତି ପର୍ବରେ ତା'ର ମୁହଁର ଏହି ସବୁ ଗୀତରେ ରାମଗିରି ଉଦୟଗିରିର ପର୍ବତ ପଡ଼ା ମୁଖରିତ ହୋଇଉଠେ । ଯେତେ ଅଶ୍ଳୀଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେଠାର ସମାଜ, ସେଠାର ସଂସ୍କୃତି, ସର୍ବୋପରି ସେଠାର ଲୋକ-ମନର ପରିଷ୍କାର ପରିଚୟ ଲୋକସଙ୍ଗୀତର ଏହି ଅନ୍ତରାବେଗରୁ ହିଁ ମିଳିଥାଏ ।

ଉଦୟଗିରିରେ ଗୃହଭିନ ରହିବା ପରେ ରାମଗିରି ଆସିଲି । ଆସିବାର ପ୍ରଧାନ ଆକର୍ଷଣ ହେଉଛି ବେଜୁ ଯାତ୍ରା । ବରଷକରେ ଥରେ ଆଶ୍ୱିନ ମାସରେ ଗଞ୍ଜାମ ମାଳରେ ଏହି ଯାତ୍ରା ହୁଏ । ଉଦୟଗିରି, ରାୟଗଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି କେତେ ଯାଗାରେ ବେଜୁ ବାହାରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରାମଗିରିଯାତ ଅଞ୍ଚଳ ଗୋଷ୍ଠୀକରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ିଆ । ରାମଗିରି ଆସି ଦେଖିଲି, ସେଦିନ ଦାଣ୍ଡ ଘାଟ ନୂଆ ମଣିଷରେ ଫାଟି ପଡ଼ୁଛି । ସଭିଙ୍କ ଘରେ କୁଣିଆ ଭିଡ଼ ଅତିରିକ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଛି ।

ସେଦିନ ମେଘ ଘୋର ଘୋର କରୁଥାଏ । ଦିନ ବାରଟାବେଳେ ରାମଗିରିରେ ପହଞ୍ଚିଲି ବେଳକୁ ସୁବଳଦା ମୁଣ୍ଡିଆଁ ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ କଳା ମେଘର ମାଦଳ ତଳକୁ ଗଡ଼ି ଆସୁଥାଏ । ତା'ପରେ ଅସରା ଏ ବର୍ଷା ବି ହୋଇଗଲା, ତେବେ ବି ରାମଗିରି ପାଇକ ସାହି ଢୋଲ୍‌ମାଡରେ ଫାଟି ପଡ଼ୁଥାଏ । ଡାକ୍ତରବାବୁ ରାମଗିରି ଆସିଚନ୍ତି ଶୁଣି ବାଜା ଶବ୍ଦଟା ଆମର ଘର ଆଡ଼କୁ ମୋହିଲା । ଖାଇ ସାରି ଉଠିବାବେଳକୁ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ଭରି ଭିଡ଼ । ଆମ୍ଭେ ସମସ୍ତେ ବାହାରକୁ ଆସିଲୁଁ ।

ଏ କିନ୍ତୁ ଅସଲ ବେଜୁ ନାଟ ନୁହେଁ । ସେ ଯାଇ ରାତିକୁ । ତା ପୂର୍ବରୁ ନକଲି ବେଜୁକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଗାଁ । ଟୋକାଙ୍କର ପୋଷାକୀ ଯାତ୍ରା ଗାଁ ।ର ବସ୍ତି ବସ୍ତି ବୁଲୁଥାଏ ନାଟ ଦେଖାଇ ପଇସା ରୋଜଗାର କରିବା ଲାଗି । ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟିଆ ଅଣ୍ଡିରି ପୁଅ ବେଜୁ ସାଜିଥାଏ । ରାତିରେ ଅସଲ ବେଜ ଯେମିତି ନାଚେ, ସେମିତି ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ କରି ପିଲାଟି ତା'ର ନକଲରେ ନାଚୁଥାଏ ।

ଗ୍ରେଟିଆ ବେଜୁ କିଛି ସମୟ ନାଚ ସାରିବା ପରେ ଅନ୍ୟ ଅଭିନୟମାନ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଛଅ ସାତ ଜଣ ଭେଣ୍ଡିଆ ଟୋକା ସଖୀ ବେଶ ସାଜିଥାନ୍ତି । ଓସ୍ତାଦ୍ ହାରମୋନିଅମ୍ ବଜାଇଲେ ସଖୀମାନଙ୍କର ନାଟ ହୁଏ । ଦୁଇଦଳ ହୋଇ ସେମାନେ ପଦେ ପଦେ ଗୀତ ଗାଇ ଏ ପାଖରୁ ସେପାଖ ହେଉଥାନ୍ତି । ଗୀତ ମୁଖ୍ୟତଃ ଲୋକସଙ୍ଗୀତ । ପୂର୍ବରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇଥିବା ଲୋକସଙ୍ଗୀତ କେତେକ ସେହିମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ସଂଗୃହିତ ହୋଇଛି । ଆଦି ରସର ଏହି ସୁପରିଚିତ ସଂଗୀତର ଅନୁଷ୍ଠାନଟି ଗ୍ରାମର ରସିକ ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କୁ ମଜ୍ଜାଇ ରଖିଥାଏ । ଆମ ପିଲାଦିନେ ନାଟ ଆଗରୁ ଗୋଟିପିଲା ବାହାରୁଥିଲା । ରାଜାଙ୍କ ଅମଳର ଏକ ନାଟ୍ୟୋପାଙ୍ଗ ରୂପେ ଗଞ୍ଜାମର ଗାଁ ଏହାକୁ ଆଜଯାଏଁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଛି ।

ଏଇଠୁଁ ଅଭିନୟର ସବୁଠାରୁ କୁତୁହଳ ପର୍ବ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ବେଜୁ ଓ ସଖୀପିଲାଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ ଦଳେ ଶବର ଜାତିର ଅନୁକରଣରେ ବଣୁଆ ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷ, ପୁଅ ଓ ଝିଅ ସାଜନ୍ତି । ଏଇଟି କହି ରଖେଁ, ବେଜୁ ହେଉଛନ୍ତି ଶବରମାନଙ୍କର

ଠାକୁରାଣୀ, କାଙ୍ଗ୍ରେସ-ଅମଳ ପରେ ପାହାଡ଼ ଖୋଲରେ ବେଜକୁ ନେଇ ସେମାନଙ୍କର ଯାତ୍ରା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବରଷ ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କ ଭାଷାରେ ଏହାକୁ ଯାନ କହନ୍ତି । ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ଶବ୍ଦଟିକୁ ଆଣି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ 'ଯାନ ଯାତ୍ରା' ଯୁଗ୍ମ ଶବ୍ଦଟି ତିଆର ହୋଇଛି ।

ଯାହାହେଉ, ଦିନବେଳର ଅଭିନୟରେ ଗାଁ ଟୋକାମାନେ ଏହି ଶବର-ମାନଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନର ନାନା ଚିତ୍ର ଦେଖାଇଥାନ୍ତି । ଶବରମାନେ ସଭ୍ୟ ସମାଜର ମିଥ୍ୟାବାଦ ନେଇ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ସଚେତ ନୁହନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ଚାଲିଚଳନ, ବେଶଭୂଷା, କଥାବାର୍ତ୍ତା ଏପରିକି ନାଚ ଗୀତ ଆମକୁ ଟିକିଏ ଅମାର୍ଜିତ ମନେ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ସେସବୁର ସ୍ୱାଭାବିକତା ଓ ମିଥ୍ୟା-ନିରପେକ୍ଷତାହିଁ ଶବର ଜାତିର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ପର୍ବତ ତଳର ଓଡ଼ିଆ ଟୋକାମାନେ ବେଜଯାତ୍ରାରେ ଦୁଇଦିନ ଲାଗି ସୁଯୋଗ ପାଆନ୍ତି ଶବରମାନଙ୍କର ସ୍ୱଭାବସିଦ୍ଧ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅଭିନୟ ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ । କିନ୍ତୁ କେବଳ କାମୁକ ଅଭିନୟର ସ୍ୱାଧୀନତାଟିହିଁ ଅଭିନୟରେ ସବୁଠାରୁ ପ୍ରଧାନ ହୋଇଥାଏ । ଦିନକ ପାଇଁ ସେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମର୍ଗିରି ବସ୍ତି କାମୁକତାରୁ ସମସ୍ତ ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାର ଭୁଲିଯାଏ । ସମାଜର କଟକଣା ହେତୁ ତା'ର ନାନା କାମାଙ୍ଗଲିପ୍ସା ଚରିତାର୍ଥ ହୋଇ ନଥାଏ । ସେଥିଲାଗି ଯାତ୍ରା ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଅଭିନୟ ଦ୍ୱାରା ସେ ତା'ର ସବୁ ରକ୍ତକୁ ମୁକ୍ତ କରିଦିଏ । ସେଦିନ ସମସ୍ତ ଲୋକ-ଲଜ୍ଜା ଓ ଚକ୍ଷୁଲଜ୍ଜା ଚାଲିଯାଏ । ଘର ଘର ବୁଲି ଟୋକାମାନେ ଏହି ଅଭିନୟ ଦେଖାଇ ପଇସା ଆଣନ୍ତି । ନାନା ଦାଣ୍ଡରେ ଅଭିନୟ ଦେଖିବାକୁ ଗାଁର ଗ୍ରେଣ୍ଟ ପିଲାଏ ଦିନଯାକ ବେଶଦଳ ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇଥାନ୍ତି । ଏହି ଆନନ୍ଦରୁ ଅଫିସର-ମାନେ ମଧ୍ୟ ବାଦ୍ ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ବେଶୀ ପଇସା ପାଇବାର ଭରସାରେ ସେଇମାନଙ୍କ ବସାରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଭିନୟମାନ ହୁଏ ।

ପ୍ରଥମେ ହାଣ୍ଡି, କୁଣ୍ଢେଇ, ଝାଡ଼ୁ, ଡାଲ, ପତର ଧରି ଶବର ପରିବାରର ସମବେତ ନାଚ ହୁଏ । ମୁହଁରେ ସିଟିର ମାରି ଶବର ନାଟର ଅନୁକରଣରେ ବାଜା ବଜାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଏ । ତା'ପରେ ଅସଲ ଅଭିନୟ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଅଞ୍ଚଳର ପୋଲିସ୍ ସବ୍-ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର, ପାଣ୍ଡ ଓ ପାଇକମାନଙ୍କୁ ନେଇ ନାନା ଚ୍ରେଷ୍ଟିଆ ପ୍ଲଟର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରାହୋଇଥିଲେ ପୋଲିସବାବୁ ଯାଇ ତା'ର କପଟ ତଦାରଖ କରନ୍ତି, ଶବର-ପଡ଼ାରେ କପଟ ଭାବରେ ଗୋପନରେ ପ୍ରୀତି ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ହୁଏ, ସେସବୁର ଅବିକଳ ରୂପ ଏହି ଅଭିନୟରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଶବର ଜାତି ଅପେକ୍ଷା ଅଭିନେତାମାନଙ୍କର ଆପଣା ମନର ଚିତ୍ରହିଁ ବେଶୀ ଫୁଟି ପଡ଼ୁଥାଏ ।

ସେଦିନ ହଠାତ୍ ସେହି ଖୋଲା ଅଭିନୟ ଦେଖି ଅବାକ୍ ହୋଇଯାଇଥିଲି । ମଟର ରେଲ ପାଖରୁ ଯୋଜନ ଯୋଜନ ବାଟରେ ପ୍ରତି ବରଷ ଏହିପରି ହୁଏ ।

ଏହିପରି ଆନନ୍ଦ ବସ୍ତିର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମିଳେ । ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁ ହିସାବରେ ଏହାର କାରଣ ଓ ବୟସ ପରିଧି ଠିକ୍ କହି ପାରିପାରିଲି ନାହିଁ । ତଥାପି ସେ ସମାଜର ନୈତିକ ମାନ ଉପରେ ଯେ ପର୍ବଟିଲରେ ଏହି ଅଭିନୟ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବ ପକାଉଥିବ ଏତିକି ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ନିଶ୍ଚୟ କାହାରି କୌଣସି ଆପତ୍ତି ରହିବ ନାହିଁ ।

ଏଥର ଅସଲ ବେଜୁନାଚ କଥା ପଡ଼ୁ । ଆମ ଆଡେ ଶାରଳା ଓ ଚର୍ଚ୍ଚିକା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ପାଟୁଆ ନାଚ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶାର ଅନେକ ଯାଗାରେ ଝାମୁଯାତ୍ରାର ପ୍ରଚଳନ ଅଛି । ବେଜୁକୁ ସେହି ଜାତୀୟ ଏକ ପର୍ବ ବୋଲି ପ୍ରଥମରୁ ଧରି ନିଆଯାଇ ପାରେ । ଅନେକ ପୁରୁଷରୁ ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ରାମଗିରିର ଜଣେ ଲୋକଙ୍କୁ ଜମି ଜାଗିରି ମିଳେ, ସେ ବେଜୁଯାତ୍ରାରେ ବେଜୁ ସାଜେ । ପ୍ରଥମେ ଦୁଇଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅରୁଆ ଖାଇ ସେ ଆପଣାକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିନିଏ । ପ୍ରଥମ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ ବାଜା ବଜାଇ ତାକୁ ନଈକୂଳକୁ ନିଆଯାଏ । ନଈକୂଳରେ ବେଜୁଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ମନ୍ଦିର ଅଛି । ସେଇଠି ସେବକ କ'ଣ ସବୁ ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ଓ ବେଜୁକୁ ସଜାଇ ଦିଏ । ରାମଗିରିର ବେଜୁ କଳା ସତସତ ଢେଙ୍ଗା ମଣିଷଟାଏ, କଳାଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲେ ସେ ଆହୁରି ଭୟଙ୍କର ଦିଶେ । ନାନା ପତ୍ର ଓ ଫୁଲର ମାଳରେ ତାର ଦେହ ପୂରି ଯାଇଥାଏ । ଖଡୁ, ତାଡ଼, ବାଜୁବନ୍ଧ ଓ କଣ୍ଠିହାର ପ୍ରଭୃତି ପିନ୍ଧି ସେ ପ୍ରକୃତରେ ଠାକୁରାଣୀ ପରି ଦିଶେ । ସେଇଠି ପୂଜା ସରିବା ପରେ ସେହି ମଣିଷଟି ଭିତରେ ବେଜୁଠାକୁରାଣୀ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ଓ ବାଜା ବାଜି ବେଜୁ ନଈରୁ ଆସେ । ସେତେବେଳକୁ ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ ମଣିଷର ଲହରି ଖେଳୁଥାଏ । କେତେଆଡ଼ୁ କେତେ ଶବର ପରିବାର ପିଲାପିଲି ଧରି ନାଚ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରଶସ୍ତ ଘର ଭିତରେ ଏ ନାଚ ହୁଏ । ମଝିରେ ଅଳ୍ପ ଜାଗା ଛାଡ଼ି ଚାରିଆଡ଼େ ଲୋକ ଖୁନ୍ଦିହୋଇ ବସିଥାନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କ ପାଇକମାନେ ହାତଦା ପକାଇ ବେତ ଧରି ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା କରୁଥାନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କ ମଝିରେ ଚଉକୀ ପଡ଼ି ହାକିମମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯାଗା କରି ଦିଆ ଯାଇଥାଏ । ରାତିସାରା ଏଇ ନାଚ ଚାଲେ । ଯେତେ ଯେତେ ରାତି ବେଶୀ ହୁଏ, ତେତେ ତେତେ ନାଚର ମାଦକ ବଢେ । ମଝିରେ ମଝିରେ ବେଜୁକୁ ଫୁରସତ୍ ଦେଇ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୁଆ ନାଚ ଆସେ । ପଞ୍ଚାଏ ଟୋକା ହାତ ଧରାଧରି ହୋଇ ଲହରୀ-ଛନ୍ଦରେ ନାଚି ନାଚି ଯାଆନ୍ତି । ବେଶ ଅଧଲଙ୍ଗଳା; ମୁହଁ ଓ ଦେହସାରା କଳାବୋଳା ହୋଇଥାଏ । ମୋଟ ଉପରେ ଶବରମାନଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କରାଯାଇ ଏ ସବୁ ବେଶ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ବେଜୁ ପାଖରେ ଜଣେ ଲୋକ ଅବିରତ ଧୂପଦାନୀ ଧରି ବସିଥାଏ । ଦରକାର ହେଲେ ବେଜୁ ସେହି ଝୁଣା ଧୂଆଁରୁ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ଥର ଶୋଷି ନେଇ ପୁଣି ସତେଜ ହୋଇ ଉଠେ । ଆହୁରି ଜୋରରେ ବାଜା ବାଜେ । ଝିମେଇ ପଡ଼ିଥିବା ଦେଖଣାହାରିମାନେ ପୁଣି ଝାଡ଼ି ଝୁଡ଼ି ଉଠନ୍ତି, ପୁଣି ଜୋରରେ ନାଚ ଚାଲେ ।

ଏମିତି ରାତି ସାରା ବେଜୁ ନାଚୁଥାଏ । ଦେଖିବା ଲୋକଙ୍କ ଆଖିରେ କଷ୍ଟ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ପାଖରେ ପାନ, ଗୁଆ, ଚୁଡ଼ା, ମୁଢ଼ି ନେଇ ଗ୍ରେଟିଆ ବଜାରଟିଏ ବସିଥାଏ । ଶେଷ ରାତି ବେଳକୁ ବେଜୁର ଭଲ ଭଲ ନାଚ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । କେତେବେଳେ ସେ ହେଣ୍ଟା ପରି ବୋବାଏ, କେତେବେଳେ ଭାଲୁପରି ଗର୍ଜନ କରେ; ପୁଣି କେତେବେଳେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ଭୈରବୀ ଖଣ୍ଡା ବୁଲାଇ ନାଚିବାକୁ ଲାଗେ । ତା'ପରେ ଗୋଟାଏ ଓଜନିଆ ଖଣ୍ଡାକୁ ତିନି ଚାରିଜଣ ଲୋକ ମାଟି ଉପରେ ସିଧା କରି ଧରନ୍ତି । ବେଜୁ ନାଚି ନାଚି ଯାଇ ସେହି ଖଣ୍ଡା ମୁନ ଉପରେ ପଦ୍ମାସନ କରି ବସେ । ବାଜା ସେମିତି ବାଜୁଥାଏ । ଭକ୍ତ ଦର୍ଶକମାନେ ହୋ ହୋ କରି ଉଠନ୍ତି, ମୁହଁର ସିଁସିଁର ଶବ୍ଦରେ ଯାହାର ନିଶା ଆହୁରି ବଢ଼ିଯାଏ । ଏମିତି ସେଦିନର ରାତି କଟିଯାଏ । ତଥାପି ବେଜୁର କ୍ଲାନ୍ତି ଆସେ ନାହିଁ । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା'ର ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନ ଥାଏ; ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ କଣ କିଛି ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ସେବକମାନଙ୍କ କାନରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥାଏ, ପାଣ୍ଡ ବା ହାକିମ ହୁକୁମାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ସେମାନଙ୍କର ଗଳାରେ ଆପଣା ଖଣ୍ଡା ଲମ୍ବାଇ ଦିଏ ବା ଆପଣା ଭୋଗରୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ କମଳା-ଲେମ୍ବୁ ଧରାଇ ଦିଏ ।

ତା' ଆରଦିନ ସକାଳୁ ମଣିଷ-ପଟାଳୀ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ, ସମସ୍ତେ ଯେଝା ଘରକୁ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି । ଦିନଯାକ ପୂର୍ବଦିନ ପରି ରହସ୍ୟ-ରୂପାୟନମାନ ବାହାରେ, ଢୋଲ୍‌ବାଜାର ଶବ୍ଦରେ ସାଆାକୁ ସାଆା କମ୍ପି ଉଠୁଥାଏ ।

ସେଦିନ ସଞ୍ଜକୁ ଅସଲ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ସଞ୍ଜହେଲେ ବାଜା ବଜାଇ ବେଜୁକୁ ନଈକୂଳ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖକୁ ନିଆଯାଏ । ପୂର୍ବଦିନ ପରି ସେବକ ସେଠି ନାନା ପ୍ରକାରର ପୂଜା କରେ । ରାତି ପ୍ରହରକ ବେଳକୁ ପ୍ରସନ୍ନା ଠାକୁରାଣୀ ରୂପଧରି ବେଜୁ ନଈ କୂଳରୁ ଆସେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ ଦୁଇଗୁଣ ଭିଡ଼ । ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡରେ ବେଜୁ ଲାଗି କଣ୍ଟାଦୋଳି ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ଲମ୍ବା ମୁନିଆ କଣ୍ଟା ପିଟା-ହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ କାଠର ଆସନ ଦୁଇଟା ଖୁଣ୍ଟ ପୋତା ହୋଇ ଝୁଲୁଥାଏ । ସେଇଠି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ବେଜୁର ବେଶ ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ହୋଇଯାଏ । କଳାଶାଢ଼ୀ ଉପରେ ଶାଗୁଆ ପତରର ମାଳ ତା'ର ଭୈରବୀ କାନ୍ତିକୁ ଆହୁରି ବଢ଼ାଇଦିଏ । ଅନେକ ନାଚି ନାଚି ହଠାତ୍ ଲମ୍ଫ ଦେଇ ବେଜୁ ସେହି କଣ୍ଟା ଆସନ ଉପରେ ଯାଇ ବସେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିଶ୍ୱାସୀ ମଣିଷ ଭିଡ଼ର ଉଲ୍ଲୋଳ କଣ୍ଠରେ ପୂର୍ବ-ରାତିର ନିଶା ଆହୁରି ମତ୍ତ ହୋଇ ଉଠେ । ମୁଖର ସିଁସିଁର ଶବ୍ଦରେ ଶବରମାନେ ସବୁ ଭୁଲି ମାତି ଉଠନ୍ତି । ଚାରି ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଲୋକ ଦୋଳିର ଦଉଡ଼ି ଧରି ବେଜୁକୁ ଝୁଲାଉଥାନ୍ତି । ତା'ପରେ ବନ୍ଦନା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଆଗରେ ଚଣ୍ଡୀପାଠ ହେଲାପରି ବେଜୁ ଆଗରେ କଳାମାଳଶ୍ରୀ ଓ ଗମାମାଳଶ୍ରୀ ବୋଲାହୁଏ । ପ୍ରଥମଟି କେବଳ ବେଜୁର କଳା-ରୂପର ବର୍ଣ୍ଣନା ।

ସର୍ବାଙ୍ଗେ କଳା ଶରୀର ତୋହର, କଳା କେଶର ତୈଳ ଜର ଜର

କଳା ଝୀନ ଶାଢୀ ତୋ ଦେହକୁ ଶୋଭେ,

ନୟନାକଳା ତ୍ରିଭୁବନ ମୋହେ ଗୋ ।

କଳା ବେଳ ଚକ୍ଷୁ ତୋଳା, ଗୋ ଅଭୟା

ମାଗୋ, ତାମ୍ବୁଲ ବସ୍ତନେ ଦାନ୍ତ ତୋ କଳା । ଇତ୍ୟାଦି ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ବନ୍ଦନାଟି ମହିଷାସୁର ବଧ ଉପାଖ୍ୟାନର ଅନ୍ୟତମ ଅନୁକରଣ । ଲୋକ-କବିର ସାହସୀ କଳ୍ପନା ଭିତରେ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ସ୍ତୁତି ଏକ ଲୋକ-କାବ୍ୟରେ ରୂପାୟିତ ହୋଇପାରିଛି । ଅସୁରର ନାମ ଗମା-ମହିଷାସୁର । ପୃଥିବୀଯାକ ଏକଛତ୍ର କରି ସେ ଅତି ପ୍ରବଳ ହେବାରୁ ଦେବତାମାନେ ଅଭୟା ପାଖରେ ଗୁହାରି କଲେ । ମହିଷାକୁ ମାରି ଦେବକୁଳ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ହେବ । ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ, ଶିବ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେବତା ନାନା ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ରରେ ଅଭୟାଙ୍କୁ ଭୂଷିତ କରିଦେଲେ । ଦେବତାମାନଙ୍କର ଗୁହାରି ଶୁଣି ଦେବୀ ବନସ୍ତକୁ ଗଲେ । ମହିଷାସୁରର ଅନୁଚରମାନେ ବିନ୍ଧ୍ୟପର୍ବତରେ ଦେବୀଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କର ରୂପରେ ମୋହିତ ହୋଇଗଲେ । ଦେବୀ ସେମାନଙ୍କୁ କହିଲେ, "ଆଗରୁ ମୋର ପିତାମାତା କେହି ନାହାନ୍ତି, ମୁଁ ଅଗ୍ନି-ସମ୍ଭୂତା । ମୁଁ ମହିଷାସୁରକୁ ମାରିବାକୁ ଆସିଛି ।" ଦୂତମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଦେବୀଙ୍କ ରୂପରାଶିର ବର୍ଣ୍ଣନା ଶୁଣି ଅସୁର ବନକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲା ଦେବୀ ତପସ୍ୟାରେ ବସିଛନ୍ତି । ଲକ୍ଷ ଯୁବତୀରେ ନାୟିକା କରିବାର ଲୋଭ ଦେଖାଇ ମହିଷା ତାଙ୍କୁ ଆପଣା ସହିତ ଯିବା ପାଇଁ ଡାକିଲା ।

"ପର୍ବତ ଶିଖରେ ମାଗୋ ବେଲବନକା,

ଏଥିରେ ସୁନ୍ଦରୀ କି କରୁ ଏକା ।

ଯୋଗିଣୀ ହୋଇ ଜଟା କାଛଟା ବାନ୍ଧୁ,

ଏ ନବ ଯୌବନ କେମନ୍ତେ ରଖିଛୁ ।

ସିନ୍ଦୁର ବିନ୍ଦୁ-ଲୋଚନା ଗୋ,

ମାଗୋ, କୃତାଞ୍ଜଳିରେ କେତେ କରୁ ଭାବନା ।"

ମହିଷାର ଅଳି ଶୁଣି ଦେବୀଙ୍କ କ୍ରୋଧ ବଢ଼ିଲେ ନ ସରେ । ଅସୁରର ପଦଭରର ସହି ନ ପାରି ତାଙ୍କ ମୁଖରୁ ରୁଧିର ଧାର ବହି ଯାଉଥାଏ । ଦେବୀ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, "ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ ସତ୍ୟ କରିଛି, ଯିଏ ମୋତେ ସଂଗ୍ରାମରେ ଜିଣି ପାରିବ, ସେହି ମୋର କାନ୍ତ ହେବ ।" ତା'ପରେ ହେଲା ଯୁଦ୍ଧ । ମହିଷାର ଖଡ୍ଗକୁ ଦେବୀ ତ୍ରିଶୂଳ ମାରି ଅଟକାଇଲେ । ମହିଷାର ପିଣ୍ଡ ଭୂଇଁରେ ଲୋଟିଲା । ଶବ୍ଦାଘାତରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କମ୍ପିଲା । ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଗୃହଆଡେ ଦେବୀଙ୍କର ଜୟ ଜୟକାର ହେଲା ।

ଦୁର୍ଗା ଓ ମହିଷାସୁରର କାହାଣୀରେ ଏଠାରେ ଯାହାସବୁ ମଠାମଠି ହୋଇଛି, ତାହା କେବଳ ଲୋକଗାଥାର କଳ୍ପମତ । ଦେବତାମାନଙ୍କର ଗୁହାରି ଶୁଣି ଏଠାରେ ଦେବୀ ବନକୁ ଯାଇଛନ୍ତି । ବିବାହର ସର୍ତ୍ତ ହିସାବରେ ଦୁର୍ଗା ମହିଷାକୁ ଯାହା କହିଛନ୍ତି ତାହା ମଧ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲୀ ସମାଜର ନିଜସ୍ୱ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୃଥିବୀର ନାନା ଦେଶରେ ବନ୍ୟଜାତି ଭିତରେ ଏହିପରି ବିବାହ ସର୍ତ୍ତ ରହି ଆସିଛି । ଯୁବକ ଓ ଯୁବତୀ ମଧ୍ୟରେ ବଳ ପରୀକ୍ଷା ହୋଇ ଯଦି ଯୁବକ ଜିତି ପାରିଲା ତେବେ ଯୁବତୀଟିକୁ ସେ ବିବାହ କରି ପାରିବ । ଏଠାରେ ବେଜୁର ବନ୍ଦନା-ଗାଥା ଭିତରେ ସେହି ପ୍ରଥାଟି ଅବିକଳ ଫୁଟି ଉଠିଛି

ବନ୍ଦନାପରର କାମ ହେଉଛି ଭକ୍ତ ସମାଗମ । ଗତବର୍ଷ ବେଜୁବେଳେ ଅନେକ ଲୋକ ବେଜୁଠାରୁ ନାନା ବର ମାଗିଥାନ୍ତି । ଏଥରକ ବେଳେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଆସି ମନସ୍କାମନା ପୂର୍ତ୍ତି ହେବାର ଜବାବ-ଦେହୀ ଦେଇଯାଆନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପିଲାପିଲି ହେବାର ବର ମାଗି ବେଜୁ ପାଖରେ ମାନସିକ କରିଯାଆନ୍ତି । ହୁଏତ ଯାହାର ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ ହୋଇଥାଏ, ସେ ଆପଣା ପିଲାଟିକୁ ନେଇ ବେଜୁ ପାଖକୁ ଆସେ । ବେଜୁର ଭୟଙ୍କର ମୁଖାବୃତ୍ତିରେ ଜନନୀର କୋମଳ ଭାବ ଖେଳି ଯାଉଥାଏ । ହଜାର ହଜାର ମଣିଷର ଭିଡ଼ ଭିତରୁ ବାହାରି ସ୍ୱେଦସ୍ନାତା ଶବର-ମାଆ ଯେତେବେଳେ ଆପଣାର ମାସିକିଆ ବା ଦୁଇମାସିଆ ଛୁଆଟିକୁ ବେଜୁ କୋଳକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଉଥାଏ, ସେତେବେଳେ ସେ ଯେପରି ବରପକର ବୋଝ ଉଶ୍ୱାସ କରିଦିଏ । ଆଶୀର୍ବାଦର ହାତ ଦେଇ ବେଜୁ ଶିଶୁଟିର ମୁଣ୍ଡ ଆଉଁସୁଥାଏ, ସହସ୍ର କଣ୍ଠର ରବରୋଳ ଭିତରେ ଶିଶୁଟି ଏକାବେଳେକେ ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇଯାଏ । ଯାହାର ଦାନର ଫଳ ପୁଣି ତାହାରିଠାରୁ ଗ୍ରହଣ କରି ମା'ର ଉଲ୍ଲସିତ ବୁକୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଶିହରି ଉଠେ, ସରଳ ଶୁଦ୍ଧ ମାଆର ସମ୍ପର୍ଣରେ ସେ ବେଜୁଠାରୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ନେଇ ଆସେ

ବରଦାର ବରଦାନର ହିସାବ ନିକାଶ ଓ ଆଶୀର୍ବାଦ ପରେ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । କର୍ଣ୍ଣାର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଆସନ ଉପରେ ବେଜୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର ଦେଖା ଯାଉଥାଏ । ଯାହାର କିଛି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା କଥା, ସେ ମନ ଭିତରେ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନଟି ଭାବି ଗୃହଳ ମୁଠାଏ ବେଜୁର ହାତକୁ ବଢାଇଦିଏ । ବେଜୁ ସେହି ଗୃହଳକୁ ନାକ ପାଖକୁ ନେଇ ଶୁଙ୍ଘେ ଓ ପ୍ରଶ୍ନ ସହିତ ଯଥାଯଥ ଉତ୍ତରମାନ କହିଦିଏ । ଯେଉଁ ଲୋକ ପ୍ରଥବର୍ଷ ବେଜୁ ହୁଏ, ସେ ନାଁ ଦସ୍ତଖତ କରିବା ଛଡ଼ା ବେଶୀ ପାଠ ପଢ଼ି ନାହିଁ । ବେଜୁ ହୋଇ ଯେଉଁସବୁ ଭାଷା ଓ ଶବ୍ଦ ସେ ବ୍ୟବହାର କରେ ବ୍ୟାବହାରିକ ଜୀବନରେ ସେ ନିଜେ ତାହାର କୌଣସି ଅର୍ଥ ଜାଣି ନ ଥାଏ । ତଥାପି କି ପ୍ରତିଭା ବଳରେ ଯେ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡିକ ଠିକ୍ ଠିକ୍ କହି ଦେ ତାହାର

ଯଥାଯଥ ଉତ୍ତର ଦିଏ, ଦେଖି ସେଦିନ ଅତି ବିସ୍ମିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ହାକିମ ହୁକୁମାଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେଜଣ ଗୁଣ୍ଡିଲ ମୁଠା ଦେଇଥିଲେ । ବେଜ୍ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ଅବିକଳ କହିଦେଲି ଓ ସେଗୁଡ଼ିକର ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ଦେଲା । ଶୁଣିଲି, ଗଲବର୍ଷ ବେଜ୍ କହିଥିବା ସେମାନଙ୍କର କେତେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ବର୍ଷକ ଭିତରେ ସଫଳ ହୋଇଛି । ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ଏସବୁ ଦେଖି ସଠିକ୍ କିଛି ବାରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଏବେ ମନଃଶାସ୍ତ୍ରର ମନଃ ପ୍ରବେଶ (*Mind reading*) ଓ ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି (**Chainvoyance**) ଯେଉଁ କେତୋଟି ନୂତନ ଦିଗର ସଙ୍କେତ ମିଳିଛି, ପଣ୍ଡିତମାନେ ସେସବୁର ଗଭୀର ପରୀକ୍ଷା ଓ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା ଚଳାଇଛନ୍ତି । ଅନେକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ଭାରତର ନାନା ଅଞ୍ଚଳ ବୁଲି ଏହି ଦିଗରେ ନାନା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଓ ନିଦର୍ଶନ ପାଉଛନ୍ତି । କ୍ୟାନନ୍ ସାହେବ (*Sir Alexander Cannon*) ତାଙ୍କ ଭାରତ ଯାତ୍ରାରୁ ନାନା ବିଷୟବସ୍ତୁ ସଂଗ୍ରହକରି ଏହାର ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ଭୂମିର ସୂଚନା ମଧ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ତଥାପି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ସଂଗତ ତଥ୍ୟ ଖୋଜି ପାଇବା ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ । ଆମ ଦେଶର ଧର୍ମାଗୁରୁ ଦିନେ ଏହିସବୁ ବେଜ୍, କାଳେସୀ ଓ ବୃକ୍ଷପୂଜା ମଧ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ଥିଲା । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଂଶୟବାଦର ଝଲକରେ ପଡ଼ି ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଆମେ କେତେଦିନ ଧରି ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ବା କୁସଂସ୍କାର କହି ଉଡ଼ାଇ ଦେଉଥିଲୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦୂର ଆମେରିକାରେ ହିନ୍ଦୁ ମନୋବିଜ୍ଞାନର ତନ୍ନ ତନ୍ନ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେଉଥିବା ବେଳେ ଆମର ଦେଶର କାଉଁରି କୁହୁକ ମାଆ ଠାକୁରାଣୀ ଆଡ଼କୁ ଆମ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରି ଆସିଛି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଗାଆଁମାନଙ୍କରେ ଏହି ସବୁର ଶରଣ ନେଇ ଲୋକେ ସମସ୍ତ ରୋଗ ଭଲ କରନ୍ତି, ନାନା ମନାସ ପୂରଣ କରନ୍ତି । ଦେଶର ନାନା ଅଭିସନ୍ଧିରେ ନାନା ଯାନଯାତ୍ରାରେ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ଏହାର ଭଙ୍ଗା ସଙ୍କେତ ପଡ଼ି ରହିଛି । ଓଡ଼ିଶାରେ ଅଷ୍ଟସଖୀ ରୂପେ ଅଷ୍ଟଦେବୀ ବିଭିନ୍ନ ପୀଠରେ ରହିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମନ୍ଦିର-ଇତିହାସରେ ଏହି ସବୁ ଅଦ୍ଭୁତ ଶକ୍ତିର ନାନା କାହାଣୀ ପୂରିଛି । ସେସବୁ ଖୋଜି ବାହାର କରି ତା'ର ତୁଳନାତ୍ମକ ଆଲୋଚନା କଲେ ଆମ ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ମନ ତଥା ଭାରତୀୟ ଧର୍ମର ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ଜ୍ଞାନର ନାନା ସତ୍ୟ ଆମର ମନୋଗତ ହୋଇପାରିବ । ରାମଗିରିର ବେଜଯାତ୍ରା ଠିକ୍ ସେହିପରି ଏକ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଏ ବିଷୟରେ ବିଶଦ ତଥ୍ୟ ପାଇବା ଲାଗି ଏ ସ୍ଥାନକୁ ବାର ବାର ଆସି ପ୍ରତ୍ୟେକଟି କ୍ରିୟାନୁଷ୍ଠାନକୁ ପରଖି ଦେଖିବାକୁ ହେବ । ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଜିଜ୍ଞାସାବହିତ ଏସବୁର ଆଲୋଚନା କଲେ ଅନେକ କଥା ଆମର ଦୃଷ୍ଟି ଭିତରକୁ ଆସିପାରିବ ।

ତା'ପରେ ବଳି ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଗତବର୍ଷର ନାନା ମନାସ କରି ଅନେକ ବୋଦା ପଣ ରଖିଥିଲେ । ମନସ୍କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାରୁ ସେମାନେ ବୋଦାଟିଏ ଲେଖାଁ ଧରି ଆସିଛନ୍ତି । ତା'ଛଡ଼ା ପାହେ ମଧ୍ୟ ଆପଣା ଇଲାକାରୁ ବେଜ ବଳି ଲାଗି ବୋଦା

ଯତ୍ନେ କରି ଅଣିଛନ୍ତି । ସବୁମିଶି ସଂଖ୍ୟା ପଚିଶ-ସରିକି ହେବ । ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ପରେ ହଠାତ୍ ଘଣ୍ଟ ଘଣ୍ଟା ଗରଜି ଉଠିଲା । ଭୈରବୀ ବେଜୁର ଶ୍ରଦ୍ଧାକର ଯାବକମାନେ ମୁହଁରେ ପୁଣି ସିସିରି ବଜାଇ ଉଠିଲେ । ବେଜୁର ଦେହ ସେତେବେଳକୁ ଗୋଟାକ-ଯାକ କମ୍ପି ଉଠୁଥାଏ । କଣ୍ଟାଦୋଳିର ଆସନ ଉପରେ ତା'ର ଉନ୍ମତ୍ତ କମ୍ପନ ଏକ ମୁଗ୍ଧ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି କରି ଦେଇଥାଏ । ସେବକ ତା'ର ପୂଜା କର୍ମ ସାରିଲା । ବେଜୁ ସାମନାରୁ ବଳିଆର ଯାଏ ମଣିଷ ଆଡ଼ ହୋଇଗଲେ । ପାଇକମାନେ ବେଡ଼ାଧରି ମଣିଷ ପଟାଳିକୁ ସମ୍ଭାଳି ରଖିଥାନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ବଳିଟି ପଡ଼ିଲା । ମୁଣ୍ଡଟା ଛିଡ଼ି ପଡ଼ିଗଲା ମାତ୍ରକେ ସେବକ ଗଣ୍ଡିଟାକୁ ବେଜୁ ପାଖକୁ ନେଇଗଲା । କବନ୍ଧ ପିଣ୍ଡଟା ସେତେବେଳେ ପ୍ରାଣର ଅଜ୍ଞାନ-ପ୍ରବୃତ୍ତି ଟାଣରେ ଛଟପଟ ହେଉଥାଏ । ଗଳାନଳୀ ଦେଇ ସଦ୍ୟ ରକ୍ତ ଫସ୍ ଫସ ବାହାରି ଆସୁଥାଏ । ବେଜୁର ରୂପ ସେତେବେଳକୁ ବଦଳି ଗଲାଣି । ତା'ର ଜିଭ ବାହାରି ଆସିଲାଣି, ପକ୍ଷ୍ମସହ ଚକ୍ଷୁ-ଡ଼ୋଳା ସ୍ଥିର ହୋଇଗଲାଣି, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗ୍ରୀବ ହୋଇ ସେ ଶୂନ୍ୟଲାଗି ଅନାଇ ରହିଛି । କବନ୍ଧଟା ତା'ର ହାତରେ ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରକେ ବେଜୁ ପାଖରେ ମୁହଁ ଭର୍ତ୍ତି କରିଦେଇ ସେ ରକ୍ତଗୁଡ଼ାକ ପିଇଗଲା । ଗୋଟାକ ପରେ ଗୋଟାଏ ବଳି ପଡ଼ି ଚାଲିଲା । ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିକର ପ୍ରାଣବାୟୁ ରକ୍ତ ପିଇ ବେଜୁ ରକ୍ତିମ ହୋଇ ଉଠିଲା । କଳାଶାଢ଼ୀ ଭିତରୁ ତା'ର କରାଳୀ କାଳୀ ରୂପ ସ୍ୱତଃ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ସେତେବେଳେ ଆଉ କାହାରି ମନରେ ଦୟାନାହିଁ, ପ୍ରାଣନାଶର କ୍ଳେଶ ନାହିଁ, ଦେବୀ ମୁଖକୁ ଚାହିଁ ସମସ୍ତେ ସଦ୍ୟରକ୍ତର ଶୁଦ୍ଧ ସମର୍ପଣ ବେଳେ ଜୀବନଦାତ୍ରୀ ଜନନୀର ଜୟ ଜୟ କାର କରି ଉଠୁଥାନ୍ତି ।

ଗତବର୍ଷ କୋଡ଼ିଏ, ପଚିଶଟା ବଳିର ରକ୍ତ ପିଇ ବେଜୁ ବାନ୍ତି କରିଥିଲା । ତେଣୁ ଏବର୍ଷ ଦଶଟା ପରେ ସେ ଆଉ ରକ୍ତ ପିଇଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଥାରକ୍ଷା ଲାଗି ସେବକ କେବଳ ଚେପ୍ଟିଆ ପଥର ଗୌପଦୀଟିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଳିର ସଦ୍ୟରକ୍ତ ବେଜୁର ଗୋଡ଼ତଳେ ରଖି ଦେଇ ଆସୁଥାଏ । ବଳିରକ୍ତକୁ ହଜମ କରିବାକୁ ବେଜୁ ତୁହାକୁ ତୁହା ଝୁଣାଧୁପ ଶୋଷି ଚାଲିଥାଏ ।

ତା'ପରେ ଶେଷ କୃତ୍ୟ । ପନ୍ଦର ଗଜ ଛଡ଼ାରେ ଦୁଇଟା ଅଗ୍ନିଶଯ୍ୟା ତିଆରି କରାଯାଇଥାଏ । ସକାଳୁ ଗଣ୍ଡି କାଠର ନିଆଁ ଜଳାଇ ତାର ରଡ଼ଖଣ୍ଡ-ମାନଙ୍କରେ ଅଗିକଯାକ ଭୂଇଁ ଲାଲ ଧକ ଧକ୍ ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ସେ ଯାଏ ରାସ୍ତା ପରିଷ୍କାର କରିଦିଆଗଲା । ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଗ୍ନିର ସମାକର୍ଷୀ ଦୃଶ୍ୟ ବେଜୁ ଆଖିରେ ଅଗ୍ନି ଖେଳାଇ ଦେଲା । ପୁଣି ଘଣ୍ଟା ମାଦଳ ବାଜି ଉଠିଲା । ପୁଣି ବେଜୁ ଧୂପ ଧୂଆଁରୁ ଚୂରଶୋଷା ଟାଣି ନେଇ ଉଗ୍ର ହୋଇ ଉଠିଲା । କଣ୍ଟା ଦୋଳିରୁ ଲମ୍ଫ ଦେଇ ସେ ଗୋଟାକଯାକ ନିଆଁ ପଟାଳି ଉପରେ ଦୁଇଥର ବୁଲି ଆସିଲା । ତା'ପରେ ଭକ୍ତ ଓ

ଦର୍ଶକଙ୍କର ପାଳି । ଆପଣା ସେବକ ଓ ହାକିମମାନଙ୍କୁ ଦୁଇ ହାତରେ ଧରି ଥରକୁ ଥର ବେଜୁ ନିଆଁ ଉପରେ ଚଲାଇ ନେଉଥାଏ । ବଡ଼ କୌତୁହଳ ଲାଗିଲା । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବେଜୁର ହାତ ଧରି ଖାଲି ପାଦରେ ନିଆଁରେ ଚାଲିବାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲି । ସେତେବେଳର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା-ପ୍ରବଣ ମନଟାକୁ କିଏ ଅଧିକାର କରିଥିଲା କେଜାଣି, ଗୋଡତଳେ ଏତେ ଟିକିଏ ନିଆଁ କାଟିଲା ନାହିଁ । ଅଙ୍ଗାର ମାଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ ପରିଷ୍କାର ଶୁଭୁଥାଏ, ଅଥଚ ଅଙ୍ଗାରର ଦାହନ ଗୋଡକୁ ଏତେଟିକିଏ ଲାଗୁ ନ ଥାଏ । ବେଜୁର ହାତଧରି ସମସ୍ତେ ନିଆଁ ବୁଲି ଆସିଲେ । ସେ ଦିନ ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ଜଣଙ୍କୁ ବେଜୁ ଏହି ନୂତନ ଅଭିଜ୍ଞତା ଦେଇ ଥିଲା । ସାରଳା ଓ ଚର୍ଚ୍ଚିକା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ଏହିପରି ଅଗ୍ନିଯାତ୍ରା ହୁଏ ବୋଲି ଶୁଣିଛି । ଓଡ଼ିଶାର ଗଡଜାତରେ ମଧ୍ୟ ଆଜିଯାଏ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ମାଣ୍ଡୁ ପରୀକ୍ଷାର ଚଳନ ଅଛି । ପୂର୍ବ ଯୁଗର ଅଗ୍ନି ପରୀକ୍ଷା ପରି ସେଠାରେ ଅପରାଧ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ଲାଗି ଲୋକଙ୍କୁ ଜଳନ୍ତା ନିଆଁ ଉପରେ ଚଲାଇ ନିଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଠାକୁରାଣୀ ବା ଦେବତାର ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ମଣିଷର ହାତ ଧରି ସାଧାରଣ ଲୋକ ନିଆଁ ଉପରେ ଚାଲିଯିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପ୍ରଥମେ ଏଇଠି ଦେଖିଲି । ପୃଥିବୀର ଅନେକ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାରେ ଏହି ଅଗ୍ନି ପରୀକ୍ଷା ରହିଛି । ଉତ୍ସବ ଦିନମାନଙ୍କରେ ତିବ୍ବତରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରାଯାଏ ।

ନିଆଁ ଚାଲି ପରେ ଲୋକମେଳା ଭାଙ୍ଗିଯାଏ । ବେଜୁ ନାଚି ନାଚି ପ୍ରଥମେ ପାଇକଙ୍କର ଦାଣ୍ଡକୁ ଯାଏ । ତା'ପରେ ଗାଆଁ ଯାକ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦାଣ୍ଡରେ ତାକୁ ନାଚିବାକୁ ହୁଏ । ତା'ପରେ ସବୁ ଶୁନଶାନ୍ ହୋଇଯାଏ । ବରଷକର ବେଜୁ ଯାତ୍ରା ଏଇଠି ଶେଷ । ପରଦିନ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ସେବକ ରାମଗିରିର ଘରେ ଘରେ ମୁଗର କେତୋଟି ଚାରାଗଛ ବାଣ୍ଟି ଦେଇଯାଏ । ପର୍ବର ବୁହିଲି ତିନିଦିନ ଆଗରୁ ପୋଡ଼ିଚଲିଯାଏ ମୁଗକୁ ଭିଜା ବାଲି ଭର୍ତ୍ତି ପାଲମଟିରେ ତାକୁ ବୁଣି ଦିଆଯାଏ । ଯାତ୍ରା ତିନିଦିନଯାକ ପାଲମ ସେହି ଠାକୁରାଣୀ ଘରେ ରହେ । ଏହି ମୁଗରୁ ଚାରାଗଛ ଉଠେ ଓ ଏଇଆକୁ ଘରେ ରଖିଲେ ବରଷଯାକ ଅଗ୍ନି ଭୟ ନ ଥାଏ ଓ ଶସ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଯାତ୍ରା ସରିଲେ ବେଜୁ ପୁଣି ସାଧାରଣ ମଣିଷ ହୋଇଯାଏ । ତା'ର ତିନୋଟି ପୁଅ-ଝିଅ, ରାଜାଙ୍କ ଜାଗିରକୁ ହାଣି ଚଷି ସେ କୁଟୁମ୍ବ ପୋଷେ ! ତିନିଦିନକାଳ ଠାକୁରାଣୀ ସାଜି ତା'ର ଚୁଟିଗୁଡ଼ାକ ଲମ୍ବା ହୋଇଯାଇ ଥାଏ । ମୁଁ ସେଦିନ ବୁଡ଼ିକର ଅନୁଷ୍ଠାନ କଥା ପଚାରିଲେ ସେ ତା'ର କୌଣସି ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରେ ନାହିଁ । କହେ, ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ପୂଜା ସରିଲେ ସତେ ଯେପରି ଠାକୁରାଣୀ ମୋ ଭିତରେ ପଶିଗଲା ପରି ଲାଗେ । ତା'ପରେ ମୁଁ ଆପଣା କଥାସବୁ ଭୁଲିଯାଏ । ଭୋକ ଶୋଷ କୁଆଡ଼େ ପାଶୋରି ଯାଏ । ଯାହାସବୁ ମୁଁ କରେ,

ଏତେ ବେଳ ଧରି ଯେ ମୁଁ ନାଚେ, ସେସବୁ ମୁଁ କିଛୁ ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ ! ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର କଥା ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେଇଆ । ଯିଏ ଯାହା ପଚାରେ, ହଠାତ୍ କୁଆଡେ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନ ତା'ର ମନକୁ ଆସିଯାଏ ଓ ତା'ର ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟ ସେଇ ମନରୁ ମିଳେ ! ତେଣୁ ଏଠାରେ ବେଳ ବି ଅପଣା ଯୋଗ୍ୟତାର ପ୍ରଶ୍ନ ବି ଉଠେ ନାହିଁ । ଦିନଦିନର ଦୈବାନନ୍ଦ ପରେ ସେ ଅତି ସାଧାରଣ ମଣିଷ ହୋଇରହେ; ଜଣେ ଗଉଡ଼, ଜମି ଚଷେ, ମାଛକୁ ଗୃହମୋଣ କରିବାରେ ଦିନକଟା ଲାଗିଥାଏ ।

ଏବର ଧର୍ମ ଭାବନା ଅନେକ ଦୂରକୁ ଆଗେଇ ଗଲାଣି । ସେଥିଲାଗି ବେଙ୍ଗ, କାଳେଶୀ ଓ ତାମିଲନାଡୁରେ ପ୍ରଚଳିତ ମରଅଣ୍ଡାର ନମୁନା ଧର୍ମଟି ଆମ ଆଗରେ ସହଜରେ ଧରା ପଡ଼ୁନାହିଁ । ସେ ଅନେକ ଯୁଗ ଆଗର କଥା, ଅନେକ ଇତିହାସ ପୂର୍ବର ପ୍ରଥମ କାହାଣୀ । ମଣିଷ ଅଳ୍ପଦିନ ହେବ ଏକାଠି ରହି ଶିଖିଥାଏ, ନାନା ଅସ୍ତ୍ର, ନାନା ଯାସ, ତା'ର ଅନଭିଜ୍ଞ ମନକୁ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥ କରି ରଖିଥାଏ । ସେତେବେଳେ ନାନା ଦେଶୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ସଭ୍ୟତା ଗଢ଼ା ହେବାକୁ ଅନେକ ଡେରିଥିଲା । ଆକାଶରେ ତୋଫାନ ଓ ବଜ୍ର, ପୃଥିବୀରେ ବନ୍ୟା ଓ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ, ପାତାଳରେ ଭୂମିକମ୍ପ ଓ ଅଗ୍ନ୍ୟୁତ୍ପାତ—ସବୁବେଳେ ମଣିଷ ଆପଣା ଗୁହାରେ ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ ଜୀବନ ନେଇ କମ୍ପୁଥିଲା । ଏହି ଭୟରୁ ରକ୍ଷାକବଚ ଭାବରେ ସେ ଆପଣା ସ୍ଥୂଳ ଭାବନାରେ ନାନା ପ୍ରତୀକମାନ ବାହାରକଲା ।

ଡାଳିମ୍ବ କୁମର ବା କଲରାଇ ଫୁଲ କାହାଣୀରେ ବୁଢ଼ା ଅସୁରର ଜୀବନ ତା'ଭିତରେ ନଥାଏ । କେଉଁଠି କେତେ ଦୂରନ୍ତର ଦରିଆରେ ଗୋଟିଏ ମାଛ, ମାଛ ପେଟରେ ଫରୁଆ, ଫରୁଆ ଭିତରେ ଭଅଁର । ସେଇ ଭଅଁରକୁ ମାରିପାରିଲେ ଏଣେ ଅସୁର ମରେ । ଗ୍ରୀକ୍ ଦେଶର ମନସ୍ (**Manas**) ଓ ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରର କା (**Ka**) ଏହି ଠୁଳ ପ୍ରାଣରେ ଇଙ୍ଗିତ ଦିଏ । ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ ସମାଜକୁ ଆସିଲା, ସମସ୍ତ ସମାଜର ରକ୍ଷାକବଚ ରୂପରେ ସେ କୌଣସି ଗଛ, ଫଳ ବା ଜୀବକୁ ଜୀବନ ପ୍ରତୀକ କରି ରଖିଲା । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଗାଁଏ ଗାଁଏ ଗଛ, ଫଳ ଓ କୌଣସି ଜୀବର ପୂଜା କରାଯାଏ । ଜଗତ୍ସିଂହପୁର ଓଷାରେ କୋକିଶିଆଳଙ୍କର ପୂଜା ଏବେ ବି ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ନାନା ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ନେଇ ସମାଜରେ ନାନା ଗୋତ୍ରର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସାହାଡ଼ା, ବର, ଓସ୍ତ, ବେଲ ପ୍ରଭୃତିକୁ ଲୋକେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ପବିତ୍ର ବୋଲି ପୂଜା କରନ୍ତି । ଏହି ଆରୋପ-ପୂଜା କେବଳ ଭାରତରେ ନାହିଁ, ପୃଥିବୀରେ ସର୍ବତ୍ର ରହିଛି । ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ଜନ୍ମ ପରେ ଦୁଇହଜାର ବରଷ କଟିଗଲାଣି । ଏହି ଆରୋପରେ ନାନା ରୂପ ବଦଳା ହୋଇଗଲାଣି । କିନ୍ତୁ ଅଶିକ୍ଷା, ଅବିଦ୍ୟାର ପ୍ରାକୃତିକ ଓ ସାମାଜିକ ପାହାଡ଼ ଭିତରେ ଯେଉଁ ମଣିଷ ଅଟକିଯାଏ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ବଦଳି ପାରିନାହିଁ, ସେ ସେହି ଯୁଗର ପୂଜା ଓ ଧର୍ମ ଭାବନାର ସ୍ତରରେ ପଡ଼ି ରହିଛି ।

ଏହି ଆଦମ ଭାବନାରେ କ୍ରମଶଃ ଉନ୍ନତ ହୋଇ ପଶୁକୁ ପ୍ରତୀକ ମାନିବାର ଅବସ୍ଥା ଆସିଲା । କୌଣସି ପଶୁକୁ ସମାଜର ଶୁଭ-ପ୍ରତୀକ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରାଯିବାର ପ୍ରଥା ସବୁ ଦେଶର ଇତିହାସରୁ ମିଳିବ । ଛେଳି, ମେଣ୍ଢା, ଓଟ, ଷଣ୍ଢ ଓ ମହିଷ ପ୍ରଭୃତି ନାନା ପଶୁ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛନ୍ତି । ପଶୁଟିକୁ ନିରାପଦ ରଖି ପୂଜା କରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମାଜର କୌଣସି ବିପଦ ଘଟିବ ନାହିଁ, ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ସେ କାଳର ମଣିଷ ଭିତରେ ବଳବତ୍ତର ଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍ ସମାଜ ଷଣ୍ଢକୁ ଅତି ପବିତ୍ର ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲା । ସେହି ବୃଷଭକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ନାନା ଉତ୍ସବ, ପର୍ବ ଓ ଗାଥା ଗାନର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି । ଗ୍ରୀକ୍ ନାଟକ ଓ କାବ୍ୟର ମୂଳ ଉତ୍ସ ତଲାସ କରିବାରେ ଏହି ଡ୍ରାୟୋନ୍ସ ବୃଷଭ-ପୂଜା ଇତିହାସରେ ଅତି ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛି ।

ମଣିଷର ସଭ୍ୟାଭିମାନ ସେତିକରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ନାହିଁ । ସଂସାରର ମୁକ୍ତ ବାତାବରଣରେ ପ୍ରତୀକ-ପଶୁଟିକୁ ଛାଡିଦେବାକୁ ସେ ନିରାପଦ ମନେ କରିନାହିଁ । ଏଇଥିରୁ ସାମାଜିକ ବଳିର ପ୍ରଥମ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି । ପବିତ୍ର ପଶୁକୁ ବଳିଦେଇ ତାର ପବିତ୍ର ମାଂସ ଖାଇବା ଓ ପବିତ୍ର ରକ୍ତ ବୋଳି ହେବା ଏବେ ମଧ୍ୟ ନାନା ରୂପରେ ସଭ୍ୟସମାଜରେ ରହିଛି । ଆଗ କାଳରେ ଆରବ ଦେଶରେ ଓଟ ବଳି ପଡୁଥିଲା । ସେହି ଓଟର ରକ୍ତ ଓ ମାଂସକୁ ଲୋକେ ଆପଣା ଭିତରେ ବାଣ୍ଟି ନେଉଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ପୂଜା ପଦ୍ଧତିରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରାଯାଉଥିବା ଖାଦ୍ୟ ଓ ପେୟ ଯୀଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ମାଂସ ଓ ରକ୍ତରେ ପରିଣତ ହେଉଥିବାର ବଳବତ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଛି । ସେହି ଖାଦ୍ୟପେୟକୁ ଭକ୍ତିବତ ହିସାବରେ ଭକ୍ତମାନେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ।

ବୀରଭୂମି ଜିଲ୍ଲାର କଙ୍କାଳିତଲାରେ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ନିଦର୍ଶନ ଦେଖି ଆସିଛି । ଜନରବ ଅଛି ଯେ ସେଠାରେ ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତାନ୍ତ୍ରିକ ପୀଠ ଥିଲା । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମହା ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ସେଠାରେ ପ୍ରାୟ ଚାରି ପାଞ୍ଚଶହ ଛେଳି ବୋଦା ବଳି ପଡନ୍ତି । ସେହିଦିନ ଏକ ବିରାଟ ମେଳା ହୁଏ । ଏଣେ ତେଣେ ପୋତା ହୋଇଥିବା ଖୁଣ୍ଟିରେ ବଳିମାନ ପଡିସାରିବା ପରେ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନଟି ରକ୍ତରେ ଲାଲ ହୋଇଯାଏ । ହଜାର ହଜାର ଭକ୍ତ ସେହି ରକ୍ତଲଗା ଭୂଇଁରୁ ମୁଣ୍ଡରେ ଟିକା ଘେନନ୍ତି ଓ ଅତି ପବିତ୍ର ମନେକରି ତାକୁ ଘରେ ସାଇତି ରଖନ୍ତି ।

ଏସବୁ ଗଲା ଓଡ଼ିଶା ବାହାର କଥା । ଜୟପୁର ସମସ୍ଥାନର କନ୍ଧମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିବା କୁରୁଯାଣା ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଆଶ୍ୱିନ ମାସରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ଜୀଅନ୍ତା ମଇଁଷିଟିଏ ବାନ୍ଧି ଦିଆଯାଏ । କନ୍ଧମାନେ ମଦ

ପିଇ କଣ୍ଟୁରି ଧରି ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସନ୍ତି । ଘଣ୍ଟା ମାଦଳ ବାଜଉଠିଲେ ଶହ ଶହ କନ୍ଧ ଝାଅନ୍ତି । ମରିଥିବା ପଶୁର ମାଂସ କାଟିନେବାକୁ ମାଡ଼ି ଛୁଟି ଆସନ୍ତି । ଛିଂଚେରଥର ପଟରେ ଅନେକ ମଣିଷ ଆହତ ହୁଅନ୍ତି । ଅଧବାଟରେ କନ୍ଧରମଣୀମାନେ ପଥଘେରି ବସିଥାଆନ୍ତି । ଯେଉଁ ଯୁବକ ମାଂସ ନ ନେଇ ଫେରେ, ତାକୁ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ଭାରୁ ବୋଲି କହି ସ୍ୱାମୀବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରେନାହିଁ । ତା'ପରେ ସେହି ଦେବତ ମାଂସ ରନ୍ଧା ହୁଏ, ନାନା ନାଚ ଓ ଗୀତ ଭିତରେ ସେତକ ଖାଇ କଙ୍ଗଲର କନ୍ଧ ଆପଣଙ୍କୁ ବରପକ ଲାଗି ନଦ୍‌ପଦ କରିଦିଏ । ବଳିର ନାନା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏହିପରି ନାନା ସ୍ଥାନରେ ରହି ଆସିଛି ।

ଏହାର ମାର୍ଜିତ ରୂପ ହେଉଛି ଠାକୁରାଣୀ ପୂଜା । ଅତି ପୁରୁଣା ଯୁଗର ବୃକ୍ଷ ଓ ତା'ପରେ ପଶୁ ଯେଉଁ ପ୍ରତୀକ-କ୍ଷୁଧାର ଆବଶ୍ୟକତା ମେଣ୍ଟାଉ ଥିଲା, ମଣିଷର କଳାପ୍ରବଣ ସ୍ରଷ୍ଟାମନ ତାକୁ ଠାକୁରାଣୀ ରୂପରେ ଦଜାଇଦେଲା । ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡ ଗଛ ମୂଳରେ ତାଙ୍କର ଅଧିଷ୍ଠାନ, ସେଇଠି ଗାଁର ଦ୍ୱାର ଜଗି ସେ ସମାଜକୁ ବରଭୟ ଦେବେ । ଓଡ଼ିଶାର ନାନା ଗ୍ରାମରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ରାମଦେବତାମାନେ ଅଛନ୍ତି । ଗାଁକୁ କୌଣସି ବ୍ୟାଧି ବା ବିପଦ ପଡ଼ିଲେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ଆଗ ତାଙ୍କର ପାଖରେ ପୂଜା ଦଣ୍ଡ ଓ ମାଜଣା ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରକମର ରକ୍ଷାକବଚ ଲାଗି ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଠାକୁରାଣୀର ସୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ବସନ୍ତ, ହଇଜାର ଠାକୁରାଣୀ ଏବେ ମଝି ଅଧ ରାତିରେ ଗାଆଁ ଦାଣ୍ଡରେ ବେତ ଧରି ଦଉଡନ୍ତି ଓ ଅପରାଧୀ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କଠାରୁ ଦଣ୍ଡ ମାଗନ୍ତି । ସବୁ ଧର୍ମର ଯାବତୀୟ ଦେବୀ ବା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଠାରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଗୁଣ ଖଞ୍ଜି ଦିଆଯାଇଛି । ଶସ୍ୟ ଫଳ ହେଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ପୂଜା କରିବାକୁ ପଡ଼େ, ବିଦ୍ୟାଲାଗି ସରସ୍ୱତୀଙ୍କର ପୂଜା ହୁଏ ।

ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଓ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଉଭୟରେ ହିଁ ଏହି ଦେବୀ ପୂଜା ରହିଛି । ନାନା ପ୍ରକାର ବିପଦକୁ ଏଡ଼ାଇ ପାରିବାର ଶକ୍ତି ଦେବୀ ବା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ଅଛି ବୋଲି ଏହାଙ୍କୁ ବୋଧହୁଏ ଶକ୍ତି ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ଗ୍ରାମ ଦେବତୀ ଗାଆଁର ସବୁ ଦେଖନ୍ତି, ରୋଗ ବୈରାଗ ଭଲ କରିବା ଠାରୁ ଡାଆଣୀ ଚିରୁଗୁଣୀ ହରୁଡ଼େଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କର କାମ । ଡଙ୍ଗାଟିଏ ପାଣିରେ ପଡ଼ିବା ଆଗରୁ ତାର ପୂଜା ହୁଏ, ନୂଆ ଘର ଭିତରକୁ ମଣିଷ ଆସିବା ଆଗରୁ ତାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୁଏ । ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରରେ ନାନାଶକ୍ତିର ପ୍ରଦାୟିନୀ ରୂପେ ଦେବୀଙ୍କର କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି । ଯାଜପୁର ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍‌ର ରତ୍ନଗିରି ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ବୌଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି ରହିଛି । ମୂର୍ତ୍ତି ଚାରିପାଖରେ ଡଙ୍ଗାବୁଡ଼ା, ଘରପୋଡ଼ା, ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ଆକ୍ରମଣ ପ୍ରଭୃତି ନାନା ପ୍ରକାର ଦୃଶ୍ୟ ଖୋଳା ହୋଇଛି । ଅର୍ଥ ହେଉଛି, ଏହିସବୁ ନାନା ବିପଦ ବେଳେ ସେହି

ଦେବୀ ମଣିଷକୁ ରକ୍ଷା କରିବେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଶକ୍ତି ବା ଦେବୀର ପୂଜା ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ମଣିଷ ମନର ପ୍ରସାର ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଛି । ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀକୁ ସେ ଶକ୍ତିମୟୀ ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀରୂପେ କଳ୍ପନା କରିଛି, ଏହି ହେଉଛି ହିନ୍ଦୁ ଦର୍ଶନର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରକୃତି ବା ଶକ୍ତି । ଏହି ତତ୍ତ୍ୱମୂଳ ଭାବନାରୁ ସାରା ପୃଥିବୀରେ ମାତୃପୂଜାର ପ୍ରଚଳନ ହୋଇଛି । ଏହି ପ୍ରକୃତି ଆଦ୍ୟାଶକ୍ତି; ଏହାର ଜନ୍ମନାହିଁ, ପିତାମାତା ନାହାନ୍ତି—ଏହା ସତେ ସଚଳା, ଶକ୍ତିମୟୀ । ଟମଗିରିର ବେଜୁ ପଛରେ ଏହି ଠାକୁରାଣୀ ବା ଶକ୍ତିମୂର୍ତ୍ତି ଜନମନର ପରିକଳ୍ପନା ରହିଛି । ବେଜୁବନ୍ଦନାରେ ଜଣେ ଦେବୀ ମହିଷାସୁରର ଦୂତଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଦେବୀ ବୋଲୁଛନ୍ତି ଶୁଣ ଦୂତରେ ପୂର୍ବେ ପିତାମାତା ନାହିଁ ଆମ୍ଭର ।
ଅଗ୍ନି ସମ୍ଭୂତରୁ ହୋଇଲୁ ଜାତ, ମାତିବି ମୈଶା କରିବି ନିପାତ ॥

ବେଜୁ ଯାହାର ମଣିଷ ବେଜୁ ଏହି ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତୀକ । ଠିକ୍ ପଶୁ ଓ ବୃକ୍ଷର ଦେବାତ୍ମତା ପରି ଲୋକେ ଏହାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦେବୀ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି ? ଦେବୀ ବା ଶକ୍ତିରୂପ ଭାବ ବେଜୁର ବିଗ୍ରହ ଗ୍ରହଣକରି ସମାଜର ବରଦା ରୂପରେ ବରଷକେ ଥରେ ଆସେ । ମଣିଷ ଭିତରେ ଦେବୀ ଅବତରିବା ଆମ ଦେଶରେ ଅଛପା ନୁହେଁ । କାଳେହୀ ବାହେଲୀ ଓ ଶୀତଳା ଲାଗିବା ପଲ୍ଲୀର ନିତ୍ୟ ଚରିତ ଘଟଣା । ନାନା ଧର୍ମୀଗୃହର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରି ମଣିଷର ଉତ୍‌ସୃଷ୍ଟ ମନକୁ ଦେବ ମନରେ ପରିଣତ କରାଯାଇପାରେ, ବିଶ୍ୱାସ ବିଜ୍ଞାନ (**Occult Science**) ର ପଣ୍ଡିତମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । କଙ୍କାଳୀ-ତଳା ଯାତ୍ରାରେ ଦଳକୁ ଦଳ ଲୋକ ଗୋଟିଏ ପିଲାକୁ କୃଷ୍ଣ ସଜାଇ ପଇସା ଆଦାୟ କରନ୍ତି । ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଅବିରତ ନାଚି ନାଚି ପିଲାଟିର ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଉପରେ କୃଷ୍ଣ ସୂଚକ ମାଦକତା ଆଭା ଖେଳି ଯାଉଥାଏ । ଯାତ୍ରୀମାନେ, ବିଶେଷତଃ ସ୍ତ୍ରୀ ଯାତ୍ରୀମାନେ, ବାଳକଟିକୁ ସତ କୃଷ୍ଣ ମଣି ତାର ମୁହଁ ଆଉଁସି ଦିଅନ୍ତି, ଚକ୍ଷୁରେ ଚୁମ୍ବନ ଦିଅନ୍ତି, ଅନେକ ପୁଣି କାଖ କରି ପକାନ୍ତି ।

ବରଷକରେ ଥରେ ଟମଗିରିକୁ ରକ୍ଷା କରୁଥିବା ଠାକୁରାଣୀର ପ୍ରତୀକଭାବେ ବେଜୁର ଅନୁଷ୍ଠାନ ହୁଏ । ଟମଗିରିର ଲୋକେ ଜୀବନ୍ତ ଅବତାର ଆରୋପ କରି ନିଜ ନିଜର ମନସ୍କାମନା ମେଣ୍ଟାଇ ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସରଳ ବିଶ୍ୱାସହିଁ ସମସ୍ତ ଫଳ ଦିଏ, କିନ୍ତୁ ବାହାରର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ବେଜୁ ଅନୁଷ୍ଠାନର ନାନା ବାହ୍ୟାଭରଣ ଦରକାର ପଡ଼େ । ସାଧାରଣ ଜୀବନରେ ଯାହା ଅସାଧ୍ୟ ଓ ଅସ୍ୱାଭାବିକ, ବେଜୁ ସେହି ସବୁ କରେ । ସେ କଣ୍ଟାଦୋଳିରେ ବସେ, ଭୈରବୀ ଖଣ୍ଡାଉପରେ ବସେ, ନିଆଁରେ ଚାଲେ, କଞ୍ଚା ରକ୍ତ ପିଏ । ଏହି ସବୁ ଅତିଅମାନୁଷିକତାର ପ୍ରମାଣରେ ଅନୁଷ୍ଠାନପ୍ରିୟ ମଣିଷ ବେଜୁର ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରତିପନ୍ନ କରି ରଖିଥାଏ । ପ୍ରଥମ ଦିନ ଶେଷ

ରାତିରେ ବେଜୁ ବାଘ ଓ ଭାଲୁ ପରି ଡାକେ । ଧର୍ମ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହାର ଖୁବ ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଛି । ଜଙ୍ଗଲି ମଣିଷର ପରିଶ୍ରମଜୀବୀ ଜୀବନ ଅଧିକ ସମୟ ଜଙ୍ଗଲରେ କଟେ । ତେଣୁ ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁ ତା' ଜୀବନରେ ଏକ ପ୍ରଧାନ ଶତ୍ରୁ । ହୁଏତ କେଉଁ ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗର ମଣିଷ ସେହି ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ଦୈବ ଶକ୍ତି ସମ୍ପନ୍ନ ଭାବି ପୂଜା କରୁଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ସକଳ ଧର୍ମ ଭାବନା ଏକ ବେଜୁ ଭିତରେ ଲୁଚି ହୋଇଗଲାଣି । ବାଘ ଓ ଭାଲୁ ପରି ଚିତ୍କାର କରିବା ଦ୍ୱାରା ବେଜୁଠାରେ ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁଠାରୁ ରକ୍ଷା କରିବାର ଶକ୍ତି ରହିଛି, ତାହାର ପ୍ରତିପାଦନ ହେଉଛି । ବେଜୁ ଯାତ୍ରାପରେ ଯେଉଁ ଅଦ୍ଭୁତ ଉପାୟରେ ଉପୁଜା ଯାଇଥିବା ମୁଗ ଗଛକୁ ଦରୁଣ ଘରେ ବାନ୍ଧି ଦିଆ ହୁଏ, ତାହାଦ୍ୱାରା ସମାଜରେ ସମସ୍ତେ ଅଗ୍ନିଭୟ ଓ ଶସ୍ୟ ହାନିରୁ ନିଜକୁ ନିରାପଦ ମନେ କରନ୍ତି । ବେଜୁର ପବିତ୍ର ଆରୋପ ରହିଥିବାରୁ ଗଛଗୁଡିକ ସେମାନଙ୍କୁ ବରାଭୟ ଦେଇ ରଖୁଛି ।

ବେଜୁ ବିଷୟରେ ଏହା ମୋର ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ବର୍ଷର ଅଭିଜ୍ଞତା । ତେଣୁ ହୁଏତ ସକଳ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅନୁଷ୍ଠାନଟିକୁ ବିଚାର କରିବାର ପ୍ରସାରି ଆଖିରେ ମୁଁ ଏହା ଦେଖିପାରି ନାହିଁ । ଆମ ଦେଶର ଦୂରନ୍ତ ଲୋକସମାଜରେ ଏହିପରି ଅନେକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅଛି, ଯାହାର କର୍ମପନ୍ଥାମାନ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ ପାଖରେ ଯାଦୁହୋଇ ରହିଛି । ରହସ୍ୟମୟ ତିବ୍ବତ ଦେଶକୁ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ସମସ୍ତେ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ଆପଣାର ଜୀବନ ବିପନ୍ନ କରି ଅନେକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଣ୍ଡିତ ସେ ଦେଶକୁ ଗଲେଣି ଓ ନାନା କୌଶଳରେ ଧର୍ମ ବିଷୟକ ନାନା ଅଦ୍ଭୁତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମାନ ଲୋକସମକ୍ଷକୁ ଆଣିଲେଣି । ନୂତନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତୁରନ୍ତ ଗବେଷଣା ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଗଲାଣି । ନୂତନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଣିଷ ସମାଜର ଇତିହାସ ଲେଖାଯିବାଲାଗି ଆମ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ କମ୍ ବିଷୟବସ୍ତୁ ନାହିଁ । ସେ ସବୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ତୁଳନାତ୍ମକ ଆଲୋଚନା କଲେ ମଣିଷ ମନର ଅନେକ ସନ୍ଧାନ ଲାଭ କରାଯାଇ ପାରିବ । ଏ ଯୁଗର କାଣ୍ଡଛଡ଼ା ମନକୁ ଲଗାମରେ ରଖିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ପ୍ରାଚୀନ ଧର୍ମର ସୁଯୋଗ୍ୟ ଆଲୋଚନା ଅନେକ ଇଙ୍ଗିତ ଦେଇ ପାରିବ ।

—ସାତ—

ଏଥର ଗଞ୍ଜାମ ଯାଇ ଆଫ୍ରିକା ଦେଖି ଆସିଲି । ଆଫ୍ରିକା କଥା କେବଳ ବହିରେ ପଢିଛି । କିନ୍ତୁ ଆଖି-ଦେଖା ଏଇ କଳାଜୀବନର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଯେପରି ମୋର ହୃଦୟର କଳାକୁ ମଳିନକରି ପକାଇଲା । ନରକରେ ମଣିଷ ଦେଖିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ମଣିଷର କଷ୍ଟ ହୁଏନା ; କାମୁଡା କୁକୁର ଅନ୍ଧ ହୋଇଗଲେ ଗାଁ ଲୋକେ କଣ ତାକୁ ଡାକି ଡାକି ଖାଇବାକୁ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ?

ପଠାଇଲାବେଳେ ବିଧାତା କିନ୍ତୁ ମତେ ଏ ଦୟା ଦେଇ ନାହିଁ ।

ଦୟାଦ୍ୱାରା ସଂସାରରେ କିଛି ହେଉନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦୟାରେ ପଦ୍ମ ଫୁଟି ନାହିଁ କି ବସନ୍ତର ଦୟାରେ ପତର କଅଁଳୁ ନାହିଁ । ଯିଏ ଆପଣା ଦୀପଟି ନିଆଁ ପାଖକୁ କରି ଦେଖାଇ ପାରୁଛି କେବଳ ତାର ଦୀପ ଜଳିପାରୁଛି । ଆପଣା ପାତ୍ରଟିକୁ ଯିଏ ବିଶ୍ୱ-ବିକାଶ-ଝରଣର ଧାରା ମୁହଁକୁ ଦେଖାଇ ପାରୁଛି, ଜୀବନରେ ତା'ର ପାତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି ।

ହୁଏତ ରାଜନୀତି ଏହାର ଧାର ଧାରେ ନା । ମଣିଷକୁ ଦୟାର ଦୁର୍ବଳ ଗ୍ୟାରେଣ୍ଟି ଦେଇ ସହସ୍ର ସାକି ରାଜନୀତି ଖାଲି ଆମ ଦେଶରେ କାହିଁକି ସାରା ପୃଥିବୀରେ ଖୁବ୍ ବଦନାମ କଲାଣି । ଭୋଟ ଦେଇ ଦୟନୀୟ ଦଳରେ ନାମ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରୀ କରିବାର ବହୁଳିଆ କଥାରେ ଆଉ କିଛି ଲାଭ ହେଉ ନାହିଁ । ଆଜିଯାଏ ରାଜନୀତି କେବଳ ଦୟାରେ ଚଳି ଆସିଛି ।

ଏ ଦେଶରେ ଅନେକ ବାବୁ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଦେଶ ଓ ସଂସ୍କୃତି ଲାଗି ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଏକ ସିଆଣିଆ ବ୍ୟବସାୟ ବୋଲି ଧରି ନେଇଛନ୍ତି । କଟକ ସହରର ସଂସ୍କୃତିକୁ ଆପଣାର କୁତ୍ସିତ ଜୀବନ ଓ କୁତ୍ସିତ ଓଡିଆଳିରେ ଦୂଷିତ କରି ସେମାନେ ମେଦିନୀ ପୁରଠାରୁ ମଞ୍ଜୁଷାହାଏ ସଂସ୍କୃତିର ପୋଲିହ ଧରିଯାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସହିତ ବାଦୀ ହେବାକୁ ଆନ୍ଧ୍ର, ବିହାର ଓ ବଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ସେମିତି ଦଳେ ଦଳେ ଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଏହିପରି ପୋଲିହାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ହୋଇଛି । ଗଣ୍ଡ ପାଣିରୁ ମୀନ ଛପିଲେ ଯାଇ ଏମାନେ ନାନା ବିକାରରେ ସମସ୍ୟାର ଶୂନ୍ୟ ଭରାଇ ରଖିଛନ୍ତି ।

ଚଉଦ ବରଷ ହେଲା ଗଞ୍ଜାମ ଆଉ କୋରାପୁଟ ଇଲାକାକୁ ଆସିଛି । ସଂସ୍କୃତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେଠି କଣ ହୋଇଚି ଜାଣେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଅସଂସ୍କୃତ ମଣିଷ ଲାଗି ଯେତିକି ଦରକାର, ସେଇ ଭାତ ଗଣ୍ଡାକ ମିଳିବାର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଶ୍ନଟା ସେଠି ଆଜିଯାଏ

ଅଛୁଣ୍ଡା ରହିଛି । ଚିରଦିନ ବଳକା ଜିଲ୍ଲା ବୋଲି ଖୁଣ୍ଟା ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ଜରିଆରେ ସେଠାରୁ ସୁନାଧାନ-ବୋଝାଇ ମଟର ବିଦେଶକୁ ଯାଇଛି । ଖଣ୍ଡେ ପାହାଡ ଜାଗିର ଦେଇ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ହାକିମହୁକୁମାଙ୍କ କାମଲାଗି ସେଠିକାର ଲଙ୍ଗଳା ମଣିଷଠାରୁ ବେଠି ନିଆ ହେଉଛି । ହଳଦୀ, କାନ୍ଦୁଲଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି ଲୁଗା କିରାସିନି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଜିନିଷ ସେଠୁ କି ସହଜରେ ଝାମ୍ପି ମାରି ଅଣାଯାଇ ପାରେ, ସେକଥା କଟକଆଡ଼ୁ ଯାଇଥିବା ଆମର ହାକିମ ମାନେ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ଉଦୟଗିରିର ଜଙ୍ଗଲରେ ଆଗେ ବି ବଡ ବଡ ମଶା ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ କେବଳ ମଣିଷଙ୍କର ଦେହର ରକ୍ତ ଶୋଷୁଥିଲେ । ଏବେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ଯେଉଁ ମଣିଷ-ମଶାମାନେ ସେଠାକୁ ଯାଇ ସଂସ୍କୃତିର ଅନ୍ଧାରି ଗଡ଼ିଆମାନ ତିଆରି କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମଣିଷର ମନ ଓ ଅନ୍ନ ଉଭୟ ଶୋଷି ଆଣୁଛନ୍ତି ।

ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରାମଗିରି ଉଦୟଗିରିର ହାଲ୍ ଅଳ୍ପ ବହୁତେ ନିଶ୍ଚୟ ପାଠକଙ୍କର ବିବେକ ଗୋଚର ହୋଇପାରିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଚଉଦ ଅଙ୍କ, ସ୍ୱାଧୀନ ଓଡ଼ିଶାର ତୃତୀୟ ଅଙ୍କ । କଟକ କଲିକତାରେ କେତେ ଜଣ କାରବାର ଖୋଲୁଛି, ଯନ୍ତ୍ର ବସି ସିଆଡେ଼ ଇନ୍ଦ୍ରର ଜଳ ଭଣ୍ଡାର କାଟି ବୃଷ୍ଟି କରାଯାଉଛି, ରାମଗିରିରେ ସବୁ ସେମିତି ଚାଲିଛି । ସେମିତି ବଢ଼ିଖିଆ, ଜୁଆଖେଳ, ଭଙ୍ଗ-ଗୁଣ୍ଡି-ଗନ୍ଧ-ମାଦକ, ଆଉ ସବୁରି ଉପରେ ମଦ- ଉପାସୀ ପେଟ, ସବୁ ସେମିତି ବଳବତ୍ତର ରହିଛି । ଆଦିବାସୀଙ୍କ ତରଫରୁ ପଢୁଆ ନେତା କେଇଜଣ ବାହାରି ଝାଡଖଣ୍ଡ ଯାଏ ଗଲେଣି । ତଥାପି ଆମର ମଣିଷ-ଚରାଳିମାନଙ୍କର ଜଡ଼ ମୁଣ୍ଡ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚହଲି ପାରୁନାହିଁ ।

ରୁଷିଆ ଦେଶରେ ୧୯୧୭ ମସିହାରେ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ରକମର ସଂହାର-ସୃଷ୍ଟିକାଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲା । ଦେଶ ଦେହରୁ ଅପଗତ ଆବୁଗୁଡ଼ାକ ପରିଷ୍କାର କରି ସେମାନେ ଦୁର୍ବଳ ଅଙ୍ଗର କ୍ଷତପୂରଣ କରି ଦେଶକୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ସମାନ କରି ଗଢିଲେ । ମଧ୍ୟ ଏସିଆରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପେଟର ଦାନା କି କଣ୍ଠର ଭାଷା ନଥିଲା, ସେହିମାନଙ୍କ ଲାଗି ବେଶୀ ଖରଚ ହେଲା । ବେଶୀ କର୍ମୀ ସେଇ କାମରେ ଲାଗିଲେ । ଆଜି ରୁଷିଆକୁ ଦେଖି ଆମର ଅନେକ ଶିଖିବା କଥା । ଆମ ଦେଶରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ନାହିଁ । ଅଶିକ୍ଷା, ଅନାଦର ଓ ଅବହେଳାର ନାନା ମୌନ ମହଲ ଭିତରେ ଏ ଦେଶର ଶବର ସାନ୍ତାଳଙ୍କର ମନ ଅଳସ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶର ହିରା ଟୀକା ପିନ୍ଧିବାକୁ ହେଲେ ସେହିମାନଙ୍କୁ ଆମର ସମକକ୍ଷ କରି ଆଣିବାକୁ ହେବ । ନହେଲେ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ସହରର ସଭ୍ୟ ବେଙ୍ଗ ଦିନେ ଶୂନ୍ୟ ଆୟୋଜନରେ ଫୁଲି ଫୁଲି ଫାଟିଯିବ, ଆମର ସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ ଇତିହାସକୁ ଉପହାସର ବିଷୟ ହୋଇ ରହିବ ।

କିନ୍ତୁ ଆଶଙ୍କାର ସତର୍କବାଣୀ ଶୁଣିବାକୁ ଆଜି କାହାର ତର ନାହିଁ । ରାଜନୀତି, ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତି ନାଁରେ ଆଜି ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେବଳ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ଚାଲିଛି । ସେଇ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାରେ ମଟର, ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଯେତିକି ଉପରକୁ ଉଡ଼ୁଛି, ଖାଅନ୍ତା ମଣିଷର ସମ୍ମାନକୁ କେତିକି ତଳେ ରୁନ୍ଧି ଦିଆହେଉଛି । ତଥାପି ଇତିହାସ ସାକ୍ଷୀ ରହିଛି, ତଥାପି କାଳ କାଳର ମଣିଷ ଗଢ଼ୁଥିବା ଭଗବାନ କହୁଛନ୍ତି, "ହଁ ଏଇମାନଙ୍କର ଯୁଗ ଆସୁଛି । ଏମାନେ ଦିନେ ଉଠିବେ । ଏଠି ମଧ୍ୟ ଦିନେ ରାତି ପାହିବ । ମନର ଝାମ ଏଇ ଜଙ୍ଗଲ ମାଳର ପାଷାଣ ଉପରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ଗଦା ଘୋର ସମାନ କରୁଛି, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଉଠିବ । ଏଇଠୁ ଦିନେ ସର୍ବନାଶୀ ସଂହାରର ରୁଦ୍ର ଅଭିଯାନ ବାହାରି ସଭ୍ୟ ସୌଖୀନ ସମାଜର ଏ ରୋମାନ୍ (Roman) ସଭ୍ୟତାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଚୁରମାର କରିଦେବ ।"

ସଭ୍ୟ ସମାଜକୁ ଆଜି ଦୁଇଟା ବାଟରେ ଆହ୍ୱାନ ଆସିଛି । ଆପଣା ବିକାଶର ସମସ୍ତ ସୁଯୋଗ ପାଇବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ରହିଛି, ଜନ-ଭଗବାନର ନିବେଦନ-ପତ୍ର ସେମାନଙ୍କୁ ଦୁଇଟା ବାଟରେ ଇସାରା ଦେଇଯାଉଛି । ଗୋଟାଏ ହେଉଛି ଧ୍ୱଂସର ବାଟ ବିପୁଳ ନିସ୍ୱାର୍ଥ କାର୍ତ୍ତବ୍ୟତାବୋଧର ପ୍ରେରଣାରେ ମନଦୃଷ୍ଟି ନ ବଦଳାଇ ସଭ୍ୟ ମଣିଷ ଯଦି ଚିରଦିନ ତଳୁଆ ମଣିଷ ଉପରେ ଏହି ପରି ଅବଜ୍ଞା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାରେ ଲାଗିଥିବ, ତେବେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଦିନେ ନା ଦିନେ ରୁଦ୍ରର ସଂହାରୀ ରୂପ ନେଇ ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତଳ ସମାଜର ଶୋଇଲା ଭୁଇଁରୁ ମାଡିଲା ମାରଣା ମନ ଉଠି ସେଦିନ ସହର, ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତି କିଛି ରଖିଦେବ ନାହିଁ । ସମଗ୍ର ମହାଭାରତର ମ୍ଲେଚ୍ଛ କାଣ୍ଡରେ ହୁଏତ ମନୁବଂଶର ଲୋପ ହୋଇଯିବ । ଦ୍ୱିତୀୟ ରାସ୍ତାଟା ମଣିଷର ରାସ୍ତା, ବିବେକର ରାସ୍ତା । ସ୍ୱାଧୀନତାର ନିର୍ମମ ସତ୍ୟ ସଙ୍ଗାଟି ଆମକୁ ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ଭାରତ ବୋଇଲେ ଯେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଏ, ଦେଶ ଯଥାର୍ଥରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ହେବ । ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଯେଉଁମାନେ ଚୁଲିକୁ ଇନ୍ଧନ ଯୋଗାଇ ଆସୁଛନ୍ତି ସେହିମାନଙ୍କୁ ଆମର ସମସ୍ତ ଯୋଜନା ଭିତରେ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଥିଲାଗି କେବଳ ଆଇନ ଦରକାର ନୁହେଁ, କେବଳ ବକ୍ତୃତାର ଶୂନ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ଦରକାର ନୁହେଁ । ଏଥିଲାଗି ତ୍ୟାଗ ଲୋଡ଼ା, ନିର୍ମଳ ମନର ଚିତ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲୋଡ଼ା, ନିସ୍ୱାର୍ଥ ଆଦର୍ଶର ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ ଲୋଡ଼ା । ଦେଶର ରାଜନୀତି କେବଳ ପତାକା ଧରିବାର ଆଡ଼ମ୍ବର ନୁହେଁ । ଏହା ଏକ ବିରାଟ ତପସ୍ୟା । ତେଣୁ ସଙ୍ଗ ରାଜନୀତି କରିବାକୁ ଗଲେ ଭିତରେ ସେଇ ତପଃସାଧନର ଅଗ୍ନି-ସଙ୍କଳ୍ପ ଥିବା ଲୋଡ଼ା ।

ଆମଦେଶର ପାଞ୍ଚବର୍ଷିଆ ଇନ୍ଦ୍ରମାନେ ଦେଶକୁ ମୋଡ଼ ବୁଲାଣି କରିଦେବାର କଳ୍ପନାମାନ କରୁଛନ୍ତି । ଯୁଗେ ଯୁଗେ କେତେ ଇନ୍ଦ୍ର ସେମିତି କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା କହିଛନ୍ତି, କେତେ ଜାକଜକମରେ ଢୋଲ ପିଟିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମଣିଷର ଭୋକିଲା ପେଟ ଓ ଭୋକିଲା ମନ ଲାଗି କିଛି ହୋଇ ନାହିଁ, ସବୁଠାରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା, ଏ ଦୁଃଖମୟ ଯୁଗରେ ମଣିଷର ସହିବା ଶକ୍ତି ଦୁଇ ତିନି ଗୁଣ ବଢ଼ି ଯାଇଛି । ନିତି ଲୋକର ପେଟକଟା ହେଉଛି, ନିତି ତା'ମନକୁ ବଶ କରିବା ଲାଗି ଅହର୍ନିଶ ଚେଷ୍ଟା ହେଉଛି; ତଥାପି ଦଳକୁ ଦଳ କେତେ କିଏ କେତେ ରଙ୍ଗର ସ୍ଲୋଗାନ୍ ଆବୃତ୍ତି କରାଇ ମଣିଷର ଛାତି ଉପରେ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷିଆ ନାଚ କରି ଦେଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ତଥାପି ମଣିଷ ଶୋଇଛି, ତଥାପି ତା' ଭିତରେ ଅସହ୍ୟ ବେଦନା ଗର୍ଜନ କରି ଉଠୁନାହିଁ । ଚଉଦ ପାଆ ଶରୀର, ହାତ, ଗୋଡ଼, ଆଖି, କାନ ସବୁ ଅଛି; ତଥାପି ତା'ର ମଣିଷ ପଣିଆ ନାହିଁ । ରାଜନୀତିର ନିଶାଖୋଇବା ଯୁଗରେ ଦଳକୁ ପଲ ହୋଇ ସେ ଖାଲି ଆଖିରେ ଡେଇଁ ପଡୁଛି, ଆଖିବୁଜା ଅପମାନ ସହୁଛି । ସାରା ଭାରତରେ ଆଜି ଏଇ ମଣିଷ ପଲର ସଂଖ୍ୟା ବେଶୀ, ତେଣୁ ଋଷିଆ ଓ ଆମେରିକା ଯାଏ ଯେତେ ଧର୍ମ ରାଜ୍ୟର ଡିଣ୍ଡିମ ବଜା ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମ ଘର, ଆମ ପାଟି, ଯୋଉ ଅଲକ୍ଷ୍ମୀକୁ ସେଇ ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ।

କଳା ସଂସ୍କୃତିର ଦୋହାଇ ଦିଆହୋଇ ମଲା ଛବି ଓ ମଲା ମୂର୍ତ୍ତିର ପ୍ରଦର୍ଶନୀମାନ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଖୋଲା ହେଉଛି । ହଜାର ଟଙ୍କା ସେଇବାଟେ ବୋହିଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁ, ପଠାଣ, ମୋଗଲ ଓ ଇଂରେଜ ଅମଳର ନାନା ଧକ୍କା ଖାଇ ଯେଉଁ ଜୀଅନ୍ତା ମଣିଷର ସଂସ୍କୃତି ଆମକୁ ଏତେ ଦୂରକୁ ଆଟେଇ ଆଣିଛି, ଆମର ବିଦେଶ ବାଉଳା ମନ ତେଣିକି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇପାରୁ ନାହିଁ । ଏ ଦେଶ ଗାନ୍ଧୀର ଦେଶ, ବିବେକାନନ୍ଦର ଦେଶ, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥର ଦେଶ । ବାହାରେ ସୁନାରେ ରୂପାରେ ଯେତେ ସେମାନଙ୍କର ପୂଜା ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର ଭିତରୁ ତାଙ୍କର କଳ୍ପନାମାନ କ୍ରମେ ମାରି ଦିଆଯାଉଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷର ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ଫେରିବ, ସେ ଆପଣାର ପବାଙ୍ଗ ଦାୟିତ୍ୱରେ ନିଜକୁ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ମନେ କରିବ । ତା'ର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଉପରେ ଯେଉଁଠି ଯେତେ ମେଣ୍ଢା ଅଡ଼େଇବାର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ହେବ, ସେ ତୀବ୍ର ଅହଙ୍କୃତାରେ ତାକୁ ପଣ୍ଡ କରିଦେବ, ଏଇଆ ଥିଲା ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ । ଗାନ୍ଧୀର ରାମରାଜ୍ୟ, ରବୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମଣିଷ ଧର୍ମ ଓ ବିବେକାନନ୍ଦର ମଣିଷ-ଗଢ଼ା ଶିକ୍ଷା, ସବୁର ମୂଳରେ ଏହି ଲୁପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ-ବୋଧର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରିବାର ଆହ୍ୱାନ ରହିଛି । ଯେ ଆପଣା ସମ୍ମାନ ହରାଇ ବସିଛି, ସେ ସୁରୁଖୁରୁରେ ଭୋଟ ଦେଇ ପାରିବ, ସଭାରେ ସ୍ଲୋଗାନ୍ ଦେଇ ପାରିବ, ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧି ପାରିବ; କିନ୍ତୁ ସେ ଭୀରୁ କଦାପି ଆମର ସମ୍ମାନିତ ଭାରତବର୍ଷ ଗଢ଼ିବାର ଭାର ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଏ ଦେଶରେ ମଣିଷର କଣ ଲୋଡ଼ା ? ରାମଗିରି ଓ ଉଦୟଗିରିରେ ମଣିଷର ଅତି କଳା ପାଞ୍ଜରର ସାମନାସାମନି ରହି କେବଳ ମୁଁ ଏଇ କଥା ଭାବୁଥିଲି । କଣ ଏ ମାନଙ୍କର ଲୋଡ଼ା ? ମଦ, ବିଡ଼ିଧୂଆଁ, ଜୁଆଖେଳ ଓ ଆଙ୍କା ଆପଣେର ଧନ୍ଦାଭିତରେ କେଉଁ ଜିନିଷର ଅଭାବରେ ଏମାନେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ? ଅନେକଙ୍କର ଏଠି ଯଥେଷ୍ଟ ପଇସା ଅଛି, ମଣିଷ ଅନୁପାତରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଜମି ମଧ୍ୟ ରହିଛି. ଶଉରମାନଙ୍କର ବଡ଼ ବଡ଼ ଫଳ ବଗିଚା ଅଛି, ତଥାପି ମାଣ୍ଡିଆ ଚୂନାର ପେଉଁ ଖାଇ ଏମାନେ ଉପାର୍ଜିତ ସାର ଶସ୍ୟମାନ ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଇ ଦିଅନ୍ତି କାହିଁକି ? ଏଠି ସ୍କୁଲ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠି ଅଛି, ସେଠି ମାଷ୍ଟର ପିଲହାତରେ ମଦ ଅଣାଇ ପିଏ, ପିଲା ଆଗରେ ବଢ଼ିଠାଣେ, ପିଲାକୁ ବେଠୀ ଖଟାଏ—; ଶିକ୍ଷାର ଆଲୋକ ଏଠୁଁ ବହୁ ଦୂରରେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଶିକ୍ଷା ଖାଲି ସ୍କୁଲ କଲେଜର ଶିକ୍ଷା ନୁହେଁ । ସମତଳ ଭୂଇଁର ସ୍କୁଲ କଲେଜରୁ ବାହାରୁଥିବା ପିଲା ତ ହାକିମ ସାଜି ଏଠି ସବୁଠୁଁ ବେଶୀ ବ୍ୟଭିଚାର କରୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ କେବଳ ଅକ୍ଷର ବା ଅଙ୍କଶିକ୍ଷା ନୁହେଁ, ଏମାନଙ୍କର ବଞ୍ଚିବାର ଶିକ୍ଷା ଦରକାର । ସେଇ ବଞ୍ଚିକଳା ଶିଖିବାକୁ ହେବ ଏମାନଙ୍କୁ, ସଂସାରରେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହେଲେ ଏମାନଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡଟେକି ସଦମ୍ଭେ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ହେବ । ମଣିଷର ଭଗବାନ୍ ବଡ଼ଶକ୍ତ ତେଣୁ ସେହି ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରେ ଆପଣକୁ ଅଧିଷ୍ଠିତ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଏଠକାର ଲୋକକୁ ସେହିପରି ଶକ୍ତ ଓ ସବଳ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଏ ଯୁଗରେ ସବୁଠିଁ ଏହି ଶକ୍ତିହିଁ ଲୋଡ଼ା ଆପଣାର ଅନ୍ତଃନିହିତ ବୃତ୍ତି ସବୁ ମଣିଷକୁ ଆଜି ଶକ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସାଧୁ ପରିଶ୍ରମରେ କର୍ମମୁଖର ଜୀବନର ଶକ୍ତି, ସମୁନ୍ନତ ସଚେତନ ମନର ଅବିଚଳ ଶକ୍ତି, ଶୁଦ୍ଧନିଷ୍ଠାର ମାନଦଣ୍ଡରେ ଉପର ମଣିଷକୁ ମାପିଥିବା ଶକ୍ତି ଆଜି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ହାସଲ କରିବାକୁ ହେବ । କୌଣସିଥିରେ ମଣିଷ ନଇଁବ ନାହିଁ କାହାରି ଲାଗି ସେ ଅନ୍ୟାୟ ସହିବନାହିଁ । ନିଃଶକ୍ତ ଦେଶର ସମସ୍ତ କୃତ୍ରିମ-ଆବରଣ ପଛରେ ଜୀଅନ୍ତା ମଣିଷର ସହସ୍ର ଅପମାନ ହେଉଥିବାବେଳେ ଭଗବାନ ସୁବଜ୍ର ଶଙ୍ଖ ବଜାଇ ଏଇ ଶକ୍ତିର ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଶୁଣି ଯିଏ ସେଇ ଶକ୍ତିର ଭାଜନ ହୋଇ ପାରିବ ସେହି କେବଳ ସଂସାର ଗତିବାର ପତାକା ଧରିପାରିବ । କୌଣସି ରାଜନୀତି ପାଖରେ ନୁହେଁ, କୌଣସି ଦଳ ବା ପତାକା ପାଖରେ ନୁହେଁ । ମଣିଷ ଆଜି ଆପଣାର ଶକ୍ତି ପାଖରେ ନିଜକୁ ସମର୍ପଣ କରି ଦେଉ ।

ସେ ଶକ୍ତିର ଶିକ୍ଷା ଦେବ କିଏ ? ଅଶକ୍ତ ମଣିଷ ଆଜି ସହସ୍ର ଦୈନ୍ୟର ଦୁର୍ଗ ଭିତରେ ବୁଡ଼ି ହୋଇରହିଛି । ତା'ର ଅର୍ଥ ନାହିଁ, ଶିକ୍ଷା ନାହିଁ, ନାନା ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଆବର୍ଜନା ଭିତରେ ସେ କାତର ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଅର୍ଥ, ଶିକ୍ଷା ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର

ଗୃବ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ସେହି ମଣିଷର ଆତ୍ମବୋଧ ଆଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କୌଣସି ଆଇନ, କୌଣସି ଯୋଜନା, କେବଳ ଦରମାଖିଆ କୌଣସି ଗୋଷ୍ଠୀ ମଣିଷକୁ ଏହି ଆତ୍ମବୋଧର ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ତା'ଠାରୁ ଅନେକ ଅଧିକ ଜିନିଷ ଲୋଡ଼ା । ଆମେ ଅତୀତରେ ଦେଶଲାଗି ଅନେକ ସଂକଳ୍ପ କରିଛେଁ । ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ସେହି ସଂକଳ୍ପକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାର ବେଳ ଆସିଛି । ସ୍ୱଭାବତଃ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭୋଗର ଟାଣ ଅନେକ ବେଶୀ, ବସି ଖାଇବାର ବାଟ ଅନେକ ପ୍ରଶସ୍ତ, ଠକିନେବାର ଧୂର୍ତ୍ତତା ଆଜି ଉପରସ୍ତରର ସମସ୍ତ ସମର୍ଥନ ପାଉଛି । ତେବେ ମଧ୍ୟ ତାହା ମଣିଷ ଗଢ଼ିବାର ବାଟ ନୁହେଁ । ସେ ବାଟରେ ଗଲେ ଆମ୍ଭେ ସେପରି କିଛି କରିପାରିବା ନାହିଁ । କେବଳ ପିନ୍ଧା ପୋଲିସର କଡ଼ା ପହରା ବସାଇ ମଣିଷର ଆତ୍ମବୋଧକୁ ଅବରୁଦ୍ଧ କରି ରଖିବା । ଏହିପରି ସହଜ ସାଧନର ଶୂନ୍ୟ ମନ ନେଇ ବସିଲେ ଏଯୁଗର ସମସ୍ତ ଶରୀର ଓ ପ୍ରାଣ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବ ।

ଦାରୁଣ ନିଷ୍ଠୁର କର୍ମ ବ୍ରତରେ ଶକ୍ତ ଶପଥ ନେଇଥିବା ଦଶଟା ଟୋକା କଣ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଲାଗି ଜୀବନ ପଣ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ? ରାମଗିରିରୁ ଫେରିଲାବେଳେ ସେଦିନ ଏହି କଥାଟା ବେଶୀ ଲାଗୁଥାଏ । ଦେଶ ଓ ମଣିଷ ବିଷୟରେ ନାନା ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବାରେ ଯେ କେବେହେଲେ ଲଜ୍ଜା ବୋଧ କରିନାହିଁ, ଶକ୍ତ ଭଗବାନଙ୍କର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଲାଗି ଯେ ଆପଣାକୁ ନାନା ଅନୁଶୀଳନ ଦ୍ୱାରା ଯୋଗ୍ୟ କରି ଗଢ଼ିଛି, ଯୁଗ-ହତ୍ୟାର ପଥ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଥିବାବେଳେ ଯେ ଯୁଗ ଗଢ଼ିବାର ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଦଳରେ ରହିବାର ସାହାସୀ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରିଛି, ସେପରି ଦଶଟା ଟୋକା କଣ ରାମଗିରି ଓ ଉଦୟଗିରି ଲାଗି ବାହାରିବେ ନାହିଁ ? ସ୍ୱପ୍ନସଚେତ ଶକ୍ତ ଯୁବକ ହାତରେ ଭଗବାନ ଆଗାମୀ ଯୁଗର ସିଦ୍ଧିବର୍ତ୍ତି ଦେଇଯାଇଛନ୍ତି । ରାମଗିରି ଉଦୟଗିରି ପରି ସହସ୍ର ଅନ୍ଧାର-ଗାତ ଭିତରେ ପଶି କେବଳ ସେଇ ଯୁବକ ଶକ୍ତ ହୋଇ ଦୀପ ଜାଳି ଦେଇ ପାରିବ ।